

TIRANT LO BLANC

NOSTRES
CLÀSSICS
STJ

NOSTRES
CLÀSSICS
STJ

NOSTRES
CLÀSSICS
STJ

NOSTRES
CLÀSSICS
STJ

NOSTRES
CLÀSSICS
STJ

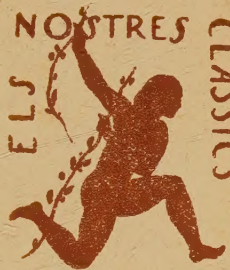

C. Foulhaber IX 74

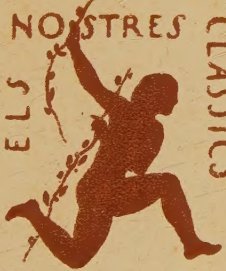
NOSTRES CLASSICS
S13

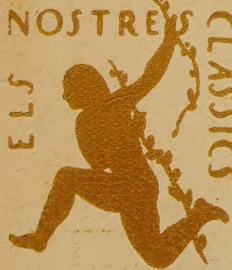
NOSTRES CLASSICS
S13

NOSTRES CLASSICS
S13

NOSTRES CLASSICS
S13

NOSTRES CLASSICS
S13

ELS NOSTRES CLASSICS - XXV-XXVI

TIRANT LO BLANC

Es propietat
Drets reservats
i garantits

Atenes A. G. - Provença, 157. - Barcelona

J. MARTORELL I M. J. DE GALBA

TIRANT LO BLANC

VOLUM V

*Tria del text, introducció, notes
i glossari de*

J. M. Capdevila i de Balanzó

ELS NOSTRES CLASSICS

Barcelona

1929

TIRANT LO BLANC

[LA PRESA DEL CASTELL]

Com Tirant hagué practicat moltes voltes ab lo Rei Escariano e ab los seus, e anat e tornat molt sovint ab tota la gent d'armes, e fon ben cert e véu per experiència la
15 gran fe que lo rei Escariano dava a l'albanès, Tirant féu fer una capsa redona de ferro ab forats poquets entorn, e venguda la nit que la tració se devia fer, que era la tan-
20 da que l'albanès devia guaitar, posà brases enceses de carbó dins la capsa, e per los petits forats hi entrava vent, que no es podia apagar lo foc, e posà la capsa en un tros de cuiro embolicada e posà-la's als pits. Com foren
25 a la torre de l'esperó per fer la guaita, e sos companys estaven bevent, l'albanès amagà la capsa dins un forat perquè lo foc no s'apagàs. E tenien allí uns grans tabals, e

bevent e sonant estigueren quasi fins a la mija nit. E en lo vi havien de singulars li-cors posades per fer dormir, segons se per-tanyia, e les guaites s'adormiren ab lo de-litós beure, en tal punt que jamés se desper-taren. Com l'albanès véu que lo sobreguaita era ja passat e les guardes dormien, pres la capsa del foc e, ab una capa que vestia, amagà la llum, e pres una palleta e encès-la e posà-la per un forat de la paret que mirava devers lo camp, e açò féu tres vegades. 5 10

E Tirant prestament conegué lo senyal que entre ells era estat amprès, e prestament se partí del camp ab molt poca gent; e tota l'altra gent restà armada e en orde per a quant serien demanats, e lo Capdillo per capità d'ells. E per la molta aigua que hi havia, fon forçat a Tirant e als seus de pas-sar prop d'una altra torre, e l'albanès feia molt gran remor dels tabals; e fon gran sort, com passà Tirant prop de la torre, que no foren sentits. Com ells foren prop, e los de la guaita cridaven e deien: — Bona guaita, bona! —, ells passejaven ferm e cuitaven deu o dotze passos; e com ells callaven, ells atu-raven; e així ho feren fins tant que hague-ren passada la torre de l'esperó. E llavors Tirant féu detenir la gent, e tot sol acostà's 15 20 25

al peu de la torre e trobà una corda prima,
que l'albanès llançada havia, lligada a la
cama per ço que si per cas de mala sort s'a-
dormia, que tirant la corda se despertàs;
5 però ell jamés se deixà de tocar los tabals, e
escassament ell sentí manejar la corda que
fon prestament a la vora de la torre e tirà
la corda que pujava una escala de cordes e
lligà-la molt fort en la muralla, e après ne
10 lligà altra. Tirant pujà primer, e véu aquells
que dormien, e dix a l'albanès: — ¿Què
farem d'aquests hòmens? —. — Senyor —
respòs ell —, deixau-los estar, que no està en
llur poder de fer negun dan. —

15 Ab tot açò Tirant ho volgué veure, e tro-
bà'ls a tots sis degollats e plens de sang; e
vist açò, pujà la gent e acomanaren los ta-
bals a u dels que eren pujats, e forniren molt
bé de gent la torre; e los qui pujaren foren
20 cent seixanta. Llavors l'albanès posà's pri-
mer, e davallaren a la cambra de l'alcaid.
Com l'alcaid véu tanta gent, llevà's tot nu,
e pres una espasa en la mà e féu una poca
de defensió. Tirant, amb una visarma, li
25 donà sobre lo cap, que lo hi partí en dues
parts, que lo cervell n'anà per terra. Sa mu-
ller se pres a cridar, e l'albanès, qui es trobà
més prop, féu d'ella lo que Tirant havia fet

de son marit. Aprés anaren per lo castell posant los forrellats en les portes de les cambres, e tanta era la remor dels tabals que negú no sentia res. Pujaren alt per les torres, e pensaven-se los qui feien la guaita 5 que aquells eren de la sobreguaita, e no los deien res. E com los eren prop, llançaven-los de les menes del castell avall; e la u d'aquests caigué en la barbacana e donà en l'aigua del vall e estalvià's, que més fon la 10 remor que lo mal que es féu; e prestament fon llevat e posà grans crits per la vila e tothom se llevà. La nova anà per la vila, e per lo castell encara no ho sabien sinó per un home qui estava en les més baixes cases 15 e peixcava: sentí donar aquell gran colp, obrí les portes de la sua cambra e sentí molta gent dins lo castell, e pres-se a cridar molts grans crits, e fon forçat que ho sentissen per tot lo castell; e com volien eixir de les cam- 20 bres les trobaven tancades. Lo Rei, que dormia dins la torre maestra, féu-se allí fort ab la Reina e ab una cambrera.

E vengut lo dia posaren moltes banderes per totes les torres del castell, e feren molts 25 grans alimares e alegries. E tots los foresters qui dins la vila eren, la desempararen e fugiren. Lo Capdillo, qui véu lo castell pres

e los altres qui fugien, donà après d'ells e apresonà'n molts: e com tornà alleujaren molta gent dins la vila, e l'altra en la barbacana e per los horts prop de la vila. Après
5 lo Capdillo pujà alt al castell e véu que negú dels seus mort ni nafrat no hi havia; fon lo més admirat home del món e creia que Tirant la sua natura més se mostrava angèlica que humana, que ninguna cosa que volgués fer no li era impossible. Après dix Ti-
10 rant: — Lo millor consell que podem tenir és que hajam en poder nostre lo Rei e la Reina, puix tenim ja tots los cavallers de la cort sua. —

15 Anaren a la torre maestra e lo Rei dar no es volia si no li asseguraven la vida. E mentres, tenint-se ja per mort, pensant que puix havia mort lo Rei que tal se farien d'ell, planyent-se feia en si grans llamentacions. — Ara — dix Tirant — lleixem-lo es-
20 tar, car la fam li farà fer prestament la raó. E posem en bona custòdia aquests altres cavallers —. Regonegueren tot lo castell, e trobaren-lo fornit de moltes vitualles, ço és, de
25 mill e de forment, dacsà e panís per a set anys, amb una lúcida font d'aigua que de la penya sortia.

Venint la nit, lo Rei, tenint gran pietat

de la Reina, cridà d'una finestra poqueta qui era dins la torre, e dix: — Puix gràcia en vosaltres no puc trobar, vull abandonar los vicis e enseguir les virtuts. ¿Qual de vosaltres és cavaller a qui em puga dar a presó?—. 5
— Senyor — dix Tirant —, io veig ací lo Capdillo sobre los capdillos, lo qual és cavaller molt virtuós —. — No — dix lo Rei —, mas assegura'm fins que t'haja fet cavaller. 10
Aprés io em posaré en ton poder —. — Senyor — respòs Tirant —, io só estat creat cavaller de mans del més poderós rei e més virtuós que sia en tota la crestiandat, ço és, lo Rei d'Anglaterra, qui per sola virtut floreix en lo món sens que no ha par. Car així 15
com la lluna té més claror que totes les estelles, així aquest rei excelleix de virtuts a tots los altres reis de la crestiandat. E per ço io no poria ésser fet dues voltes cavaller —. Lo Rei conegué bé que aquest era 20
l'ambaixador qui tant ab ell parlat havia, e dix-li: — Tu qui est estat tramès a mi per ambaixador, assegura'm la vida per ço que puixa fer actes de cavaller e de rei coronat —. E Tirant responent dix: — La vida 25
tendràs segura un mes après que et sies mes en mon poder; e d'açò io et done la mia fe. —

Lo Rei ho tingué en tan gran estima com si l'hagués mès en franca llibertat, e davallat de la torre, obrí la porta e posà's en lo lllindar ab l'espasa en la mà, e dix ab ànimo esforçat de cavaller paraules de semblant estil acompanyades: — Puix tu no vols que io et face cavaller, fes-me venir aquell petit infant —, qui no havia sinó cinc anys, que era fill d'una fornera. Com li fon prop, féu-lo cavaller e besà'l en la boca e donà-li l'espasa e posà's en poder del dit infant. — Ara — dix lo Rei — me podeu pendre de poder d'aquest infant e fer de mi tot lo que a vosaltres plasent serà —. Dix lo Capdillo: — Preneu-lo vós, capità crestià, e feu-lo posar en forts presons —. — No plàcia a Déu — respòs Tirant — que io prenga a rei de mà de persona verge, car los cavallers qui d'honor senten me'n porien rependre, e la mia ànima és més aconsolada de subjugar los reis ans que d'apresonar ne matar-los —. — Sus! — dix lo Capdillo —, açò us deia per cortesia per donar-vos la honor —. — No — dix Tirant —, que aqueixa honor la podeu dar a vostre fill o adquerir-la per a vós. —

No curà de més replicar lo Capdillo, sinó que pres lo Rei e posà'l dins una cambra e féu-lo bellament ferrar; e a Tirant despla-

gué molt, però per no enujar lo Capdillo no dix res. Aprés que lo Rei fon ferrat, entraren en la torre maestra e trobaren l'adolorida Reina molt trista llançant contínuament dels seus ulls vives llàgrimes. Com ella los véu, havent d'ells natural coneixença, de singular consolació estigué per bon espai que no pogué parlar. Aconhortaren-la com millor pogueren. Regonegueren lo tresor del Rei que tenia, e trobaren-li en dobles cent cinquanta dos mília marcs, per causa que era home molt ric, e lo que havia guanyat com pres la ciutat de Tremicèn e la major part del regne. Tirant pres les més honrades mores de la vila e donà-les a la Reina perquè la servissen.

Lo Rei cridà los capitans e féu-se venir lo petit infant que ell havia fet cavaller, e dix: — Senyors, puix a la fortuna plau que en tal cas vengut sia, no em resta més a fer sinó sola una cosa: aquest a qui em só dat per presoner és sens heretat, que son pare e mare tenen molt pocs béns de fortuna; io de bon grat, ab llicència de vosaltres, done graciosament al dit infant, de mos propis béns, vint mília dobles de renda tant com la sua vida durarà —. E féu-ne llevar carta

pública, rebuda per dos alcadís, e més, aquí present, féu donació de tots los seus regnes e terres a Maragdina, reina e muller sua. — Ara — dix lo Rei —, puix he complit de
5 fer tot lo que desijava, no resta d'ací avant sinó que façau de la mia persona tot lo que plaent vos sia. Mas deman-vos de gràcia que em vinga a veure aquell inic e celerat home, que de bon grat io li vull perdonar,
10 puix és estat tan destre e tan sollicit en posar-me en angústies e destruir tot lo meu estat. —

Com li fon davant l'albanès, lo Rei li presentà semblants paraules: — Galant, molt
15 merita la tua fe, que has tingut tan gran ànimo de fer una tan gran maldat e tració, de voler destruir un rei en persona i en béns. ¿Per quina culpa merití io d'ésser tan mal tractat de tu? Bé has manifestada la ficta
20 amor que tu mostraves. Digues, albanès, ¿on és la promesa fe que ab jurament de mal crestià tu prometist d'ésser-me lleal? ¿Qui poguera creure que tanta maldat e crueldat en tu pogués habitar? E bé pot pensar lo teu
25 Capità que pot fiar molt de tu, car si lo cas s'hi ve, faràs pijor d'ell que no has fet de mi. Tostemps la fortuna és favorable als dolents e viciosos. Ara io et perdone, per ço

com estic en l'article de la mort, e no sé si seré hui o demà; e io confie en Mafomet que altri et pagarà, car la tua gran maldat no pot restar impunida. —

Tirant no comportà que més parlàs lo Rei, sinó que li dix: — Senyor, aconhorta't e tingues bona esperança de la tua vida. E pense la senyoria tua que açò són obres de guerra; que qui la continua li segueixen molts inconvenients, que unes voltes són vençuts, altres vencedors; e açò segueix més als grans senyors que no als altres, per ço com s'acostumen a llur gran poder e volen llevar la roba als qui no tenen defensió; e algunes voltes la fan justa o injusta, e Nostre Senyor, qui és just, dóna en les batalles e en les guerres la justícia a de qui és. Per ço, si la fortuna t'ha portat ací, pensa que tu no est lo primer ne seràs lo darrer. —

Respòs l'albanès: — Senyor capità, lleixau-lo estar, que lo Rei me dóna càrrec de cosa que los altres m'ho tendran a virtut; car ell podia bé pensar e creure que, essent io cristià i ell infel, no li podia io ni devia procurar sinó tot lo mal e dan que pogués; io era tengut de fer qualsevulla cosa per eixir de catiu de poder d'infels. D'altra part, tu, senyor, est tan cobdiciós, que tots los

béns qui es guanyen en la conquesta los tires
per a tu e els poses en ta potestat e senyoria.
Mira quanta moneda havies ajustada robant
viles e ciutats, les quals no t'havia deixades
5 ton pare ni menys tos parents, ans eren
d'aquell famós e virtuós Rei de Tremicèn,
qui sens voluntat sua li has llevada la major
part de les terres sues, robant los pobles, for-
çant les dones e donzelles, e fent morir ab
10 gran crueltat totes aquelles que les viltats
no volien comportar. Guarda, Rei: aquestes
coses no són plasents a Déu; e si los capi-
tans te perdonen la vida, e no t'esmenes, ton
fet no serà de llonga durada. Dignes: ¿qui
15 pot pensar lo gran tresor que has robat a
tos vassalls fent-los pagar cent dobles per
casa, destruint tots los cultivadors, e no has
volgut pagar lo sou a la gent d'armes, mas
pagues-los de vent, e deies-los: "Robau lo
20 que poreu, que altra cosa no us daria". Sinó
que veig la gran clemència del capità cres-
tià, que és tanta que jamés de la sua boca
no pot eixir sinó gràcia e perdó, altrament
la tua persona a foc i a flama deuria ferir.—
25 Tirant tingué compassió del Rei, que oïa
tantes vilanies ab paciència, que li eren es-
tades dites per l'albanès, e veia que lo Cap-
dillo n'estava admirat e no li deia res, manà-

li que callàs, que no volgués donar tantes penes al Rei ultra les que ell se tenia.—¡Com — dix l'albanès —, senyor capità! ¿no vol la mercè vostra que diga la veritat qui és manifesta? Car aquest rei és molt culpable de tres pecats mortals; e per qualsevulla d'aquells merita la vida perdre —. — ¿Quals són aqueis pecats? — dix Tirant —. — Senyor capità — dix l'albanès —, io us ho diré. Lo primer és pecat de luxúria, que s'ha apropiada la Reina per força e sens voluntat sua; lo segon és d'avarícia, perquè és lo més cobejós rei que en lo món sia; lo tercer és d'enveja. E si fóssem en temps de justícia, trista de la tua persona!... Mas som en llei de gràcia e açò li sosté la vida. —

Tirant li féu manament que callàs e que no li donàs més passió. L'albanès dreçà les noves a Tirant, e en estil de semblants paraules li féu principi: — Tot lo bé e la glòria d'aquest món està en cavalleries, e per ço suplic a la senyoria vostra, encara que io no sia digne, me vullau donar l'orde de cavalleria. E si neguna cosa a la mercè vostra passa per la fantasia, de vergonya, a mi sia atribuït e no a vós, per què us plàcia ésser favorable per la part mia. E dir-vos he lo que posà un gran filòsof, que dix: “Lo cavaller

que no ajuda, e lo capellà que no dóna, e lo
jueu que no presta, e lo pagès qui servitud
no fa, no valen res tots aquests". Doncs feu
vós que siau un dels benaventurats —. Ti-
5 rant no tardà en fer principi a tal resposta:
— Seria cosa impossible bonament se pogués
fer lo que la tua llengua a mi demana sens
que fos a més pèrdua de ta honor e fama;
e faç fi, que no et vull dir més avant —. E
10 l'albanès tornà a replicar e dix: — Mon se-
nyor, clam-vos mercè dir-me la causa per
què us n'estau —. Dix Tirant: — Albanès,
tu m'has servit al pler meu, de què te'n reste
molt obligat. De mos propis béns te vull ans
15 donar que no dar-te la honor de l'orde de
cavalleria, per no ésser reprès de reis, ducs,
comtes e marquesos e dels famosos cava-
llers; com aquest tan alt orde no pertany a
totes gents, car és cosa molt delicada e no
20 deu venir en poder de tots aquells qui ho
desigen ésser; e majorment de tu, qui saben
que has ofès aquest tan singular rei. Més te
val ésser bon escuder que mal cavaller. Vet
ací cinquanta mília dobles, que de bon grat
25 te do, puix tan virtuosament has obrat. —

Ell pres les dobles e passà-se'n en la terra
d'on era natural, ço és, Albània.

Fet açò, Tirant ordenà fossen trameses cent mília dobles en Tunis a un cosín germà del Capdillo, que era en aquell regne regidor per lo Rei de Tunis, e pregà'l que quitàs lo senyor d'Agramunt e tots los altres qui dins la sua galera venien. E tots foren trets de captivitat per lo governador qui els féu comprar a mercaders, que ell gens no s'hi mostrava; e açò féu per amor del Capdillo. E tramès-los tots on era Tirant. E com los portaven dins terra, tenien l'esperança perduda de jamés eixir de captivitat, fins que veren lo llur Capità. No penseu que fos poca de consolació que ells prengueren en la vista sua.

Tirant demanà prestament a son cosí, lo senyor d'Agramunt, si havia vist a Plaerdemavida, e aquell respòs: — Senyor, d'aquell dolorós dia que perdem la galera de vista, io jamés n'he sabut res d'ella, ans vull creure que sia morta dins la tempestuosa mar —. Tirant mostrà que li dolia molt e dix: — Io us jur per Nostra Dona, que si ab la millor sang de la mia persona la podia ressuscitar, de molt bona voluntat ho faria; e si tenia dos bacins e mig de sang, los dos ne daria.—

Tirant los féu molt bé vestir e els armà e donà'ls de bons cavalls, e refrescà'ls molt

bé de les sues dobles, que els paria que fossen ressuscitats de mort a vida. E més, ordenaren ell e lo Capdillo ab mercaders, de trametre en terra de crestians per arnesos e
5 per cavalls, com sabessen de tot cert que tota aquella gent qui estaven en la ciutat de Tremicèn e en les aldees, eren arribats a sis lleugües del castell de Mont Tuber, on ells eren, e com havien tramesos correus per tota la
10 terra dels moros amprant a molts parents que el Rei tenia en la Barberia, que li vinguessen ajudar. Tirant, sabent açò, ordenà que lo castell fos més proveït de totes les coses necessàries molt més abundosament
15 que no era.

La gent del rei Escariano una alba de matí aplegaren davant lo castell e donaren lo gran combat a la vila. E Tirant deixà lo Capdillo alt en lo castell, ab lo senyor d'Agramunt en guarda del Rei, i ell féu obrir la porta de la vila, e davant la porta féu fer
20 aquí un baluard, e jamés volgué consentir per res que les portes se tancassen, ans nit e dia tostemps estaven obertes. E la primera
25 venguda que feren, veent la porta de la vila oberta tots cuitaren en aquella part. La mortaldat dels moros fon tanta en lo baluard que los que venien detràs no podien passar

avant per los cossos morts que allí estaven. Infinida gent fon la que morí dels de fora; e dels de dins n'hi hagué molts de nafrats, mas pocs morts.

Los moros ordenaren ses batalles e totes 5
les hores del dia venien a combatre. E de continent que la una esquadra de gent era cansada, anava-se'n aquella e venia-n'hi altra fins que era nit escura. E en la nit Tirant feia adobar los fossats e lo baluard e tot lo 10
que mester era. Com los moros veren que noure no els podien, e tanta gent los mataven cascun dia, deliberaren de no combatre més, mas fessen portar tantes bombardes com poguessen haver del regne e fora 15
d'aquell, e en moltes parts trameteren per haver-ne. E Tirant fon nafrat de dues nafres, la una en la cama on solia tenir mal, e l'altra en lo cap, de colp de passador, que li passà lo bacinet, que entrà lo ferro un poc 20
en lo cap.

E passà bé un mes que no s'hi feren armes, sinó ben poques. E Tirant pujà-se'n al castell, e lo senyor d'Agramunt fon capità 25
en la vila. Com les bombardes foren ajustades, que foren més de cent, assetiaren l'artelleria e començaren de tirar, que feien gran mal. E Tirant no podia eixir per rom-

pre-les, e tingué aquest avís perquè no tirassen : pres lo Rei e tots los altres presoners, e posaven-los sobre posts amples, e, ben lligats ab cordes, calaven-los en dret de la muralla. E com los de fora veien lo Rei en tal so estar e los altres presoners, que hi tenien pare o fill o germans, no consentiren que les bombardes més tirassen. E per açò havia entre ells de grans debats, e moltes morts
5 que se'n seguien. Com lo Rei estava en aquelles posts cridava ab miserable veu ab los altres, que per reverència de Mafomet no volguessen tirar. E los moros de fora alçaven una bandera per senyal de segur, e llavors
10 llevaven del mur lo Rei e los altres; e deliberaren, per no posar la persona del Rei en tan gran perill, que esperassen que vengués lo Rei de Bogia, que era son germà e cunyat del Rei de Tunis. E havien nova com
15 tots se posaven en orde ab lo major poder que ells podien fer; e per causa d'açò ells feren treves per a dos mesos. E molts parents cavallers e servidors, après de les treves, pregaren als capitans que els deixassen
20 entrar en la vila e en lo castell per parlar amb lo rei Escariano. E ells foren contents, que daven llicència a cinc cavallers, que cascun dia estaven de sol a sol ab lo Rei, e com
25

venia la nit tornaven-se'n en llur camp. Aquests moros hagueren nova certa com los reis dejús nomenats venien per socórrer-los; primerament lo Rei de Bogia, son germà, e lo Rei de Feç, e lo Rei Menador, lo Rei de Pèrsia, lo Rei de la Tana, lo Rei de la menor Índia, lo Rei de Domàs, lo Rei Giber, lo Rei de Granada, lo Rei d'Àfrica. Los més de tots aquests reis eren en deute de parentesc ab aquest rei Escariano, e lo menys que cascun d'aquests portava eren quaranta cinc milia combatents. E lo Rei de Belamerín s'ajustà ab lo Rei de Tunis ab vuitanta milia combatents, e ab aquella gent vengueren a socórrer los altres, e tots ajustats tenien lo siti.

[TIRANT ÉS REQUERIT D'AMOR
PER LA REINA]

Seguí's un dia que la Reina tramès a cridar a Tirant que volgués plegar a la sua cambra per ço com volia parlar ab ell. E Tirant, impensat per què el volia, prestament hi anà, per bé que encara no era ben guarit de la cama nafrada. Com Tirant fon ab ella,

la Reina lo rebé ab cara molt afable, féu-lo seure al seu costat e ab veu baixa li féu principi a semblant requesta: — O benaventurat cavaller, d'eterna fama! Digues-me, virtuós capità, ¿on és fugida la delitosa bella de la tua vista, e on has lleixada la fresca color de la tua graciosa cara? ¿Quina és la ocasió de la gran flaquea de la tua noble persona? E los teus cabells resplendents, sens maestrívol mà ornats, e los teus ulls qui parrien dues estelles matutines, ¿com se són així aflaquits? Més flamejants los trobí aquella placent nit que ens traguist d'aquella dolorosa presó, e io, més piadosa que altra, tenguí tan gran grat de la tua virtuosa persona amb tanta singularitat proporcionada, que avorrí a mon esposat, que no tenia ulls ab què el pogués veure: e apartada d'ell tota la mia amor, la transportí en tu sol, qui est la flor dels millors. Per què et suplic, senyor, que em faces gràcia de voler ésser senyor d'aquesta terra e de la mia persona en compensació de tos treballs; car més estimaria ésser serventa tua que senyora del món. E la tua mercè no em tinga a mal lo que et diré: encara que io no sia mereixedora, sobre tots los hòmens del món te volria per marit e per senyor. E si io fos estada en llibertat

e no temés infàmia, ab tu me'n fóra anada.—

Admirà's Tirant de tal requesta, e no tardà en fer-li semblant resposta: — Si la mia benivolença estigués en ma llibertat, gran culpa tendria de refusar requesta de tanta 5
vàlua, car les vostres agraciades paraules me mostren granea de tanta amor, que m'obliga en servir e aidar a la senyoria vostra e pendre-us en compte de filla. E seria a mi un gran defalt que io volgués donar lo que tinc 10
ja donat e fora de ma llibertat. Car per la molta amor que tinc de servir-vos, mon pecat vos confessaré: gran temps ha que io ame una donzella de gran estima e ella per semblant a mi, e seria gran defalt meu que per 15
ella ésser tan virtuosa, que ha servada tanta virtut d'honestat devers mi, que io cometés tan gran maldat devers ella ni li fallís en ses amors. E vós, senyora, qui sou dotada de tant saber que no ignorau los térmens 20
d'amor, lo que no volríeu per a vós, no deuríeu desijar per altri. E prec a la senyoria vostra no s'agreuge del meu parlar, car vós sou persona tal e de tanta estima que no és dama en lo món qui més puga valer; ni sé 25
príncep ni cavaller, per virtuós que fos en lo món, que no es degué tenir per benaventurat en posseir la vostra gran bellea. Aju-

da'm encara altra raó que no em vull oblidar: com vostra senyoria sia mora e io cristià, no seria lícit tal matrimoni. E no perdau, senyora, per lo que dit he, l'esperança de mi, car tant com ànima tendré en lo cors, jamés vos falliré en servir-vos, absent o present, onsevulla que io sia, car lo vostre molt merèixer m'hi obliga. —

No tardà la Reina, ab llàgremes als ulls, fer-li semblant rèplica: — Si tenies coneixença quant ma vida perilla, per art de gentilesa deuries ésser prompte en procurar-me lo remei. E ara t'és manifesta la causa de on tant temps la mia gran amor t'és estada coberta. Adorant tu, que altre déu ma llei no em mostra, com me dius io só mora e tu cristià tal matrimoni ésser no poria, e io dic lo remei: que bé es pot fer, en tornar tu moro, e la mia demanda se complirà e en tal cas haurà lloc. E si fer no ho volràs, que vulles dir que la tua llei sia millor que la mia, de bon grat ho creuré e tostemps diré que així és; e tota hora que tu volràs experimentar, coneixeràs quanta és la mia amor e fermetat. E de la donzella que em dius que ames, io crec que és somni per excusar-te, sinó que mostres tenir poc grat de mi e per ço denegues lo matrimoni. E encara que així

sia, no em vull oblidar de regradar-te la gran obligació que et tinc, que com a bon cavaller e virtuos me fas proferta d'ajudar a valer-me en la gran necessitat e congoixa en què só posada (encara que per art de cavalleria hi sies obligat) e d'açò te'n bese les mans. — 5

Tirant pensà un poc en si e véu lo bon preposít de la Reina, que tenia en fer-se crestiana; alegrà-se'n molt e véu, ab los ulls de la pensa, camí per on la santa crestiandat poria ésser exalçada. Deliberà de mostrar molta amor a la Reina perquè tingués voluntat de fer-se crestiana, no perjudicant en res l'amor que tenia a la sua Princesa. E ab cara afable, mostrant ésser molt content Tirant de la Reina, ab graciós gest féu principi a tal rèplica: — Senyora virtuosa, io us ame de verdadera amor i us desige servir, e encara que no siau senyora de la mia persona, ho sereu dels béns e de la voluntat. E aquella cosa rectament és desijada la qual, après que és atesa, fa millor al qui la posseeix. Per què suplic, senyora, a la senyoria vostra vos plàcia rebre lo sant baptisme de la santa e verdadera llei crestiana, si voleu ab Déu ésser acompanyada, ab auxili del qual, si io visc, sereu senyora del regne vostre; e dar- 10 15 20 25

vos he marit rei coronat jove e virtuós, que de mi, com vos he dit ab tota veritat, no puc muller pendre, que ja en tinc; e si tal cas cometia, no seríeu dita muller mas amiga, e
5 la vostra excellència mereixedora és de major de mi. —

E donà fi Tirant en ses raons. No tardà molt la Reina, après que s'hagué eixugades les llàgremes, ab un agraciat sospir, fer principi a semblant rèplica: — La glòria que en
10 lo món en tan gran jovent has atesa, me fa desijar d'ésser serventa o cativa tua. E les tues prudents paraules han obrat en mi e presa tal força que mon deliber te vull publicar,
15 que justament m'has obligada a l'execució de tal empresa. Doncs, senyor virtuós, sies prest en dar-me lo sant baptisme, puix est flor de tot poble batejat. —

E Tirant, qui véu la bona voluntat de la
20 Reina, de voler-se fer crestiana, féu-se portar prestament un bací d'or e un pitxer de la desferra que havien presa del rei Escariano. E Tirant féu descobrir lo cap a la Reina, e restà en cabells, los quals eren de
25 tal resplendor que es mostrava la sua cara més angèlica que humana. Tirant la féu agenollar, e ab lo pitxer li llençà aigua sobre lo cap, dient-li: — Maragdina, jo et batejo en

nom del Pare e del Fill e del Sant Esperit—. E llavors ella se tingué per bona crestiana; e allí, en presència de tots, quatre dones qui servien la Reina reberen lo sant baptisme. E feren molt santa vida ab molta honestat. 5

[CONVERSIÓ DEL REI ESCARIANO]

Com lo rei Escariano sabé que la Reina s'era feta crestiana, teu-se venir a Tirant, e de semblants paraules li féu present: — Puix veig ma senyora la Reina que s'és 15 feta crestiana, io de bon grat vull seguir les sues virtuoses obres; per què et prec que em vulles dar lo sant baptisme e que vulles ésser ab mi germà d'armes tant en tan llongament com la vida nos acompanyarà, essent amic 20 de l'amic, e enemic de l'enemic. Si a tu vendrà en grat, ho tindrè a molta gràcia. Emperò ans que jo em batege, vull ésser adoctrinats de la santa llei crestiana, e saber quina cosa és la Trinitat, a fi que ab major devoció io puixa rebre aquell sant sagrament del baptisme; e si neguna cosa hi saps, 25 la'm vulles reduir a memòria. Mas pens-me

que, segons los actes virtuosos que et veig obrar, que tu has més après en l'art de cavalleria i en lo fet de les armes, que no en declarar los fets de la Santa Escriptura. —

5 Respòs Tirant: —Senyor, io no hi sé molt; però io us diré lo que n'he après en lo temps de ma puerícia; car la santa llei crestiana no vol ni consent que los catòlics crestians hagen a creure ab raons ni ab
10 proves, sinó per sola fe. E aquesta matèria és tan alta, que qui més hi vol saber, menys hi sap, sinó aquell a qui Déu dóna la intelligència per pura gràcia —. Tirant, lo millor que sabé e pogué, li declarà de nostra
15 fe tot lo que un crestianíssim e devot cavaller hi pot entendre, en tal manera que lo Rei ne restà molt content i aconsolat; per què, ab la devoció que ell venia al sant baptisme, per obra del Sant Esperit ell comprengué tant nostra fe com si tota la vida
20 fos estat crestià. I ab alegria inestimable dix lo Rei: —Capità virtuós, no poguera jamés creure que per a ésser cavaller poguesses tant saber en los fets de la Trinitat, e tu n'has parlat tan altament que jamés pensara que lo
25 teu enteniment fos tan subtil en dar-m'ho així entenent com ho has fet; e més notícia m'has donada de la fe crestiana tu sol, que

no feren aquells frares que en ma companyia estaven. —

E Tirant li dix: —Senyor, io vull que
ans de totes coses me façau lo jurament
de la germandat, a l'alquible, com a moro, 5
e après, com sereu crestià, altra volta com
a crestià —. Dix lo Rei que era content de
fer tot lo que ell volgués. Tirant, per pro-
var-lo, li dix: —Senyor, ¿voleu rebre lo sant
baptisme en públic o en secret?—. —Com! 10
— dix lo Rei — ¿e penses-te tu que io vulla
enganar a Déu? Ans me plauria molt se
fes en presència de tota la mia gent fer-me
crestià e rebre lo sant baptisme, a fi que veent
batejar a mi tinguen ocasió de batejar-se. E 15
prec-te que de continent hi vulles trametre —.
Tirant, per lo gran benefici que esperava d'a-
questa cosa en augment de la santa llei cres-
tiana fon molt sollicit e tramès un moro als
capitans del rei Escariano a dir com lo Rei los 20
manava, sots pena de la feeltat, que vingues-
sen a ell ab tota la gent. E los moros foren
contents d'obeir lo manament de llur senyor
com los manàs que vinguessen pacíficament e
sens armes; e així fon fet. 25

Aprés que la Reina se fon batejada e Ti-
rant hagué tret lo Rei de presó, féu-lo dava-

llar en la vila, per ço com eren d'acord que es volia batejar. En aquella vila havia una bella plaça, e Tirant féu fer un bell cadafal e féu-lo molt bé emparamentar de draps de brocat e de ras, e lo Rei estava alt, ben abillat, asseit en una bella cadira coberta de brocat, com a rei, e una gran conca d'argent plena d'aigua aparellada en una part del cadafal. E havia feta fer Tirant una escala ben ampla ab sos graons per poder pujar e davallar los qui batejar-se volrien.

Los capitans del rei Escariano ab tota la gent partiren del camp a peu e desarmats, perquè era prop de la vila, molt pacíficament. Com foren al portal, triaren-se tots los capitans e cavallers, e entraren primers; e l'altra gent los seguia. Com foren en la plaça e davant lo cadafal del Rei, feren-li tots molt gran reverència e digueren-li què els manava la sua senyoria. Lo Rei ab esforçada veu se pres a dir forma de semblants paraules: —Los meus fidelíssims vassalls, parents e germans: a la divina clemència és estat pla-sent d'haver pietat de mi e de tots vosaltres, si us voleu, car ha'm il·luminada la mia ànima e lo meu enteniment. Com per aquest virtuós capità crestià he rebudes moltes gràcies: la primera, que m'ha tret de presó e

posat en llibertat; la segona, que m'ha instruït en la santa fe catòlica per tal forma que io tinc notícia verdadera com la secta de Mafomet és molt falsa e reprovada, e tots los qui en ell creen van a total destrucció e damnació; per què us prec e us man, com a bons vassalls e germans, vos vullau batejar ab mi e fer-me companyia. E fiau de mi que, a càrrec meu e de la mia ànima, vosaltres rebau lo sant baptisme en salvació de les vostres ànimes. E los qui es delibera-
ran de batejar-se, no es moguen; los qui no es volran batejar, buiden la plaça e facen lloc als altres que vendran. —

E dites aquestes paraules, lo Rei se despullà en camisa en presència de tots; e Tirant lo portà a la conca, e aquí el batejà llançant-li un pitxer d'aigua sobre lo cap, dient: —Rei Escariano, io et batege en nom del Pare, e del Fill e del Sant Esperit —. Aprés Tirant batejà quasi tots los presoners per ço com los demés eren parents del Rei ben acostats. Aprés se batejaren dos capitans, qui ab tot llur llinatge reberen lo sant baptisme: l'un llinatge se nomenava de Bensarac, e l'altre de Capsaní. E en aquell dia foren batejats, per mà de Tirant, passats sis milia moros. Los altres restaren per a l'ende-

mà e per als altres dies, fins que tots fossen crestians. E pocs foren los qui se n'anaren, e dels més roïns los qui no es volgueren batejar.

5 Après dix Tirant al Rei:—Senyor, en lo temps que la senyoria vostra era moro e enemic de la nostra santa llei crestiana, me fes jurament de moro que seríeu ab mi germà d'armes, per què us suplic que ara
10 de nou me torneu a fer altre jurament com a crestià perquè la mia ànima ne sia més aconsolada —. Lo Rei dix que era molt content, e fet lo jurament per cascuna part, s'abraçaren e es besaren.

15 E complides les coses dessús dites, Tirant tornà a batejar, e la pressa era tanta dels moros qui es volien batejar, que Tirant no bastava nit e dia en dar-los lo sant baptisme, fins a tant que venc un frare de
20 l'orde de la Mercè qui era arribat en la ciutat de Tunis e vengué ab una nau de mercaderia per traure catius crestians.

25 E lo dit frare era natural d'Espanya la baixa, d'una ciutat qui és nomenada València, la qual ciutat fon edificada en pròspera fortuna d'ésser molt pomposa e de molt valentíssims cavallers poblada, e de tots béns fructífera; exceptat espècies, de totes

les altres coses molt abundosa, de on se traen més mercaderies que de ciutat que en tot lo món sia. La gent qui és d'allí natural, molt bona e pacífica e de bona conversació; les dones d'allí naturals, són molt feminils, no molt belles, mas de molt bona gràcia e més atractives que totes les restants del món; car ab lo llur agraciast gest e ab la bella eloquència encantiven los hòmens. La causa per què és tan fructífera aquella regió e tan temprada, si és que com l'esfera del sol dóna en Paradís terrenal, que reverbera en la ciutat e regne de València perquè li està de dret en dret; e d'ací li ve tot lo bé que té. 5 10

E tornant al propòsit, aquest frare dessús dit, sabent que un capità crestià havia pres lo rei Escariano e havia quitats tots els catius crestians qui eren escapats de la galera qui es perdé, anà-se'n dret on Tirant era per demanar-li que per amor de Déu li fes alguna caritat perquè se'n pogués portar alguns catius que hi havia d'aquell regne de València, los més que pogués. Com Tirant véu lo frare, fon lo més content home del món e pregà'l que batejàs tots los qui restaven. E en aquells dies foren batejats quaranta e quatre milia e tres cents vint e set moros e mores, qui foren en camí de salvació. 15 20 25

Com la gent del Rei, los qui no s'eren volguts batejar, veren lo Rei crestià, tots se partiren d'ell, e no restaren solament sinó los crestians.

5 La fama prest se divulgà per tota la Barberia, en tanta quantitat que venc en notícia dels reis qui venien en ajuda del rei Escariano; e moguts de gran ira, caminaren lo més prest que pogueren, e prengueren-li tot
10 lo seu regne e donaren-lo al fill del Rei de Pèrsia e de continent lo coronaren rei.

E en aquest espai de temps que aquests reis conquistaren les terres del rei Escariano, los correus li venien cascun dia ab la mala
15 nova recitant-li com li prenien tot lo regne, que no hi restaven sinó tres castells, que es tenien, que no es volien dar. E allí era la més gent dels reis per pendre aquells castells.

[EL CASAMENT DEL REI ESCARIANO]

25 Aprés que lo rei Escariano fon fet crestià, Tirant lo pregà molt e el suplicà que volgués tornar totes les viles e ciutats que pres havia del Rei de Tremecèn e les restituís a la

Reina, a qui pertanyien; e lo Rei molt lliberalment lo hi atorgà. Però lo Rei pregà a Tirant, com a germà seu d'armes, li volgués donar la Reina per muller. — Senyor — dix Tirant —, del que vós me demanau io en só ja pregat, i deixau-ho a càrrec meu, car io la suplicaré una e moltes voltes que hi consenta, car segons nostra llei lo matrimoni que per força és atorgat, no val res. —

Llavors tots ensems cavalcaren e lleixaren en lo castell per capità lo senyor d'Agramunt. E lo Capdillo, que véu a Tirant tant avançat en crestiandat e tots l'obeïen com al Rei, e estimaven més la llibertat e bon parlar de Tirant que del Rei ni del Capdillo ne de tots quants eren, lo Capdillo pregà a Tirant lo deixàs estar en sa llei fins a tant que fos mogut per sa devoció. E Tirant honrava'l molt e l'avançava tant com podia, e tostemps en los consells ell era demanat lo primer e parlava après del Rei.

Puix lo Rei fon posat en llibertat, ab tots los seus anaren a la ciutat de Tremicèn. E aquella ciutat, ab totes les altres viles e castells foren restituïdes a Maragdina, reina de Tremicèn. E foren quasi tots los d'aquell regne crestians, e lo dit frare de l'orde de la

Mercè instruí'ls en tot lo que es pertany a verdaders crestians.

Un dia la novella Reina, com se véu senyora de tot son regne de Tremicèn, volgué altra volta temptar de paciència a Tirant si li abelliria la corona del regne, per què deliberà de fer-li una semblant requesta: —Puix major bé, fora tu, ma pensa no troba, no em puc retenir que no et diga lo gran poder que sobre ma vida amor t'atorga. ¿E com no tens notícia de quant ma vida perilla si prest de tu lo remei li tarda? E de tal pensament estic temerosa que altra volta de tu no sia refusada; car vull que sies cert que la menor part de ma pena no et sabria dir; e pots veure quins treballs ma enamorada pensa combaten sens que altre premi de tanta amor no espere sinó o presta mort o presta vida. E així mos mals no hauran llonga durada, sinó atenyent terme d'infinida glòria de tu, de qui espere acabat bé; e fent tu lo contrari, pendran fi en mi deixant-me de viure ab sola ànsia, car la demanda que io et faç és molt justa, santa e bona. E si tu n'estàs per temor o vergonya del Rei, no ho deuries fer, car lo vencedor excelleix tostemps al vençut, com certa cosa sia,

e sovint s'esdevé, que major força tenen les lleis d'amor que negunes altres, qui rompen no solament les de l'amistat, mas les divines. ¿E no saps tu bé que amor és la
pus fort cosa del món, que els savis fa tornar folls e als vells fa tornar jóvens, als
rics fa tornar pobres, als avars fa tornar liberals, tls trists fa tornar alegres e rients,
e als alegres fa tornar trists e plens de pen-
saments? E moltes voltes s'esdevé lo pare
amar la filla e lo germà a la germana. Doncs
bé em pots tu amar a mi sens perjudicar a
negú, com sia per ta mercè feta llibera e senyora del regne de Tremicèn. Com sia regla
verdadera e cosa infalible que amor no en-
tra sinó en testa de persona de bon sentiment
e en aquella és ferma e no variable; e la persona
grossera no té sinó amor d'ase, que no
ama sinó tant com veu e a tantes com veu;
per què, cavaller virtuós, com lo teu sentit ex-
cellesca tots los altres sentiments, de necessi-
tat s'ha de concloure que posseeixes més amor
que tots los altres cavallers del món. Doncs,
puix ta mercè en amor és tan abundós, suplic-te que en la menor part d'aquella io
puixa ésser participant, com altre bé ni glòria
no desige en aquest món sinó que et
puga honrar e servir com a senyor. —

E callà, que no dix més. E un poc espai tardà Tirant en dar-li tal resposta: —Negú no pot obrar algun fort castell si posa los fonaments en arena. E açò dic, senyora, per
5 quant amor té tan ocupat lo vostre gentil entendre, que la senyoria vostra no és en record del que altra volta vos és estat per mi referit: com no era en ma llibertat poder-vos dar lo que no tenia, com ja ho tingués donat. Car no ignora la senyoria vostra que
10 verdaderament amor no consent en moltes parts ésser partida, car no es poria fer sinó ab violència ofenent a la qui ama; per què, senyora, suplic a l'altesa vostra que vullau obrir los ulls del vostre clar entendre: que
15 la molta passió que teniu no us ocupe tant lo vostre bon sentit en conèixer-ne la raó si es pot ni es deu fer, e que vullau pendre alguna bona esperança de nou consell. E deman-vos de gràcia que la senyoria vostra no
20 s'agreuge de les mies crues paraules, que io ho esmenaré tant en les obres, que coneixereu que teniu en mi pare o germà. E plàcia-us e en do vos deman, que vullau pendre aquest
25 virtuós rei per marit e per companyia com ja el tingau conegut; car més vos val aquest qui en extrem vos ama que un altre que no coneixereu ni poreu saber sí us amarà. E

estareu pacífica en lo vostre regne sens haver alguna contradicció, e fer n'heu plaer a mi e servei al Rei, que us ho pendrà en compte de gran estima. —

La Reina, qui véu la voluntat de Tirant e
que era joc forçat, ab les llàgremes als ulls,
en semblant estil no tardà respondre: —Puix
tinc conegut tu quant vals, les penes que
amant he passades me tornen en gran delit
com veig que de discreció e fermetat portes
la vestidura. E bé conec que deuries ésser
canonitzat per sant, per tenir l'amor tan ver-
dadera. E no et penses que em puga aconhor-
tar com la tua amor no he aconseguida, car
tant com la vida m'acompanyarà, tostemps
t'amaré, puix tinc conegut que saber ne gen-
tilea en tu mancament no tenen. E puix
la mia trista sort en tanta dolor e tris-
tor m'ha conduïda que per marit ne per
senyor no et puc haver, tinc deliberat de
tenir-te per pare, car jamés no et poria pre-
miar les grandíssimes honors e serveis que
de tu he rebuts; per què suplic a la immen-
sa bondat de nostre senyor Déu que els te
vulla premiar en molta honor e prosperitat,
puix io no tinc lo poder, ni les coses mies
no et són acceptes; car tu est tal e de tanta
vàlua que io no merite ésser-te serventa, e

tu est mereixedor d'èsser senyor de tot lo món. Io fóra perduda e morta sinó per Déu e per ta mercè. E per la gran confiança que tinc de ta virtut, io pose la mia persona e los béns en ton poder, e só presta de fer tot lo que em manaràs, que io complir
5 puga. —

Tirant, que véu la molta gentilea de la Reina, donà del genoll en la dura terra, e
10 féu-li infinides gràcies. E tramès de continent per lo Rei e per lo frare, e en presència de tots los féu esposar. E après, lo dia següent los féu oir missa així com a catòlics crestians. E fetes les bodes ab molta
15 solemnitat, segons de reis se pertany, lo rei Escariano pres la possessió de tot lo regne de Tremicèn com a marit de la Reina, e ella fon contenta puix Tirant ho manava. E lo
20 Rei amava a Tirant sobre totes les persones del món, que no fóra cosa alguna que li fos possible que no fes per la sua amor. E Tirant, per semblant, amava molt al Rei e a la Reina.

[LA MORT DEL CAPDILLO. MÉS BATALLES]

E estant lo Rei e Tirant ab moltes festes per raó de les novelles bodes, tots dies venien noves al Rei que li estava preparat un gran dan, que de continent que los reis moros haurien pres los tres castells, vendrien damunt ell e de tots los crestians, e que els farien morir a cruel mort. Sabent açò Tirant, dix:—Senyor, de necessitat havem de pensar en la restauració de nostra vida. Regonegam tota nostra gent, qual serà dispos-
ta per entrar en batalla.

— E com? — dix lo Capdillo — ¿pensau del món vós ésser lo senyor? Bé us deuríeu contentar d'haver pres aquest magnànim rei, e de tornar-vos-ne en vostra terra natural e deixar-nos viure en nostra llei. E los crestians que són novament fets, deixassen lo baptisme que dieu ésser sant. E si aquests reis, qui vénen tants, nos trobassen en sa llei, usarien de misericòrdia e pietat, e allargar-nos hien la vida. —

Lo rei Escàriano se fon girat ab gran ira

envers lo Capdillo; ab l'espasa nua li donà sobre lo cap, que li féu sortir lo cervell per lo païment de la cambra, e dix: — ¡O perro fill de gos, engendrat en mala secta! ¡Aquesta
5 és la paga que la tua vil persona mereix! —

A Tirant desplagué molt la mort del Capdillo i en fon molt enujat. Emperò detingué's, que no volgué rependre lo Rei de res, per dubte de major inconvenient. A algunes
10 gents fon placent la mort del Capdillo, e a altres no. Però aquesta mort fon refrenament de molts.

Lo Rei e Tirant ab tots los altres partiren
15 de la ciutat de Tremicèn e feren la via dels enemics per veure si els porien resecstir e per defendre'ls l'entrada del regne, que volien fer. E essent ja a tres llegües los uns dels altres e dalt d'una muntanya, los crestians,
20 a vista del sol podien ben veure tota la gent morisca que venien. E com se foren atendats, los uns a vista dels altres, se feren aquí moltes ambaixades. Los moros trameteren a dir al rei Escariano que es convertís, ell e Tirant
25 ab tots los altres crestians, a la secta de Mafomet; e si fer no ho volien, que tots morien a mort cruel. Com Tirant los oïa dir tals raons, reia-se'n e no els tornava neguna

resposta. E los ambaixadors prenien gran ira contra Tirant.

Aprés que ells hagueren conquistat tot lo regne del rei Escariano, vengueren-li des-sús, e Tirant dix: —Senyor, puix lo camp és mogut, demà en aquell dia los haurem ací. Reste la senyoria vostra dins la vila ab la meitat de la gent, e io ab l'altra iré a veure aquesta gent en quin orde vénen. E si ells van sens orde io els vos dó per vençuts.

—O Tirant germà! Molt volria anar ab tu ans que restar enclòs dins la ciutat, mas lleixem ací per capità lo senyor d'Agramunt, e mana-li què farà. Io desig viure e morir prop de tu —. Tirant, que véu la voluntat del Rei, dix que era content e féu capità al senyor d'Agramunt, e dix-li Tirant: —Estau tostemps armats e los cavalls ab la sella, e com en aquell puig qui està prop la ribera veureu una bandera vermella ab les mies armes pintades, feriu ab tota la gent a la part dreta, per ço com ells s'atendaran prop l'aigua, e lo riu és fondo, e allí porem haver de nostres enemics gran destrossa; e per res no ixcau de la ciutat fins que vejau la bandera. —

Los moros, d'allí on estaven per venir on eren los crestians, per força havien a passar

una gran muntanya que hi havia ab moltes fonts d'aigua. E Tirant la nit e lo dia vogí tot entorn la muntanya, e de gran tros lluny ell véu venir tota la gent morisca. E ell, tan
5 cautelosament com pogué, se posà dins un bosc ben espès d'arbres, e manà a tota la gent que descavalcassen e refrescassen, i ell pujà-se'n en un gran pi mirant com pujaven la muntanya, e véu com s'atendaren prop de
10 les fonts. E estigueren del matí fins al vespre en passar dues llegües; e d'allí on ells s'atendaren havia una llegua de pla per aplegar a la ciutat.

La gent que venia detràs veren los pri-
15 mers en la muntanya atendats. Acordaren de posar-se baix, al peu de la muntanya, on hi havia molt belles praderies e una sèquia d'aigua. E podien ésser aquells obra de quaranta mília rocins, però lo socors tenien molt
20 prop.

E com Tirant véu quasi la meitat de la gent descavalcada, ferí ell e lo Rei en mig del camp, e feren una tan gran mortaldat de la morisma, que fon una gran admiració
25 dels cossos morts que en terra jaïen; e fóra estada molt major, sinó que per causa de la nit mostraren-se les estelles en lo cel, e per la tenebrosa nit se restauraren: si no, tots

foren estats morts. E los qui estaven en la muntanya sentien los crits, mas no pensaven que los crestians tinguessen tan gran atreviment de venir tan prop del llur camp.

L'endemà per lo matí, com lo sol fon eixit, lo rei Menador davallà de la muntanya no pensant que lo rei Escariano ne Tirant fossen allí, mas pensà que fossen alguns corredors lladres, e tramès-los un trompeta que venguessen prestament, e que es tornassen moros; si no, que ell prometia al seu Mafomet que tants com ne pendria que tots los penjaria. Respost Tirant al trompeta: —Digues a ton senyor que no cur respondre a la sua folia, mas si és rei coronat e tendrà ànimo en davallar ab la sua gent en aquest pla, io li faré sentir a qui vol penjar, e ab càlzer de dolor lo faré beure en tots los mil·lors dies de sa vida. —

Lo trompeta tornà la resposta a son senyor, lo qual mogut de gran ira ferí dels esperons al seu cavall, e tota la sua gent lo seguí, e fon una fort, aspra e crudelíssima batalla. Com per bon espai la batalla hagué durat, on hi hagué molta gent morta d'una part e d'altra, retragué's lo rei Menador ab aquella gent que restada li era, envers la muntanya e tramès per son germà, lo Rei

de la menor Índia, li vingués ajudar. E com
fon vengut dix-li: —Germà e senyor de mi:
ací són aquests crestians batejats, los quals,
a mon parer, no he vist de ma vida tan es-
5 forçada gent, que hui tot lo dia no havem
fet sinó combatre e jamés los he pogut fer
retraure, ans me ha convengut perdre la ma-
jor part de la gent que tenia e io que estic
un poc nafrat. E no em tendré per cavaller
10 si no mate de les mies mans un gran traïdor
que hi ha, que va capitanejant, e les armes
que porta a sobrevesta és de domàs verd ab
tres estelles en cascuna part, e a l'un cos-
tat són d'or e a l'altre d'argent, e porta lo
15 seu mafomet al coll, tot d'or, ab gran barba
e un petit infant qui porta al coll e passa
un riu, e io crec que aquell xiquet deu ésser
fill del seu mafomet; e per ço aquell li deu
dar ajuda en les batalles. —

20 Ab gran supèrbia dix lo Rei de la menor
Índia: —Mostra'l-me, car io et promet que
io et venjaré encara que tingués deu mafo-
mets dins lo ventre. —

25 E eren venguts ab les aljubes d'or molt
lluents, e pujaren tots prestament a cavall e
davallaren devers los crestians, e ab molts
grans crits, com a hòmens enrabiats, entra-

ren dins la batalla, e en poca hora véreu anar per lo camp cavalls sens llurs senyors. Com Tirant hagué rompuda la llança, posà la mà en la petita atxa, e a cascun colp que dava, de mort o d'alesiat escapar no podia. Los dos reis s'acostaren tant a Tirant, que a punta d'espasa lo nafraren. Tirant, qui es sentí nafrat, dix: — ¡O tu, rei, qui m'has nafrat de mort segons la gran dolor que sent! —. E ferí'l ab l'atxa per mig del cap, que dos parts ne féu. E caigué entre los peus dels cavalls. E com los moros veren jaure lo seu cors en terra, ab gran treball lo pogueren cobrar. Aquest rei era lo de la menor Índia, que tant havia bravejat.

Com l'altre rei véu son germà mort, feia armes com a desesperat; però per la nafra de Tirant foren estalviats molts moros qui foren estats morts i nafrats, més que no feren. Com ells veren lo Rei mort, anaren-lo a dir als altres reis, en especial al de Bogia, car tots lo tenien com a capità major per ço com ell los havia a tots amprats. Com foren certs de la mort de tal rei, llevaren lo camp e anaren lla on eren los crestians, e per l'escura nit que feia atendaren-se al peu de la muntanya.

Com los crestians veren tanta multitud

de gent, tingueren consell e veren que Tirant era molt nafrat, que la nafra li dava gran dolor; e coneixent que per la sua virtut no podien ésser subvenguts, deliberaren de partir en la nit, e així ho posaren en execució, que los moros no n'hagueren sentiment. Lo següent dia per lo matí los moros pensaven dar la batalla, e no veren negú. Seguiren los crestians de rastre, per les petjades dels cavalls, fins a tant que vengueren a la ciutat on s'eren recullits.

Tirant féu eixir lo senyor d'Agramunt ab tota l'altra gent que restada li era e ferí en mig del camp dels moros, que hi morí molta gent d'una part e d'altra; però los moros los romperen, e hagueren-se a retraure en la millor manera que pogueren tostemps fent armes e defenent-se fins que es foren recullits dins la ciutat e tancaren les portes. E los moros plegaven, e ab los aristols de les llances daven a les portes. E a Tirant dolia-li'n molt lo cor com ell no s'hi podia trobar. E veia cascun dia que perdien molta gent. Com Tirant fon ja quasi guarit, mas no del tot, desijava e volia eixir a la batalla.

E prestament se féu dar les armes e pujà a cavall ab una gran part de la gent, e ferí en la un costat del camp. Los moros tots

arremorats ixqueren a fer armes contra los crestians. E puc dir que Tirant aquell dia e molts d'altres après hagué lo pijor. Com Tirant véu aquell dia la sua gent fugir e no podia posar-los en orde, posà's prop del riu e véu venir devers ell lo rei d'Àfrica, qui portava sobre lo bacinet una corona d'or ab moltes pedres precioses; la sella era d'argent e los estreps d'or, l'aljuba era de carmesí tota brodada de perles molt grosses e orientals.

Com lo Rei véu estar en tal continent a Tirant, acostà's a ell e dix-li: —¿Est tu lo capità de la fe crestiana? —. E Tirant no li respòs, mas mirava los seus com l'havien així lleixat, e molts cossos morts que veia jaure e los estendards e banderes per terra anar. E en aquell dia contra los moros poca defensió feren. Lo Rei corrent anà devers Tirant e ab la llança encontrà'l tan fort, que al cavall féu ficar los genolls en terra, e passà-li lo guardabraç e les paletes, e mès-li un tros de ferre de la llança per los pits. E tanta era la dolor que Tirant tenia de la gent morta, i estant en pensament de la Princesa, que certament ell no sentí venir lo Rei fins que l'hagué nafrat. E tirà llavors l'espasa car la llança en lo principi l'havia rompuda. E aquí ells se combateren per bon

espai. E lo Rei ho feia valentment, però com hagué molt durat, Tirant tirà un gran colp al Rei, e no el pogué aconseguir per ço com lo cavall se voltà prestament, mas aconse-

5 guí'n lo cap del cavall e tot lo hi tallà, que lo Rei e lo cavall anaren per terra. La gent del Rei lo socorregueren prestament, que encara que Tirant no volgués, lo llevaren de terra e pujaren-lo a cavall a mal grat seu.

10 Lo senyor d'Agramunt, qui en lo castell era, féu-se en una finestra, e en la cota d'armes conegué a Tirant qui tot sol combatia. Cridà a grans crits e dix: —Senyors, ajudau prestament al nostre capità, qui està en

15 punt de perdre la vida —. Llavors lo Rei ixqué ab aquella poca gent que tenia, emperò Tirant fon mal socorregut en aquell cas, que fon nafrat de tres nafres, e lo cavall tenia prou llançades. E per causa d'aço

20 fon forçat a Tirant se retragués, mas no a sa voluntat: mas corrent tant com podia que fins a les portes lo seguiren.

E en aquell cas estaven en tan mala sort los crestians, que tantes batalles com donaven, totes les perdien; e los moros restaven

25 victoriosos; e d'aço estaven molt agraviats los crestians, com los moros s'alegraven en los llurs mals.

Com los moros veren los crestians qui s'eren retrets dins la ciutat, estregueren lo siti e passaren dellà lo riu. E tants eren los bous e camells que portaven que no es podia estimar. E donaven tan gran empediment en les batalles als crestians, que no podien córrer ab los cavalls ni fer entrades ni eixides, e la ciutat estava tan estreta que negú no podia entrar ni eixir.

Tirant tingué dubte que no minassen lo castell; e lo Rei e los altres se tenien per perduts; e ordenà que fos feta una contramina, e en totes les cambres baixes fossen posats bacins de llautó, per ço que, com caven en la mina e són prop d'haver-la cavada, si bacins hi ha, con donen lo colp ab lo pic en aquella cambra on lo bací és, tantost ressona; en especial, si n'hi ha molts que estiguen los uns prop dels altres, fan gran remor. Aprés que açò fon fet e los bacins posats, feren la contramina.

Aprés pocs dies que Tirant era ja guarit e estava en disposició de portar armes, una fadrina que dins lo castell era, qui passava farina, sentí manejar los bacins e fer remor. Corregué prestament e dix a sa senyora: —Io no sé què s'és, mas avisada del que he

oït dir, com los bacins sonen, senyal de tempestat e de sang —. E la senyora, qui era muller del capità del castell, prestament ho anà a dir a son marit, e aquell ho dix al Rei e a Tirant.

Secretament sens fer remor anaren a la cambra, e trobaren ab veritat lo que la fadrina havia dit. E prestament s'armaren e posaren-se dins una cambra, e no passà una
10 hora complida que ells veren claredat dins en la cambra. E pensant que de negú del castell no eren estats sentits, feren lo forat molt major que no era, e la gent començà d'eixir de la mina. E com foren ben seixanta
15 en la cambra, los del castell entraren dins la cambra e tants com n'hi trobaren foren morts e tallats a peces. E certament, los qui podien dins la mina entrar, no s'esperaven los uns als altres, mas Tirant féu tirar moltes bombardes dins la mina e tants com se'n
20 trobaren dins ne moriren.

E veent Tirant que la sua gent estava esmaiada per ço com tenien molt poques vitualles, deliberà de dar-los la batalla, e dix al Rei: —Senyor, aquesta gent que us és restada, io en pendré la mitat, e vostra senyoria s'aturarà l'altra. E io iré en aquell petit bosc,

e com vendrà la hora que lo sol eixirà, eixí reu per la porta de Tremicèn e vogireu tota la ciutat e ferreu en mig del camp, e io ferré a l'altra part, e pendrem-los en mig, e veurem si els porem posar en desconfita. E si ho fem, serem senyors del camp. Emperò no he de res tan gran dubte sinó dels bous, que haurem a passar per mig d'ells e cascuna vegada nos mataven molts rocins. — 5

Respòs un genovès, lo qual era estat galiot de la galera de Tirant com se perdé, qui havia nom Almedíxer, home molt discret e sabut en totes coses, e dix: —Capità senyor, ¿voleu que io us face tots aquells bous fugir, que no n'hi aturarà u per senyal? E com fugiran, los moros iran detràs ells per recobrar-los, e en aquell punt me par que serà hora de ferir en lo camp sobre ells —. —E si tu — dix Tirant — tal cosa saps fer e els fas apartar, io et promet per lo nom de Carmesina, de fer-te gran senyor e dar-te viles e castells e tal heretat que en seràs més de content. — 10 15 20

E lo Rei dix a Tirant: —Germà senyor, puix aquest fet voleu empendre de fer, precvos que em doneu l'empresa d'anar al bosc lo dia que ho deliberareu. E com veuré la bandera en la més alta torre, de tot cert io 25

ferré en mig del camp —. Tirant respòs que era content, e manà que tothom ferràs sos cavalls de nou, e les selles adobar.

Lo genovès pres moltes barbes de cabrons
5 e sèu de moltó, e picà-ho bé tot e posà-ho dins cassoles planes, ben seixanta que en féu. E a l'hora de la mija nit, lo Rei partí e posà's dins lo bosc, que per negú dels moros no fon vist. E ans del dia, Almedíxer pres les cassoles del greix que fet havia, e en la hora
10 de l'alba ell ixqué del castell e posà les dites cassoles les unes prop de les altres e mès-hi foc. E com foren enceses, cercà que lo vent anàs devers los bous, e com la olor plegà a
15 ells, fugiren ab molt gran fúria e passaren per mig del camp llançant tendes e nafrant hòmens e cavalls, que paria que quants diables havia en infern los encalçaven; e aparellaren-se tals uns ab altres, que a meravel·la se trobara un bou ni un camell qui sà
20 fos. E molta gent de peu e de cavall los seguia per fer-los tornar, e tots los moros estaven admirats què podia ésser estada la causa d'aquest moviment. E no penseu que
25 Tirant ab los altres estigués menys de gran admiració, com semblant cas jamés haguesen vist ni oït parlar. E al passar que feren per mig del camp, feren molt gran dan, e en-

cara per la gran fretura que els farien per portar lo carruatge, car entre bous, brúfols, camells, eren passats cent cinquanta mília per la gran provesió que havien feta per fornir la host.

Com los bous foren passats, Tirant féu alçar la bandera, la qual era blanca e verda. Com lo Rei véu la bandera isqué del bosc cridant grans crits: —Visca lo poble cristià! —. Tirant així mateix ferí, així com era estat ordenat, en l'altra part. E véreu anar Tirant amunt e avall derrocant bacins del cap e escuts del coll, matant e narrant, e fent les més admirables coses del món durant la ira que era fresca. E lo rei Escariano se mantenia molt bé, per ço com era molt bon cavaller, jove e animós. E de la part dels moros hi havia molts bons e valentíssims cavallers, en especial lo rei d'Àfrica: per la mort de son germà usava envers los crestians de molt gran crueldat. E lo rei de Bogia era molt animós cavaller. La batalla era dura e fort, no havent-se pietat los uns als altres. E tantes d'armes feia cascuna de les parts, que era cosa admirable. Lo senyor d'Agramunt, que no es fa oblidar, feia tan gran esforç de si, que los enemics se n'espantaven de les sues cavalleries.

Seguí's que lo Rei d'Àfrica conec a Tirant en les armes e dreçà lo cavall devers ell, e encontraren-se pits per pits de cavall en tal forma que el Rei e Tirant n'anaren per terra. Mas Tirant, per ço com no dubtava la mort i era de major ànimo, se llevà primer, e véu que lo Rei encara estava per terra. Acostà's a ell per tallar-li les correges del bacinet, però no pogué, car la gent era tanta, com veren lo Rei en terra, que fon gran admiració com no mataren a Tirant, car dues vegades lo llevaren d'amunt lo Rei e dues vegades lo tornaren a llançar per terra. E com lo senyor d'Agramunt véu a Tirant en tan gran perill, anà devers ell. E estant Tirant e lo senyor d'Agramunt en tan gran perill de mort, aplegà Almedíxer, lo qual era molt malament nafrat e cridà a grans crits: —¡E com morrà hui aquell singular capità qui és la flor de la cavalleria del món!—. E u d'aquells generosos qui batejats s'eren, e per les nafres que tenia ja no podia fer més armes, anà devers lo rei Escariano e dix-li: —Ajuda, senyor, al capità e germà vostre d'armes, que per sa desventura s'és més tant dins entre els enemics de la gent cristiana, que serà gran admiració que la vida sua no perille—. Lo rei Escariano, com a

catòlic cristià se posà en la major pressa de la gent, e féu tan gran esforç d'armes ab los seus que li ajudaven, e véu lo rei de Bogia que sobre Tirant estava per tolre-li lo cap. E veent Tirant en tal punt estar, ab la llança mantinent li donà en les espatlles tan gran llançada, que tot l'arnès li passà e no s'aturà fins a l'altra part travessant-li lo cor, e caigué mort.

La batalla durà tot lo dia e es continuà molt cruel, sinó que els fon forçat per la nit que els empedí, per què faïa gran fosca, que s'hagueren a departir. E los crestians se retragueren tots dins la ciutat aquella nit, e estigueren ab grandíssima alegria per ço com del camp eren estats vencedors. E saberen certament com en aquella batalla eren estats morts tres reis, ço és: lo rei de Bogia, que morí per mans de son germà; lo segon fon lo rei Geber; e lo rei de Granada. Dels qui foren nafrats, no se'n fa menció, sinó del rei de Domàs e del rei de la Tana.

Aquella nit refrescà molt bé la gent e los cavalls, e ans del dia clar ja foren les crestians armats e a punt, e estigueren admirats los moros com veren que batalla los volien dar com no haguessen pogut donar als cossos sepultura. Tornaren a la batalla lo segon

dia, e aquesta fon molt cruel e sangonosa. Cinc dies contínuus durà lo combatre, e com los moros no ho poguessen comportar per causa de la pudor dels cossos morts, trameren missatgers als crestians, que els donassen treves. E lo rei Escariano e Tirant foren contents e les atorgaren de bona voluntat.

E Tirant cascú dia feia dir missa, e pregava al Rei e altres que la oïssen de bon cor. E aquell dia que les treves atorgades foren, Tirant se posà en oració e ab molt gran devoció suplicà a la divina clemència de nostre senyor Déu Jesucrist e a la sacratíssima Mare sua, senyora nostra, que encara que ell fos un gran pecador, que li volgués fer tanta de gràcia que pogués conèixer los crestians entre los moros, per ço que ab millor cor los pogués donar honrada sepultura, com tots los tingué per màrtirs sants, com fossen morts per augmentar la santa fe catòlica. E oint Nostre Senyor demanda de tan justa causa, e ab tan recta e bona intenció, atorgada li fon la dita gràcia en aquesta forma: que tots los crestians se giraren mirant devers lo cel ab les mans juntes, no llançant de si neguna mala olor; e los moros estaven mirant en terra e pudien

com a cans. Com Tirant véu tan singular miracle, pregà al reverend frare que fes rebre informació en escrit d'aquest tan gran miracle perquè en esdevenidors fos memòria que tots los qui moren per augmentar la santa fe catòlica van dret en la glòria del Paradís. E foren-los fetes honrades sepultures. E allà on fon lo major conflicte de la batalla, fon feta una solemne església del benaventurat monsenyer Sant Joan. 5 10

Los moros prengueren tots los cossos dels seus, e llançaren-los en lo riu, cascú ab son escrit, per ço que dins terra los parents los poguessen soterrar. E tants foren los cossos morts, que tot lo riu taparen, que per altre lloc lo riu hagué a discórrer l'aigua. 15

[ROMPIMENT DE LES TREVES]

Aprés los moros se'n pujaren en la muntanya, e los crestians estigueren en la ciutat. Durant aquestes treves, arribà lo Marquès de Luçana, lo qual era criad del rei de França; e sabent que Tirant era en la Barberia, venc-se'n a Aigües Mortes, e aquí s'embarcà 25

en una galiota, e anava com a mercader vestit e arribà a la illa de Mallorca, e d'aquí en una nau passà a la ciutat de Tunis. E aquí hagué nova de les grans victòries que Tirant havia hagudes e de la molta terra que havia conquistada; e deliberà d'anar a ell. E anant per son camí, sabé com les treves devien passar, e aturà's en una vila e tramès a dir a Tirant com ell era en la vila de Safra, e pregava'l que li trametés gent per ço que ell passar pogués.

Sabuda la nova, Tirant li tramès mil hòmens d'armes, e per capità de tots, Almedíxer. Los moros, sabent que gent era eixida de la ciutat, secretament trameteren ben deu mília rocins après d'ells, ab ses espies que els trameteren detràs, perquè, a la tornada que farien, ab lo Marquès e Almedíxer los poguessen haver. Lo rei d'Àfrica, qui era vengut capità dels moros, qui estava amagat dins un bosc, com veren venir los crestians, ixqueren-los e feriren en ells, e mataren e apersonaren-ne molts, e alguns qui en fugiren qui portaren la nova al Rei e a Tirant. Com foren certificats de tan gran novitat, Tirant féu lo semblant vot: —No em clam sinó de mi mateix que com a jove e de poc seny he volguda seguir ans la voluntat que la raó,

de consentir que treves fossen fetes ni atorgades ans que la fi de la guerra, que ja estava en nostra mà. E em tinc per foll e decebut com só caigut en tan gran ignorància de creure a negú, com fos clara l'experiència del que s'és seguit. Ara poca admiració serà no tornem a les dolors primeres, car més és a nosaltres perdre un home que ells mil ne perdessen; per què io faç vot solemne que tant com io aturaré en aquesta terra, de no donar treves ni pau a negú, e si contra ma voluntat s'han de fer, que de continent me partiré sens fer més armes. —

Lo rei Escariano fon molt adolorit de les paraules de Tirant. — Senyor — dix Tirant —, puix així és, ordenem nostres fets en tal forma que la honor hi sia salva. La senyoria vostra partirà d'ací de nit, ab catorze mília de cavall, per anar on és la senyora Reina. En aquestes sis llegües replegareu quantes atzembles, àsens e someres e jumentes trobareu, e tots quants hòmens e dones e infants haver poreu. E no deixeu en les viles e llocs sinó les portes tancades ab aquells qui són inútils, així com dones parides qui jaen en lo llit e hòmens molt vells e gent alesiada. Tots los altres feu-los venir, de set anys en sus e de uitant a cinc en

avall. E a cascú d'aquests, així hòmens com dones, feu-los repartir totes les cavalcadures; e cascú faça paraments de drap blanc. E si tantes cavalcadures haver no poreu com
5 persones, resten los qui són més indisposts; e si no tenen tan drap blanc per a fer paraments, féu-los de llançols o de frassades de quina color se vulla que sien. Aprés fareu vestir a tots les camises sobre les aljubes; e
10 fareu haver tantes carabasses com poreu, e a cascuna dona o al petit infant (si tantes se'n troben) cascú en porte, e tan altes com les poran portar, e cubertes de drap blanc. —

E complit de dar l'orde, Tirant pregà al
15 Rei que hi fes venir la Reina perquè les altres dones hi venguessen de millor voluntat.

Lo Rei se posà prestament en orde e partí tan secretament com pogué, que los moros
20 no en tingueren nengun sentiment. Com lo Rei fon partit, Tirant tramès un ambaixador al camp dels moros dient-los com dins lo temps de les treves havien apresonat al Marquès e a molts altres cavallers, que ell los
25 requeria sots la promesa fe de les treves, que ells los volguessen restituir e soltar: —A tots los qui són estats presos; si no, que al deèn dia que s'aparellen a la batalla —. E

Tirant féu fer un gran fossar, lo qual era estret e fondo; e al dia assignat, lo rei Escariano venc així com Tirant havia ordenat, e hagué ajustats bé onze mília entre hòmens e dones, e tots coberts de blanc. E entraren de dia per ço que los moros los vessen, e estigueren molt admirats com veren venir tanta gent.

E lo dia que les treves passaven, los moros a la hora de la mija nit vengueren a la ciutat e combateren-la. Tirant, com a home usat de guerra, estava tostemps armat e posà quatre cents hòmens en les torres e en la muralla per defensió de la ciutat; e lo Rei i ell ab tota l'altra gent isqueren per altre portal e vogien entorn de la ciutat e feriren mortalment en les espatlles dels moros; e tots portaven paraments blancs. Les dones se posaren fora de la ciutat, lla on era la vall qui novament era estat fet, ab dos cents hòmens d'armes per guardar-les; e cascuna dona portava en la mà una canya grossa, e posaren-se totes en ala.

Aquesta batalla se mesclà, que fon crudelíssima e dura, que en poca hora fon mesa infinida gent per terra morts e nafrats. E Tirant portava una llança curta e grossa, tota ennirviada: ¡bé restava trist lo qui lo seu colp

esperava! Car en aquell dia los inferns omplí de les ànimes d'aquells. La batalla durà per bon espai; e ans que Tirant en la batalla entràs, deixà cinc cents hòmens d'armes que no volgué que ferissen, i eren dels millors que en sa companyia fossen. Com en aquell cas infinides gents d'una part e d'altra fossen mortes, e veent que lo Rei crestià ab gran ànimo combatia, e lo senyor d'Agramunt per lo semblant, Tirant isqué de la batalla deixant los altres combatent, e anà on eren los cinc cents hòmens d'armes que deixat havia, e ab ells ensems anà al camp dels moros. Com foren arribats a les tendes cridaren a grans crits: —¡O Marquès de Luçana, si sou ací parlau e cridau la bona sort qui us espera! Car ací és Tirant lo Blanc, qui és vengut per lliberar-vos. —

Com Almedíxer sentí la veu dels cristians, paregué-li que fos veu qui del cel fos davallada, e los dos ab la dolor e la ira que tenien esforçaren l'ànimo e prestament isqueren de les tendes e anaren lla on era Tirant. Com Tirant véu lo Marquès de Luçana, prestament lo conegué e féu descavalcar d'un bon cavall un home seu, e ab los ferros lo féu pujar a cavall, e Almedíxer féu pujar en les anques del seu cavall e tragué'ls de tot

lo camp e els féu desferrar e armar. E tornà
Tirant al camp prestament e mès-hi foc e
manà a tots los qui eren ab ell que fessen així
com ell feia. E no tardà molt que tot lo camp
fou ple de foc. Com Tirant véu així gran
foc, tornà a la batalla e socorregué al Rei e al
senyor d'Agramunt molt valentment. E los
enemics reforçaren tant com los fon possi-
ble per damnejar los crestians. E com més
anava, més cruel e dura era la batalla; e
tants eren los cossos morts, que ab gran fa-
tiga la gent combatre podien. Com los reis e
capitants moros veren venir a menys la llur
gent e veren lo foc encès en lo llur camp
e miraven les dones qui estaven fermes que
no es movien, car ab la torba del combatre
no les havien vistes fins en aquella hora, dix
lo rei de Tunis: —Senyors, io no puc creure
ni pensar que aquests hòmens sien crestians,
mas crec que sien diables batejats, o lo nos-
tre Mafomet s'és tornat crestià. E aquella
gent que ens estan mirant no han ferit en-
cara, sinó que estan esperant que siam can-
sats, e ferir-nos han a les espatlles, e tots
serem tallats a peces. Per ço a mi par nos
deuríem retraure, no lla on és lo nostre
camp, mas apartem-nos al través en aquell
altre món, car de tot cert io tinc gran dubte,

no d'aquests que ací combaten, mas d'aquella mala gent blanca; e mirau com són grans hòmens a cavall, que jamés los viu tals —. E açò causava les carabasses que les dones
5 tenien al cap, que els paria que fossen molt alts de persona.

La batalla durà fins passat lo migdia e dues hores après, car no es podia conèixer quals havien lo pitjor e lo millor, sostenint-
10 se així la batalla. Lo Rei de Tunis portava a Mafomet sobre el bacinet tot d'or, e conec a Tirant en la sobrevesta que portava ab estelles per divisa, e dix als altres reis: —¿Voleu que siam del camp vencedors? Cuitem
15 devers aquell qui tantes d'armes fa, e donem-li mort, e seran tots aquests crestians nostres catius. —

E de continent feren la via sua ab arnesos molt lluent e rics guarniments. Tots
20 los reis justats vengueren sobre Tirant, e com ell los se véu prop, ferí com a lleó enrabiat en mig de tots. E encara no havia rompuda la llança e encontrà lo Rei de la Tana per mig dels pits ab tal força que l'ar-
25 nès no li valgué res, e llançà'l mort per terra. Après encontrà al Rei de Tunis e passà-li lo braç e derrocà'l del cavall. Allí atès lo rei Escariano ab lo Marquès e Al-

medíxer, qui animosament se combatien; e tant feren per llur virtut, que per força se'n portaren dins la ciutat al Rei de Tunis així nafrat com estava. E Tirant deixà la llança a mal grat seu, car los enemics la hi llevaren volgués o no, e llavors mès mans a la petita atxa que en l'arçó de la sella portava, e donà a un moro en mig del cap de tall que fins als pits lo fené. No crec jamés pus bell colp haguessen fet los magnànims cavallers passats, ço és, Hèrcules ni Anxilles, Tròiol, Hèctor, ni lo bon Paris, Samsó, ni Judes Macabeu, Galvany, Lançalot, ni Tristany ni l'ardit Teseu. Com los moros açò vereren, tal colp donar, tots estigueren admirats, e veent-se ab les llances rompudes tots se voltaren e sonaren un corn, e tots los moros se deixaren de batallar. E retraent-se pujaren-se'n en un mont, e los crestians los deixaren de bon grat anar, perquè tenien desig de repòs; però encara, ab tot lo cansament, los seguiren fins que foren pujats en lo mont; e açò feren per mostrar mès clara la victòria. E certament Tirant, desijós d'honor, lla on veia lo major perill allà es metia, que no la lleixava perdre.

[MOR DEL REI DE TUNIS. TIRANT SEGUEIX
LA CONQUESTA]

Com los moros foren en lo mont, los
crestians se'n tornaren dins la ciutat e tot
10 lo poble, així hòmens com dones, deien a
Tirant: — Vixca lo benaventurat cavaller
Tirant! E beneit fon lo dia que ell naixqué,
e beneita fon la hora que tu entrist en aques-
ta terra, e beneit fon aquell dia que tu ens
15 donist lo sant baptisme. E a Déu fos pla-
sent que tu fosses senyor de tot lo poble
morisc! —. E ab grandíssima festa e alegria
lo pujaren al castell. E trobaren lo Rei de
Tunis, que l'havien curat de les nafres que
20 tenia, e veent entrar a la Reina e a totes les
dones a cavall ab les atzembles e juments,
e ab les carabasses al cap, e cobertes de llen-
çols, venc en punt lo Rei de Tunis de vo-
ler-se desesperar com sabé l'engan que Ti-
25 rant fet los havia; e ab les mans se desfèu
totes les benes de les nafres e jamés consen-
tí lo tornassen a curar, ans així se lleixà
morir.

Tirant hagué compassió del Rei com lo véu estar desesperat, e pregà'l que es deixàs curar, car les nafres no eren perilloses. Dix lo Rei: — Lleixau-me estar així esta nit. — Lo Rei feia replegar tota la sang qui de les nafres li eixia, e com fon mitja nit, begue's tota aquella sang e après dix: — Lo meu cors no mereix altra sepultura sinó d'or o de sang, e ab aquesta sang finiré los meus trists e amargs dies —. E posà la boca en terra e així reté l'esperit; e la sua ànima se'n portà aquell a qui pertanyia.

De continent que lo Rei de Tunis fon mort, Almedíxer suplicà a Tirant que li fes gràcia del cors del Rei; e ell lo hi otorgà. E Almedíxer tramès a dir al camp dels moros com lo Rei de Tunis era mort; que vinguessen per haver-lo. Com los moros saberan tal nova, feren lo més adolorit dol que jamés fos fet per negun príncep del món. E ordenaren cinquanta cavallers dels millors de tot lo camp e trameteren-los a la vila per cobrar lo cors del Rei. E com foren davant lo capità, suplicaren-lo benigne-ment los fes gràcia de fer mostrar lo cors del Rei. E Tirant manà Almedíxer que fes pendre lo cors e que el fes posar en una sala sobre un llit en terra ab molts matalafs, e que

fos cobert d'un bell drap d'or, e cent cavallers estiguessen prop d'ell ab espases nues en les mans. Com tot fon fet, Tirant féu entrar los moros dins la sala; e com foren
5 prop dels cors, descobriren-lo. E los moros, havent natural coneixença de llur rei e senyor, lo major de tots ells, ab esforçada veu féu principi a semblants paraules: — ¡O sant profeta Mafonet, defenedor de nostra llibertat, hages pietat e misericòrdia de nos-
10 altres perquè no siam així maltractats per los crestians! No ha bastat a fortuna fer-nos perdre tanta de la gent nostra en la cruel batalla, que encara nos ha volgut tolre lo pilar qui sostenia tota la Barberia! ¡Rei del
15 Tunis, Déus te perdone e et faça tenir lo camí de veritat e que sies lo major de tots lla on la tua ànima irà ab tots los teus adherents! —. Aprés se girà devers Tirant e dix-
20 li les següents paraules: — ¡Maleït fon lo dia que tu en aquesta terra arribist, e maleïta fon la galera que ací et portà, com en mig del golf de Satalies no et negà a tu e a tots los teus! — .

25 Com Tirant oí dir tan folles paraules al moro, pres-se a riure e dix: — Cavaller, gràcies te faç del teu mal parlar. E no vull satisfer a les tues folles paraules, que en pre-

sència mia has dites, e dins lo meu castell, car mereixedor eres ab tos companyons que us hagués fets saltar de la muralla del castell avall. No volria que negú dels meus te fes mal ne dan. E buida lo castell prestament ab tots tos companyons ans que altre mal no et vinga. — 5

Partí's Tirant de la sala e entrà-se'n en una cambra sens dir-los més. Llavors los moros demanaren lo cors del Rei, que el se'n volien portar. Almedíxer los respòs que per lo seu mal parlar no l'haurien, ans lo darien a menjar a bèsties feres si ja no li daven vint mília dobles. E los moros, per recobrar lo Rei, foren contents perquè al cors poguessen dar sepultura. 10 15

De continent los moros se partiren e travessaren totes les aspres muntanyes. Com Tirant véu que havien passats los ports, ell se mès a conquistar tots aquells regnes e terres qui deçà los ports eren. Aprés, passats grans dies, parlà lo senyor d'Agramunt al capità e dix-li: — Senyor, a mi par que seria expedient per donar fi prestament en aquesta conquesta, que io passàs dellà los ports per conquistar moltes viles, castells e ciutats que hi ha. Aprés que la senyoria vos- 20 25

tra haja subjugats aquests regnes, passariéu en aquella terra, e ab poc treball poríeu senyorejar tota la Barberia. —

5 A Tirant li fon placent lo que el senyor d'Agramunt li havia dit, e comunicà-ho ab lo rei Escariano e foren d'acord que prestament partir degués. E partí ab deu mília cavalls molt bé en ordre e divuit mília hòmens a peu. E com hagué passats los ports,
10 sabé com los reis s'eren departits, e cascú se n'era tornat en sa terra. Lo senyor d'Agramunt, com véu que tan poca gent d'armes havia en aquella terra, mès-se a conquistar aquella e subjugà moltes ciutats, viles e castells,
15 los uns per força, los altres per grat.

E anant així conquistant, prengueren prop d'una ciutat qui es nomenava Montàgata, la qual era de la filla del rei de Belamerín (e aquest rei era mort en lo principi de la guerra) e l'esposat d'ella. E com los de la ciutat
20 saberen tenir los crestians tan prop, tingueren llur consell, e lo que deliberaren fon que trameteren les claus al senyor d'Agramunt, de la ciutat; e aquell ab molt gran benignitat
25 les pres e atorgà'ls tot quant saberen demanar. E com foren prop de la ciutat, los qui la regiren penediren-se e deliberaren ans morir que donar-se.

Veent-se així burlat lo senyor d'Agramunt, posà lo siti a cascuna part de la ciutat. Un dia deliberà de donar lo combat, e fon tan brau e tan aspre, que més no poguera ésser. E acostant-se lo senyor d'Agramunt envers la muralla, tiraren-li ab una ballesta de passa e feriren-lo en la boca, que li ixqué lo passador a l'altra part. Com la gent sua lo veren tan llejament nafrat e jaure en terra, tots se pensaren que mort l'haguessen. Posaren-lo en un pavés e portaren-lo a la sua tenda e per aquell dia lleixaren-se de combatre. Llavors lo senyor d'Agramunt votà a Déu e als sants apòstols, que per l'engan que fet li havien, e per la molta dolor que sentia de la nafra, de no partir-se jamés d'allí fins a tant la ciutat fos presa, e tots passaren, així hòmens com dones, grans e pocs, vells e jóvens, per la sua espasa. E prestament tramès a Tirant a suplicar que de continent li trametés la sua artelleria major.

E Tirant, sabuda tal nova, que son cosín germà era tan malament nafrat, féu partir tota l'artelleria, i ell ab tota la gent per ses jornades arribà en aquella ciutat. E ans que descavalcàs manà que donassen lo combat a la ciutat, e fon tan fort e tan aspre que pren-

gueren una gran torre, qui era mesquita, la qual estava molt pegada ab la muralla de la ciutat. La nit sobrevenç, e Tirant manà tota la gent cessàs per aquella nit. E per lo matí
5 los moros ordenaren que fos tramès a dir al capità, de part de la senyora e de tot lo poble, per los més honrats hòmens de la ciutat, com ells se darien ab condició los lleixassen viure en sa llei, e li darien tots anys
10 trenta mília corones d'or e tots los presoners que ells tenien. E Tirant respòs que per lo defalt que ells havien fet a son cosín germà, anassen a ell, e lo que ell faria hauria per fet. Com los moros foren davant lo se-
15 nyor d'Agramunt, per moltes suplicacions que li fessen, jamás consentir volgué en res. Llavors lo poble deliberà de trametre-hi la senyora ab moltes donzelles per veure si porien res acabar ab ell, car pres de donze-
20 lles moltes vegades han lloc.

Ací fa lo llibre un incident per narrar los fets de Plaerdemavida.

LOS FETS DE PLAERDEMAVIDA

Com per la immensa pietat de nostre senyor Déu, Plaerdemavida fos lliberada de naufrag e fos portada en la ciutat de Tunis en la casa de la filla del peixcador, segons 10
dessús és ja mencionat, après dos anys passats la filla del peixcador pres marit prop la ciutat aquella. E estant allí per molts dies tenint-la com a cativa e ella tostemps vivint 15
ab molta honestat, obrava d'or e de seda així com les donzelles de Grècia eren acostumades fer. Seguí's un dia sa senyora, anant a la ciutat de Montàgata, lleixà a Plaerdemavida per la casa a guardar. Com fon en la ciutat, mostrà era venguda per algunes 20
coses a comprar, e anà a parlar ab la filla del Rei e dix-li: —Senyora, io vinc ací per significar-te com m'hagen dit que ta senyoria té en preposít de pendre marit e treballes, així com és acostumat, de fornir-te de ca- 25
mises brodades d'or e de seda, e altres coses pertanyents a donzelles. Io tinc una esclava jove e disposta, a la qual io he mostrat, en

lo temps de la sua puerícia, de brodar molt singularment de totes coses, lo que a dones jóvens se mereix. E vet ací mostra del que sap fer. E si per preu de cent dobles tu la
5 volràs, io seré contenta de perdre lo guiamment que fet li he, e lo que li he mostrat ab tant treball. —

La Reina, molt dessijosa de tal present, dix que era molt contenta de dar-li les cent
10 dobles, puix havia vista mostra de les coses que obrar sabia. Dix la mora: —Io seré contenta per aquest preu lliurar-la en ton poder, ab tal condició: que per la molta amor que ella ha mesa en mi, que la senyoria tua diga
15 que io la t'he prestada per a dos mesos, car si ella sentia io l'hagués venuda, d'enuig e tristor se desesperaria. —

Plaerdemavida fon mesa en son poder, e posà molt gran amor en la Reina. Seguí's
20 que poc temps après que la ciutat fon assestiada, los moros prengueren molts presoners crestians, e entre los altres, prengueren un home d'armes lo qual vogava en la galera de Tirant com se perdé. E Plaerdemavida co-
25 neixia'l molt bé e dix-li: —¿Est tu d'aquells crestians qui eren en la galera que donà a través en les mars de Tunis?—. —Senyora — dix l'home —, veritat és que io m'hi trobí

e la mia persona en aquell cas passà molta dolor e congoixa, que vinguí quasi mort a terra. Aprés fui servit de molta bella bastonada e fui comprat e venut ab molta passió que en aquell temps passí —. —¿Què em diràs—dix Plaerdemavida—de Tirant? ¿on morí? —. —Santa Maria val! — dix lo presoner — ans és bé viu, e trobar l'heu capità major e fa tot son poder de conquistar aquesta terra —. E, més, li dix del senyor d'Agramunt com era nafrat. Aprés ella li demanà: —Què és de Plaerdemavida? —. —Aqueixa donzella — dix lo presoner — que vós demanau, se creu que morí en la mar, e lo nostre capità n'ha fet extrem dol per ella. — 5 10 15

Plaerdemavida, per les noves que li foren recitades, donà orde que tots los presoners fugissen. Com ella sabé que Tirant era viu i era tan prop, molts pensaments tingué de fugir, emperò pensant com Tirant ab la sua singular cavalleria havia tant conquistat de la Barberia e les insignes e famoses victòries que sovint recitaven del capità dels cristians, alegrà-se'n molt; lo que de primer ignorava, ans son pensament era que en la mar fos negat. E agenollà's en terra, e les mans juntes alçà devers lo cel e féu llaors e gràcies a nostre Senyor Déu de la gran 20 25

prosperitat que dada havia a Tirant e a la novella crestiandat, qui ab tan gran ànimo feien la guerra contra los enemics de Jesucrist; e tingué ferma esperança que prestament seria fora de captivitat, car totes les
5 dolors que sostengudes havia fins en aquella jornada no estimava res: tanta era la consolació que tenia com veuria a Tirant.

10 E vengut lo dia que sa senyora anar devia a parlar ab los capitans, desfressà's molt bé en manera que negú no la poguera conèixer. Com la senyora fon davant lo capità, qui venia acompanyada de cinquanta donzelles,
15 Tirant no la volgué escoltar sinó que la remès a son cosín germà lo senyor d'Agramunt; e si mala resposta havia donada als ambaixadors, pijor la donà a la senyora. E elles, ab l'esperança perduda, se'n tornaren
20 plorant e fent molt grans llamentacions. E tota aquella nit, així hòmens com dones jamés cessaren de plànyer e sospirar.

Per lo matí Plaerdemavida dix a la senyora e als honrats hòmens de la ciutat que
25 si li volien dar llicència d'eixir defora, que ella parlaria ab lo capità e li diria tals coses, que ell faria tot lo que ella volria. E tantes bones raons los dix, que ells foren contents

que anàs, com tinguessen tota l'esperança perduda, que no tenien d'espai sinó sol aquell dia. Plaerdemavida s'abillà aquell dia com a mora molt honradament e alcofollà's molt bé los ulls perquè no fos coneguda; e pres trenta donzelles molt ben abillades que l'acompanyassen. E a hora de migdia ixqueren de la ciutat e anaren al camp e veren a Tirant a la porta de la sua tenda. Com ell les véu que venien, tramès-los a dir que anassen al senyor d'Agramunt, que ell no hi podia res fer, com tot son poder li hagués ja donat, car ell los daria raó de tot lo que demanaven. Respòs Plaerdemavida e dix: —Digau al senyor capità que ell no ens deu denegar la vista ni menys lo parlar, car si ho feia seria dit capità impiadós e injust, com ell sia cavaller e nosaltres donzelles, e per l'orde de cavalleria li és forçat nos ajude e ens done consell, favor e ajuda. —

E de continent lo cambrer tornà la resposta al capità e dix-li: —Per la mia fe, senyor, en la companyia d'aquelles mores ve una donzella molt graciosa qui parla molt bé l'algemia ab molta gràcia, e si la senyoria vostra me volia fer tamanya mercè, que per los serveis que us he fets, que com prengau la ciutat la façau fer crestiana e la em doneu

per muller —. —Vés — dix lo capità —, e fes-les venir totes ací. —

E com foren davant ell li feren molt gran reverència e Plaerdemavida ab cara afable
5 féu principi a semblant parlar: —Suplic-te que les mies paraules no enugen a ta senyoria, puix la fortuna vol que io haja de recitar los teus gloriosos actes qui són de gloriosa recordació, car ab lo teu valerós ànimo has
10 morts e aterrats tants milenars de turcs en la Grècia, e après soferint naufraig est vençut en aquest regne qui és la sobirana Barberia, dues voltes vençut e dues voltes fegit. —

15 No comportà Tirant que més parlàs, sinó que ab fellona cara li féu principi a semblant resposta: —No acostume io de combatre donzelles sinó en cambra secreta, e si és perfumada e algaliada més me plau. Però si
20 vosaltres pau e bona fe de mi voleu haver, no es pot per via neguna fer, si doncs vosaltres a obediència del senyor d'Agramunt no veniu. E ja és deliberat lo dia de demà e assignat per a la batalla. —

25 No tardà Plaerdemavida, ab esforçada veu, en semblant rèplica fer principi: —Mira, capità virtuós, io parle ab esperit de profecia. ¿Tens record d'aquell benaventurat dia

que rebist la honor de cavalleria en aquella pròspera cort del rei d'Anglaterra? ¿E les batalles tan singulars que en aquest temps fist, e vencist ab molt gran honor sens engan negú los dos reis e los dos ducs de glòria 5 molt memorable e matist molt virtuosament aquell famós cavaller, lo senyor de les Vilesermes, sens frau ni engan negú, ans ab molta honor tua e càrrec seu fon portat e més dins la sepultura? E no et deu oblidar 10 de Kirieleison de Muntalbà e de son germà: en aquelles honrades festes ¿qui fon millor dels millors sinó la tua noble senyoria? ¿Què direm de Filip, fill del rei de França? Ab lo teu gran saber, lo fist rei de Sicília, e ara 15 posseeix la filla, lo regne e la corona. No em dec oblidar de dir com la tua senyoria socorregué la religió de Rodes. Dignes, capità, senyor, ¿tens record d'aquella sereníssima princesa, sobre totes les donzelles del món 20 la més bella e virtuosa, qui s'esperava succeir, après mort del pare, en la corona de l'Imperi grec? ¿E est en record d'aquell famós cavaller, cosín germà teu, nomenat Diafebus, al qual tu graciosament li donist lo 25 condat de Sent Àngel, après lo fist Duc de Macedònia, e li donist Estefania, neboda de l'Emperador, per muller? —

Molt fon admirat Tirant d'oir semblants paraules, e ab cara afable la pregà li volgués dir com sabia ella tant en sos fets. Plaerdemavida afranquí la cara, que es mostrava
5 estar irada, e amb un sonrí, de semblants paraules li féu present: —¡Ai Tirant, com est coixo de la cama de misericòrdia, qui és major que la de justícia! ¿E no est tu aquell príncep del llinatge de Roca Salada, que en-
10 trist en batalla aquella plasent nit dins lo castell de Malveí, ab aquella sereníssima princesa, la bella Carmesina? E l'Altesa de la qual, per tu oblidada, està més morta que viva dins lo monestir de Santa Clara conti-
15 nuament reclamant lo benaventurat nom de Tirant en lo qual ella té tota sa esperança. O Tirant! E com est restat despullat de tota bondat! Car no ignores com los turcs han subjugada tota la Grècia, que no els fall
20 sinó la ciutat de Contestinoble, e pendre l'Emperador e sa muller e la dolorosa princesa, muller tua. ¿Què faràs, desaventurat de cavaller? ¿Consentiràs ta muller vinga en poder de moros? Tu conquistaràs aques-
25 ta terra, poblada de males gents, e ells conqueriran a ta muller ab tot l'Imperi. —

Com Tirant véu així parlar la donzella, mogut de zel d'amor, llançà un desmoderat

sospir, qui fon eixit del retret del seu cor ab tanta passió, com fon en record de sa senyora, que era la cosa que ell en aquest món més amava, e pres-li tan gran alteració, que caigué en terra fora de tot sentiment ni record. Com tots los que allí eren veren llur capità tan mal adobat, llur pensament fon que hagués retut l'esperit a Déu e lo cors a la terra, ab los ulls tots entelats. Los metges foren atesos e digueren: —Sens dubte lo nostre capità està molt mal, car bé coneixem que està en l'extrem de la sua fi. — 5 10

Prestament s'assigué en terra la donzella, esquinqà's l'aljuba e la camisa que vestia fins baix als pits, mostrant les mamelles, e pres lo cors de Tirant e posà'l sobre les sues faldes, e féu-li posar la cara sobre los seus pits. Tirant dins la orella tenia un sobreòs lo qual li dava infinida dolor com s'hi tocava; e aquest dan li havia fet lo senyor de les Vilesermes com se combaté ab ell; e cascuna volta que ell s'esmortia ni perdia lo sentiment, tocant-lo ab lo dit dins la orella, prestament ell cobrava lo natural record. Com la donzella véu a Tirant ab los ulls oberts, lo qual llançava adolorits sospirs, alegrà-se'n molt, e ab gest e cara afable, semblants paraules li dix: —O senyor Ti- 15 20 25

rant, suplic humilment a la tua senyoria, per amor e reverència d'aquell Déu que tu creus e adores, que hages pietat e compassió d'aquest aflegit poble, per amor, honor e reverència d'aquella excellentíssima princesa Carmesina, la qual tu contemples, fent-nos oferta que per la sua amor perdonaries a tots aquells qui devotament lo seu nom reclamarien. —

10 Estant en aquestes raons, entrà per la tenda lo senyor d'Agramunt tot torbat, ab l'espasa nua en la mà, sabent com Tirant s'era esmortit en los braços de la donzella, qui era estat mal informat per lo rei Escarriano. Com véu Tirant a les faldes de la donzella, ab la gran furor e ira que portava, no hagué notícia de la disposició en què Tirant estava, e ab cara fera e veu esquinçada se pres a dir forma de semblants paraules:

15 —¿Què fa ací aquesta metzinera, de diables invocadora? Com la podeu comportar? —

20 E pres-la per los cabells de part de detràs e donà-li fort gran tirada sens d'ella haver compassió ni pietat; e posà-li l'espasa prop lo coll per assajar de tolre-li la vida. Com

25 Tirant véu l'espasa tan prop de la donzella, qui en los seus pits recolzat estava, e sentí lo piadós plant que ella feia, pres l'espasa ab

dues mans, e l'altre sentí l'espasa estar en lloc dur: creent fos lo coll de la donzella, tirà tan fort com pogué e fon forçat de fer gran lesió en les mans de Tirant, e passà molt gran perill, segons la relació dels metges, 5 que no restàs afollat de les mans.

Lo rei Escariano féu partir al senyor d'Agramunt de la presència de Tirant, dient-li que se n'anàs a la sua tenda, e ell fon content; ab los ulls baixos en terra de molta vergonya, féu gran reverència al Rei e a Tirant, e ixqué de la tenda mostrant restar molt envergonyit. Aprés se girà Tirant devers la donzella, e pregà-la ab humilitat afa- 10 ble li volgués dir ella si era estada cativa en Contestinoble, o li plagués voler-li dir qui li havia recitades tantes coses de la senyora princesa. Plaerdemavida no tardà dar-li semblant resposta: —E com, capità senyor! 15 ¿Així haveu perduda totalment la natural coneixença? E és bé veritat e no és cosa admirable, que allà on amor no ha no hi pot haver record. E com! ¿no só io la misera desaventurada de Plaerdemavida, la qual per la senyoria vostra he sostenguts tants tre- 20 balls, dolors e misèries, e a la fi captivitat? —

Tirant prestament tingué oberts los ulls

de l'enteniment, e no la lleixà més parlar, havent en aquell cas verdadera notícia d'ella ésser Plaerdemavida; e agenollà's en terra davant ella, e abraçà e besà-la moltes voltes
5 en la boca en senyal de gran amor verdadera. E com per bon espai l'hagué festejada, Tirant manà que a la porta de la tenda fos parat un bell estrado tot cobert de draps de brocat alt, e a les espatlles e per terra de
10 bells draps de ras; e l'estrado era de fusta ab molts graons. E Plaerdemavida fon asseïta en lo més alt graó de l'estrado, vestida d'un manto de brocat carmesí forrat d'erminis, que Tirant li féu traure dels seus per
15 ço com tota l'aljuba s'havia esquinçada. E la senyora de la ciutat feren seure en lo darrer escaló, e les donzelles baix sobre los draps de ras. Bé es mostrava en aquell cas Plaerdemavida ésser reina, segons l'estat en
20 què era posada.

Tirant li havia llevat l'alquinal e era restada en cabells. Tota la gent se pensava que Tirant la volgués pendre per muller: tan grandíssima era la honor que li feia! E féu
25 fer crida per tot lo camp que tots vinguessen a besar la mà a Plaerdemavida, sots pena de mort. Aprés féu fer altra crida que tots los de la ciutat, així hòmens com dones, fos-

sen perdonats, e cascú d'ells pogués viure en la llei que es volgués, e no fos negú del camp, en la pena ja dita, de fer mal ni dan en persona ni en béns a negú qui fos de la ciutat. Aprés féu aparellar moltes viandes e 5
féu un convit general a tots los que menjar hi volguessen. E tots los ministres e trompetes del camp e de la ciutat manà que fossen aquí, e fon feta la més singular festa que jamés sia estada feta en un camp, qui 10
durà uit dies.

[PAU I FESTES. CONVERSIÓ DE LA SENYORA 15
DE MONTÀGATA]

E estant en aquestes festes, lo senyor d'Agramunt sabé com aquella que ell havia 20
volguda matar era Plaerdemavida, e fon molt més agreujat per lo gran defalt que comès havia. E per causa d'açò ell parlà ab lo rei Escariano e ab la Reina, qui jamés se partia del costat de Plaerdemavida, e supli- 25
cà'ls que fossen bons en lo perdó que volia demanar a Tirant, e ells digueren que eren molt contents. En açò lo Rei e la Reina

pregaren molt a Tirant e al senyor d'Agramunt que la pau fos feta e entre ells hagués bona amor e concòrdia. E així fon fet, e partint tots d'allí ensems, anaren a l'estrado
5 on estava Plaerdemavida. E de continent foren fetes moltes danses e balls moriscs.

Passat lo deèn dia de les singulars festes, los de la ciutat, ab la senyora ensems, prengueren les claus de la dita ciutat e donaren-
10 les a Tirant, e que fes de tots ells lo que a la senyoria sua fos placent. Tirant pres les claus e donà-les a Plaerdemavida fent-la senyora de la ciutat, e ab triumfo de molta gent, qui l'acompanyava ab diversos estru-
15 ments, la portaren a cavall dins la ciutat e la meteren dins lo palau real com a senyora. E la senyora primera tragueren de la ciutat ab tots aquells qui ab ella solien estar. E Tirant donà a Plaerdemavida servidors, do-
20 nes e donzelles qui la servissen, e fon uit dies senyora de tota la ciutat e de molts castells e viles qui eren sots lo seu domini e senyoria. Complits los uit dies, Plaerdemavida féu venir la senyora que de la ciutat
25 solia ésser, e ab cara molt afable e ab graciós gest li féu la següent restitució en estil de semblants paraules: —La molta virtut que de tu tinc coneguda, senyora mia, me

dóna causa que io et reta lo premi de la molta amor e gentilea que en lo temps de mon cativeri en tu he coneguda, ab què em tens obligada de fer per ta mercè tot lo que a mi possible sia. E no et penses que em sia molt alegrada per ésser pujada, de cativa que era, en aquesta gran senyoria. E encara que sia estada cativa tua, no penses que la mia condició sia menor que la tua, mas vull veure, per tu ésser mora molt generosa e de real casa, e io crestiana, qui só estada cativa, qual usará de més virtut: o io de restituir-te los teus béns, que perduts tenies, o tu, ab los teus, tornar-vos crestians—. E posà-li les claus en la mà.

La senyora, vista la molta cortesia e liberalitat de Plaerdemavida, s'agenollà als seus peus, e ab los ulls destil·lant vives llàgremes de sobreabundant alegria, li volgué besar los peus; e Plaerdemavida no ho comportà, sinó que s'agenollà davant ella. La senyora, que véu tanta gentilea, ab humil veu se pres a dir: —No fretura a negú provar sa condició que les obres sues la manifesten. Io et regracie tant com puc ni sé la tua molta amor, com io per cosa en lo món no acceptaria les claus ni menys la senyoria, car tu com a més digna de mi ne sies merei-

xedora; car tanta és la obligació que et tinc, sol en lliberar-me la vida, que altre tant temps com m'has servida te vull servir, e tindré a bona sort que en tota ma vida te
5 puga servir. E, com me dius que em torne crestiana, açò remet a ta llibertat, que tota hora e quan me vulles fer dar lo sant baptisme, seré presta de rebre'l ab molta amor e devoció. —

10 No tardà Plaerdemavida en dar-li semblant resposta: —La mia senyora, a tu és forçat pendre les claus e la senyoria, com aquella qui n'est mereixedora. E puix ta mercè me fa tanta gràcia de fer-te cres-
15 tiana, vull d'ací avant tenir-te en estima d'una germana. E prec-te que no em faces més raons en cobrar lo que és teu, que seria la cosa que més me pories enujar, e a la fi te seria forçat de fer-ho. —

20 E la senyora, ab molta humilitat, les rebé per contentar-la. E tornada en sa possessió, Plaerdemavida ixqué de la ciutat e tornà-se'n al camp, on fon rebuda per Tirant e per tots los altres ab molta honor. E recità Plaer-
25 demavida a Tirant com havia restituïda la ciutat e la senyoria a sa senyora per haver coneguda en ella tanta virtut. E Tirant ne fon content puix ella n'era estada contenta.

Parlà lo senyor d'Agramunt e dix: —¿No
fóra estat bo que en aquestes coses io hi fos
estat demanat? ¿Com reste io del vot que he
fet? —. No tardà Plaerdemavida en fer-li
semblant resposta: —¿Dius que has fet vot 5
que tots los de la ciutat passen sots la tua
espasa? Ab molta voluntat seran contents
complaure't per mitigar la tua ira e conten-
tar la tua voluntat perquè sies quiti del teu
miserable vot. E fer s'ha en aquesta forma: 10
que la majestat del senyor Rei prengà l'es-
pasa per lo pom e l'egregi capità per la
punta, e tots los de la ciutat passaran sots
ella. En tal manera, serà lo vostre vot absolt 15
a pena i a culpa, e io daré la benedicció com
cantaré missa —. En açò tots se prengueren
a riure. E així fon fet: que tots quants fo-
ren en la ciutat passaren dejús l'espasa, se-
gons lo vot que ell fet havia. Com tots foren
passats, Plaerdemavida pregà a la senyora 20
de la ciutat que es volgués batejar segons li
havia ofert. E ella respòs que era contenta
e que ho faria de molt bona voluntat. E de
continent li fon donat lo sant baptisme, lo
qual rebé ab molt gran devoció. E après 25
d'ella foren batejades mil e tres centes per-
sones. Après foren convertits tots los d'aque-
lla província; e lo frare qui allí era vengut

per traure catius, Tirant li hagué del Papa que fos llegat en Barberia; e llavors los crestians qui novament s'eren batejats, e los moros, no li deien sinó "pare dels crestians".

Tirant, ans que partís d'allí, pregà a la senyora de la ciutat que es volgués casar ab Melquisedec. Aquesta senyora com era mora s'anomenava Justa, e en lo baptisme no volgué que li mudassen lo nom. Tirant pregà a Plaerdemavida que la conduís que atorgàs aquell matrimoni. E tant la pregaren tots que ella fon contenta de fer lo matrimoni. Llavors Tirant ordenà que fossen fetes festes molt singulars, d'aquelles que en semblant cas fer-se podien. Aquesta Justa, senyora de la ciutat, fon de perfectíssima vida, així en obres com en paraules discretes, ab molta honestat, e molt devota de la sacratíssima Mare de Déu. Aquesta, per sa devoció, edificà molts monestirs en la sua terra, així d'hòmens com de dones; e donava, molt caritativa, ajudant als desesparats, e cobria los despullats.

Aprés que les bodes ab gran festa foren solemnisades, Tirant e lo rei Escariano, ab tota la gent d'armes, se partiren d'aquella ciutat, e portaren-se'n a Plaerdemavida, e

anaren per conquistar una província que hi havia, qui era del germà del rei de Tremicèn. Aprés que l'hagueren conquistada, Tirant ne féu governador e capità a un valentíssim cavaller qui es nomenava "lo senyor d'Antioca", lo qual en la guerra havia feta grandíssima prova; e aquest era gran amic de Melquisedec, senyor de la ciutat dessus dita. E estaven-se veïns a tres llegües, e visitaven-se sovint per la gran amicícia que havien tenguda en la guerra, e així l'amicícia augmentà per ésser veïns.

[TIRANT CASA PLAERDEMAVIDA AMB EL
SENYOR D'AGRAMUNT]

Tirant, per pendre plaer, parlava sovint ab Plaerdemavida. E un dia entre los altres, parlant de la Princesa e de l'estat de l'Emperador, Plaerdemavida lo reprès dient-li com no deixava la conquesta de la Barberia per socórrer a l'Emperador e a sa filla. E Tirant li respòs que primer volia saber noves certes en quin punt estava l'Imperi, ans que ell se mogués. E pregà a Plaerdemavida que

li volgués recitar tota la sua fortuna après
que fon eixida de la galera e la fi de la sua
desventura. Plaerdemavida, venint en re-
cord dels treballs e dolors que sofertes havia,
5 hagué compassió de si mateixa e destillaren
dels seus ulls vives llàgremes, e après un
poc espai, eixugant-se les llàgremes, de sem-
blants paraules féu present: —A mi no basta
estil de conformes paraules en recitar les do-
10 lors e dubtosos pensaments que a la mia fati-
gada pensa combatien com me trobí nua en la
vora de la cruel e tempestuosa mar, compresa
d'inestimable fred e fatigada del treball que
sostengut havia de venir de la galera fins
15 en terra, d'on restí molt torbada; emperò no
oblidant-me de contínuament reclamar aque-
lla sacratíssima e miserdicorde Mare de Déu,
qui jamés fall a negú qui devotament la re-
clame. E trobant-me tan aflegida e veent-me
20 sens degun consell, mirava a totes parts si
veuria algun lloc on per ma honestat retrau-
re'm pogués. E per sort, encara que la nit fos
molt escura, viu una barca qui em paregué
que de peixcar degués ésser, e entrant dins
25 la barca per amagar-me, trobí dues pells de
moltó, les quals ab una corda lliguí la una
ab l'altra, e fiu-me'n una sobrevesta que
m'alleujà gran part del mortal fred que te-

nia. E així passí gran part de la nit sens dormir, llamentant la mia gran desventura. Suplic-vos, senyor Tirant, no em façau més parlar de passions, car com tinc record del que he passat per causa de vostra senyoria, estimaria més cent voltes la mort que no més viure. —

Com Tirant la oí tan adoloridament parlar, pres-li gran dolor e no li consentí de més dir, sinó que ab amor afable la posà en altres raons d'alegria; e com l'hagué un poc aconsolada, de semblants paraules li féu principi: —Lo teu exili congoixós ha permès l'immutable Déu perquè los fats han ordenat de tu que sies reina de dos regnes sens perdre l'esperança de cobrar les tues viles e castells e tot lo teu heretatge pres e ocupat per infels. Car seràs collocada en matrimoni ab rei virtuós e valentíssim cavaller, e a mi molt afix en afinitat e grau de parentela, del llinatge de Roca Salada e de la casa de Bretanya; e seràs feta parenta mia: io ame aquell e a tu com germana. Lleixa, doncs, los plors e sospirs, dóna repòs a la tua fatigada pensa e aparta del teu cor tota ira, car après dels temerosos perills de la iníqua fortuna, és feta gran tranquil·litat e segur viatge. —

E dites aquestes paraules, Plaerdemavida

s'agenollà als peus de Tirant, e volgué-li besar la mà, e Tirant no ho consentí, mas alçà-la de terra e besà-la en la boca. Llarga disputa fon de Tirant ab aquesta donzella
5 per lo matrimoni que d'aquella ab lo senyor d'Agramunt deliberava, assignant-li diverses raons, allegant moltes santes autoritats, per les quals Plaerdemavida, après d'honestíssimes defenses, consentint a la voluntat
10 de Tirant, en poques paraules un poc espai tardà respondre. E encara parlava Plaerdemavida, quan Tirant se llevà del coll una rica cadena e la mès al coll de Plaerdemavida per senyal d'esdevenidor matrimoni. Après féu
15 portar peces de brocat e vestí-la com a reina.

Aprés Tirant tramès per lo senyor d'Agramunt, e pregà'l molt no li digués de no del que ell li diria, com ell ho tingué ja promès. E lo senyor d'Agramunt li respòs en semblant estil: —Senyor Tirant, molt estic admirat que vostra senyoria pregue a mi de
20 neguna cosa, car io ab molta voluntat faré tot lo que em maneu —. Dix Tirant: —Cosín germà, io tinc deliberat de fer-vos Rei de Feç e de Bogia e dar-vos per muller a Plaerdemavida, com sia donzella de grandíssima discreció e d'honestíssima vida. A vós vendrà molt bé, e a ella, per la gran amistat

que haguda haveu —. Respòs lo senyor d'Agramunt: —Cosín germà senyor, lo meu deliber no era de pendre muller, emperò a mi és massa gràcia e honor que vostra senyoria me pregue de cosa que io us dec suplicar, e us ne bese peus e mans —. E Tirant no ho volgué comportar, mas pres-lo per lo braç, e llevà'l e besà'l en la boca. E après li féu infinides gràcies així dels regnes com de la novella muller.

No fon de poca estima la contentació que Tirant pres en haver conduït aquest matrimoni, que més se n'alegrà que de tota la conquesta de la Barberia. E féu molt pres-tament emparamentar lo palau de la senyora de Montàgata de molts bells draps d'or i de seda, e féu-se venir tots los músics de tota aquella terra, de tota natura d'estruments que trobar se pogueren. E hagué fet provesió de molts confits e d'especials vins per triumfar la festa. E Plaerdemavida fon molt ben abi-llada, que la sua presència e gest demostrava bé ésser reina. E fo portada en la gran sala on era lo rei Escariano e Tirant e molts altres barons e cavallers, e la Reina, muller del rei Escariano, qui vingué en companyia de Plaerdemavida ab moltes altres dones d'estat. E feren les esposalles ab grandíssi-

ma festa, e danses de diverses maneres, e molt singulars collacions que hi foren fetes. Aquells dies que les festes duraren, Tirant tingué tinell a tots los qui menjar hi volgueren. Duraren aquestes festes uït dies en gran abundància de totes coses.

10 [EL SENYOR DE MONTÀGATA VA A
CONSTANTINOBLE]

15 Con totes les festes foren passades, Tirant féu armar una grossa nau e metre molt bé en orde, e féu-la carregar de forment per trametre en Contestinoble per socórrer a l'Emperador; e féu-se venir davant Melquisedec, senyor que era de Montàgata, e dix-li
20 com ell tenia d'anar ab aquella nau en Contestinoble per missatger a l'Emperador, e pregà'l que es volgués molt bé informar de l'estament de l'Emperador e de l'Imperi en quin punt estava, e de l'estament de la Princesa: e donà-li les instruccions e les lletres de
25 creença, e féu-lo rcollir molt ben abillat e acompanyat. E donada vela, partiren ab molt bell temps per complir son bon viatge.

E de continent Tirant féu armar una galera al port d'One, e posà-hi per capità un cavaller el qual havia nom Espèrcius, qui era natural de Tremicèn e era bon crestià e home molt diligent e de grans negocis, al qual Tirant donà càrrec que anàs en Gènova, en Venècia, en Pisa, en Mallorca (qui en aquell temps era cap de mercaderia), e que noliejàs tantes naus, galeres e llenys e tota manera de fustes, qui poguessen portar molta gent; e que els prometés sou per a un any, e que de continent los trametés al port de Contestina, qui és en lo regne de Tunis. E prestament lo dit Espèrcius, ben informat de tot lo que tenia de fer e negociar, se recollí e féu son viatge.

Essent partit l'ambaixador Melquisedec de la Barberia, hagué lo temps tan pròsper e favorable que en breus dies arribà en Constantinoble. Com la nau fon en lo port surta, digueren-ho a l'Emperador. E ell prestament hi tramès un cavaller per saber quina nau era aquella ni què portava ne per quins afers era allí venguda. Lo cavaller anà al port e entrant dins la nau parlà ab l'ambaixador e, ben informat, ell se'n tornà al palau on l'Emperador era, e féu-li sa relació molt diligentment dient-li com aquesta nau venia de la

Barberia, la qual trametia Tirant carregada de forment a Sa Majestat, i com hi venia un cavaller per ambaixador lo qual li trame-
tia Tirant.

5 Com l'Emperador oí aquesta nova fon molt aconsolat per la molta necessitat en què posats eren, e féu llaors e gràcies a nostre senyor Déu com no l'havia oblidat. E de continent l'Emperador manà a tots los ca-
10 vellers de la sua cort e a tots los oficials e regidors de la ciutat, que anassen acompanyar a l'ambaixador que Tirant trametia. E prestament anaren tots al port e feren-lo eixir de la nau. E com foren eixits en terra,
15 foren rebuts per los cavallers de l'Emperador e feren molta honor a l'ambaixador per lo desig gran que tenien que Tirant vingués. E així tots ensems lo portaren davant l'Emperador e l'Emperadriu, e ells lo reberen ab
20 cara molt afable mostrant haver molt gran plaer de la sua venguda. E l'ambaixador Melquisedec donà la lletra de creença a l'Emperador, lo qual la donà al seu secretari per llegir. Era del tenor següent: "Sacra Ma-
25 jestat: L'ambaixador qui la present porta, suplirà a la breu escriptura mia. Sia placent a la Vostra Altesa donar fe e creença a aquell, com d'açò sia digne essent cavaller de molta

honor, experimentat, de no menys virtut e fama”.

Llesta la lletra, l'Emperador féu donar bona posada a l'ambaixador e li tramès tot lo que necessari hagué e manà que fos ben servit. E l'endemà l'Emperador féu ajustar tot son consell e tots los regidors e los ciutadans honrats de la ciutat; e en la gran sala del palau ell los féu tots ajustar. E com tots foren aquí, l'Emperador tramès per l'ambaixador. Aquest ambaixador era home de gran eloqüència, molt savi e sabia parlar de tots los llenguatges. Com fon davant l'Emperador, féu la reverència e l'Emperador manà que sigués davant ell perquè el pogués millor oir. E posat silenci en lo consell, l'Emperador manà a l'ambaixador que explicàs sa ambaixada.

Explicada que fon l'ambaixada, l'Emperador ab tots los del consell foren molt admirats e aconsolats de la gran prosperitat de Tirant, com de catiu era pujat a senyor de tota la Barberia, e lloaren molt la sua gran cavalleria e digueren que en tot l'univers món no es trobaria un tal cavaller ab compliment de tantes virtuts e actes insignes. E foren molt confortats del gran dubte

que tenien dels turcs. E fet tot açò, l'ambaixador s'agenollà davant l'Emperador e demanà-li llicència que pogués anar a fer reverència a la Princesa. E l'Emperador dix
5 que era content e manà a Hipòlit que anàs ab ell al monestir on estava la Princesa, la qual, de dolor que tenia de Tirant com jamés n'havia sabut nova si era mort o viu, s'era mesa en un monestir de senta Clara, de
10 la observança: no que hagués pres l'hàbit, mas tota vestida de burell, tenint la regla de les altres monges.

Com l'ambaixador e Hipòlit foren a la porta del monestir, demanaren de la Princesa. Anaren-lo-hi a dir de continent com
15 un ambaixador de Tirant era vengut, e que era viu. Llevà's lo vel que portava davant la cara, e prestament anà a la porta. E l'ambaixador li féu molt gran reverència e li
20 besà la mà, e la Princesa l'abraçà e li féu molt gran festa; e tanta fon l'alegria que hagué de la venguda de l'ambaixador, que li vingueren los ulls en aigua e estigué per bon espai que no pogué parlar. E com la
25 Princesa fon tornada en son record, demanà a l'ambaixador de l'estament de Tirant. L'ambaixador li respòs com se recomanava en gràcia e mercè de sa altesa, e que era ben

sà e molt desijós de veure sa majestat: —E tramet-vos aquesta lletra —. E la Princesa pres la lletra e llegí-la.

Aprés que la Princesa hagué llesta la lletra, fon molt aconsolada de les raons d'aquella, e enterrogà a l'ambaixador en quin punt estava Tirant de la conquesta de la Barberia. E aquest recità-li llargament tota l'ambaixada. La Princesa fon posada en gran admiració de les coses que havia oïdes referir de Tirant, e de les sues singulars cavalleries, e com fon certa que prestament havia de venir, fon-ne molt aconsolada e demanà a l'ambaixador que li digués què era de Plaerdemavida, si era morta o viva. E aquest li recità llargament tota la sua ventura e dix-li com era viva e com era muller del senyor d'Agramunt e com Tirant li havia feta molt grandíssima honor e com li havia promès de fer-la coronar reina. E açò fon molt placent a la Princesa e dix que Tirant no podia fer sinó segons qui era, car les virtuts sues eren tantes que en lo món no tenia par. E més li dix com Plaerdemavida era estada cativa de sa muller, e com a pregàries de Plaerdemavida, Tirant havia perdonat a sa muller e a tots los habitants de la ciutat de Montàgata, qui era sua, per ço com lo senyor

d'Agramunt los volia tots tallar a peces; per què ella ab son bon enginy e gran discreció los restaurà.

E havent finit son parlament l'ambaixador pres comiat de la Princesa e anà-se'n a la sua posada.

Aprés pocs dies que l'ambaixador hagué explicada l'ambaixada, l'Emperador deliberà que prestament delliuràs l'ambaixador de Tirant, e féu fer resposta a la lletra e ambaixada de Tirant, narrant en la dita lletra llargament lo punt e la disposició en què estava e tot lo seu Imperi.

Aprés l'ambaixador anà al monestir on era la Princesa e dix-li com tenia llicència de la majestat de l'Emperador, e venia a sa altesa si li plaïa manar alguna cosa. Resposò la Princesa e dix que tenia molt singular plaer de la sua presta partida, car confiava tant de la sua bondat e gentilea que faria son poder de fer venir prestament a Tirant per lliberar-los de la gran necessitat e perill en què estaven, e pregà'l molt que açò fes ab suma diligència, com per art de cavalleria hi fos obligat; e donà-li la lletra que trametia a Tirant.

E finit lo parlament, l'ambaixador donà

la mà a la Princesa e pres son comiat, e la Princesa l'abraçà e li féu molta honor. E molt ben certificat, l'ambaixador, de totes les coses de què Tirant li havia dat càrrec, recollí's en la nau e féu dar vela per complir son viatge.

[LA TORNADA DE MELQUISEDEC. PREPARATIUS PER SOCÓRRER L'EMPERADOR]

Tirant hagué nova com l'ambaixador que tramès havia a Contestinoble era arribat al port de l'Estora ab bon salvament, de la qual nova Tirant fon molt alegre. E a pocs dies ell aplegà a la ciutat on Tirant era, lo qual ell rebé ab molta alegria, e feta la reverència, donà-li la lletra que l'Emperador li trametia. Com Tirant hagué llesta la lletra de l'Emperador, hagué molt grandíssima compassió d'ell. Los ulls li vengueren en aigua com pensà en la fort angoixa en què estava, e recordà-li del Duc de Macedònia e dels altres parents seus e amics qui per causa sua estaven detenguts catius en poder d'infels, e que altra esperança no tenien d'eixir-ne jamés sinó per ell; e com pensà, més, tot lo

que havia conquistat en l'Imperi grec en tot lo temps que hi era estat, que en fort breu temps era estat perdut, e molt més encara. E demanà molt llargament a l'ambaixador
5 del que havia vist, e aquest lo hi recità tot. E més li demanà de la senyora Princesa com estava; e ell li recità con l'havia trobada en un monestir de Senta Clara, que per la sua absència s'era dada al servei de Déu, e com
10 estava contínuament ab lo vel davant la cara en santíssima vida, e com lo rebé ab gran alegria: —E com me demanà de tot lo vostre estat e de la prosperitat en què vostra senyoria estava, e pregà'm molt que us suplicàs una e diverses voltes que la mercè
15 vostra no l'hagués per oblidada e majorment ara que estaven en perill d'ésser presos e subjugats per los moros. E si jamés havia enujada la senyoria vostra, que us demanava mercè; que en tal cas no lo hi volguésseu
20 mostrar, mas que devíeu pensar que era la vostra pròpia carn a qui no podeu fallir; e si açò feia prestament la senyoria vostra, que ella e totes les coses sues vos obeirien com a
25 senyor —. E moltes altres raons que li dix, que lo llibre no recita. E l'ambaixador donà-li la lletra que la Princesa li trametia, la qual pres Tirant e llegí-la.

Com Tirant hagué llesta la lletra de la Princesa, ell fon posat en tan gran agonia que s'esmortí, per la molta dolor e compassió que hagué de l'Emperador e de la sua Princesa e de les llamentacions d'aquella; car en aquell instant li fon presentat en lo conspecte seu los grans e amargs infortunis en què eren posats, e de la captivitat del Duc de Macedònia, cosín germà seu, e dels altres parents e amics seus; per què caigué en terra com a mort. La gran remor se mogué en lo palau per l'esmortiment de Tirant. Plaerdemavida, que oí açò, cuità fortment e trobà'l que l'havien posat en un llit; e aquesta li llançà aigua-ros sobre la cara, e posà-li lo dit en la orella tocant-li la nafra que hi tenia; e Tirant obrí prestament los ulls, e per bon espai no pogué parlar, per la molta amor e dolor que tenia ensems. E estant així, e venc nova a Tirant com en lo port de Contestina havia arribades sis naus de genovesos molt grosses, per què de continent hi tramès Melquisedec, e donà-li prou dobles, manant-li que carregàs totes les sis naus de forment e que els pagàs lo nòlit e que els trametés de continent en Contestinoble.

Partí Melquisedec e donà prestament com-

pliment al que Tirant li havia manat; e dins breus dies foren carregades e desempatxades e feren vela per complir son bon viatge. Aprés que Tirant hagué dat orde que les sis
5 naus foren partides, que trametia en Contestinoble, carregades de forment, a l'Emperador per fornir la ciutat de Contestinoble, ell fon lo més content home del món. Llavors ell amprà al rei Escariano que ab tot son
10 poder ell volgués passar ab ell en Contestinoble per recobrar l'Imperi grec, que lo Soldà e lo Gran Turc havien pres e ocupat. E aquest dix que era molt content de complir tot lo que li manàs e molt més avant.

15 Així mateix dix al senyor d'Agramunt, rei de Feç e de Bogia, que anàs a sos regnes e que ajustàs tanta gent com pogués per anar ab ell. E aquest fon molt content, com ja tingués la possessió e senyoria, e partí de
20 continent. Aprés lo rei Escariano escriví lletres a tots los capitans e cavallers que a cert dia que tots fossen a la ciutat de Contestina ab totes llurs armes e lo necessari per a la guerra, com ell los hagués mester; per què
25 de continent que hagueren rebudes les lletres, tots se meteren en punt lo mills que pogueren, e dins espai de tres mesos tots foren en la ciutat de Contestina. E foren los del regne

de Tremicèn e de Tunis quaranta quatre mília hòmens a cavall e cent mília de peu. Aprés venc lo rei de Feç e de Bogia, ço és lo senyor d'Agramunt, ab vint mília hòmens de cavall e ab cent mília de peu, tots molt bé en orde. 5
E en aquest instant que aquests s'ajustaven, venc la galera del cavaller Espèrcius ab moltes naus e galeres e llenys que havia noliejats, així de genovesos com d'espanyols, de vene- 10
cians e pisans; emperò encara ne restaven a venir moltes més. E lo dit Espèrcius, eixint de la galera, anà a fer reverència a Tirant, e dix-li com tenia bon recapte de tot quant li havia dat càrrec, car ell li havia noliejades 15
tres centes naus grosses e dues centes galeres e molts altres llenys de diverses maneres. E d'açò fon Tirant molt alegre.

De continent féu fornir la galera, e dix a Espèrcius que ell volia que anàs per ambai- 20
xador al rei de Sicília e aquest li dix que era molt content. E Tirant li donà ses instruccions del que tenia de dir al rei de Sicília. E lo cavaller Espèrcius se recollí en la sua galera e féu la via de Sicília.

Aprés pocs dies que l'ambaixador fon 25
partit, totes les fustes foren juntes al port de Contestina, e com Tirant véu que tenia prou compliment de fustes, e més que no

n'havia mester, ell se féu venir tots los patrons e pagà'ls a tots los nòlits per a un any; e féu carregar de continent trenta naus de forment e de vitualles en la costa de Barberia.

5 Tirant anà a parlar ab lo rei Escariano e dix-li: —Senyor e germà meu, io he pensat, si a vós serà plasent, que vós no aneu ab nos-
10 altres per mar, mas que us ne torneu en lo vostre realme d'Etiòpia, e com sereu allà, ajustareu tanta gent com poreu de peu e de cavall, e per terra fareu la via de Contesti-
noble; e io per mar iré ab aquesta gent; e
15 vós d'una part e io de l'altra, pendrem lo Soldà e lo Turc en mig, e dar-los hem la mala ventura. —

E lo rei Escariano dix que lo plaer seu fóra d'anar ab ell, emperò perquè coneixia
20 lo grandíssim socors que fer-li podia de molta gent, dix que era molt content. Recita lo llibre que aquest rei Escariano era molt gran de cors e de molta bella disposició, molt fort e valentíssim cavaller, e era tot
25 negre car era senyor dels negrins d'Etiòpia, e era nomenat lo rei Jamjam; tenia molt gran senyoria e era molt poderós, així de molta cavalleria com de molt tresor, e per

sos vassalls era molt amat de grandíssima amor; e lo seu regne era tan gran que fronterajava ab la Barberia en lo regne de Tremicèn, e de l'altra part ab les Índies e ab lo Preste Joan, e per la terra d'aquest passa o corre lo riu Tigris. 5

Com lo rei Escariano véu la voluntat de Tirant, mès-se en orde per partir ab cinc cents rocins, e pres comiat de Tirant ell e la Reina, e del rei de Feç e de la Reina e de tots los altres barons e cavallers, e tingué sa via. Tirant l'acompanyà bé una llegua, e après tornà-se'n en la ciutat de Contestina e donà orde a la gent que es recollissen ab los cavalls e ab tot llur exèrcit. 10 15

Après que l'ambaixador Espèrcius fon partit del port de Contestina, hagué lo temps tan favorable que en breus dies arribà en la illa de Sicília; e sabé que lo rei de Sicília era en la ciutat de Messina e féu aquella via. Com fon junt en lo port, ell se mès en orde molt bé abillat ab roba de brocat e ab grossa cadena d'or al coll; e tota la sua gent molt ben abillada; e ixqué en terra molt ben acompanyat fent la via del palau del Rei. Com fon davant lo Rei, li féu deguda reverència, e lo Rei lo rebé ab cara molt afable e féu-li 20 25

molta honor demanant-li la causa de la sua venguda. Respòs-li l'ambaixador e dix: — Senyor molt excellent: Tirant lo Blanc me tramet a vostra senyoria per ambaixador —. E donà-li la lletra de creença. Lo Rei la féu de continent llegir e, llesta, lo Rei féu donar bona posada a l'ambaixador e li tramès en gran abundància tot lo que mester hagués; e així mateix tramès carn de bou e de porc e molt pa fresc a la galera per refrescament a la gent.

L'endemà per lo matí, après que lo Rei hagué oïda missa, lo Rei féu ajustar tots lo de son consell e, en una gran sala asseits, lo Rei dix a l'ambaixador que explicàs sa ambaixada. E eixits del parlament, lo Rei féu fer lletres a tots los barons e cavallers de Sicília, e a totes les ciutats e viles reals, que a cert dia trametessen llurs síndics en la ciutat de Palerm, com ell tingués deliberat de tenir parlament general. E al dia assignat, lo Rei e tots los convocats foren en Palerm, e ajustat lo parlament, lo Rei amprà a tot lo regne en general e après en particular, e tots foren contents de dar-li, e molts qui disposats eren d'anar ab ell. E clos lo parlament, tots los qui deliberaven d'anar, prestament se posaren en orde. E lo

Rei ajustà en poc temps quatre mília cavalls molt bells encobertats, e féu gran provesió de fustes e de vitualles.

Aprés que les sis naus foren partides del port de Constantina, hagueren tan pròsper vent que en pocs dies foren al port de Valona arribades, lo qual port és en Grècia prop de Contestinoble; e aquí hagueren nova com lo Soldà e lo Turc havien passat lo Braç de Sent Jordi ab moltes naus e galeres que havien fetes venir d'Alexandria e de la Turquia, e havien posat siti a la ciutat de Contestinoble e tenien lo siti molt prop de la ciutat, e les fustes per mar, en tal forma que l'Emperador estava ab molt gran congoixa, que tots los qui dins la ciutat eren suplicaven contínuament a Jesucrist que els trametés a Tirant per lliberar-los de captivitat. E estaven ab molt gran confiança per quant eren certificats com Tirant venia ab molt gran poder. E la Princesa se'n tornà al palau de l'Emperador per confortar lo pare e li deia que estigués ab bon cor, que Nostre Senyor los ajudaria. E defensaven-se lo millor que podien. L'Emperador havia fet capità seu major a Hipòlit, lo qual feia cascun dia de molt grans cavalleries; e si no

fos per ell, lo Soldà haguera presa la ciutat ans que Tirant fos aplegat.

Com los patrons de les sis naus saberen com l'estol del Soldà era sobre Contestinoble, no gosaren passar, mas feren un correu
5 per terra a l'Emperador com ells eren aquí en lo port de Valona, mas que no gosaven passar per socórrer a sa majestat, per dubte de l'estol dels moros qui era davant la ciutat,
10 mas que avisassen a sa majestat com Tirant era ia partit de la ciutat de Contestina, e que venia ab molta gran cuita per socórrer-lo, e que confiàs de la misericòrdia de Déu que molt prestament Tirant seria ab ell; e d'altra part, armaren un bergantí, lo qual tra-
15 meteren a Tirant per avisar-lo com lo Soldà e lo Turc havien posat siti en la ciutat de Contestinoble. Lo bergantí partí molt cuitadament e féu la via de Sicília, e hagué tan
20 bon temps que en breus dies fon junt en la illa de Sicília en lo port de Palerm.

De continent que lo rei Escariano partit fon de Contestina, Tirant féu recollir tots los cavalls, arnesos e virtualles e tota la gent.
25 E les trenta naus foren ateses que havien carregat de forment, e féu-les fornir de molta gent, e com tots foren recollits, se recollí Tirant e lo rei de Feç e la reina Plaer-

demavida e tots los cavallers qui eren en terra ab Tirant. Com tot fon fet, Tirant manà fer vela e que fessen la via de Sicília, e navegaren ab pròsper vent tant fins que foren en la illa de Sicília.

5

[TIRANT A SICÍLIA]

Com lo bergantí qui era vengut del port de Valona véu l'estol de Tirant, ixqué del port e cuità devers aquella part e demanà la nau del capità e fon-li mostrada; e com lo bergantí fon junt a la nau, lo patró pujà alt en la nau de Tirant e dix-li com les sis naus eren al port de Valona, que no eren pogudes passar per l'estol del Soldà qui era sobre Contestinoble, e siti que tenien sobre la ciutat. D'açò hagué Tirant molt gran enuig e féu la via del port de Palerm e véu aquí les fustes del rei de Sicília que començaren a fer gran festa de trompetes e de bombardes, e les de Tirant per lo semblant, e feren tan gran remor que paria que lo món deguessen abisar. E tan prest com l'estol de Tirant fon dins lo port, que hagueren sorgit, lo rei de

15

20

25

Sicília entrà dins la nau de Tirant e aquí s'abraçaren e es besaren e es feren molt gran festa la un a l'altre, e així mateix lo rei de Sicília féu molt gran honor a tots los barons e cavallers qui eren en la nau de Tirant e besà e abraçà al rei de Feç, e tots ensems ixqueren en terra. E Tirant manà que negú de totes les fustes no ixqués en terra, car l'endemà ell volia partir. Era hora de tèrcia com foren dins lo port. Lo rei de Sicília hagué feta venir la Reina a la vora de la mar, la qual féu molt grandíssima festa a Tirant e al rei de Feç e a la Reina, majorment com sabé que era criada de tan virtuosa senyora com era la Princesa. E així tots ensems se n'anaren al palau ab gran multitud de dones e donzelles e de poble qui els seguien.

Com foren en lo palau, lo gran dinar fon aparellat. Lo Rei pres a Tirant per la una mà e al rei de Feç per l'altra; e la reina de Sicília a la reina de Feç; e així anaren a una gran sala, la qual era molt bé emparamentada de draps d'or e de seda, e per terra de molt bella tapisseria. E al cap de la sala havia un bell tinell tot ple de vaixel·la d'or e argent, car aquest rei Felip de Sicília era home un poc avar e havia ajustat molt tre-

sor ab la molta diligència que tenia en fer-se molt ric. Com foren en la sala, lo rei de Sicília volgué fer seure primer en la taula a Tirant, emperò ell no ho permès, mas feren seure primer al rei de Feç, après al rei de Sicília, e Tirant davant lo rei de Sicília; e la reina de Feç après del rei de Sicília, e la reina de Sicília après de la reina de Feç. E ab gran magnitud de trompetes e de ministres, ells se dinaren ab gran plaer e ab gran abundància de totes maneres de viandes pertanyents a semblant convit.

Com foren llevades les taules, Tirant e lo rei de Sicília se n'entraren en una cambra; e la reina de Sicília e lo rei de Feç e la Reina muller sua restaren en la sala ab gran multitud de dames e de cavallers, e prengueren-se a dansar e fer molt gran gala. E Tirant e lo rei de Sicília començaren a parlar de llurs afers. Tirant recità al rei de Sicília totes les desaventures que li eren seguides e com après Nostre Senyor lo havia molt prosperat e li havia dat de grans victòries, e com havia conquistada tota la Barberia; après li recità l'estament en què l'Emperador estava, per què era de gran necessitat que prestament lo socorreguessen. Lo rei de

Sicília li respòs: —Germà senyor, ioestic
ja en orde de tot lo que he mester, ja reco-
llits los cavalls e los arnesos e tota la més
gent; no resta sinó recollir la cavalleria, que
5 en dues hores seran recollits tots —. Res-
pòs Tirant: —Germà senyor, suplic-vos que
de continent façau anar la crida per la ciu-
tat que tothom, sots pena de la vida, sien re-
collits a la oració, que vós voleu partir esta
10 nit. —

E de continent lo rei de Sicília tramès un
cambrer seu, e los trompetes anaren per la
ciutat manant a tots los qui tenien d'anar,
que es recollissen; e prestament fon fet. Ti-
15 rant e lo rei de Sicília tornaren a la Reina
a la sala, e aquí prengueren un poc de plaer.
E la reina de Sicília s'apartà un poc ab la
reina de Feç faent-li moltes carícies, e de-
manà-li molt de la Princesa e de la sua
20 bellea i de les sues condicions i de les amors
de Tirant i de la Princesa; e la reina de Feç
li dix moltes llaors de la Princesa, e que ja-
més no acabaria de dir les singularitats que
en aquella senyora eren; de les amors, se'n
25 passà molt lleugerament ab molt gentil ma-
nera e discreció; après la començà a lla-
go-tejar, així com aquella qui n'era maestra,
dient-li que, après sa senyora la Princesa,

que al món no tenia par, no havia vista ni coneguda dona de tan gentil saber ni de tanta bellea com era sa senyoria e que estava molt enamorada d'ella e de la sua singular condició; e moltes altres raons que li dix, en què la reina de Sicília pres molt gran plaer. 5

Aprés que les festes e gales foren fetes, fon hora de sopar, e soparen ab gran plaer e consolació. Com foren llevats de taula, Tirant pregà al rei de Sicília que es recollissen dejorn, e ell dix que era molt content. E prengueren comiat de la reina de Sicília e de tots los qui restaven ab ella. Lo rei de Sicília comanà lo regiment del regne a un cosín germà de la Reina, qui era Duc de Messina, qui era cavaller bo e virtuós, e féu-lo viç-rei, e comanà-li la Reina e tota la casa. E fet tot lo que a fer tenia, lo Rei e Tirant ab tota la companyia se recolliren, e a la primera guaita tot l'estol, així lo de Tirant com lo del rei de Sicília, feren vela e ixqueren del port; e Nostre Senyor donà'ls tan bon temps que dins breu temps foren davant lo port de Valona, on les sis naus eren carregades de forment, les quals hagueren molt grandíssim plaer com veren l'estol de Tirant. 10 15 20 25

Com Tirant véu les naus, tramès-hi lo

bergantí manant als patrons que fessen vela, que isquessen del port e seguissen l'estol de Tirant; e prestament feren son manament.

[EL REI ESCARIANO A ETIÒPIA]

10 Après que fon partit lo rei Escariano de Tirant, cavalcà tant ab la Reina muller sua que per ses jornades ell arribà en la sua terra, ço és, en l oregne d'Etiòpia; e com
15 sos vassalls lo veren, feren-li la major festa del món, e reberen la Reina ab honor grandíssima e feren-li de gran donatius. E tenien gran consolació com lo llur Rei venia senyor e vencedor de tanta terra que havia conquis-
20 tada. Com hagué reposat per alguns dies, lo rei Escariano féu ajustar tots los barons e cavallers de son regne en la ciutat de Trogodita, qui era una molt grandíssima ciutat e la major de tota Etiòpia. E com tots foren
25 ajustats, ells tingueren llur parlament general, e lo rei Escariano los preposà lo qui es segueix: —Barons, io us he fets ajustar per recitar-vos tots los meus fets, com sia cert que de la nostra prosperitat vos alegrareu.

No ignora la saviesa de vosaltres com io, per ma desventura, fui pres per lo gran capità dels crestians, ço és, Tirant lo Blanc, cavaller de molt gran virtut e magnificència, lo millor e més valentíssim cavaller que visca 5
 dejús lo cel, com per la sua gran noblesa e lliberalitat nos ha mès en llibertat e fet companyó e germà seu d'armes e, més, m'ha dat per muller la filla del rei de Tremicèn ab lo regne, la qual cosa io estime més que si m'hagués fet senyor de tot lo món. E com ell tinga a fer la conquesta de l'Imperi grec per l'Emperador de Contestinoble al qual lo Soldà e lo Gran Turc han desposseït de tot 10
 l'Imperi, ha emprat a mi, com a germà e servidor seu, que io ab tot mon poder li vulla ajudar; pregant-vos que tots los qui seran disposts, vullau anar ab mi en Contestinoble a mon sou e despesa. — 15

E tots ells d'u en u respongueren que ells 20
 l'amaven de grandíssima amor per les sues virtuts insignes e que volien morir per la sua amor e honor, e no solament en Contestinoble mas encara fins al cap del món. E lo rei Escariano los regracià molt la llur bona 25
 voluntat e manà'ls que se'n tornassen cascuns en ses terres e que es metessen en orde, que a dia cert tots fossen en la dita ciutat

per rebre lo pagament del sou; e d'altra part tramès correus per totes les ciutats e viles de son regne, que fossen fetes crides de tots los qui volguessen pendre sou, així de cavall
5 com de peu, així estranys com del regne, que vinguessen en la ciutat de Trogodita, que allí los faria dar bon sou.

E en aquest instant de temps que la gent s'ajustava, la Reina hagué pensat de fer son
10 poder de créixer e augmentar la crestian-
dat, car era molt bona crestiana e dotada de moltes virtuts; car com partí de Contestina s'emportà ab si molts frares e capellans e dos bisbes per intenció d'edificar esglésies e
15 monestirs. Per què de continent que fou en la ciutat de Trogodita féu preïcar al poble que es fessen crestians; e molts, per amor del Rei e de la Reina, que eren crestians, e altres per devoció, se batejaren. E
20 llavors la Reina féu edificar molts monestirs e esglésies, e féu-los consignar al Rei molta renda; e així en aquella ciutat com en les altres del regne foren edificades esglésies e monestirs, e per los bisbes foren
25 consagrades, e posaven-s'hi en los monestirs molts de la terra ab gran devoció, e foren majorals los frares e capellans, e als bisbes donaren bons bisbats ab bona renda,

e manà a tots los que tenien disposició, que anassen preïcant per tot lo seu regne e que batejassen a tots aquells qui demanarien lo sant baptisme. E en aquell temps en lo regne d'Etiòpia no sabien que era matrimoni, 5
ans eren entre ells les fembres comunes, e per ço les gents no coneixien pare, sinó mare, per què eren la menys noble gent del món. E après que la Reina, muller del rei Escariano, hi fon e els hagué fet fer crestians, 10
los féu fer matrimonis e d'aquí avant foren llegítims.

En aquest regne del rei Escariano, sobre la mar, vers migjorn, ha una gran muntanya qui llança gran quantitat de foc cremant sens cessar jamés. E en aquest regne d'Etiòpia ha molt grans deserts on no habita negú, fins en Aràbia, e afronta ab la mar Occeana. 15

Com tota la gent fos ajustada, lo Rei féu donar sou a tots aquells qui pendre'l volien e molts hi anaren sens sou. Aquest rei Escariano era molt ric de tresor, per tant com se'n collia molt en sa terra per algunes 25
menes que s'hi troben, que són del rei; e molt ric de cavalleria; car era u dels grans senyors del món, exceptat lo Gran Can. E tro-

bà que tenia per compte dos cents vint mília
hòmens a cavall, forts e molt destres en les
armes. Com lo rei Escariano hagué dat orde
en tots los afers així com aquell qui era
5 home de gran prudència, e hagué ordenat
son regne de bons regidors, ell ordenà sos
capitans e ses capitanies, així de la gent de
cavall com de la de peu, qui era molta, si bé
dessús no se'n fa menció; e assignà dia cert
10 que tothom fos prest per partir. E més avant
ordenà molt gran carruatge e molt gran
multitud de cavalls e orifanys per portar vi-
tualles, tendes e artelleries e totes coses ne-
cessàries per al menjar de la guerra; e d'al-
15 tra part, gran multitud de bous e d'altres
bestiars per a forniment de la host. E per
semblant, la Reina, qui es fon mesa molt en
punt ab molt grans abillaments e obratges
de perles e de pedres fines que tenia en molt
20 gran abundància, e d'altres robes de xape-
ria; e ab moltes dones e donzelles, de blan-
ques e de negres. E per ço la Reina se féu
tant abillaments per què havia promès a
Tirant que ella iria a les sues bodes e de la
25 Princesa, e a les de Plaerdemavida e del se-
nyor d'Agramunt, rei de Feç, qui es devien
fer en Contestinoble lo dia que Tirant faria
bodes ab la Princesa.

Com tota la gent fon en orde, lo rei Escariano partí de la ciutat de Trogodita ab tota la sua host, e caminà tant per ses jornades per son regne fins que fon a la fi de son regne en una ciutat que és nomenada Seras, qui frontereja ab terra de Preste Joan; e aquí reposà alguns dies e li fon feta molt gran festa perquè jamés l'havien vist: car de la ciutat de Trogodita fins a la ciutat de Seras havia cinquanta jornades.

[L'AVENTURA DEL CAVALLER ESPÈRCIUS
A L'ILLA DE LANGO]

Rebuda resposta lo cavaller Espèrcius, del rei de Sicília, de l'explicada ambaixada, e vist lo gran aparell que lo Rei feia fer, pres llicència e comiat del rei de Sicília, e recollí's en la galera per tornar a Contestina. E après pocs dies que fon partit del port de Palerm, Tirant hi arribà ab tot lo seu estol; e per sort la galera d'Espèrcius no s'encontrà ab l'estol de Tirant, ans passà avant fins a Contestina e aquí li digueren com bons dies havia que Tirant era partit ab l'estol, que

ja devia ésser en Sicília. D'açò hagué gran enuig Espèrcius, com no s'era encontrat ab estol, e pres refrescament per a la galera e tornà la via de Sicília. Com fon en lo port de Palerm, no hi trobà negú, car ja havia quinze dies que tot l'estol era partit; e presa aquí llengua, tirà la via de Contestible e per sos dies ell aplegà al port de Valona e trobà que ja n'era fora l'estol.

10 E d'aquí ell tirà la via de la canal de Romania, e pres-lo fortuna e llançà'l en la illa del Lango, e aquí la galera donà a través e perdé's tota la gent, exceptat lo cavaller Espèrcius ab deu hòmens; e posaren-se per la illa
15 per veure si trobarien lloc poblat que poguessen restaurar la vida. E anant així, trobaren un home vell qui guardava un poc de bestiar, e demanaren-li si havia negun lloc poblat en la illa, e lo pastor los dix que en tota la illa
20 no hi havia població sinó un petit casal en què estaven quatre casats qui per llur desventura eren venguts aquí habitar per què eren estats exelats de la illa de Rodes, e viuen aquí en molt gran misèria per quant
25 aquella illa era encantada e deguna cosa no hi podia profitar. Lo cavaller Espèrcius lo pregà que, per reverència de Déu, los volgués dar a menjar, que de tot lo dia passat

e aquell, que passava mig jorn, no havien menjat, car ells li ajudarien de tot lo que porien. E lo pastor hagué compassió d'ells e dix-los que de sa misèria ell los faria part. E tocà son bestiar, e portà'ls al casal, e com hi foren, donà'ls a menjar del que tenia. Com hagueren menjat, lo cavaller Espèrcius entorrogà son hoste que li volgués dir qui havia encantada aquesta illa, que paria tan bona, e que així fos deshabitada.

E ell li dix que, per ço com li paria ell ésser home de bé, lo hi volia tot recitar: —Senyor, vós deveu saber que antigament era príncep e senyor d'aquesta illa del Lango e de Cretes, Hipocràs, lo qual tenia una filla molt bellíssima, qui és hui en dia en aquesta illa en forma d'un drac que té bé set colzes de llong, car io la he vista moltes vegades; e nomena's la Senyora de les Illes; e jau e habita en les voltes o coves d'un castell antic qui és en aquell puig, que podeu veure d'ací, e mostra's dos o tres voltes en l'any e no fa mal ni dan a negú si doncs no li fan enuig. E fon mudada de forma, d'una donzella noble e bella en aquella figura de drac, per una encantació d'una deessa qui havia nom Diana; e devia ésser desencantada e tornaria en sa pròpia figura e en son esta-

ment quan trobaria un cavaller tan animós que la gosàs anar a besar en la boca. E una volta hi venc un cavaller de l'Hospital de Rodes, qui era un valentíssim cavaller, e dix
5 que ell iria per besar-la. E pujà sobre un cavall e anà al castell e entrà en la cova e lo drac començà de llevar la testa devers ell, e quan lo cavaller la véu així horrible començà a fugir, e lo drac lo seguí, e lo cavall portà
10 lo cavaller mal son grat sobre una roca e saltà en la mar, e així lo cavaller fon perdut. Aprés se seguí que, passat algun temps, un jove que res no sentia d'aquesta ventura, eixí d'una nau per deportar-se, e anant així
15 per la illa se trobà a la porta d'aquell castell e entrà en la cova tan de dins fins que fon en una cambra; e aquí véu una donzella qui es pentinava e estava's mirant en l'espill; e ell véu molt tresor entorn d'ella. Lo jove se
20 pensà que fos qualche folla fembra o comuna qui estigués aquí per fer bona companyia als hòmens qui passaven per aquí. Estigué aquí tant fins que la donzella véu l'ombra del dit home e acostà's devers ell
25 e demanà-li què volia; e ell respòs: "Senyora, si a vós era plasent que em volguésseu pendre per servidor". E la donzella li demanà si era cavaller, e lo jove respòs que

no. “Doncs”, dix la donzella, “si cavaller
no sou no podeu ésser senyor de mi, mas
tornau-vos-ne a vostres companys e feu-
vos cavaller; e io demà de matí estaré ací
fora de la cova e iré-us a l'encontre, e vós 5
veniu-me a besar en la boca, e no tingau
dubte negú, que io no us faré negun mal,
jatsia que a vós io em demostraré molt fera
de veure; car io só tala com me veu, mas
per encantació io em demostre drac. E si 10
vós me besau, vós haureu tot aquest tresor
e sereu mon marit e senyor d'aquestes illes.”
E així lo jove se partí de la casa e anà-se'n
a sos companys a la nau, e féu-se cavaller.
E après l'endemà ell anà allà on era la don- 15
zella per besar-la. E com ell la véu eixir de
la cova, de tan lleja e espantosa figura, ell
hagué tan gran temor que fugí vers la nau,
e ella lo seguí fins a la mar. E quan ella véu
que ell no tornava devers ella, començà a 20
cridar grans crits com a una persona dolo-
rosa, e tornà-se'n a son lloc. E lo cavaller
morí de continent. E après no hi ha vengut
cavaller algú que no morís tantost. Mas si
hi venia cavaller algú qui la gosàs besar, ell 25
no morria, ans seria senyor de tota aquesta
terra. —

Com lo valentíssim cavaller Espèrcius ha-

gué oïdes les raons del vell, ell estigué un poc pensant. Aprés dix al vell: —Digau-me, bon home, és ver lo que em dieu? —. Respòs lo vell: —Senyor, no hi poseu dubte
5 negú, car io us parle ab tota veritat, car tot açò e lo més del que us he recitat és estat en mon temps, e no us volria haver mentit per cosa en lo món. —

En aquell punt lo cavaller Espèrcius fon
10 posat en gran pensament e no replicà més al vell, mas dix entre si mateix que ell volia experimentar aquesta ventura, car, puix Nostre Senyor l'havia fet venir allí no sens causa, e d'altra part se veia desesperat com
15 se trobava en aquella illa deserta e no tenia manera deguna de tornar a Tirant; per què preposà secretament, sens sentida de sos companyons, d'ell anar tot sol a la cova on era lo drac, per què sos companyons no vol-
20 guessen anar ab ell e desviar-lo ab raons del seu preposat; e per ço com era cavaller de molt gran ànimo, deliberà de morir e de complir la ventura. E d'açò ell no féu deguna demostració a sos companyons ni al
25 vell. Mas pres informació certa devers qual part era lo castell, a fi que no el pogués errar. E així aquella nit ells reposaren en la casa del vell.

Aquella nit lo bon Espèrcius no dormí molt, e bon matí ans del dia ell se llevà fengint a sos companyons que anava per escampar aigua, e aquests no curaven d'ell sinó que es tornaren a dormir. Com aquest fon fora del casal, pres un bastó en la mà, que altres armes no tenia, e molt cuitadament ell féu la via del castell per ço com ell tenia dubte que si sos companyons se llevaven, que no el vessen, e anà tal fins que fon al peu del castell. Era ja lo sol ben eixit e lo dia clar e net, e véu la boca de la cova, e aquí ell s'agenollà ab grandíssima devoció, pregant a la immensa bondat de Nostre Senyor, que per la sua infinida misericòrdia e pietat, lo volgués guardar de tot mal e el volgués lliberar e donar ànimo que no tingués temor del drac perquè pogués traure aquella ànima de pena e fer-la venir a la santa e vera fe catòlica. E com hagué finida la oració, ell se senyà e comanà's a Déu, e entrà dins la cova tant com la claror li durà; e aquí ell llançà un gran crit perquè lo drac l'oís. Com lo drac sentí la veu de l'home, isqué ab molt gran brugit. Lo cavaller qui sentí la gran remor que lo drac portava, hagué grandíssima temor, e agenollà's en terra dient moltes bones oracions. E com lo drac

li fon de prop e ell lo véu de tan lleja figura, estigué fora de si mateix e tancà los ulls per ço que la vista no li pogué comportar de veure, e no es mogué poc ni molt car en tal
5 punt era que més era mort que viu. E lo drac que véu que l'home no es movia ans estava esperant, molt gentilment e suau s'acostà a ell e besà'l en la boca; e lo cavaller caigué en terra esmortit, e lo drac de con-
10 tinent se tornà una bellíssima donzella qui el pres en la sua falda e començà-li a fregar los polsos e dix-li semblants paraules: —Cavaller virtuós, no hajau temor de res e obriu los ulls e veureu quant bé vos està aparellat.—
15 E lo cavaller Espèrcius estec per espai d'una hora esmortit e fora de tot record. E la gentil dama, incessantment fregant-li los polsos e besant-lo per fer-lo retornar. Aprés, passada la hora, ell cobrà l'esperit e obrí los
20 ulls e véu la donzella de tan grandíssima bellea, qui el besava molt sovint; e pres-lo per la mà e posà'l dins la cova en una bellíssima cambra que la donzella tenia a servitud sua, la qual era molt ben abillada, e
25 mostrà-li gran quantitat de tresor, lo qual li presentà ensems ab la sua persona. E lo cavaller Espèrcius li regracià molt la sua proferta, acceptant aquella ab grandíssimes

gràcies que li féu, abraçant e besant-la més de mil voltes.

No fon de poca estima la contentació que lo cavaller venturós tingué de la conquistada senyora. E al matí com foren llevats, mà per mà, ixqueren de la cova e feren la via del casal on lo cavaller Espèrcius havia lleixats sos companys, los quals, admirats com lo veren així venir ab tan bella companyia, foren posats en gran alegria, car dubtaven que no fos mort o que li hagués seguit algun inconvenient. E molt més foren aconsolats com li veren portar per la mà tan bellíssima donzella. Acostaren-se a ella e feren-li molt gran reverència, car lo seu gest e continença demostrava ésser senyora de gran estat e de molta estima. E feren llaors e gràcies a la divina clemència de la molta gràcia que obtenia havia. La gentil dama los abraçà e féu-los molta honor. E entraren a casa del pastor e aquí la donzella féu molta honor al pastor e a sa muller e proferí'ls de fer-los molt de bé; e estigueren aquí ab gran plaer e consolació. E estant aquí feren portar la roba que la donzella tenia en la cova, e la moneda, e abillaren molt bé lo casal del pastor.

Aprés, per temps, vingueren aquí fustes, les quals noliejaren e feren venir gent d'altres parts per poblar la illa, la qual en breu temps fon molt bé poblada; e edificaren aquí
5 una ciutat molt noble qui Espertina fon nomenada, la venturosa. E molts altres llocs e viles e castells hi foren edificats e poblats. E moltes esglésies e cases de religiosos, que hi foren edificades a honor, llaor e glòria de
10 nostre senyor Déu e de la sua sacratíssima Mare, e hi donaren molta renda per sustentació dels servidors de Déu. E visqué aquest cavaller Espèrcius ab la sua senyora, per
15 llong temps senyors de la illa e d'algunes altres entorn. E hagueren fills e filles que heretaren après ells e visqueren pròsperament e quieta.

[TIRANT ARRIBA A LES IMMEDIACIONS DE
CONSTANTINOBLE. MORT DE LA VIUDA RE-
POSADA]

Com Tirant fon davant lo port de Valona. tramès una galera dins lo port e manà als patrons de les sis naus qui eren carregades

de forment, que isquessen del port e seguis-
sen l'estol. E aquests donaren vela, isqueren
del port e seguiren l'estol. Com l'estol fon
en lo canal de Romania, féu la via del port
de Gigeo, qui és lo port de Troia, e aquí sor- 5
giren e esperaren tot l'estol que fos ajustat.

Tirant tingué consell ab lo rei de Sicília
e lo rei de Feç e ab tots los altres barons e
cavallers ja que era de fer, car ell tenia nova
que tot l'estol del Soldà era en lo port de 10
Contestinoble, qui eren més de tres centes
fustes, entre naus e galeres e altres fustes.
E fon deliberat que llançassen un home en
terra qui sabés la llengua morisca e que en
la nit entràs en Contestinoble per avisar a 15
l'Emperador com Tirant ab tot lo seu estol
era al port de Troia, qui és dins lo braç de
Sent Jordi e a cent milles e a poc més de
Contestinoble; e no li volgueren dar lletra
neguna a fi que si era pres per los moros, 20
que no fossen avisats; e aquell instruïren
molt bé de tot lo que havia de dir a l'Empe-
rador. E tengut lo consell, Tirant cridà un
cavaller natural del regne de Tunis, qui era
estat moro, i era de casa real, lo qual havia 25
nom Sinegerus, home molt expert, ginyós,
eloqüent e valentíssim cavaller, qui era estat
catu en Contestinoble e sabia tots los pas-

sos, e dix-li tot lo que tenia de dir a l'Emperador e a la Princesa; e donà-li lo segell seu perquè l'Emperador li donàs fe e creença.

E lo dit cavaller se mès en orde a la morisca en so d'alacaio, e pres-lo un bergantí e de nit posaren-lo en la terra ferma a una llegua lluny del camp dels moros qui tenien lo siti en la ciutat de Contestinoble. E aquest cavaller, cautelosament desviant-se del camp dels moros, féu la via de la ciutat. E encara no pogué escapar, que no donàs en mans d'espies del camp dels moros; emperò ell, parlant-los en llur llenguatge molt discretament, dient-los com era de llur companyia, lleixaren-lo passar. E com fon aplegat a un portal de la ciutat, los qui guardaven lo portal, qui el veren, prengueren-lo pensant que fos dels moros del camp. E aquest los dix que no li fessen mal com ell era ambaixador de Tirant, que venia a parlar ab l'Emperador; e les guardes de continent bé acompanyat lo portaren davant l'Emperador qui en aquella hora se llevava de sopar.

Com lo cavaller Sinegerus fon davant l'Emperador, ell s'agenollà als seus peus e besà-li la mà e lo peu e donà-li lo segell de Tirant; e l'Emperador mirà'l e conec les armes de Tirant. Llavors l'Emperador l'a-

braçà e féu-li molt gran festa dient-li que ell fos lo ben vengut per cent mília vegades.

Aprés que l'ambaixador Sinegerus hagué explicada l'ambaixada, demanà llicència a l'Emperador que pogués anar a fer reverència a l'Emperadriu e a la Princesa; e l'Emperador ne fon molt content. E obtesa llicència, anà a la cambra de l'Emperadriu, on trobà la filla ab totes les dames, e lo cavaller féu sa reverència a l'Emperadriu e besà-li la mà, e besà la mà a la Princesa e, ab lo genoll en terra, féu principi a semblants paraules: —Senyores, mon capità e senyor, Tirant lo Blanc, se comana, en gràcia e mercè, de vostres excellències e besa-us les mans oferint-se molt prest de venir ací per fer-vos reverència. —

Com la Princesa oí que Tirant venia e que era tan prop, pres tanta alegria que per poc restà que no s'esmortís. Emperò encara estigué per bon espai fora de tot record per sobreabundant alegria. E tornada en son record, l'Emperadriu e la Princesa feren molt gran festa a l'ambaixador abraçant-lo e fent-li moltes carícies; e interrogaren-lo de moltes coses, en especial li demanaren quines gents venien en companyia de Tirant. E hagueren molt gran plaer com los dix de

la venguda de la reina d'Etiòpia, e major
ment la Princesa, per ço com li havien dit
que era molt bella e virtuosa, per què desi-
java haver molt sa amistat. E tant duraren
5 les raons, que fon gran hora de nit per lo
molt plaer que trobaven en les paraules de
l'ambaixador. E donaren part a la nit.

L'Emperadriu restà en la sua cambra, e la
Princesa se n'anà a la sua, e l'ambaixador
10 la pres del braç, e, acompanyant-la anant
així, la Princesa li demanà per què li havia
besada la mà tres voltes. E aquest li respòs
com ne tenia manament de son senyor Ti-
rant, lo qual la suplicava fos de sa mercè li
15 volgués perdonar, car altrament jamés li
gosaria venir davant, per lo gran default que
fet li havia, de què es tenia molt per culpa-
ble. Respòs la Princesa: —Cavaller, digau
a mon senyor Tirant que allà on no ha culpa
20 no hi fretura perdó, car demasiat seria. Em-
però si ell creu haver fallit vers mi, io el
suplic que, per esmena, io haja prestament
la sua vista, que és la cosa que més desige
en aquest món. —

25 E pres comiat l'ambaixador de la Prince-
sa e anà-se'n a la posada que l'Emperador
li havia feta aparellar ab compliment de tot
lo que mester havia. E aquella nit lo capità

Hipòlit féu fer molt bella guaita per la ciutat, e féu estar molt ben fornida la muralla entorn de la ciutat, que negú, de tota aquella nit, no es posà a dormir per la molta temor que tenien dels moros; e d'altra part molt gran alegria per veure la batalla que Tirant daria a l'estol dels moros.

Oint dir la Viuda reposada que Tirant venia e era ja tan prop, tanta fon la temor que pres, que es pensava espasmar, e dix que li havia vengut gran mal al cor. Entrà-se'n en la sua cambra e aquí ella féu molt grans llamentacions plorant, batent-se lo cap e la cara; car en aquella hora ella se tingué per morta e cregué verdaderament que Tirant faria fer d'ella una cruel sentència per ço com sabia que era estat assabentat per Plaerdemavida i per la cara contrafeta del negre que havien mesa en la galera, e per la grandíssima crueldat que havia comesa. Pensava que si la Princesa sabia lo nefandíssim crim que li havia imposat, ¿ab quina cara li poria venir davant? E d'altra part la combatia la molta amor que ella portava a Tirant, que de tot seny la feia eixir.

E així passà tota la nit fantasiant e combatent-se ab si mateixa, que no sabia quin

consell pogués pendre ne era cosa que gosàs descobrir a negú ne demanar consell, car en aquell cas tots li foren estats enemics. Açò és cosa acostumada: que la natura femenil, frèvol e variable, elegeix lo més inútil consell, si molt hi pensa, en la major necessitat.

A la fi, no trobant altre remei e forçada per lo poc ànimo que tenia, deliberà de matar-se ella mateixa cautelosament ab metzines, a fi que la sua maldat no fos palesa ne vingués a notícia de les gents, e que lo seu cors no fos cremat o donat a menjar als cans. Per què de continent ella pres orpiment que tenia per a fer tanquea, e posà'l en una tassa d'aigua e begué'l-se, e lleixà oberta la porta de la cambra sua e despullà's e mès-se al llit. Com fon en lo llit, llançà grans crits dient que es moria. Les donzelles, qui li dormien de prop, qui sentiren los grans crits, llevaren-se cuitadament e anaren a la cambra de la Viuda, e trobaren-la ab la basca de la mort e contínuament cridant. Llevà's l'Emperadriu e la Princesa, e lo gran avalot fon en lo palau, e negú no sabia per què. L'Emperador se llevà cuitadament pensant-se que los moros haguessen entrada la ciutat per força d'armes; e d'altra part dubtava que a sa filla no hagués vengut algun mal

sobtosament: s'esmortí, e trameteren per los metges. E l'Emperadriu e la Princesa, qui saberen que l'Emperador s'era esmortit, lleixaren la Viuda reposada e cuitaren a la cambra de l'Emperador e trobaren-lo més mort que viu. Aquí fon lo gran dol de la Princesa, que era una gran pietat de veure lo trist comport que de si mateixa feia. E prestament vingueren los metges e donaren-li remei de continent. Aprés que fon tornat en son record, demanà quina era estada la causa de tanta remor que sentida havia: si eren entrats los moros en la ciutat, e digueren-li que no, mas que la Viuda reposada tenia grans basques de cor e cridava grans crits que estava veïna a la mort. L'Emperador manà als metges que hi anassen e que hi fessen tot lo que fer-s'hi pogués per restaurar-la. E los metges hi anaren de continent. E com foren en la cambra, en aquell punt ella trametia la sua ànima al regne de Plutó.

Com la Princesa sabé que la Viuda reposada era morta, féu-ne molt gran dol per la molta amor que li portava, per ço com l'havia criada de llet; e manà que la posassen en una bella caixa, car ella li volia fer molt honrada sepultura. Al matí l'Emperador ab tota la sua cort e l'Emperadriu e la Princesa

e tots los regidors e honrats hòmens de la ciutat, acompanyaren lo cors de la Viuda a la gran església de Senta Sofia, e aquí li feren les obsèquies ab gran solemnitat. E après
5 l'Emperador ab tota la gent se'n tornaren al palau.

10 [COMBAT AMB ELS TURCS]

Aprés que Tirant hagué fet posar lo cavaller Sinegerus en terra per anar avisar l'Emperador, ell féu posar en punt tot l'estol e
15 ordenà ses batalles e manà quals fustes devien ferir primer a les naus, e les galeres a les galeres. E així mateix manà a tots los patrons que com ferrien en l'estol dels moros, que fessen molt gran esclafit de trompetes e anafils e de botzines, de les quals Ti-
20 rant havia fet fer molt gran forniment; e los altres ab bombardes e crits molt espantosos, a fi que els posassen lo diable al cors. E com tot fon ordenat, manà fer vela, e eixiren totes les fustes del port molt quedament
25 e sens remor deguna. E partiren del port de Troia alba de matí, e navegaren tot lo dia e

tota la nit après. E Nostre Senyor féu-los tanta de gràcia, que tot aquell dia fon nuvolós e bromós, que jamés los moros ni menys de la ciutat no en pogueren haver vista. E foren davant l'estol dels moros dues hores ans del dia, que l'estol dels moros no n'hagueren gens de sentiment. E ab molt gran fúria ells feriren en l'estol dels moros, ab l'esclafit tan gran de les trompetes e anafils e botzines e crits molt grans, e moltes bombardes que despararen al colp; e fon tanta la remor que feren que paria que cel e terra ne degués venir. E encengueren deu falles en cascuna fusta, que portaven fetes, que feren molt gran lluminària. Los moros, que sentiren la remor tan gran, e la lluminària que veren, e les fustes que veren damunt, estigueren tan espantats que no sabien què es fessen, car trobaren-los dormint e desarmats. Ab poc treball prengueren totes les fustes, que no feren defensió neguna: tant estaven fora de seny. E feren-ne tan gran matança, que era cosa admirable de veure, car tants com ne trobaren en les fustes, tots los degollaren, que no en deixaren degú a vida.

Los qui es llançaren en mar e ixqueren en terra portaren la mala nova al Soldà e al

Turc. Com los moros del camp saberen que totes les fustes eren preses e morta la gent, ab la remor que sentida havien e la gran lluminària que veren e no sabien quines gents
5 eren, foren molt espantats e armaren-se tots e pujaren a cavall e ordenaren ses batalles car tenien dubte que no els fessen lo joc que havien fet a les fustes, e acostaren-se a la vora de la mar per ço que degú no pogués
10 eixir en terra.

Com Tirant véu que totes les fustes dels moros eren preses, fon lo més content home del món. Aquesta victòria fon tan presta, que com hagueren acabades de pendre totes les
15 fustes, escassament començava d'aclarir lo dia. Com los qui estaven en la muralla de la ciutat oïren la gran remor de bombardes e de trompetes e de crits devers lo port, e veren tantes llums, estigueren-ne molt admirats, car
20 paria que tot lo poder del món fos allí. E conegueren que allò era l'estol de Tirant qui havia ferit en l'estol dels moros, e hagueren-ne molt gran alegria; e d'altra part estaven molt redubtant que en aquella hora los morcs
25 del camp no combatessen la ciutat. E tots los de la ciutat prengueren gran ànimo com conegueren que Tirant combatia les fustes dels moros. E l'Emperador, qui sentí la gran

remor, llevà's del llit cuitadament e cavalcà ab molt pocs qui es trobaren en lo palau en aquella hora; e anava per la ciutat sollicitant la gent, que tothom estigués en orde per defendre la ciutat si mester era; e d'altra part, anava confortant la gent de la ciutat dient-los que s'alegrassen, que ara serien desassetjats e cascú cobraria sa heretat e tot lo que perdut havia.

E los moros de res no hagueren menys cura, car ells estaven ab tant de dol de les fustes que perdudes havien, e lo dubte que tenien que no isquessen en terra, que no tenien gran cura de la ciutat, car restaven closos, que no se'n podien tornar, e tenien-se tots per morts e per catius, e guardaven ab gran diligència la vora de la mar perquè negú de l'estol de Tirant no pogués eixir en terra.

Com lo dia fon bell e clar e Tirant hagué fetes amarinar totes les fustes que havia preses dels moros, féu fer vela, e ab tot l'estol isqueren del port de Contestinoble e feren la via de la Mar Major per lo Braç de Sent Jordi avant; car Tirant havia pensat que si ell los llevava lo pas de la terra ferma ans que ells hi proveïssen, ell faria a son voler d'ells, e per ço ell fengí que se

n'anava ab la presa portant-se'n totes les fustes dels moros. Com los moros veren que l'estol de Tirant ixqué del port ab totes llurs fustes que se'n portaven, tingueren-se per
5 dit que se n'anaven ab lo guany, perquè havien molt guanyat.

E Tirant navegà aquell dia fent la via de la Mar Major fins que, per la nit, los moros perderen de vista les fustes. E açò féu Tirant perquè los moros se pensassen que se
10 n'anava, perquè no li impedissen l'eixida de la terra. E com fon nit escura, Tirant fét girar tot l'estol devers terra. E deveu saber que la ciutat de Contestinoble és molt bellíssima ciutat e molt ben murada, e és feta
15 a tres angles; e ha-hi un braç de mar qui es nomena lo Braç de Sent Jordi, e aquell braç de mar clou les dues parts de la ciutat, e la una part resta inclosa, e la una part closa és
20 devers la mar, e l'altra és devers lo realme la Turquia; e l'altra, qui no és closa, és devers lo realme de Tàrcia. Per què Tirant féu la via de la part que no era closa, e en la nit ell pres terra a quatre llegües lluny del camp dels mo-
25 ros; e aquí desembarcaren tots los cavalls e tota la gent e l'artelleria que havien necessària, e virtualles, que no foren vists ne sentits per los moros, e leixaren les fustes fornides.

Com tota la gent fon en orde e a cavall
ab moltes atzembles que portaven davant,
llunyaren-se de les fustes de mija llegua per
la vora d'un gran riu amunt fins que foren
en un gran pont de pedra per on passava lo
riu. E aquí Tirant féu atendar tota la gent
al del pont vora lo riu. E lo riu restà en mig
d'ells e dels enemics, perquè los moros no
els vinguessen damunt en la nit ni els po-
guessen enujar. E Tirant féu posar la sua
tenda dins lo pont per guardar que negú no
pogués passar sens voluntat sua, e féu parar
moltes bombardes en lo pont perquè si los
enemics venien, que fossen servits. E així
mateix posà ses espies devers lo camp dels
moros perquè fos avisat si negú venia.

E de continent que foren atendants, Tirant
pres un home de peu e, vestit com a moro,
tramès-lo a la ciutat de Contestinoble. E
aquest, de nit, per camins apartats féu la
via de la ciutat, que gens per los moros del
camp no fon vist ne sentit. E com fon al
portal les guardes lo prengueren e portaren-
lo davant l'Emperador; e aquest féu sa re-
verència e besà-li la mà e lo peu e donà-li
la lletra de Tirant, e l'Emperador ab molt
gran plaer la rebé e llegí-la de continent, e

vist lo contengut en aquella, fon lo més content home del món, e féu llaors e gràcies a Nostre Senyor Déu de la molta gràcia que feta li havia. E tramès per l'Emperadriu e
5 per la Princesa sa filla, e mostrà'ls la lletra de Tirant; e ells hagueren molt gran consolació de la presa que Tirant havia feta de les fustes dels moros. E l'Emperador féu cridar lo seu secretari e féu-li fer una lletra
10 a Tirant mencionant-li llargament tot lo que per ell e per tot lo consell era estat deliberat, e féu cridar a Sinegerus e dix-li: —Cavaller, prec-vos que aneu a Tirant e que li doneu aquesta lletra, e d'altra part l'avisareu
15 de paraula de tot lo que vist haveu —. E ell dix que faria son manament.

Com l'ambaixador Sinegerus hagué presa la lletra de l'Emperador, besà-li la mà e lo
peu e pres llicència d'ell. E après anà a pendre comiat de l'Emperadriu e de la Princesa
20 la qual era en la sua cambra, e pregà'l que la recomanàs molt a son senyor Tirant e que ella lo suplicava la tingués en son record e que volgués pensar quants enuigs e treballs
25 havia passats des que no l'havia vist, e que en tot cas del món ell donàs orde que ella lo pogués veure lo més prest que pogués, car si no ho feia, era certa de morir ab aquell

desig. Lo cavaller respòs que ell era prest de complir tot lo que per sa senyoria li era manat. E besà-li la mà, e la Princesa l'abraçà, e feta sa reverència, partí's del palau e vestí's com a moro, e pres per companyó a Carrilló, qui havia portada la lletra a l'Emperador. E partiren de la ciutat a les dotze hores de la nit; e per aquells passos que Carrilló vengut era molt secretament, ells passaren que no foren sentits per negú del camp dels moros; e alba de matí arribaren al pont on Tirant tenia lo camp. E coneguts per les guardes, lleixaren-los passar e anaren dretament a la tenda de Tirant, lo qual trobaren ja llevat.

Com Tirant los véu hagué lo major plaer del món, de la llur venguda, e demanà al cavaller Sinegerus de noves e de l'estament de l'Emperador e de l'Emperadriu, e de la sua ànima, la Princesa. E aquest li recità llargament tot lo que havia vist e oït ne lo que l'Emperador li havia dit de paraula. E més, li dix totes les recomendacions de la Princesa, e totes les raons que damunt són recitades. Com Tirant hagué oïdes les raons que la Princesa li trametia dir, dels ulls li corre-gueren vives llàgremes e alterà's la sua cara d'amor extrema e de compassió que tenia de

la Princesa, e estigué per bon espai que no parlà, pensant en la molta amor que la Princesa li portava, e tenia gran dubte que, per lo gran desig que tenia de veure'l, no prengué algun regirament. E après que Tirant fon tornat en sa color natural, Sinegerus li donà la lletra de l'Emperador, e Tirant la pres a llegir.

10 Com lo Soldà e lo Turc saberén que Tirant havia desembarcat e que havia posat lo camp al pont de pedra, aquests foren los més torbats hòmens del món, e tingueren-se per perduts, car veren que per neguna via ells
15 no podien d'allí eixir ni per mar ni per terra, que no haguessen a venir en les mans de Tirant.

Ajustaren consell per veure quin expedient pendrien que no perissen, en lo qual
20 consell foren los reis següents: primerament lo rei d'Alape, lo rei de Suria, lo rei de Trato, lo rei d'Asíria, lo rei d'Ircània, lo rei de Rastèn, e lo fill del Gran Caramany, e lo príncep de Sixa, e molts altres grans senyors los
25 quals la història no recita per no tenir proximitat. E aquí hagueren de grans alteracions. Los uns consellaven que combatessen la ciutat, car si la podien pendre aquí es po-

rien fer forts un gran temps fins que ha-
guessen socors, car no podien pensar que la
ciutat no fos ben fornida. Los altres deien
que els parassen batalla davant lo camp de
Tirant, e com ells tinguessen molta cavalle- 5
ria e bona, no seria menys que no el rom-
pessen per la gran morisma que ells tenien,
e on no, que valia més morir com a cava-
llers que no deixar-se pendre com a mol-
tons. Los altres foren d'opinió que valia més 10
que fessen una ambaixada a Tirant, que els
donàs pau e treva e que els deixàs passar,
car ells se'n tornarien en llur terra tots e li
buidarien tot l'Imperi grec, e no res menys
li restituirien totes les forces que preses ha- 15
vien e tots los presoners e catius. E a la con-
clusió del consell, tots determenaren e tin-
gueren per bon consell que l'ambaixada fos
tramesa a Tirant. E així fon determenat lo
consell, e elegiren per ambaixadors lo fill del 20
Gran Caramany e lo príncep de Sixa, qui
eren cavallers molt savis e de gran eloqüèn-
cia, e molt destres e avisats en la guerra. E
donaren-los les instruccions de tot lo que te-
nien de dir e de fer. Posaren-se molt en 25
punt los ambaixadors, molt ben abillats ab
aljubes de brocat e molt bé acompanyats
simplement, sens armes, ab dos cents de ca-

vall. E ans que partissen, trameteren al camp de Tirant un trompeta per demanar salconduit, lo qual los fon atorgat. Partiren los ambaixadors e feren la via del camp.

5

Com Tirant hagué llesta la lletra de l'Emperador, ell cridà lo Marquès de Llicana, almirall seu, e manà-li que comptàs ab tots los patrons de les fustes que tenia noliejades, e si res los restava a pagar del sou, que fossen pagats molt lliberalment. E donaren vela totes les fustes noliejades. Les unes anaren al castell de Sinòpoli, qui distava de la ciutat de Contestinoble cinquanta milles
10 devers lo Mar Major anant per lo Braç de Sent Jordi, e aquí descarregaren e anaren-se'n per la via on eren venguts. E les altres feren la via de la ciutat de Pera e aquí foren molt bé acollits. E lo capità de la ciutat, qui
15 era un valentíssim cavaller, com oí que Tirant los trametia, rebé'ls molt bé e donà'ls bones posades. E descarregaren totes les fustes e recolliren totes les virtualles dins la ciutat ab molt gran alegria que tenien los
20 de la ciutat per la gran necessitat en què eren posats. E feren llaors e gràcies a nostre senyor Déu com los havia volguts socórrer en tan gran necessitat.

25

Com les fustes hagueren descarregat, partiren d'aquí e cascuna se'n tornà en sa terra.

[LA REINA DE FEÇ VA A CONSTANTINOBLE]

Après que el Marquès de Lliçana, almirall de Tirant, hagué fetes partir totes les fustes noliejades, ell féu armar totes les fustes qui eren restades, lo nombre de les quals era quatre centes e trenta cinc fustes entre naus e galeres e galiotes e llenys. E lleixaren lo camp molt ben fornit de vitualles. E així mateix ordenà que restassen aquí en lo riu prop del camp de Tirant, dues galeres ben armades per ço que, si Tirant les havia mester per trametre en qualque part, que fossen prestes.

E com totes les fustes foren en punt per partir, l'almirall se n'anà al camp a Tirant e dix-li com ell havia complit tot lo que per sa senyoria li era estat manat. Llavors Tirant se n'anà a la tenda de la reina de Feç e dix-li: —Germana senyora, suplic-vos que em façau tanta mercè que vós vullau anar ab aquestes fustes a la ciutat de Contestino-

ble per aconsolar e aconhortar aquella qui té la mia ànima encativada; car sabeu bé que si io em partia d'ací per anar a veure sa excellència, posaria en gran perill tot lo
5 camp, e molts altres inconvenients que seguir-se porien per la mia absència. E vós estareu allí molt millor e ab més plaer e delit. —

No comportà més la graciosa reina que
10 Tirant parlàs, sinó que ab cara afable e ab baixa veu se pres a dir: —Germà senyor, les suplicacions vostres són a mi manaments per la molta obligació que tinc a vostra senyoria, e conec verdaderament que un cors
15 ab tanta perfecció com és de ma senyora, no deu ésser posseït sinó per la vostra molta virtut, qui sou font de bondat e de tota cavalleria —. Llavors Tirant l'abraçà e besà-la en la galta e dix-li: —Senyora germana,
20 no us poria regraciar la molta amor que en vós tinc coneguda —. E la Reina li volgué besar les mans, e Tirant no ho permès, sinó que li dix que es posàs en orde de tot lo que mester hagués e que es recollís. E la Reina
25 dix que faria lo que li manava. Tirant pres comiat de la Reina e tornà-se'n a la sua tenda e tramès per l'almirall, e com li fon davant dix-li: —Almirall, man-vos recollir

e prec-vos que doneu bon orde en totes les coses que us he dites. E com la Reina serà recollida, feu fer de continent vela e compliu prest vostre viatge. —

E l'almirall dix que tot era prest e pres comiat de Tirant e anà's a recollir. E après, l'endemà de matí la Reina s'anà a recollir ab totes les sues donzelles, e acompanyaren-la fins a la mar lo rei de Sicília e Tirant ab cinc cents hòmens d'armes. Com la Reina fon recollida en una nau, prengueren comiat d'ella e tornaren-se'n al camp. E l'almirall féu fer vela a totes les fustes e féu la via de Contestinoble.

Partint-se l'estol del camp del virtuós Tirant per anar a la insigne ciutat de Contestinoble, lo vent e lo temps los fon tan favorable que en lo mateix dia, dues hores ans que Febo hagués complit son viatge, fon atès davant la ciutat benaventurada. E faent grandíssima alegria, segons s'acostuma e solen fer los qui ab triomfant victòria donen socors als qui són posats en grandíssima necessitat, llançant bombardes e sonant trompetes, clars e anafils, ab multiplicades veus saludaren la insigne ciutat. Los nobles ciutadans e la popular gent, sentint veus de tan-

ta alegria, corrien a la muralla per veure en lo port entrar lo tan desijat socors, qui entrava ab les banderes altes de la majestat imperial e del valerós capità Tirant. No fon

5 menor alegria dins la ciutat, tocant totes les campanes e donant llaor e glòria a la divinal Providència com li era estat plasent de socórrer los afligits, car totes les fustes venien carregades de moltes vitualles. L'antic Em-

10 perador cavalcà devers la mar, e fon avisada la majestat sua com en les fustes venia la reina de Feç, e ell prestament ho tramès a dir a la Princesa e a l'Emperadriu. E la Princesa, lo més prest que pogué, cavalcà ab

15 Hipòlit e ab molts altres cavallers e gentils hòmens ab totes les dames de la cort sua anà on era l'Emperador. Manà l'excelsa senyora a Hipòlit que dins la nau entràs, on era la tan desijada Reina, per fer-la eixir en terra.

20 Entrant Hipòlit en la nau, trobà la ínclita Reina molt ben abillada, qui el rebé ab amor afable, fent-se la u a l'altre molta honor per la molta amor e amistat que en lo passat temps tenguda havien. Demanà-li la Reina

25 de sa senyora, la Princesa. Hipòlit li respòs com en la vora de la mar lleixada l'havia esperant la sua desijada vista.

Fon posada en orde una barca de draps

de brocat on davallà la ínclita Reina, e Hipòlit e dos galants ben abillats, ab los rembs batent l'aigua, en poc espai foren en terra molt ben acompanyats de noble cavalleria e de gentils dames. Com la Princesa véu a Plaerdemavida, criada sua, venir ab tan gran triumfo com a Reina, per fer-li major honor descavalcà la Reina llançant-se als peus per voler-los-hi besar; e l'excelsa senyora no ho permès, mas besà-la en la boca moltes vegades en senyal d'extrema amor. Aprés la Reina li besà la mà, e llevant la Princesa la Reina de terra, per la mà la pres e portà-la on era l'Emperador. La Reina li besà lo peu e la mà, e l'Emperador ab gran afabilitat rebé la Reina fent-li molta honor, e a l'almirall e als altres cavallers qui en companyia de la Reina venguts eren. E partint-se tots del port, feren la via de l'imperial palau on trobaren l'Emperadriu, qui rebé la Reina ab gràcia e benigna cara, e a tots los qui de sa companyia eren. La Reina besà-li peus e mans com a vassalla e criada sua, e fon per ella molt festejada.

L'antic Emperador e Hipòlit manà les fustes descarregades fossen perquè pus prest tornassen al camp. E Hipòlit dix que sa majestat seria servida com ja hi haguessen co-

mençat. E tornant al port lo virtuós Hipòlit, ab moltes barques que féu pendre de la terra e aquelles de les naus, de continu descarregaren tota la nit; que al matí, ans que lo sol
5 se demostràs, totes les fustes descarregades foren, e recollint tot lo blat dins la ciutat, per botigues, e molts vins e olis, carns salades, mels e llegums e totes aquelles coses que a ciutat assetjada se pertanyen.

10 Al matí l'Emperador tramès a convidar a l'almirall que es vingués a dinar ab ell, ab tots los nobles e cavallers qui en companyia de la Reina venguts eren. L'almirall fon molt content, e ixqueren tots ab l'almirall molt ben
15 abillats e ab grosses cadenes d'or e ab robes de brocat e de xaperia. La festa singular que l'Emperador féu a l'almirall e als seus, fon cosa d'admiració, que, atès la llur necessitat, foren molt ben servits de molta
20 volateria en abundància singular, e d'especials vins qui la festa feien magnificar; e ab delitós repòs passaren tot aquell dia festejant les dames de l'Emperadriu e de la Princesa ab moltes danses e jocs que ennoblien la
25 festa.

Venint la nit, l'almirall demanà llicència a l'Emperador per recollir-se en les fustes dient a sa majestat com de matí sa voluntat

era de partir e posar-se ab l'estol davant lo camp dels moros per donar-los més fatiga. L'Emperador li dix: —Almirall, no és cosa en lo món de què em pugau més servir —. E donà-li llicència. E l'almirall li besà la mà e lo peu, e tots los altres cavallers e gentils hòmens. E feta llur reverència, anaren a pendre comiat de l'Emperadriu e de la virtuosa Princesa e de la Reina e de totes les dames. E fent la via de la mar se recolliren en les fustes. 5 10

E en la nit, a la primera guaita, tot l'estol partí davant la noble ciutat e feren la via del camp dels moros. E com foren arribats davant lo camp dels moros, dispararen al colp moltes bombardes devers lo camp, que tots los moros feren arremorar, e cuitaren a les armes pensant que els volien combatre. E així estaven los moros atribulats e ab gran recel. 15 20

La nit que la virtuosa reina de Feç arribà en Contestinoble, la Princesa volgué que dormís ab ella perquè poguessen parlar a llur plaer. Com se feren mesos en lo llit, la Princesa féu principi a tals paraules: —Virtuosa germana e senyora mia, molt és estada la mia ànima en tot aquest temps de la vos- 25

tra absència, atribulada; e en especial per
vós, e qui amava sobre totes les dones e don-
zelles del món, com viure sens vós m'era im-
possible, e majorment com pensava que per
5 causa mia e per servir-me tenia creença que
éreu morta en la cruel mar de mort tan es-
pantable. E considerant la causa per què açò
és: per la gran crueltat de Tirant, qui s'era
partit de mi sens dir-me res, ignorant io la
10 causa del seu desdeny; e com cascuna hora
del dia en la mia fantasia se representàs la
sua fingida amor ésser tal; venia en l'extrem
de la mort, desitjant més morir que viure
en tan penosa vida; e planyent deplorava lo
15 gran dan e perdició que es seguiria per l'ab-
sència de Tirant de la majestat de l'Empera-
dor, pare meu, e de tot l'Imperi, e de mi,
desaventurada, que fos posada en captivitat
en poder d'infels e per ells deshonrada, e
20 ésser atesa als darrers térmens de ma desola-
ció; majorment com pensava que io no ha-
gués fallit contra lo valerós Tirant ni haver-
lo tan agreujat ni ofès en alguna cosa que
fos suficient premi de tant de mal que se'n po-
25 dia seguir. Emperò, tostemps recorrent a la
majestat d'aquella qui és Mare de pietat mi-
sericorde, qui jamás fall als qui devotament
la invoquen, me posí en lo monestir de les

devotes menorettes, estant en contemplació
contínua. E tinc molt gran consolació com
a vós, germana mia, ha volgut tant pros-
perar, que és la cosa que la mia alegria més
augmenta, e reste molt obligada a la molta
virtut del valerós Tirant, que en absència
mia sia estat en record dels servidors meus.
E suplic-vos, germana e senyora de mi, fer-
me gràcia significar-me quina fon l'afortu-
nada causa que io tant hagués ofès al vir-
tuós Tirant, que ab tanta crueldat se partís
d'aquella qui l'amava més que a la sua vida.
E no penseu que sia en lo punt que era com
me deixàs, que amor me ha tant subjugada
que no estic en degun record, e tinc fantasia
que si prestament io no veig lo meu Tirant,
molt poca serà la mia vida. —

E donà fi l'excelsa senyora a les seues pia-
doses paraules, donant dels seus ulls abun-
doses llàgremes, gemecs e sospirs, faent de
si un desmoderat comport. La virtuosa Rei-
na la confortà ab les seues agraciades parau-
les de consolació, e com la Princesa fon tor-
nada en son record, la Reina féu principi a
semblants paraules: —Fatiga seria recitar
paraules que agreujarien les orelles de la ma-
jestat vostra, car sol en io pensar aquelles
la mia ànima n'està alterada; per què suplic

a la celsitud vostra no les me faça dir esta nit, car dubte em fa que no posàssem en agonia tots los del vostre imperial palau; e dariem mala nit e treball a la majestat del
5 senyor Emperador, pare vostre. Mas demà, en la hora que a vostra altesa serà placent, io us ho diré. Emperò, senyora, l'altesa vostra se pot alegrar d'una cosa: que en res no teniu culpa, e per mi és estat lo virtuós Ti-
10 rant molt bé informat. E sabuda la veritat per ell, ne restà molt confús e ab grandíssima vergonya, e per mi suplica a la majestat vostra que lo perdó no li sia denegat, car ell confessa lo seu gran default. E vostra altesa,
15 senyora, li deu perdonar per ço com ell és estat decebut per persona tal a qui gran fe era atribuïda, la maldat de la qual la majestat vostra ignora. D'aquestes raons de passió no vull més dir al present, sinó que us
20 suplic vostra altesa s'alegre, car si placent serà a la divina Providència, totes les vostres tribulacions e de la majestat del senyor Emperador, seran ja passades per la venguda de l'animós Tirant. E si vostra altesa sabia
25 quanta és l'amor que us porta, n'estaríeu admirada. E confiau de mi, senyora, que ja més vos fallí en les majors necessitats, que prestament io el vos faré venir ací per fer-

vos reverència, com sé verdaderament que
altre desig en aquest món no té sinó com
poria fer honors e serveis a la majestat vos-
tra. Açò sé io verdaderament e n'he vista
experiència, car si no fos per l'amor vostra, 5
no li freturava ell de venir ací per conquistar
l'Imperi grec, com en sa llibertat era de pen-
dre per muller la filla del rei de Tremicèn
e fer-se rei e senyor de tota la Barberia, la
qual donzella era d'inestimable bellea e com- 10
plida de virtuts singulars. E aquesta veurà
vostra altesa no passaran molts dies, que ve
ací sol per fer-vos reverència per ço com
Tirant ha molt lloada la bellea vostra. E
per los grans serveis e honors que Tirant li 15
ha fets, se té per molt obligada a ell, e ha-li
promès d'ésser a la solemnitat de les vostres
bodes ab Tirant. Per què, senyora, suplic a
la majestat vostra que no vulla pensar en
res qui de passió sia, com les dones e don- 20
zelles per la flaquea perden gran part de llur
bellea; com la de vostra altesa sia tan men-
cionada per tot l'univers món, que és de gran
necessitat que ara vos mostreu més bella
que jamés, per les moltes gents e de moltes 25
condicions e estats que ara vénen a veure
a vostra altesa; com en la companyia de
Tirant han venguts molts reis, ducs e grans

senyors per valer-li, e seran tots a les vostres bodes, e molts reis, ducs e gran senyors que vénen ab lo rei Escariano, qui seran tots en aquesta festa —. E donà fi a son raonament.

—Molt és a mi enujosa cosa, avisada Reina, en pensar lo que em dieu — respòs la Princesa —. Germana mia, ara tinc notícia que en lo passat temps, com estàveu en la servitud mia, me dàveu bons consells e io no els coneixia, per què d'ací avant io vull estar a consell e ordinació vostra —. La fi de les paraules de la Princesa fon principi del parlar de la Reina, qui dix: —Senyora, si això fa l'altaesa vostra, io us promet molt prest dar goig complit, més que no desijau.—

E així ab aquestes raons e semblants passaren gran part de la nit car la Princesa prenia molt gran plaer en les raons de la Reina perquè gran temps havia passat que no s'eren vistes e tenien molt de què parlar. Dix la Reina: —Senyora, donem part a la nit perquè vostra altaesa no s'enuge —. E així ho feren.

[TIRANT A LA CAMBRA DE LA PRINCESA]

Tengut lo consell per lo virtuós Tirant ab los magnànims reis, ducs, comtes e barons sobre la resposta faedora als ambaixadors del Soldà e del Turc, per tot lo consell fon deliberat que la majestat de l'Emperador ne fos consultada. Pensà lo valerós Tirant ésser atès al terme que desijava, ço és, tenir justa causa d'excusació per anar a veure e fer reverència a aquella per la qual tenia la sua ànima cativa. E pensant com aquest negoci era de gran importància e era cosa que tocava més a la honor sua que de tots los altres, deliberà que secretament, sol, anàs a la noble ciutat desijada per parlar ab la majestat de l'Emperador e saber la voluntat e deliberació sua, de què es poria seguir molt gran benefici de pau e tranquil·litat en l'Imperi grec, e a ell tranquille repòs en los braços de sa senyora.

E venint la nit escura, parlà ab lo rei de Sicília e lo rei de Feç e comanà'ls lo camp, e recollí's en una galera e feren la via de

Contestinoble, qui distava vint milles del camp de Tirant. Com lo virtuós Tirant fon al port e la galera fon surta, eren deu hores de la nit. Desfressà's, e sol ab un altre, ixqué
5 en terra. Manà al patró de la galera que no es partís d'allí, e com fon al portal de la ciutat, dix a les guardes que li obrissen, com era un servidor de Tirant que venia a parlar ab la majestat del senyor Emperador. Les
10 guardes prestament li obriren, e féu la via del palau de l'Emperador. Com fon dins li digueren com l'Emperador s'era mès al llit. Tirant anà a la cambra de la Reina de Feç e trobà-la dins un retret que feia oració. Com
15 la Reina lo véu, prestament lo conegué e corregué'l abraçar e besar e dix-li: —Senyor Tirant, inestimable és lo plaer e soberga alegria que tinc de la vostra desijada venguda, e ara ab major afecció tinc causa de regradar a Déu que de mi, indigna, vol oir les
20 justes pregàries. Veniu, senyor, digne de tota glòria: hora és ja que prengau la paga e satisfacció de vostres honorosos treballs ab delitós repòs en los braços d'aquella on
25 és lo terme de vostra felicitat, e ocasió de vostres magnànimes empreses, car io crec que, si vós voleu, io daré compliment al que tant haveu desijat. E si ara no feu la volun-

tat mia, creeu ab jurament que jamés façau compte de mi, ans lo més prest que a mi serà possible, me'n tornaré en les mies terres —. No lleixà més parlar lo valerós Tirant a la Reina, mas féu principi a semblants paraules: —Germana senyora, si en algun temps vos só estat inobedient, suplic-vos per mercè que em perdoneu, car io us promet e us jur, per l'orde que de cavalleria tinc, que no serà cosa en lo món que per vós **me sia** manat, que io no us sia obedient, encara que fos cert la mort n'hagués a pendre, car só ben cert que sempre me donàs bons consells, si io los hagués sabuts pendre—. —Ara doncs —dix la Reina — veurem què sabreu fer, que l'experiment se'n veurà, que en lliça de camp clos teniu d'entrar, e no us tindré per cavaller si doncs no us veig vencedor de la delitosa batalla. Aturau ací en lo retret, que io iré a parlar ab la Princesa, e suplicar-la he que vinga ací a dormir esta nit ab mi. —

Prestament se partí la Reina de Tirant e anà a la cambra de la Princesa e trobà-la que es volia posar al llit. Com la Princesa véu a la Reina dix-li: —¿Què és açò, germana, que tan cuitada veniu? —. La Reina fengí molt gran alegria e acostant-se a la

orella de la Princesa dix-li: —Senyora, feu-me tanta mercè que esta nit vingau a dormir ab mi a la mia cambra, car de moltes coses tinc a parlar ab la majestat vostra, que una
5 galera és venguda del camp de Tirant e és eixit un home en terra que ha parlat ab mi —. E la Princesa, molt alegre, li dix que era contenta, car ja d'altres voltes hi havia acostumat de dormir, e la Reina per semblant a la sua cambra. E açò elles feien com
10 volien parlar a llur plaer per no causar sospita a l'Emperadriu e a les donzelles. La Princesa pres per la mà a la Reina, e així anaren a la sua cambra la qual trobaren molt
15 bé en orde e ben perfumada, que la Reina hi havia fet ja proveir. La Princesa se posà molt prestament al llit per la gran voluntat que tenia de saber noves de Tirant; e les sues donzelles l'ajudaren a despullar. Com
20 fon en lo llit la Princesa, donaren-li la bona nit, la qual aparellada estava incogitadament. Com les donzelles foren fora de la cambra, la Reina posà la balda en la porta e dix a les sues donzelles que anassen a dormir, que ella tenia de dir una poca d'oració
25 e que après ella se posaria al llit, que no volia negú. Les donzelles se n'entraren totes en una altra cambra, en què dormien. Com la

Reina hagué dat comiat a totes, entrà-se'n en lo retret e dix al virtuós Tirant: —Cavaller gloriós, despullau-vos en camisa e descalç anau-vos a posar al costat d'aquella qui us ama més que a la sua vida; e ferm fort dels esperons, car així es pertany de cavaller, tota pietat a part posada. E en açò no em façau raons, que no les vos admetria, ni poseu dilació, car io us jur, a fe de Reina, que si no feu lo que us he dit, que jamés a tota vostra vida tal gràcia aconseguireu—. Tirant, oint les tan afables paraules de la Reina, ficà los genolls en la dura terra, e volgué besar los peus e les mans a la Reina. — Senyor Tirant — dix la Reina —, no tingau temps, que lo temps perdut no es pot cobrar. Despullau-vos prestament. —

Lo virtuós Tirant llançà roba en mar, que en un moment fon despullat, descalç e en camisa. La Reina lo pres per la mà e portà'l al llit on era la Princesa. La Reina dix a la Princesa: —Senyora, veus ací lo cavaller vostre benaventurat, que la majestat vostra tan desija. Així sia de vostra mercè que li façau bona companyia tal com de vostra excellència s'espera, car no ignorau quants mals e treballs ha passats per atènyer la felicitat de l'amor vostra. Usau sàviament,

puix sou la discreció del món, que vostre marit és. E no pense la majestat vostra sinó en lo present, que l'esdevenidor s'ignora quin serà —. Respòs la Princesa: —Ger-
5 mana falsa, no pensava io jamés de vós així fos traïda. Mas tinc confiança de la molta virtut de mon senyor Tirant, que suplirà al vostre gran default. —

E no penseu que durant aquest parlament
10 Tirant no estava ociós, que les sues mans usaven de llur ofici. La Reina los lleixà estar, e anà-se'n a dormir en un llit de repòs que havia en la cambra. Com la Reina se'n fon anada, la Princesa dreçà les noves a
15 Tirant, qui lo combat li estrenyia, e féu-li principi de tals paraules: —Reposau-vos, senyor, e no vullau usar de vostra bellicosa força, que les forces d'una delicada donzella no són per a resistir a tal cavaller. No em
20 tracteu, per vostra gentilea, de tal manera. Los combats d'amor no es volen molt estrènyer; no ab força, mas ab ginyosos afalacs e dolços enganys s'atenyen. Deixau porfídia, senyor; no siau cruel; no penseu açò
25 ésser camp ni lliça d'infidels; no vullau vençre la que és vençuda de vostra benvolença. Cavaller vos mostràreu damunt l'abandonada donzella. Feu-me part de la vostra ho-

menia perquè us puga resistir. Ai, senyor, i com vos pot delitar cosa forçada? ¿E com amor vos pot consentir que façau mal a la cosa amada? Senyor, deteniu-vos, per vostra virtut e acostumada noblea; hajau pietat, hajau compassió d'aquesta sola donzella. Ai cruel, fals cavaller! Cridaré! Guardau, que vull cridar! Senyor Tirant, no haureu mercé de mi? No sou Tirant! Trista de mi, ¿açò és lo que io tant desijava? O esperança de la mia vida, vet la tua Princesa morta! — 5 10

E no us penseu que per les piadoses paraules de la Princesa, Tirant estigués de fer son llavor, car en poca hora Tirant hagué vençuda la batalla delitosa, e la Princesa reté les armes e abandonà's mostrant-se esmortida. Tirant se llevà cuitadament del llit pensant que l'hagués morta. La Reina se llevà prestament, pres una ampolla d'aigueros, e donà-li'n per la cara e fregà-li los polsos, e així recobrà l'esperit, e llançant un gran sospir dix: —Ara, senyor Tirant, vinc a creure que no de virtuosa amor m'amàveu. La brevitat de tan poc delit ¿ha pogut impedir a la virtut consentint que hajau tan maltractada la vostra Princesa? Ni vós haveu fet com a cavaller ni io só reverida com a Princesa. — 15 20 25

No esperà la Reina que més digués l'aflegida Princesa, sinó que ab cara alegre li dix: —Ai na beneita! Com sabeu fer lo piadós! que armes de cavaller no fan mal a donzella; je Déu me lleixe morir a tan dolça moit
5 com vós fengiu que éreu morta! Lo mal que em direu, que vinga si no sou guarida al matí. —

La Princesa, no prou aconhortada de la
10 perduda honestat, no volgué satisfer a les folles paraules de la Reina, ans callà. Tirant se tornà al llit, e la Reina se n'anà a dormir. Los dos amants estigueren tota la nit en aquell benaventurat deport que solen fer
15 los enamorats.

En la nit recità Tirant a la Princesa estesament tots los infortunis e persecucions que havia passades per causa de la sua
20 amor. En après li recità ab grandíssim plaer la prosperitat e victòria sua, així per orde com li eren seguides les adversitats e, així ordenadament, les conquestes e triumfos; mas a la fi li significà que de res tant no es
25 tenia per molt gloriós com d'haver conquistada la sua ilustríssima persona. No res menys la Princesa, quasi ressuscitada e tornada en sos primers sentiments, cobrat l'es-

forç e passada la dolça fellonia, recità a Tirant lo discurs, vida i estil que tengut havia durant l'absència sua, e com jamés, durant aquest temps, fon vista riure ni alegrar-se de cosa deguna: apartada de tots delits, retreta en contínua oració, per la sua amor en religió posada, sols subjugada a la sua ordinació, havia pogut sostenir lo seu ésser fins que de la sua venguda li portaren alegre e novella ambaixada. Moltes altres raons e delicades paraules fornides d'enamorats sospirs passaren, i, ensems parlant, moltes vegades conegueren de libidinosa amor los afectes. 5 10

La Reina, qui portava lo pes d'aquest negoci, veent que lo dia s'acostava, pensà que los qui s'amen, com aconsegueixen algun delit no pensen en res qui els puixa noure: llevà's cuitadament del llit e anà on eren los dos amants; e dix-los que puix la nit era estada bona, que Déu los donàs lo bon jorn. E ells lo hi reteren molt graciosament; e trobà'ls que jugaven ab alegria molt gran, mostrant tenir molt gran contentació la u de l'altre. La Reina dix a Tirant: —Llevau d'aquí que ja es fa dia. Perquè no sia vista vostra mercè, és mester que us n'aneu lo més secretament que pugau. — 15 20 25

Al virtuós Tirant fóra estat placent que aquella nit hagués durat un any. E moltes voltes besant a la Princesa, li suplicà que fos de sa mercè l'hi volgués perdonar. Res-
5 pòs la Princesa: —Mon senyor Tirant, amor me força de perdonar-vos ab condició tal que no em sia tarda la vostra tornada, car viure sens vós m'és impossible, que ara sé què és amor, que de primer no ho sabia.—

10

Acabava l'excelsa senyora la darrera síl-
laba de ses enamorades paraules, quan lo
virtuós Tirant se pres a dir: —Esperança
de mon bé, e contentació de ma vida: a mi
15 no fretura pregar-me del que les forces d'amor me costrenyen, e per experiència veurà l'altaesa vostra quant s'abreujarà la guerra, perquè io, catiu vostre, ab amorosos serveis vos puga servir. —

20

E ab un besar d'amor extrema se parti-
ren. La Reina lo pres per la mà, e davallà'l
per una porta falsa en l'hort. E davallant, lo
virtuós Tirant volgué besar les mans a la
Reina; e la Reina no ho consentí que les hi
25 besàs, mas dix-li semblants paraules: —Ti-
rant, senyor, ¿com és contenta la senyoria
vostra del que tant ha desijat?—. Respòs Ti-
rant: —Germana senyora, la mia llengua no

bastaria a dir la gran contentació que tinc de ma senyora e de vós per la molta virtut vostra, que crec jamés poré satisfer la gràcia singular que de vós he obtesa —. La Reina ab una agraciada reverència li dix: —Senyor Tirant, tantes honors e beneficis la senyoria vostra ha envers mi fets, no essent io mereixadora, que en tots los dies de la mia vida a mi serà cosa impossible que us ho pogués servir. E suplic a la divina Majestat vos vulla prosperar en honor tan excelsa com la senyoria vostra mereix ni desija. —

E fent-se gran reverència lo u a l'altre, dient-se moltes cortesies, se partiren. Tirant se n'anà a la posada d'Hipòlit e la Reina se'n tornà a la Princesa, e posà's al llit al lloc de Tirant, e ab repòs dormiren fins que fon gran dia.

[CAPITULACIÓ DELS MOROS. EL SOLDÀ I EL GRAN TURC SÓN FETS PRESONERS. FESTES A CONSTANTINOBLE]

No fon de poca estima l'alegria que Hipòlit hagué com véu a son mestre e senyor Tirant, que d'infinida amor que li tenia, se

llançà als seus peus per voler-los-hi besar; e lo valerós Tirant no ho consentí, mas llevà'l de terra e abraçà'l e besà'l e feren-se grandíssima festa, car no s'eren vists des
5 que Tirant se n'anà ab la fortuna. Com se foren molt festejats, Tirant dix a Hipòlit que anàs al palau e digués a l'Emperador com Tirant era vengut, e que volia parlar ab sa majestat secretament. Anà prestament
10 Hipòlit a l'Emperador e dix-li l'ambaixada de Tirant. E l'Emperador li dix que vingués en la manera que pendria plaer, que molt s'alegraria de la sua vista. Bé es pensà l'Emperador que la venguda de Tirant no
15 era sens gran causa de negocis de gran importància; e desijava-ho molt saber. E dix a Hipòlit que digués a Tirant que de continent vingués, que ell era prest d'oir-lo. Hipòlit se'n tornà a la sua posada e manifestà a Tirant la voluntat de l'Emperador.
20 Los dos parents, desfressats, partiren de la posada d'Hipòlit e ab seus passos caminaren la via del palau, e trobaren l'Emperador en la cambra que en aquella hora s'acabava de vestir.
25

E arribat Tirant davant la majestat sua, als seus peus se llançà per voler-los-hi besar. E lo magnànim senyor no ho comportà,

mas prenent a Tirant per lo braç, alçà'l de terra e besà'l en la boca; e Tirant li besà la mà e, prenent-lo per la mà, l'Emperador lo passà en una altra cambra e féu-lo seure al seu costat e dix ab gravitat real e humana entonació les següents paraules: —Aquesta vostra secreta venguda no deu ésser sens alguna causa o necessitat d'imperial consulta o consentiment —. Tirant no tardà de respondre en forma de les següents paraules: —Senyor de gran excellència, la majestat vostra deu saber com la causa de la mia venguda és per significar a vostra altesa com lo Soldà e lo Gran Turc m'han tramès ambaixada la qual té, en efecte, moltes condicions tocants a vostra sacra majestat. E per quant a mi fóra gran presumpció e atreviment de fer deliberació alguna ne retre resposta sens llicència ne exprés manament de la majestat vostra, per què us suplic que sia de vostra mercè que en lo sacre consell vostre sia ben vist e determenat lo que fer se deu, a fi que en esdevenidor, si altre cas se'n seguia, a càrrec meu no pogués ésser imputat. La qual ambaixada conté com lo Soldà e lo Turc demanen a la majestat vostra pau e treva per a tres mesos o per a més, tant com la vostra excellència volrà. E si

volrà pau final, per a cent e un any, que ells
seran contents, e fer lliga e germandat ab
la majestat vostra, amics dels amics e ene-
mics dels enemics. E si açò volrà fer la ma-
5 jestat vostra, que ells se'n tornaran en llurs
terres e us buidaran tot l'Imperi e restitui-
ran-vos totes les ciutats e viles que us han
preses en tot l'Imperi. E, més, vos daran e
restituiran tots los presoners e catius cres-
10 tians qui seran trobats en totes les terres
així del Soldà com del Turc. E si això la
majestat vostra no voldrà fer, que m'aparelle
de la batalla, que cobrada per ells la resposta
de mi, ells seran davant lo meu camp lo més
15 prest que poran per dar-me la batalla. —

Respòs l'Emperador en la forma següent:
—Virtuós capità nostre e fill, nós vos tenim
en estima tal, que confiam de la vostra molta
discreció e virtut, que en majors coses que
20 aquestes daríeu raó e pendríeu lo partit més
útil e de major honor a la corona de l'Im-
peri grec, e nós haguérem per acceptable tot
lo que per vós fos estat deliberat e més en
execució. Mas per tant que lo voler vostre
25 sia més content, ne faré tenir consell —. Lo
magnànim Emperador manà que prestament
lo consell fos ajustat perquè Tirant se'n po-
gués tornar al camp.

E Tirant, presa llicència de l'Emperador, se n'anà a fer reverència a l'Emperadriu e a la virtuosa Princesa. E trobà-les ensems en la cambra de la Princesa, per ço com la Princesa fengia ésser malalta, e l'Emperadriu era venguda per visitar-la. E l'Emperadriu féu grandíssima festa a Tirant, e rebé'l ab cara molt afable fent-li moltes carícies, per ço com l'havien mester. E la virtuosa Princesa fengí la festa molt freda per dissimular lo que era estat en la nit passada. Aquí parlaren de moltes coses; en especial la Princesa demanà a Tirant si sabia ni sentia certenitat alguna de la venguda de la reina d'Etiòpia. Respòs Tirant: —Senyora de preclara vertut, tres dies ha que per un correu del rei Escariano fui avisat per lletra sua, mencionant-me que li fes tanta gràcia que no volgués dar la batalla als moros fins a tant que ell s'hi pogués trobar, que altra cosa més en lo món no desijava; que ell me feia cert que dins quinze dies seria ab mi —. La Princesa dix: —Capità senyor, cosa en lo món no desige tant com de veure aqueixa Reina, car he oït dir que és dotada de bellea que en lo món no es trobaria tal —. Respòs Tirant: —Senyora, dit vos han veritat; que,

après la majestat vostra, no crec més bella dona sia, ne més virtuosa en lo món no poria ésser trobada. E aqueix mateix desig té ella de veure vostra altesa, e per pus no ve ací
5 sinó per les tantes perfeccions que ha de vós oïdes mencionar. —

E parlant així Tirant a l'Emperadriu e ab la Princesa, e departint e solaçant de coses de plaer, entrà per la cambra la dolorosa
10 Estefania, duquessa de Macedònia, vestida de burell o hàbit de les virtuoses d'alta religió menoretas; car per l'absència de l'illustre e de preclara virtut Diafebus, duc de Macedònia e marit, se n'era posada en re-
15 ligió e no n'era volguda eixir fins aquell benaventurat dia per on pensava atènyer la fi de sos mals. E llançant-se als peus de Tirant, ab veus doloroses cridà, decorrent los seus ulls abundants llàgremes: —Misericòrdia, senyor Tirant, misericòrdia vos demane!
20 ¡Hajau compassió, hajau dolor, no de mi, desaventurada i perduda, mas d'aquell en qui és la mia llibertat e benaventurança! —. Lo virtuós Tirant no comportà que la duquessa estigués agenollada. Pres-la del braç e llevà-la de terra e abraçà e besà aquella dient-li paraules de consolació en semblant estil:
25 —Io us promet, per l'orde que tinc de cava-

lleria, que mijançant l'adjutori divinal, no passarà un mes que lo duc de Macedònia ab tots los altres seran fora de la presó e vendran ací perquè vostra gentilesa sia contenta. E per altra cosa no só vengut ací. —

5

Veent la virtuosa duquessa de Macedònia les humils e afables paraules del valerós Tirant, llançà's als seus peus per voler-los-hi besar. La molta virtut de Tirant no ho comportà, mas llevant-la de terra, la tornà a besar altra volta e prenent-se per les mans s'assiguieren recitant cascú a l'altre tots los passats mals. En aquell instant que lo virtuós Capità estec festejant les dames e féu lo parlament de consolació a la duquessa de Macedònia, l'Emperador féu tenir lo consell; e foren entre ells de grans altercacions e diferències. E vist per lo consell totes les diferències, deliberaren del que era faedor. Trameteren per l'Emperador puix hagueren clos lo consell, e digueren-li les següents paraules: —Sacra majestat, tot lo consell és d'acord que per dar repòs tranquille a la senectut vostra, e de tots los vassalls e servidors de tot l'Imperi, havem deliberat que, per excusar la pèrdua de tanta multitut de gent que en la guerra morrien ans que fos cobrat tot l'Imperi grec, que consellam a la

10

15

20

25

majestat vostra faça pau final ab lo gran Soldà e ab lo Turc i ab tots los altres grans senyors qui són en llur companyia, ab pacte e condició tal que es posen en poder de vostra excellència com a presoners, e que jamés eixiran de presó fins a tant que complit hagen tot lo que han ofert; e los altres moros, que se'n vagen tots a peu e sens armes.—

5 D'aquest deliber fon l'Emperador molt content, com tan bé consellat l'havien. E ixqueren tots del consell. E l'Emperador se n'anà a la cambra de la Princesa, on trobà lo virtuós Tirant, e pres-lo per la mà e féu-lo seure al seu costat ab molt gran amor e
15 dix-li lo voler seu en estil de semblants paraules: — Per l'experiència manifesta que tinc de vostra molta virtut, Tirant, Capità e fill meu, volria e desige que per alleujar part de vostres treballs fos feta la concòrdia.
20 E a major cautela, me faríeu singular gràcia: que sabés de vós la intenció vostra; car si lo contrari consellau, io vull seguir tot lo que per vós serà deliberat—. Acabant l'Emperador, Tirant féu principi a semblants paraules: —No resta sinó que vostra altesa
25 me mane lo que placent li sia—. La fi de les paraules de Tirant foren principi al parlar de l'Emperador qui dix: —Puix a la divina

clemència plau que la nostra fortuna gloriosa s'hi atenga, prec a la vostra molta virtut que la vostra partida sia molt presta per dar resposta a l'ambaixada, car és la cosa de què més nos podeu servir. —

5
Tirant dix que compliria lo manament seu, e pres comiat e llicència de l'Emperador, e anà a l'Emperadriu e a la Princesa e demanà'ls llicència, e elles la hi donaren ab moltes suplicacions que li feren, que volgués 10 entendre ab suma diligència en la lliberació de l'Imperi grec. Respòs lo virtuós Tirant e dix: —Senyores, Nostre Senyor me faça gràcia que sia tan prest com les excellències 15 vostres volrien ne desigen —. E pres comiat de totes les dames; e la Reina lo volgué acompanyar fins a la porta de la cambra per dir-li que tan prest com fos escur, que per la porta de l'hort entràs e vingués a la 20 sua cambra e parlaria ab la Princesa. Dix Tirant que faria son delitós manament.

Partit lo virtuós Tirant de les dames, se n'anà a la posada d'Hipòlit esperant la nit escura perquè pogués lo seu delit atènyer. E sol, desfressat, en la hora més disposta, 25 ab seus passos per lo acostumat hort entrant, lo seu camí dreçà a la cambra de la ínclita Reina, e trobà aquí la Princesa, en

companyia de la Reina, qui l'esperava. E rebut per la Princesa ab alegria inestimable, se n'entraren los tres en lo retret de la Reina. Tirant jugant ab la Princesa e estant
5 en amorosos solaços e delitosos parlaments, passaren lo temps fins fon hora de dormir. La Princesa se posà al llit primera, e la Reina donà comiat a totes les donzelles e féu lo valerós Tirant posar al costat de la
10 senyora, lo qual fon rebut ab major amor que la passada nit. E la Reina se n'anà a dormir confiant que es concordarien que jamés la batalla no vendria a fi. Tirant no dormí en tota aquella nit, com a cavaller va-
15 lerós, car contemplar-se deu que qui és valerós en lo camp deu ésser valerós en lo llit. E acostant-se lo dia, Tirant dix a la Princesa: —Senyora e ma vida, a mi és forçat que me'n vaja car promès tinc a la majestat del
20 senyor Emperador que demà, al sol eixit, seré al meu camp —. Respòs la Princesa: —Mon senyor e lo meu bé, molt m'enuja la vostra partida, car, si possible fos, no volguera jamés partísseu d'avant los meus ulls,
25 que d'una pena que sentia, ara ne sent mil. Feu-me gràcia, senyor, no sia tarda la vostra venguda, car amor m'ha tant subjugada que em té morta en vida. —

Puix Tirant la llicència hagué obtesa, llevà's prestament del llit e vestí's, e ab besars d'amor extrema mesclats ab abundants llàgremes, pres comiat de la Princesa e de la Reina; e davallant per la porta falsa en l'hort féu son camí a la posada d'Hipòlit. Llevant-se Hipòlit, prestament acompanyà lo virtuós Tirant fins al portal de la ciutat, per fer-l'hi obrir. Tirant féu la via de la mar e recollí's en la galera. Ixqué del port secretament per no ésser sentit, e féu la via del camp seu.

Com la galera fon davant lo camp de Tirant, no havia una hora que lo sol se demostrava. Tots los del camp sabent lo Capità ésser tornat, cavalcà lo rei de Sicília e lo rei de Feç ab molta cavalleria per acompanyar al virtuós Tirant, e ab honor excelsa lo portaren a la sua triomfal tenda. Passaren aquell dia ab gran delit, recitant-los Tirant tot lo que per la majestat del senyor Emperador era estat deliberat, d'on restaren tots molt alegres e contents.

Lo següent dia lo virtuós Capità de matí tramès per los reis e grans senyors, que vinguessen a la missa. E tots foren prestament en la sua tenda ab molta cavalleria. Dita la missa, Tirant tramès per los ambaixadors

del Soldà e del Turc que vinguessen per cobrar la resposta que fer-los volia. Los ambaixadors, de tal nova foren molt contents. E molt ben abillats a la morisca, ab gran

5 orde e gravitat de grans senyors, ben acompanyats de molts nobles cavallers del camp de Tirant, ab suaus passos anaren a la tenda del valerós Capità. Los ambaixadors, ans que partissen de la llur tenda, feren posar

10 en orde llurs cavalcadures e servidors a fi que, cobrada resposta del virtuós Tirant, se'n poguessen tornar en lo llur camp. Aplegats que foren los animosos ambaixadors davant la presència del valerós Capità, feren-li molt

15 gran reverència, e Tirant ab cara afable los rebé e féu-los aquella honor que conegué que eren mereixedors. E asseits davant ell, après un poc espai, Tirant féu la resposta següent: —Virtuosos barons, no siau admi-

20 rats si la resposta vos ha tant tardat, car io he volgut consultar la majestat del senyor Emperador de la vostra ambaixada. E ell, per la sua gran benignitat e clemència, ha hagut compassió misericorde de vosaltres.

25 Car, com sabeu bé que la vida vostra e mort està en les mans nostres e en nostra llibertat és de fer tot lo que vullam de vosaltres, e som certs de la molta crueldat que haveu

tinguda e tendríeu devers la majestat del
senyor Emperador e de servidors e vassalls
seus, mas perquè conegau quanta és la hu-
manitat e clemència del senyor Emperador,
és content de salvar-vos la vida e pendre-us 5
a mercè en la forma següent, ço és: que lo
Soldà e lo Turc ab tots los reis e grans se-
nyors qui són en lo vostre camp, se posaran
en poder de l'Emperador com a presoners,
e estaran aquí tant e tan llongament fins que 10
li hagen tornat e restituït totes les terres
que li tenen de l'Imperi, segons haveu ofert;
e així mateix li faran portar tots los pre-
soners e catius crestians que seran trobats
així en les terres del Soldà com del Turc. E 15
la majestat del senyor Emperador és con-
tenta de lleixar anar salva e segura tota la
morisma qui és en lo vostre camp, emperò
tots a peu e sens armes. E, més, és content
de fer pau e treva a cent e un any, e lliga 20
e germandat ab lo Soldà e ab lo Turc e valer-
los sempre contra moros, mas no contra cres-
tians. E açò serà prest de fer de continent
que serà complit tot lo que dit és dessús. E
si de la gràcia que lo senyor Emperador los 25
fa no es contenten, aparellau-vos tots a mo-
rir; car io us promet, per l'orde que tinc de
cavalleria, que degú no serà pres a mercè. —

Los ambaixadors molt regraciaren al virtuós Tirant la resposta singular que els havia feta, e suplicaren-lo que fos de sa mercé los donàs tres dies d'espai, que ells li re-
5 trien resposta tal que la sua senyoria ne seria contenta. E Tirant fon content atorgar-los lo que demanaven. Prengueren llicència los animosos ambaixadors, de Tirant e de tots los grans senyors, e pujats a cavall,
10 feren la via de llur camp ab grandíssima alegria com havien obtès lo que desitjaven, com no tinguessen altra esperança sinó de morir.

E plegant los ambaixadors al llur camp, anaren davant lo Soldà e lo Turc e explicaren-los llargament la bona resposta que Ti-
15 rant los havia feta. Lo Soldà e lo Turc restaren molt contents e demostraren molt gran alegria de la gràcia que obtesa havien. E, més, los recitaren la gran magnificència de
20 Tirant e del gran poder que tenia, on havia la millor cavalleria del món, e de les grans festes, honors e cortesies que els eren estades fetes en lo camp de Tirant, així per ell com per tots los altres, que no ho podien
25 acabar de recitar. Tots los moros estaven espantats de les coses que havien oïdes recitar de Tirant, e estaven molt aconsolats com havien tret tan bon partit.

¶ Prestament cavalcaren rots los qui havien a restar en rehenes, e foren per compte vint e dos, tots hòmens de títol e de gran senyoria, los noms dels quals me obmet per no causar prolixitat; mas sé-us dir que per la molta necessitat que tenien de fam, no estigueren molt en lo camí. E presentant-se tots davant lo virtuós Tirant, li feren molt gran reverència. E Tirant los rebé ab cara molt afable fent-los molta honor, e féu-los un molt bell convit en lo qual foren molt ben servits abundantment de totes aquelles coses pertanyents a tan grans senyors, que més no poguera haver fet que fos dins una gran ciutat. E fet lo convit, Tirant féu recollir los presoners en dues galeres, e ell se recollí après per acompanyar-los.

Les dues galeres partiren del camp, e foren molt prest en Contestinoble. Com l'Emperador sabé que lo seu capità Tirant era arribat al port ab tots los presoners, ab tan gran victòria, tingué en si alegria inestimable; e tramès a dir a l'Emperadriu e a la Princesa que es posassen en punt com Tirant venia e portava presos lo Soldà e lo Turc ab vint altres grans senyors. No fon de poca estima la glòria que sentí l'excelsa Princesa

com sabé que lo seu Tirant venia ab tan gran triumpo e victòria, que vingué quasi a esmortir-se de sobres d'alegria. E recobrats los primers sentiments, ella s'abillà molt bellament considerant que havia d'ésser vista per molt noble gent.

E l'Emperador manà a Hipòlit que fes emparamentar la plaça qui és dins lo palau de l'Emperador, qui era molt bella e gran, e que la fes tota emparamentar de draps de ras e cobrir dalt de draps de colors, e així mateix que fes a la un cap de la plaça un bell cadafal molt alt e gran per a ell e molt ben en punt, tot cobert de draps d'or, e après d'aquell ne fes fer un altre més baix, tot cobert de draps de seda; e davant aquells dos ne fes un altre en què estigués lo tinell ab tota la vaixella d'or e d'argent la qual l'Emperador tenia en molt gran quantitat. E prestament fon fet.

Com lo virtuós e magnànim Capità fon junt en lo port de Contestinoble, e la popular gent saberen que Tirant venia ab tan gran triumpo portant presos los majors senyors qui eren de tot lo poble morisc, foren los més contents hòmens del món; e donaren infinides llaors e gràcies a la divina clemència

qui els havia lliberats de tant mal que passat havien e de molt més que esperaven en l'esdevenidor. E tot lo poble corria a la mar per veure los presoners. Foren aquí ajustades infinides gents, així hòmens com dones, e cridaven ab multiplicades veus: — ¡Visca lo benaventurat Capità! ¡Déu lo prospere e li augmente la vida, qui ens ha lliberats de tanta captivitat e misèria! —

Tirant no volgué eixir de les galeres fins que l'Emperador hi tramès Hipòlit acompanyat de molts cavallers. Com Hipòlit fon dins la galera on Tirant era, dix-li semblants paraules: — Mon senyor, la majestat del senyor Emperador me tramet a vostra senyoria e prega-us que vullau eixir en terra —. Dix Tirant que era content de complir lo que li manava. Prestament lo virtuós Capità féu acostar les galeres en terra e llançaren les escales, e Tirant féu eixir tots los presoners ab ell. Com foren en terra, trobaren aquí tots los oficials e regidors de la ciutat qui els reberen ab grandíssima honor e reverència que feren a Tirant; e ell féu molta honor a tots. Partiren tots ensems de la mar e anaren al palau de l'Emperador, e tota la popular gent qui els seguia. Com foren en la gran plaça del palau, veren l'Emperador

alt en lo cadafal, asseit en la imperial ca-
dira ab l'Emperadriu a la part sinestra, as-
seita en son siti, e la Princesa asseita a la
dreta part de l'Emperador, emperò pus baix
5 un poc, en senyal de succeïdora de l'Imperi.
La qual s'era devisada en semblant forma:
d'un brial de domàs groc, les obres del qual
eren perfilades per art de molt subtil arti-
fici de robins, diamants, safirs e maragdes
10 que llançaven molt gran resplendor, e l'am-
pla cortapisa estava sembrada de perles
orientals molt grosses, de fulles e flors de
verds esmalts qui admirar feien als mira-
dors; en lo seu cap no portava res sinó los
15 seus daurats cabells lligats detràs e solts
e escampats per les espatlles, ab un fermall
al front, ab una taula de diamà tan gran e de
tanta resplendor que la sua cara se demos-
trava més angèlica que humana. E portava
20 en los pits, l'excelsa Princesa, un relluent
robí d'inestimable vàlua lo qual del seu coll
un fil de molt grosses perles sostenia. E so-
bre lo divisat brial, una mantilla a través
llançada, de vellut negre, tota sembrada de
25 perles molt grosses qui es mostraven en molt
artificiosa obra.

Com lo virtuós Tirant ab los presoners
foren en vista de l'Emperador, tots dona-

ren dels genolls en terra; après feren la via del cadafal on era l'Emperador. Com foren dalt, feren altra molt gran reverència, e Tirant se posà primer. Com fon davant l'Emperador, llançà's als seus peus per voler-los-
hi besar, e l'Emperador no ho consentí, mas
pres-lo del braç, llevà'l de terra e besà'l en
la boca; e Tirant li besà la mà. Après lo
Soldà s'agenollà davant l'Emperador e besà-
li lo peu e la mà. E lo Turc e los altres grans
senyors feren per semblant. L'Emperador
los rebé ab molt gran humanitat mostrant-
los la cara molt afable, e manà que els fes-
sen passar en l'altre cadafal, e així fon fet.
Posaren de continent les taules e feren seure
cascú per orde segons son grau. L'Empera-
dor volgué que Tirant menjàs en la sua
taula, e menjaren tots cinc: l'Emperador e
l'Emperadriu, la Princesa e Tirant e la
Reina de Feç; e cascú en son plat, e ab son
trinxant davant cascú. E féu seure Tirant
davant la Princesa. Servia de majordom
Hipòlit. L'Emperador manà que los preso-
ners fossen servits ab gran honor i molt re-
verits: per bé que fossen infels, eren hò-
mens de gran dignitat e senyoria. E fon fet
molt bé e ab gran abundància de viandes pre-
cioses e vins de diverses natures, que ells

n'estaven admirats, e deien que millor pràctica tenien los crestians en lo menjar que no los moros.

5 Com foren dinats, Tirant demanà llicència a l'Emperador per anar al camp dels moros per fer-los passar en la Turquia. E l'Emperador fon content. E obtesa la llicència, Tirant pres comiat de l'Emperadriu
10 e de la Princesa e anà's a recollir en les galeres e féu la via de l'estol qui estava davant lo camp dels moros.

Com l'almirall véu venir a Tirant, féu tocar les trompetes e anafils e clarons, e ab
15 grans crits saludaren al Capità. E l'almirall passà a la galera del Capità e dix-li: —Senyor, què mana la senyoria vostra? —. Respòs Tirant: —Feu acostar totes les fustes a terra e passaran tota la morisma en la
20 Turquia —. E l'almirall dix que faria son manament. Tornà-se'n l'almirall a la sua galera e féu senyal a totes les fustes que s'acostassen en terra. E fon fet molt prest. Tirant féu posar en terra un cavaller que
25 portava del Soldà, e aquest dix als moros que pujassen segurament en les fustes e passarien en la Turquia. Los moros, com aquells que altra cosa no desijaven per la

molta fam que tenien, ab gran cuita se recolliren, e lleixaren los rocins e los arnesos, ab les tendes parades ab tota la roba. Com les fustes foren carregades de moros, posaren-los en terra, car era molt prop, que no havien a travessar sinó lo Braç de Sent Jordi; e tornaren per més. E podeu pensar quanta gent podia ésser, que quatre centes e tan-
tes fustes, entre naus e galeres e altres fustes, ne feren deu viatges.

Com los del camp de Tirant saberen que tots los moros eren fora, cuitaren qui més podia per haver part de la roba. Los de les fustes, qui hagueren acabat de passar los moros, ixqueren en terra e encara foren a temps d'haver part de la roba; car se podia dir en veritat que aquell camp era lo més ric que per ventura en lo món sia estat jamés, car havien pres tot l'Imperi grec, e robat; e tot ho tenien aquí, e féu-los mal profit. E aquells qui es trobaren en aquell robo, foren rics per tota llur vida. Com lo camp dels moros fon robat, Tirant manà a tota la gent que se'n tornassen al seu camp; e així ho feren; sols s'aturà lo rei de Sicília e lo rei de Feç ab alguns altres barons, qui volien fer reverència a l'Emperador, e partiren del camp dels moros, e per terra anaren a la in-

signe ciutat de Contestinoble e, les fustes navegant, vingueren al port de la ciutat ja dita.

Après que l'Emperador se fon llevat de
5 taula, e los presoners se foren dinats a tot llur plaer, manà a Hipòlit que prenguéts tots los presos e que els pujàs alt en les torres del palau qui aparellades eren per posar-los. Hipòlit anà al cadafal on eren los presoners,
10 e dix-los que el seguissen; e ells feren de genoll gran reverència a l'Emperador e davallaren del cadafal e seguiren a Hipòlit, qui els pujà alt en les torres. E posà Hipòlit lo Soldà e lo Gran Turc en una bella cam-
15 bra, molt ben emparamentada de draps de seda e de ras, ab un llit molt bell, e molt ben en orde, e Hipòlit los dix: —Senyors, la majestat del senyor Emperador mana que ací reposeu e prega-us que les senyories vos-
20 tres vullen pendre una poca de paciència si no sou contractats segons lo molt merèixer vostre —. Respòs lo Soldà en semblant estil: —Cavaller virtuós, nosaltres regraciam molt a la majestat del senyor Emperador la molta
25 honor que ens ha feta e fa, car sa majestat no ens tracta ni revereix com a presoners mas com a germans. E d'açò li restam molt obligats e li prometem, que tornats en nostra

llibertat e acostumada senyoria, de servir-lo en tot lo que ens manarà. E perquè havem coneguda la molta virtut e humanitat de sa excellència, li volem ésser vassalls e servidors —. Aprés Hipòlit manà a quatre patges que jamés no es partissen de la cambra, e que ab molta reverència los servissen de tot lo que els fos manat. E ells ho feren. Aprés ordenà bones guardes qui la torre guardassen.

Hipòlit pres los altres personers e repartí'ls per les altres torres, on foren alleujats en molt belles cambres, qui eren emparentades de draps de ras e de seda, ab sos llits de paraments e ab bons servidors qui els servissen, que ells ne restaven molt contents; e ordenà'ls bones guardes en manera que ells estaven ben servits e ben guardats. E ells tenien gran contentació de la bona companya que l'Emperador los feia fer.

L'Emperador se'n pujà alt al palau ab totes les dames e manà que no tocassen en res de la plaça, per ço com per Tirant era estat avisat com lo rei de Sicília e lo rei de Feç ab molts altres gran senyors li devien venir per fer reverència. E, més, manà al seu majordom que fes bona provisió de vo-

lateries de diverses natures, com aquí s'esperava lo rei de Sicília e lo rei de Feç ab moltes altres gents; e d'altra part manà a Hipòlit que fes aparellar bones posades en
5 la ciutat, e que les fes posar molt en orde per al rei de Sicília e al rei de Feç e per altres qui venien ab ells. E Hipòlit, com a virtuós e discret, complí molt bé tot lo que per l'Emperador li fon manat.

10 No passaren molts dies que digueren a l'Emperador com Tirant venia ab lo rei de Sicília e altres senyors, qui ja eren a una llegua de la ciutat. L'Emperador féu eixir lo virtuós Hipòlit ab tots los oficials e regidors
15 de la ciutat, e ab tots los nobles e cavallers qui dins la ciutat eren, per rebre aquells. E sa majestat cavalcà ab molt pocs e féu la via del portal de la ciutat ab deliber d'aquí esperar-los. L'Emperadriu ab l'excelsa Prin-
20 cesa e la reina de Feç ab totes les altres dames se posaren molt bé en orde ab singulars abillament per fer honor als novells hostes, e davallades en la gran plaça del palau, esperaven la llur alegra venguda. E a poc
25 instant, los illustríssims reis ab lo virtuós Tirant foren prop del portal de la ciutat.

Com l'Emperador los véu ja prop de si, passejant ab son cavall anà devers ells ab

suaus passos. Lo rei de Sicília, vent-se molt prop de l'Emperador, descavalcà ab tots los altres. Com l'Emperador los véu a peu, que venien devers ell, davallà del cavall. Lo valerós Tirant donà la honor al rei de Sicília, lo qual abraçant a l'Emperador, donà del genoll en la dura terra per voler-li besar la mà; e la majestat del benigne senyor no ho permès, ans prenent-lo del braç llevà'l de terra, besà'l tres voltes en la boca, mostrant-li amor infinida. Aprés fon lo segon lo virtuós Tirant, qui donant del genoll en terra besà la mà a l'Emperador, e l'Emperador lo llevà de terra e besà'l en la boca. E lo rei de Feç féu lo que havia fet Tirant, e l'Emperador lo besà així com havia fet a Tirant. Aprés li besaren la mà tots los altres barons e cavallers, e l'Emperador los abraçà a tots e féu-los molta honor.

E tornats tots a cavall. Tirant se mès primer e aprés venia l'Emperador, qui s'havia posat lo rei de Sicília a la part dreta e lo rei de Feç a la sinestra, e ell en mig. En tal forma anaren fins que foren a la porta del palau. Aquí l'Emperador s'aturà e digueren al virtuós Tirant com l'Emperadriu e l'excelsa Princesa, la Reina ab totes les abillades dames eren davallades a la plaça del palau

per rebre'ls e fer-los molta honor. Entrats dins lo palau, Tirant descavalcà, lo rei de Sicília e tots los altres. E l'Emperador voltà a cavall e entrà per l'altra porta. Com fon
5 en la gran plaça, pujà alt en lo cadafal imperial. Com los reis ab lo virtuós Tirant descavalcats foren ab tota la companyia llur, entrant dins lo palau trobaren, a l'entrant de la plaça, l'Emperadriu e l'excelsa Princesa
10 ab totes les dames. Los novells hostes estaven admirats de la molta bellea de les dames e en especial en aquell espill transcendent e de preclara virtut, l'excelsa Princesa, qui s'era devisada en la següent forma, ço és:
15 de gonella de brocat carmesí de fil d'or tirat, ab la cortapisa llavorada per subtil artificio de perles orientals molt grosses, mesclades ab robins, safirs e maragdes ab diversos esmalts qui es demostraven fulles e flors de
20 gesmir; e sobre la gonella portava una roba francesa de setí negre de molt resplendent llur, oberta a quatre parts, e totes les obertures perfilades d'amples randes d'orfebreria ab diversos esmalts, ab mànega e mantel·lina de la dita roba, e per l'orde mateix per-
25 filades de les dites randes e era tota forrada de setí carmesí; e sobre la roba portava la devisada senyora, cenyit un cint de fil d'or

tirat, tot sembrat de diamants, robins, ba-laixos, safirs e maragdes molt grossos, qui llançaven molt gran resplendor. En los seus pits portava un relluent carvoncle, lo qual del seu coll una madeixa d'or de fil tirat sostenia, e lligada a la francesa. Sobre los seus daurats cabells, una manyosa tota plena de batents d'or e esmaltats, que paria la sua cara que fos d'una deessa.

Havent prou festejades les dames, fon hora que digueren a l'Emperador com lo dinar era prest. Les taules foren parades, e l'Emperador se posà en taula e féu seure lo rei de Sicília après de l'Emperadriu. Après la Princesa e lo rei de Feç al seu costat, e la Reina sa muller après d'ell. Aquell dia Tirant volgué servir de majordom, si bé l'Emperador lo pregà molt que es volgués seure, e ell jamés ho volgué fer. Tots los altres barons e cavallers, en un altre cadafal feren passar, on foren molt noblement servits, e ab molt singular música de ministres e d'altres innumerables esturments se dinaren ab gran triumfo. Llevades les taules, les danses començaren molt grans. Lo rei de Sicília suplicà a l'Emperadriu que li fes gràcia de dansar ab ell, e la virtuosa senyora li respòs que gran temps havia que deixada se

n'era, mas que ho faria per contentar-lo. E dansaren los dos moltes danses, car l'Emperadriu era estada en son temps molt agraciada e dansadora singular. Dansà après l'excel-
sa Princesa ab Tirant e ab lo rei de Feç, e lo
rei de Sicília dansà ab la ínclita reina de Feç.
Après dansaren tots los altres nobles e cavallers ab les dames. E la plaça era plena de la popular gent de la ciutat qui miraven la tan graciosa festa. E altres qui ballaven de diversos balls, que era una admirable cosa de veure festa de tanta solemnitat per la molta alegria que tenien de la pau e gloriosa victòria que obtesa havien. E d'altra part, per la ciutat se feien d'altres maneres de solaços de balls e de jocs de gran alegria per ço com la majestat de l'Emperador havia manat que fos la festa celebrada per vuit dies. De matí anaven a l'església on se feien solemnes professons e oficis; e après dinar, danses e gales e coses d'alegria. A la nit, finides les danses, lo sopar fon prest; menjaren en lo mateix lloc ab multitud d'antorxes e per l'orde mateix. Aprés lo sopar, donaren part a la nit e prengueren llicència de l'Emperador e de les dames e anaren a les posades, qui ab gran magnificència aparellades eren segons tals senyors eren mereixedors.

E lo virtuós Tirant no volgué partir-se jamés del rei de Sicília en totes aquestes festes, ans de continu menjaven e dormien ensems per cobrir la música que era passada entre ell e la Princesa. Los altres, cascuns 5 en ses posades, en l'orde ja mencionat, passaren tots los vuit dies festejant. E Tirant casun dia sollicitava ses amors, tenint molts parlaments ab la Princesa suplicant a sa altaresa donàs orde que lo llur matrimoni vingués a llur desijada fi perquè la temor fos apartada, que ab repòs aconseguissen virtuosos delits. 10

[LES ESPOSALLES DE TIRANT
AMB LA PRINCESA]

La tenebrosa nit passà lo virtuós Tirant en amorosos pensaments, desijant que Febo fos atès a les parts orientals demostrant los seus lluminosos raigs sobre lo nostre horizon- 25 t. E vista la hora disposta, lo valerós Capità, passejant ab suaus passos, anà davant l'Emperador e ab humil veu li féu principi a semblants paraules: —Senyor de gran

providència, si a la majestat vostra serà placent dar-me llicència, io partiré molt prest e recobraré per força o ab grat tot lo qui es pertany a l'Imperi, e més encara, si la fortuna nos és favorable, se tindrà tal orde, senyor, que l'excel·lència vostra benaventuradament vivint, senyorege les terres totes les quals posseïa l'emperador Justinià, predecessor vostre. —

- 10 E donà fi a son parlar. Respòs l'Emperador en la següent forma: —Clarament veig, virtuós Capità e fill meu, lo inflammat ànimo que teniu d'augmentar e exalçar la nostra imperial corona. E tenim coneguts los molts
15 serveis e honors que fet haveu a nós e a tot l'Imperi, de què en restam molt obligats a la molta virtut vostra. Perquè nós de present vos volem fer donació de tot l'Imperi en nostra vida a vós e als vostres. E per tornes,
20 vos volem dar nostra filla Carmesina per muller, si vostra virtut la volrà; car nós som ja en tal edat posat, que no som per a regir ni menys defendre l'Imperi. E prec-vos que en açò nos siau obedient, car fent lo contrari nos enujaríeu molt. —
25

Oint lo virtuós Tirant les benignes paraules de l'Emperador, llançà's als seus peus e besà aquells ab molta humilitat e amor ex-

trema e féu principi a semblants paraules:
—Mon senyor, no sia placent a la divina potència comportar que Tirant lo Blanc, humil servidor de la majestat vostra, fes tan gran defalt que consentís ne permetés que
l'altesa vostra fos desposseïda de la senyoria de l'Imperi en la vida vostra, ans permetria pendre la mort. Emperò, senyor, si la benignitat de vostra altesa me volrà fer tanta gràcia e mercè de voler-me dar les tornes,
segons vostra majestat ha ofert, estimaria més que si em dàveu deu imperis.

L'Emperador lo pres del braç, vista la sua molta gentilesa, alçà'l de terra e besà'l en la boca; e Tirant li besà la mà. E l'Emperador pres a Tirant per la mà, e portà'l a la cambra de l'excelsa Princesa, qui estava en lo seu acostumat estrado ab totes les sues dames davant ella e festejant al rei de Sicília. Entrant lo magnànim Emperador, tots se
llevaren e feren-li molt gran reverència. E asseït l'Emperador en lo reposat estrado, féu seure a la sua part dreta l'excelsa Princesa, e lo virtuós Tirant a la sinestra, e lo rei de Sicília davant ells. L'Emperador, la cara girant devers sa filla, ab gest afable pronuncià forma de tal paraules: —Ma filla, no ignorau los assenyalats servirs e honors

excelses que lo virtuós Tirant, que ací és, nos ha fetes. E com nós conegam que al seu tant merèixer nós no tingam tant que sigam
suficients a premiar-lo, havem deliberat que
5 nós no tenim res més car ni de major estima
ne que més amem que la vostra persona: li
havem feta oferta d'aquella, e us prec e us
man, ma cara filla, que el vullau pendre per
marit e senyor, e serà la cosa de què més
10 me poreu servir. —

E donà fi a son parlar. Respòs l'excelsa
senyora ab graciosa, afable, modesta conti-
nença, e dix ab gran suavitat: — Senyor de
gran clemència e benignitat, molta glòria és
15 per a mi que la majestat vostra m'haja po-
sada en tanta estima, que la mia persona sia
suficient premi als innumerables serveis e
honors que lo valerós Tirant ha fets a la
majestat vostra e a tots los de l'Imperi. Com
20 io no sia mereixedora descalçar-li la sabata,
mas suplic-lo que em vulla acceptar com a
serventa e cativa sua, car io só presta de
complir tot lo que per la majestat vostra e
per sa virtut me serà manat. —

25 Acabant l'excelsa senyora lo seu parlar,
l'Emperador tramès per l'arquebisbe de la
ciutat per esposar-los de continent. E pot-se
considerar que no fon de poca consolació e

alegria aquesta graciosa concòrdia, que per bon espai estigueren Tirant e la Princesa que no es pogueren parlar: tant estaven d'amor verdadera inflamats. E vengut lo sant arquebisbe, l'Emperador li manà que esposàs sa filla ab Tirant, e ell féu son manament.

Fetes les esposalles, grandíssima festa e alegria fon feta en lo palau e en la ciutat, on foren presents l'Emperador e l'Emperadriu, lo rei Felip de Sicília, lo rei de Feç e de Bogia, senyor d'Agramunt, e la reina Plaerdemavida, muller sua, l'almirall de Tirant, marquès de Lliçana, lo vescomte de Branxes, Hipòlit, criat de Tirant, lo cavaller Almedíxer, lo cavaller Espèrcius, capità de l'armada, senyor de la illa d'Espertina, Melquisedec, senyor de la ciutat de Montàgata, e molts altres grans senyors e dames e infinit poble, on se donà meravellosa col·lació e real gast, així abundós com se pertanyia a tal esposalici, de pasta real e marçapans e altres confits de molta estima; l'orde, lo servir e los servidors, de molt triomfant e discreta manera; la vaixella d'or i la d'argent, molt ben obrada d'esmalts e delicada forja; la tapisseria, tapits, tàlems, estrados i cortines, ab tanta riquesa i pompa

com jamés se sia vista; la música, partida en diverses parts per les torres e finestres de les grans sales: trompetes, anafils, clarons, tamborinos, xaramites e musetes e tabals, 5 ab tanta remor e magnificència que no es podien defendre los trists de molta alegria. En les cambres i retrets, simbols, flautes, miges viules e concordades veus humanes que angelicals s'estimaven. En les grans sales, 10 llaüts, arpes, e altres esturments, que donaven sentiment e mesura a les danses que graciosament per les dames i cortesans se ballaven. Finalment, tanta pompa, tan gran triumfo, tanta excellència jamés fon vista als de 15 la terra; e als estranys e a tots generalment fon plasent molt aquest matrimoni per tant com tenien singular confiança en l'esforçat ànimo de cavalleria del virtuós Tirant, que els faria viure ab repòs benaventurat; e les 20 grans festes així en lo palau com en la ciutat, qui duraren altres uuit dies. E l'Emperador cridar féu per tota la ciutat ab moltes trompetes e tabals, que tots tinguessen a Tirant per primogènit seu o Cèsar de l'Imperi. E 25 féu-lo jurar que, après son òbit, lo tinguessen per emperador e senyor llur. E així fon fet, que d'aquí avant lo novell príncep Tirant fou nomenat Cèsar de l'Imperi grec.

[TIRANT SOTMET LES CIUTATS I CASTELLS
DE L'IMPERI QUE ELS SARRAÏNS OCUPAVEN] 5

Publicat lo virtuós Tirant novell Cèsar de la imperial senyoria, la majestat de l'Emperador se retragué en son triomfant palau 10
ab totes les dames, acompanyat de tots los reis e senyors grans, e ab lo novell Cèsar, qui multiplicada pena sentia en la sua atribulada pensa com pensava en los contraris qui el llunyaven de la vista d'aquella on reposava son delit. E per atènyer més prest lo que 15
desijava, volguera partir per anar a cobrar tot l'Imperi grec e posar en domini de l'Emperador, per on pogués obtenir gloriosa fi en lo seu desijat matrimoni; e d'altra part 20
lo combatia inestimable pena pensant en l'absència de la sua vida, la Princesa, car viure sens ella li era impossible; e no res menys, fatigat de la guerra, desijava tranquille repòs, dubtant-se de la fortuna, que al- 25
gunes vegades no permet que hom puga atènyer la fi de les coses desijades. E d'altra part tenia nova com lo magnànim rei Esca-

riano venia ab gent innumerable, que ja era en la terra dels Pinxenais, qui afronta ab la Grècia, qui és a deu jornades de Contestinoble; e deliberà lo virtuós Cèsar d'eixir a
5 rebre'l ans que més prop s'acostàs a Contestinoble, per què no tingués causa de venir fer reverència a l'Emperador, ans lo fes anar amb ell al recobrament de l'Imperi; car si aplegava a la ciutat, ab les grans festes que
10 li haurien de fer, passaria gran temps.

E clos son deliber, lo virtuós Cèsar ensem ab los reis e grans senyors, obtingueren llicència de la majestat del senyor Emperador e prengueren comiat de l'Emperadriu e de l'excelsa Princesa e de totes les
15 dames, e tornaren a llurs posades per reposar. E en la nit lo virtuós Cèsar féu fer les lletres de creença al Soldà e al Gran Turc; e explanades en lo nostre vulgar, són del
20 tenor següent:

“Baralinda, en la fe de Mafomet sobiran príncep, qui de nostres béns, tresors e senyoria no som avars, mas en la potència nos gloriejam: a tots los alcaids, batlles, alcadís,
25 oficials, feels nostres, als quals les presents pervendran, vos deïm, notificam e manam que, com per a la llibertat nostra e per al bé de nostres súbdits així fer-se dega, al ven-

turós e pròsper capità Tirant, novell Cèsar de l'Imperi grec, degau honrar e obeir segons que per lo nostre feel cavaller e fill del Gran Caramany, missager e nostre procurador, vos serà manat, e presta execució. Dada 5
en los palaus e presó de Contestinoble, en lo mes de Ramandà, l'any set del nostre regiment."

Tal o semblant lletra de la preinserta féu lo Gran Turc, en la qual s'intitulava subjugador de la Turquia e venjador de la troiana sang; la qual, contenent en creença al portador, qui era lo valerós cavaller e príncep de Sixa, manava la restitució e honor del gran Imperi faedora al Cèsar e benaventurat succeïdor Tirant. 15

Ab los quals dos cavallers, partint de la noble ciutat contestina, havent pres alegre i dolorós comiat de l'Emperador, de l'Emperadriu i de la sua Princesa i esposa, féu 20
la via del seu camp acompanyat de grans senyors e noble companyia. E plegant lo Cèsar al seu camp, féu tocar les trompetes e manà llevar lo camp. E tota la gent se posaren en orde, que al matí següent partiren 25
del pont e feren aquella via d'aquella part on sabien que venia lo rei Escariano, suplicant-lo que el volgués esperar en aquella

part on rebria la sua lletra, que ell seria molt prest ab ell.

Rebuda per lo magnànim rei Escariano la lletra del Cèsar, no fon poca la sua consolació e admirà's de la molta virtut e favorable fortuna del gloriós cavaller Tirant, com per la sua grandíssima indústria e alta cavalleria havia obtesa triomfal victòria de tants senyors grans del poble morisc. E trobant-se lo magnànim Rei prop d'una gran e noble ciutat nomenada Estrenes, féu aturar tota al gent sua e aquí s'atendaren. La qual ciutat és molt delitosa, prop d'un gran riu que per lo costat li passa, la qual era a cinc jornades de Contestinoble. Lo correü, vist atendat lo camp, s'entornà prestament a Tirant portant-li plasent nova com lo rei Escariano s'era aturat, vista la sua lletra, e havia parat son real camp davant la ciutat d'Estrenes.

Partit lo virtuós Tirant del seu camp ab tota la gent sua, féu la via d'una bellíssima ciutat nomenada Sinòpoli; e atendat davant la predita ciutat, los dos ambaixadors moros parlaren ab lo capità de la ciutat e manaren-li, de part del Soldà e del Gran Turc, que lliuràs la ciutat e lo domini d'aquella al Cèsar de l'Imperi grec; e mostraren-li la lletra

de creença. Lo capità pres la lletra, besà-la e ab molta reverència féu-la llegir. Com fon llesta, dix que era molt content d'obeir e complir los manaments de son senyor. E tornada resposta al Cèsar, ell entrà dins la ciutat acompanyat de tots los reis e grans senyors; e pres la possessió d'aquella, e los homenatges rebé d'aquells qui eren crestians o eren estats, e los qui renegat havien féu reduir a la santa fe catòlica. Los moros féu eixir tots de la ciutat e posà-hi un bon capità cristià. E estant lo virtuós capità Tirant en la dita ciutat, li portaren les claus de deu castells ab ses viles, donant-se a ell; e Tirant los acceptà ab cara molt afable e ab gran benignitat, e tramès-hi sos capitans i lloctinents per pendre los homenatges, e féu-ne llançar tots los moros.

Partint lo Cèsar d'aquella ciutat, féu la via d'una altra noble ciutat nomenada Andrinòpol, abundosa de delits innumerables, la qual li fon lliurada per l'orde de l'altra damunt dita, ab molts castells e viles que veïnes li eren; e feren de grans donatius al virtuós capità Tirant. E així caminant lo poderós exèrcit devers aquella part on sabien que lo magnànim rei Escariano estava atendant, molts castells e viles se donaren al

Cèsar, los noms de les quals m'obmet per no causar prolixitat. E tant per ses contínues jornades caminaren, que pervengueren a mijsa llegua prop la ciutat d'Estrenes, on
5 la host del rei Escariano reposava.

Sabent lo rei Escariano la venguda del seu car amic e germà d'armes, e que era tan prop, cavalcà cuitadament ab tots los grans senyors de la sua host, e féu la sua via, e
10 a mig camí s'encontraren. Descavalcaren molt prest los dos germans d'armes e los reis, e abraçaren-se de grandíssima amor, e es besaren fent-se la major festa que es pogueren fer. Com se foren festejats, Ti-
15 rant dix al rei Escariano com en companyia sua era lo rei de Sicília, lo qual ell tenia en compte de germà; e lo rei de Feç, que es fes ab ells. Lo rei Escariano anà devers lo rei de Sicília e lo rei de Feç, e abraçà'ls e besà'ls
20 ab molta amor e feren-se moltes carícies. Aprés tornaren tots a cavall e ensems feren la via de la ciutat. Com foren a les tendes del rei Escariano, lo príncep Tirant e los reis descavalcaren a la tenda de la ínclita
25 reina d'Etiòpia, la qual los rebé ab cara molt afable e els abraçà e besà a tots e féu-los grandíssima festa. Lo virtuós príncep Tirant, aprés haver festejada la tan bella reina,

tramès los animosos barons moros ambaixadors del Soldà e del Gran Turc a la ciutat, e manà'ls que els diguessen de part sua que si no es volien dar benignament, que a la batalla s'aparellassen, ab vot que si batalla 5
ni combat esperaven, de no pendre a mercè negun moro, així gran com poc, que dins la ciutat se trobàs. Aplegant los ambaixadors al portal de la ciutat, demanaren del capità, que volien parlar ab ell. Les guardes del portal 10
feren venir lo capità a la porta, e obertes les portes, los moros ambaixadors li presentaren les lletres de creença del Soldà e del Turc; e lo capità les rebé ab aquella deguda 15
reverència que s'hi pertanyia; e llestes aquelles, respòs-los que ell era prest de complir tot lo que per lo Soldà e lo Gran Turc li fos manat, com ell tingués aquella ciutat per les 20
senyories llurs. E manà de continent, lo capità de la ciutat, present los ambaixadors, que totes les portes de la ciutat fossen ober- 25
tes. E cobrada la resposta, lo victoriós capità Tirant cavalcà ab lo rei Escariano e ab los altres reis e grans senyors dels dos camps, e ab gran triumfo, ab multitud de tabals, trompetes, clarons e tamborinos, entraren dins la ciutat, on los fon feta honor grandíssima, e foren repartits en molt ben

abillades posades e molts presents e donatius que foren fets al Cèsar. E aposentats los grans senyors dins la ciutat, lo príncep Tirant féu atendar lo seu camp davant lo
5 del rei Escariano, e tantes gents eren de cascun camp, que la tercera part no cabera dins la ciutat, si bé era molt gran e ben ordenada. E foren aquí tan ben rebuts, que així los de dins com los de fora foren molt ben servits e
10 proveïts abundantament de totes llurs necessitats. E lo Cèsar volgué que lo rei Escariano ab la Reina reposassen aquí uït dies, per lo llong camí que fet havien, car de la terra del rei Escariano fins allí havia més de cent jorna-
15 des. E per ço com lo rei Escariano tenia grandíssim desig de trobar-se en la batalla que Tirant tenia d'haver ab lo Soldà e ab lo Turc, caminava jornades tirades e trametia correus tots dies a Tirant suplicant-
20 lo que no donàs la batalla fins a tant que ell hi fos. E per aquesta causa lo rei Escariano tenia la gent e los cavalls molt fatigats e havien mester repòs.

25 E estant ab gran delit lo príncep Tirant en la ciutat d'Estrenes festejant lo magnànim e virtuós rei Escariano e la Reina, passaren entre ells moltes delitoses paraules en-

tre les quals lo virtuós Tirant los recità tots los gloriosos actes per ell fets après que ells foren partits de la Barberia. E deliberaren de trametre la bella Reina a la ciutat de Contestinoble, e foren posats en orde cinc cents 5 hòmens d'armes e molts nobles e cavallers molt ben abillats qui l'acompanyassen. Pres comiat la ínclita Reina de son senyor lo rei Escariano, de Tirant, dels altres reis e senyors e fon acompanyada una llegua. E Ti- 10 rant e 'los altres, de la Reina prengueren comiat, e ella féu son camí devers Contestinoble; e Tirant ab los altres senyors se'n tornaren a la ciutat.

Partida l'ínclita reina d'Etiòpia de la ciu- 15 tat d'Estrenes, lo virtuós Tirant dix al rei Escariano: —Senyor e germà, hora és de partir d'ací, car la gent vostra ja serà prou reposada, car la mia ànima contínuament pena pensant en l'absència de la vista d'aque- 20 lla que sosté ma vida, e desige ésser ja tornat per dar repòs e remei a la mia fatigada pensa. No sé fortuna si em comportarà aconseguir tanta glòria —. Respòs lo rei Escariano e dix: —Senyor germà, plàcia a la 25 majestat divina vos faça gràcia de complirvos lo vostre bon desig segons és estat per vostra mercè ben treballat e merescut, e io

só molt content que l'execució sia presta —. Manaren de continent los magnànims dos senyors que los camps fossen llevats. E cascú posà en orde la sua gent. Partiren d'aquesta ciutat e feren la via de la província de Tràcia e foren en una ciutat qui es nomena Estranges, la qual era circuïda de noble mur ornat de moltes belles torres ben altes ab deguda proporció, que era un gran delit mirar-la.

Aplegant lo Cèsar davant aquesta ciutat, tramès los ambaixadors del Soldà e del Turc al capità de la ciutat, si es volia donar o si volia esperar combat. Com lo capità véu venir los ambaixadors, pujà prestament a cavall e isqué fora la ciutat per rebre'ls, e encontrant-se ab ells se feren molta honor. Explicada per los ambaixadors la novella ambaixada, lo capità los dix que ell no volia qüestió ab lo Cèsar, ans lo volia obeir e servir, e de continent li serien oberts tots los portals de la ciutat. Lo capità tramès a la ciutat e manà que tots los portals fossen oberts. Lo virtuós Tirant manà que tota la gent s'atendàs davant la ciutat e ell ab lo rei Escariano e ab los altres reis e grans senyors entraren dins la ciutat, on foren rebuts ab molta alegria per la popular

gent grega. E feren de grans presents e donatius al Cèsar e foren dades a tots bones posades, e als de fora del camp, fornits molt bé de vitualles. Lo matí següent, lo capità de la ciutat se n'anà al Cèsar e suplicà'l que fos de mercè que el fes batejar, e lo Cèsar manà a un bisbe, que en sa companyia portava, que tornàs a consagrar l'església major de la ciutat, qui solia ésser de crestians, e los moros n'havien feta mesquita, e que fonts de batejar hi fossen fetes. E lo reverend bisbe féu son manament. E consagrada l'església, hi féu parar un bell altar, on fon posada la imatge de la sacratíssima Mare de Déu, senyora nostra. Com lo virtuós Tirant sabé la consacració de l'església ésser feta, en companyia del rei Escariano e dels altres reis e senyors ab lo capità de la ciutat anaren a l'església, seguint-los la major part del poble morisc de la ciutat. Com foren dins l'església, l'ofici se començà molt singular, car aquí eren los xantres de la capella de Tirant e los de la capella del rei Escariano, e lo bisbe dix la missa e era tanta la remor de la plasent musica que los moros n'estaven molt admirats e tenien notícia de la gran perfecció de la llei crestiana. Complit lo divinal ofici, Tirant féu batejar primer lo capità

de la ciutat, e fon padrí seu lo rei Escariano, que així ho volgué Tirant; e fon après nomenat mossèn Joan Escariano. Après fon batejada la muller, e Tirant fon padrí d'a-
5 quella, la qual fon nomenada Angela. Après batejaren cinc fills del capità, e Tirant, après que foren batejats, los féu a tots cinc cavallers, car lo menor era de vint anys, e donà'ls a tots cavalls e armes, e foren tots
10 bons cavallers e valíssims. Après se batejà l'altra morisma, que en aquell dia foren batejats dos mília moros, per ço com veren batejar lo capità, que ells tenien per molt sant. Après Tirant féu reconciliar tots los
15 grecs qui renegat havien, e fets tots bons crestians, juraren lo Cèsar en persona de l'Emperador. E tots los moros qui no s'eren volguts batejar foren llançats fora de la ciutat. En aquesta ciutat nasqué lo gran fi-
20 lòsof Aristòril, e tenen-lo en estima d'un gran sant.

E estant lo príncep Tirant en aquesta ciutat atendant e reposant, tramès los dos am-
baixadors moros per tota aquella terra en-
25 torn, e totes les ciutats e castells e viles de tota aquella província veïnes trameteren les claus ab llurs síndics, qui feren homenatge al príncep Tirant, e ell en cascuna ciutat,

vila o castell mudava son capità. Aprés,
 partit de la ciutat d'Estranges, feren la via
 de Macedònia e foren en una ciutat qui es
 nomena Olímpius. E aquella ciutat pren lo
 nom d'una muntanya qui prop d'ella dista, 5
 qui és de les altes del món, qui es nomena
 Olímpius. Aquí foren millor acollits e fes-
 tejats que en deguna de totes les altres on
 estats eren, perquè sabien que lo César era
 cosín germà de Diafebus, llur duc e senyor, 10
 e per aquesta causa se donaren molt lliberal-
 ment e ab molta voluntat. E per ço com lo
 capità era grec e havia renegat, feren-li
 molts presents e donaren-li molt gran quan-
 titat de tresor, per ço com aquella graciosa 15
 terra era molt rica. E en breus dies tot lo
 ducat de Macedònia fon reduït a la imperial
 corona.

[ALLIBERAMENT DEL DUC DE MACEDÒNIA]

Partint lo príncep Tirant del ducat de 25
 Macedònia, feren la via de la ciutat de Tra-
 pasonda, la qual se donà de continent, car
 tant era lo poder que lo Cèsar portava, que

posava espant a tota la morisma del món, car passats quatre cents mília combatents eren útils; on havia de moltes nacions de gents, que no era ciutat ne fortalea alguna
5 que tingués atreviment d'esperar combat. E tota la província de Trapasonda, en espai d'un mes, se foren tots donats al Cèsar.

Aquí foren portats tots los cavallers qui per lo Soldà eren detenguts presos, dels
10 quals era estat capità Diafebus, duc de Macedònia, qui foren portats de la ciutat d'Alexandria, on presos estaven, lo nombre dels quals era cent uitant e tres cavallers; tots los altres ab l'altra gent eren morts en
15 la batalla i en la presó que n'hi havia morts molts. La causa per què foren allí aportats fon com, après que lo Soldà e lo Turc foren presos, Tirant tramès una galiota ab un cavaller del Soldà en Alexandria ab aspres ma-
20 naments de part del Soldà als seus alcaids, que prestament trametessen los cavallers presos, per terra, en aquella part on sabrien que fos lo Cèsar; e així arribaren en la ciutat de Trapasonda, on lo Cèsar reposava,
25 e foren per ell molt ben rebuts. Lo virtuós príncep Tirant demanà qual era lo duc de Macedònia, e fon-li portat davant; i estava tan desfressat, que jamés l'haguera cone-

gut, car venia ab la barba fins a la cinta e los cabells fins a les espatlles, magre, descolorit e tot mudat de la sua bella fesomia, vestit ab un albornús groc, ab una tovallolla al cap blava. E tots los altres cavallers en semblant forma devisats. Com lo duc de Macedònia fon davant lo Cèsar, llançà's als seus peus per voler-los-hi besar. E lo Cèsar alçà'l de terra e besà'l en la boca. Mas no tardà un poc que lo marquès de Sent Jordi se presentà davant lo virtuós Tirant e donant del genoll en la dura terra féu infinites gràcies a la sua senyoria com per ell era estat llibertat. E lo príncep Tirant, ab cara afable e ab molta demostració d'amor, lo llevà de terra e besà'l en la boca. Aprés del marquès se presentà lo duc de Pera, son germà, e lo Prior de Sent Joan, e tots los altres cavallers per orde. E lo Cèsar los rebé molt benignament e ab grandíssima amor, faent-los aquella honor que coneixia eren mereixedors. No fon poc sollicit lo Cèsar en fer vestir tots los cavallers qui eren venguts en companyia del duc de Macedònia, car molt prest foren vestits e abillats e posats en orde, cascú segons son grau; e els donà armes e cavalls dels millors que tenia, que en restaren tots molt contents. E fes-

tejà'ls molt aquí per la molta alegria que tenia de llur lliberació, donant-los tots aquells delits que podia e fent-los ben pensar, per la molta flaquea que tenien, perquè
5 prestament fossen tornats en llur bona disposició. E lo virtuós príncep Tirant tramès un correu ab una lletra de consolació a l'affligida duquessa de Macedònia, qui estava molt adolorida per la presó del duc, son marit,
10 car de quantes festes eren estades fetes en la ciutat de Contestinoble, jamés era volguda eixir per ésser en les festes; e per ço lo virtuós Cèsar la volgué aconsolar fent-li present com molt prest li trametria lo duc,
15 son marit. E perseverant lo Cèsar en les delitoses festes, aturà en la ciutat damunt mencionada fins a tant que lo duc de Macedònia ab los de sa companyia foren en disposició de poder partir.

[ARRIBADA DE LA REINA D'ETIÒPIA A
CONSTANTINOBLE. FESTES A LA CIUTAT]

Partida que fon la ilustríssima reina d'Etiòpia de la ciutat d'Estrenes, caminà tant per ses delitoses jornades fins que fon per-

venguda prop de la insigne ciutat de Contesti-
noble. Sabent la majestat de l'antic Empera-
dor la sua vinguda e que era molt prop de
la ciutat, tramès a dir a sa filla Carmesina
que ixqués defora per a recebir-la. E l'ex- 5
celsa Princesa, molt contenta de tal nova,
s'abillà e posà's molt en orde, acompanyada
de la ínclita reina de Feç e de la duquessa
de Macedònia e de cent dones d'estat e de
cent donzelles molt ricament abillades e de- 10
visades d'estranya manera. Acompanyaven
l'excelsa senyora molts nobles hòmens e gran
cavalleria. Ab tal triumfo, isqué de la noble
ciutat per distància d'una llegua, per ço com
la Princesa tenia extrem desig de veure 15
aquesta agraciada Reina, per la molta bellea
que d'ella havia oït mencionar; e per la
molta amor que era certa que Tirant por-
tava al rei Escariano e a la Reina, dispon-
gué's en fer-li la més honor que fer pogués. 20
E ans que l'excelsa senyora isqués de la ciu-
tat, tramès una molt rica tenda, tota de bro-
cat carmesí, brodada e llaborada de diversos
animals e ocells per art de molt singular ar-
tifici, que la parassen a una llegua lluny de 25
la ciutat. E plegant l'excelsa Princesa a la
tenda, descavalcà e posà's dins ab totes les
dames. E podeu contemplar la singularitat

d'aquesta tenda quant era gran, que après hi cabé la reina d'Etiòpia ab totes les sues dones e donzelles.

Restada la Princesa, passà avant la cavalleria fins que foren junts ab la Reina; e per tots fon feta deguda reverència a la Reina, e ella saludà a tots ab afabilitat honesta; e cavalcant tots ensems, pervengueren al lloc on la parada tenda estava. Digueren a l'agraciada Reina com dins aquella tenda era la Princesa, e prestament la Reina descavalcà ab totes les dones e donzelles sues, e entrà dins la tenda. La Princesa se llevà e ab seus passos anà fins a mija tenda; e plegant la Reina davant la Princesa, donà dels genolls en la dura terra e l'excelsa senyora la pres per lo braç, llevà-la de terra e besà-la tres voltes en senyal de molta amor, e pres-la per la mà e féu-la seure al seu costat. E per quant la Princesa, perquè era senyora de noble enteniment e discreció, en lo passat temps havia après de molts llenguatges per la pràctica dels estrangers qui per la causa de la guerra eren venguts en la cort de la majestat de l'Emperador, pare seu, e molt més que sabia parlar la llengua llatina per haver après de gramàtica e poesia; e la reina d'Etiòpia quan promès a Tirant que

deliberà d'anar a Contestinoble per ésser a la solemnitat de les sues bodes ab la Princesa, après de gramàtica e parlava ab molta gràcia la llengua llatina; la Princesa e la Reina se parlaren de moltes cortesies segons 5 que entre galants dames s'acostuma. E la Princesa estava admirada de la molta bellea que la Reina posseïa, e considerava en si jamés semblant d'aquesta no haver vista ni tenia creença que la sua bellea fos res en es- 10 guard d'aquesta. E d'altra part la Reina d'Etiòpia estava espantada de l'extrema bellea de la Princesa, e deïa que ab veritat se podia dir que en tot l'univers món tanta gràcia ni bellea no poguera ésser trobada en 15 un cors mortal, car més paria angèlica que humana. Aprés que per un poc espai hagueren estil de gentils paraules raonat, pujaren a cavall les dues deesses mirant-se contínuament la una a l'altra ab delit singular. E 20 totes les dames cavalcaren après d'elles. E l'excelsa Princesa féu son poder que la reina d'Etiòpia anàs a la part dreta, e la Reina no ho volgué comportar. La Princesa la pres per la mà, e així anaren fins a la ciutat, e 25 plegant al portal, trobaren l'Emperador e l'Emperadriu, qui els esperaven a cavall. La Reina s'acostà a l'Emperador per voler-li

besar la mà, e la benignitat del valerós senyor no ho volgué consentir, sinó que l'abraçà ab amor afable. Aprés anà la Reina a l'Emperadriu e volgué-li besar la mà, e l'Emperadriu no ho consentí, mas besà-la tres
5 voltes en la boca per mostrar-li major amor; e per tots fon singularment reverida.

L'Emperador e l'Emperadriu se posaren primers; aprés, la Princesa e la reina d'Etiòpia e la reina de Feç e la duquessa de Macedònia; e totes les dames seguien aprés: ab
10 tal orde cavalcaren tots fins a l'imperial palau, ab infinit poble qui els seguien. E descavalcats, pujaren en l'abillat palau on fon donada a la ínclita Reina una rica cambra molt singular, emparamentada de draps
15 d'or e de seda perquè pogués reposar e reparar, segons consuetud de les galants dames. E aquí aquell dia ab gran magnificència fon servida de totes coses necessàries a
20 la humanal vida, ab gran magnitud e abundància. E foren dades singulars posades a tots aquells que venguts eren ab la tan agraçada Reina, així als hòmens com a les
25 dames.

Lo següent dia la majestat de l'Emperador, per millor poder festejar la Reina, volgué que isqués a menjar en la gran sala,

la qual isqué molt ben abillada ab totes les
sues dames. E al dinar, l'Emperador la féu
seure al costat de l'Emperadriu, e après
d'ella sigué la reina de Feç a après la duques- 5
sa de Macedònia, e davant la reina d'Etiò-
pia seia la Princesa. E davant la taula de
l'Emperador, a l'altre cap de la sala, men-
javen los nobles e cavallers qui venguts eren
ab la Reina; e en l'altra part, les dones e
donzelles, així les de l'Emperadriu e de la 10
Princesa com les de la reina d'Etiòpia. E
los ministres, per trones que eixien en la
sala, sonaven, e la música era tan gran en
la sala, de tantes natures d'esturments, que
era cosa de gran admiració als oints; e ab 15
aquell triumfo se dinaren, servits molt no-
blement de molts cavallers e gentils hòmens,
molt ben abillats ab robes d'estat de xaperia
e de brocat, ab grosses cadenes d'or al coll.
E servia de majordom aquell dia lo virtuós 20
Hipòlit, més galant que tots en estranya
manera.

Llevades les taules, començaren a dansar,
e la Reina d'Etiòpia se fon molt ben abi-
llada e devisada ab gonella d'un verd bro- 25
cat, ab l'ampla cortapisa de robins, diamants
e maragdes, llavorada ab subtil artificio, qui
eren de molt gran estima; e ab la roba de

domàs negre, les obres del domàs cobertes d'orfebreria ab esmalts, llavorat per art de subtil artfici; ab una grossa cadena d'or al coll, tota esmaltada ab grossos robins e diamants engastats en ella; e al cap, sobre los cabells, qui parien pròpiament madeixes d'or, portava sol una coroneta feta de perles molt grosses e de diverses pedres fines que llançaven molt gran resplendor; e en lo front un fermall de molt gran estima. E totes les 5
sues dones e donzelles, molt ben abillades, així les blanques com les negres, per ço com ella en portava d'unes e d'altres; les blanques eren del regne de Tunis, e les negres eren del 10
regne d'Etiòpia; les quals eren totes filles de grans senyors.

A tots los de la cort paria d'inestimable bellea aquesta Reina, e tenien diversos parlaments los uns ab los altres dient que molta 20
virtut posseïa Tirant que hagués rebujat requesta de tan bellíssima senyora com aquesta, com tots eren certs que la Reina lo havia request que fos son marit e senyor de tota la Barberia, e que per amor de la Princesa 25
ho havia tot deixat. E venint a notícia de la Princesa aquests parlaments, féu tot son esforç de manifestar-ne la veritat; car com les veien separades, deien que tanta bellea

posseïa com la Princesa, e com s'estaven prop, la grandíssima bellea de la Princesa apagava la de la Reina en tanta quantitat que tots ne coneixien la gran diferència.

E així totes molt ben abillades, dansaren 5
aquell dia ab los galants. E estant en lo millor de les danses, entrà per la sala un correu molt cuitat qui demanà la duquessa de Macedònia, e fon-li mostrada. Lo correu s'agenollà davant ella e donà-li la lletra que portava e dix-li: —Senyora, albíxeres demane 10
a vostra senyoria, car io us porte nova com lo senyor duc de Macedònia és posat en llibertat e és ab lo Cèsar en la ciutat de Trapasonda ab tots los altres presoners —. La 15
duquessa en aquell cas, de sobreabundant alegria no li pogué respondre, ans esmortida caigué; e fon aquí molt gran desbarat en les danses, que tots se deixaren de dansar, e cuitaren a portar aigua-ros, llançaren-li'n 20
per la cara, e recobrà l'esperit; emperò per espai d'una hora estigué que no pogué parlar, tenint contínuament la lletra estreta en la mà. E cobrada la natural coneixença, obrí la lletra que lo Cèsar li trametia. Vist per 25
l'egrègia duquessa lo contengut en la lletra, féu portar mil ducats i donà'ls al correu, lo qual féu infinides gràcies a la duquessa e se

n'anà molt alegre e content. La conhortada duquesa se llevà e agenollant-se davant la majestat de l'Emperador, donà-li la lletra, e l'Emperador la llegí, e fon molt aconsolat de la bona e benaventurada nova, e prestament tramès per totes les esglésies de la ciutat que tocassen totes les campanes. E fon feta molt gran alegria per tota la ciutat, així per la venguda de la reina d'Etiòpia com per la lli-
10 beració dels presoners crestians, car la popular gent s'esforçaven en festejar perquè veien que serien posats en tranquille repòs e vida benaventurada; emperò per llurs pecats no permès la divina Providència que
15 molt los duràs.

E havent molt festejats lo Cèsar al duc de Macedònia e als altres companyons seus, donà'ls llicència, e partint de la ciutat de Trapasonda feren la via devers la insigne
20 ciutat de Contestinoble. E caminant per llurs jornades pervengueren a la noble ciutat, on foren rebuts ab honor excelsa per la majestat de l'Emperador e per l'Emperadriu e per totes les dames, e en especial sobre tots
25 aquell egregi baró duc de Macedònia, qui per la duquessa muller sua, fou molt festejat, així com aquella qui l'amava més que a la sua vida. E per la venguda dels presoners,

les festes foren refrescades en la cort de l'Emperador.

Après la partida de l'egregi duc de Macedònia ab los altres seus companyons, de la ciutat de Trapasonda, lo virtuós príncep Tiran féu prest llevar los dos camps e féu ordenar al rei Escariano tota la gent, que cascun capità ab sa esquadra partís. E així molt ben ordenats, la una esquadra après l'altra, partiren e feren llur via devers la terra de Bendín, qui distava d'allí sis jornades, en la qual plegant lo Cèsar ab tot son exèrcit, se donaren per manament del Soldà e del Turc. E rebuts los homenatges per lo Cèsar e lloctinents seus, e posats capitans en les ciutats e forces, passaren avant e recobraren tota la província de Blagai e tota la terra de Brina, e tota la terra de Foixa e tota la terra de Bocina, car cascuna terra d'aquestes és una gran província ab moltes ciutats, castells e viles, que en cascuna d'aquestes províncies són; e totes de bona voluntat se donaren al Cèsar, perquè solien ésser subjectes a l'Imperi grec e tenien molta voluntat de tornar-hi per la mala senyoria que tenien dels moros.

E partint lo Cèsar d'aquelles províncies,

recobrà moltes altres ciutats, ço és, la ciutat d'Arcàdia e la ciutat de Megea e la ciutat de Turina. E d'aquí féu la via del regne de Pèrsia, e pres-lo tot per força d'armes, per
5 ço com no era en domini del Soldà ni del Turc, ans tenien rei per si. E pres e subjugà la gran ciutat de Tauris, qui és ciutat molt delitosa e de moltes mercaderies; e la ciutat de Boterna e la ciutat de Senorejant, per on
10 passa lo gran flum de Fison. Moltes altres ciutats pres e subjugà en lo regne de Pèrsia, que lo llibre no menciona, mas aquestes són les principals e majors. E moltes altres províncies e terres conquistà lo virtuós príncep
15 Tirant, e uní al domini e senyoria de l'Imperi, ab molt gran triumfo e victòria que seria gran fatiga de recitar, car per sa indústria e alta cavalleria, ell recobrà tota la Grècia e l'Asia Menor, e tota la Pèrsia, e
20 tot lo Salònic (qui és Galípol), la Morea, l'Arcà, lo cap de l'Arcà, Valona. E per semblant, per mar tramès lo seu estol, que tenia en Contestinoble, per pendre les illes que ésser solien de l'Imperi, los noms de les
25 quals són aquestes: Calistres, Colcos, Oritige, Tefbrie, Himocha, Flaxen, Meclotapace, e moltes altres illes que lo llibre no recita per no tenir prolixitat.

Complides les honoroses conquestes per lo virtuós almirall, de les illes qui solien ésser de la corona de l'Imperi, e subjugades aquelles qui per força qui per grat, ab gran triumfo se'n tornà ab tot l'estol en la ciutat de Contestinoble; e entrant per lo port llançaren moltes bombardes e ab multiplicades veus saludaren la insigne ciutat. Los pobles corrien a la muralla per veure l'estol entrar, faent molt grans alegries. L'almirall isqué en terra acompanyat de molts cavallers e gentilshòmens molt ben abillats, e anaren a fer reverència a la majestat de l'Emperador, lo qual los rebé ab cara molt afable e ab gran humanitat, e tots li besaren lo peu e la mà.

E l'Emperador féu gràcia a l'almirall, marquès de Lliçana, que fos governador de totes les illes que eren subjectes e en domini de l'Imperi, e almirall major seu, a ell i a tots los succeïdors seus, e li consignava sobre totes les illes cent mília ducats de renda cascun any; e donà-li per muller una singular donzella, criada de l'Emperadriu, nomenada "la bella Elisea", filla del duc de Pera, que no en tenia més d'aquesta; lo pare era viudo, que havia treballat gran temps

que la Princesa fos sa muller, e per la venduda de Tirant, ell la perdé. Lo virtuós almirall féu infinides gràcies a la majestat de l'Emperador, de les gràcies que li havia atorgades, e besà-li lo peu e la mà altra volta, e fon més content de posseir la bella dama que los cent mília ducats de renda. La majestat imperial los féu de continent esposar, e foren renovellades les grans danses e festes, car no havia molts dies que vengut era l'egregi duc de Macedònia e lo duc de Pera, pare de la donzella, e lo marquès de Sent Jordi, qui li era oncle, e lo Prior de Sent Joan de Jerusalem, e molts altres nobles e cavallers qui eren eixits de catiu.

E l'excelsa Princesa s'esforçà, per amor de les dues reines, ésser contínuament en les danses e festes per aquelles magnificar. E la majestat de l'Emperador, per voler premiar a molts nobles e cavallers d'aquells qui eren eixits de presó, los col·locà en honrats matrimonis ab donzelles de gran estima, totes criades de l'Emperadriu e de la Princesa; e donà'ls a cascú grans heretats ab què podien honradament viure. E fetes les esposalles de tots, prorrogaren les bodes per haver major honor lo dia que lo príncep Tirant pendria benedicció ab la Princesa. E fortuna no ho

permès, que a un cos mortal donàs tan delit e glòria en aquest món, com natura humana no fon creada per Déu per haver beatitud ni glòria en aquest món mas per fruir la glòria de Paradís.

5

[MORT DE TIRANT]

Com, doncs, lo Cèsar, havent conquistat e recobrat tot l'Imperi e subjugades moltes altres províncies circumveïnes, e se'n tornàs ab molt gran triumfo e victòria a la ciutat de Contestinobla ab lo magnànim rei Escariano en sa companyia e ab lo Rei de Sicília e lo Rei de Feç e molts altres reis, ducs, comtes e marquesos e innumerable cavalleria (qui venien ab ell per ésser en les grandíssimes festes que es devien fer per la sua venguda e per amor del rei Escariano, e, més, per la celebració de les bodes de Tirant, negú no el volgué lleixar), l'Emperador, avisat de la sua venguda, li feia aparellar molt grandíssima festa, e féu rompre vint passes del mur de la ciutat perquè pogués lo virtuós príncep entrar ab lo carro

15

20

25

5 triomfal. E com Tirant fos a una jornada prop de Contestinoble, en una ciutat qui es nomenava Andrinòpol, aturà's aquí per ço com l'Emperador li havia tramès a dir que no entràs fins a tant que ell lo hi trametès a dir.

10 E estant lo virtuós Cèsar en aquella ciutat ab molt gran delit, e cercant deports e plaers e passejant-se ab lo rei Escariano e ab lo Rei de Sicília per la vora d'un riu qui passava per l'un costat dels murs de la ciutat, pres-lo passejant tan gran mal de costat e tan poderós, que en braços l'hagueren a pendre e portar dins la ciutat. Com Tirant 15 fon en lo llit, vengueren los sis metges que ell portava, dels singulars del món, e quatre del rei Escariano, e feren-li moltes medecines, e no li podien dar remei negú en la dolor. Llavors Tirant se tingué per mort e demanà confessió. Feren-li venir prestament lo confessor que ell portava ab si, qui era un bon religiós de l'orde de sent Francesc, mestre en la sacra teologia, home de grandíssima ciència. Com lo confessor fon vengut, 25 Tirant confessà bé e diligentment tots los pecats ab molta contrició, car l'extrema dolor que passava era en tanta quantitat que ell se tenia per mort, veent que, per molt que

los metges li fessen, la dolor contínuament augmentava. E estant lo Cèsar en la confessió, lo Rei de Feç tramès un correu molt cuitat a l'Emperador significant a sa majestat com lo Cèsar estava molt mal, que los seus metges no li podien dar remei algú, per què el suplicava fos de sa mercè que hi trametés molt cuitadament los seus, que en dubte estava que hi fossen a temps. 5

Aprés lo Cèsar haver confessat, féu-se portar lo preciós cors de Jesucrist, lo qual mirant, ab gran devoció e llàgremes, dix moltes oracions. E tots los qui en la cambra eren deien que aquest no demostrava ésser cavaller, mas un sant home religiós, per les moltes oracions que dix davant lo Corpus. Com hagué donada refecció a l'ànima, féu-se venir lo seu secretari e féu e ordonà son testament en presència de tots los qui ab ell eren, lo qual era del tenor següent: 10 15 20

“Com sia certa cosa lo morir, e com dels savis s'espera proveir a l'esdevenidor per ço que, acabat lo peregrinar d'aquest miserable món, tornant al nostre Creador, davant la sua sacratíssima Majestat, pugam donar compte i raó dels béns que ens són acomanats; 25

"e per amor d'açò, io, Tirant lo Blanc, del llinatge de Roca Salada e de la casa de Bretanya, cavaller de la Garrotera i príncep i Cèsar de l'Imperi grec, detengut de malaltia
5 de la qual tem morir, emperò en mon seny, ferma e íntegra e manifesta paraula; presentns mos senyors e germans meus d'armes, lo rei Escariano e lo Rei de Sicília, e lo meu cosín germà, lo Rei de Feç, e molts altres
10 reis, ducs, comtes e marquesos; en nom del meu senyor Jesucrist faç e ordén lo present meu testament e darrera voluntat.

"En lo qual pos marmessors meus, e del meu present testament executadors, elegesc,
15 ço és, la virtuosa e excellent Carmesina, Princesa de l'Imperi grec e esposa mia, e l'egregi e car cosín germà meu, Diafebus, Duc de Macedònia, als quals suplic caramente tinguen la mia ànima per recomanada.

"E prenc-me per la mia ànima, de mos béns cent mília ducats, que sien distribuïts a coneguda e voluntat dels dits meus marmessors. E, més, suplic als damunt dits marmessors, e els done càrrec, que facen portar
25 lo meu cors en Bretanya, en l'Església de Nostra Senyora, on jaen tots los del meu parentat de Roca Salada, com aquesta sia ma voluntat.

"E, més, vull e man que de mos béns sien donats a cascú de mon llinatge qui es trobaran presents en lo meu òbit, cent mília ducats. E, més, lleix a cascú de mos criats e servidors de casa mia, cinquanta mília ducats. E de tots los altres béns e drets meus, los quals mijançant lo divinal adjutori jo m'he sabuts guanyar, e per la majestat del senyor Emperador m'és estada feta gràcia, faç e instituesc hereu meu universal, a mon criat e nebot Hipòlit de Roca Salada, que aquell en lloc meu sia posat, e succeesca, així com la mia persona a fer d'aquells a totes ses voluntats."

Aprés que Tirant hagué fet son testament, dix al secretari que escrivís un breu a la Princesa en estil de semblants paraules:

"Puix la mort a mi és tan veïna que més aturar no puc, no em resta més, per complir mon viatge, sinó sols pendre de vós, senyora de preclara virtut, mon darrer, trist e dolorós comiat."

"Puix la fortuna no vol ni ha permès que io, com a indigne e no mereixedor, haja pogut atènyer a vós, qui éreu lo premi de mos treballs; e no em dolguera tant la mort

si en los vostres braços hagués finida ma vida trista e dolorosa.

5 "Mas suplic a vostra excelsa senyoria que no us deixeu de viure perquè, en premi de la molta amor que us he tenguda, siau en record e tingau per recomanada la mia pe-

cadora ànima, la qual ab molta dolor torna al seu Creador, qui la m'havia comanada.

10 "E puix ma fortuna no em consent poder-vos parlar ni veure, que crec fóreu estada remei e estalvi a ma vida, he deliberat escriure-us breu, perquè la mort no em vol més porrogar: almenys que siau certa de ma extrema passió, e ésser atès al darrer terme de

15 ma vida. No us puc més dir, que la molta dolor que tinc no ho consent. Sol vos suplic e de gràcia vos deman, que per recomanats tingau mos parents e servidors.

20 "Lo vostre Tirant, qui besant peus e mans, la sua ànima vos comana."

Aprés que lo príncep Tirant hagué fet son testament, pregà molt al Rei Escariano e al Rei de Sicília e al Rei de Feç que el fessen portar a la ciutat de Contestinoble ans que

25 passàs d'aquesta vida, car la major dolor que tenia era com moria sens veure la Princesa; e tenia creença e devoció que la sua vista bastava en donar-li salut e vida.

E per tots fon deliberat de portar-lo-hi, atesa la molta voluntat que li veien. E los metges ho lloaren, per ço com lo tenien per mort, e creien que per la molta consolació que hauria de la vista de la Princesa, a qui ell en extrem amava, natura podia obrar més que totes les medecines del món. E prestament lo posaren en unes andes, e a coll d'hòmens lo portaren molt reposadament. E fon acompanyat de tots els reis e grans senyors, solament ab cinc cents hòmens d'armes. Tota l'altra gent restà en aquella ciutat.

Com l'Emperador hagué rebuda per lo correu la lletra del Rei de Feç, fon posat en gran agonia e pensament. E lo més secret que pogué, tramès per los seus metges e per lo Duc de Macedònia e per Hipòlit, e mostrà'ls la lletra del Rei de Feç; e pregà'ls que prestament cavalcassen per anar-hi. Lo Duc de Macedònia e Hipòlit, sens dir res a negú, isqueren de l'imperial palau e feren llur camí ab los metges, car l'Emperador tenia dubte que, si la Princesa ne tenia sentiment, que s'esmortiria e seria molt perillosa.

Com lo Duc de Macedònia e Hipòlit ab los metges foren a mijsa jornada de Contestinoble, encontraren a Tirant en lo camí e descavalcaren, e les andes foren posades en

terra. Lo Duc de Macedònia s'acostà a Tirant e dix-li: —Cosín germà senyor, ¿com està vostra senyoria? —. Respòs Tirant: —Cosín germà, singular plaer tinc com vos
5 he vist ans de la mia fi, car io estic al dar-
rer extrem de la mia vida, e prec-vos que em
beseu vós e Hipòlit, car aquest serà lo dar-
rer comiat que de vosaltres pendré. —

E lo Duc e Hipòlit lo besaren ab inltes
10 llàgremes. Aprés los dix Tirant com los co-
manava la sua ànima e la Princesa, muller
sua, que aquella tinguessen més cara que la
sua pròpia persona. Lo Duc li respòs: —Se-
nyor cosín germà, ¿un cavaller tan animós
15 com vostra senyoria s'esmaia tan fort? Con-
fiau de la misericòrdia de Nostre Senyor, que
ell per la sua clemència e pietat vos ajudarà
e us darà sanitat presta. —

E estant en aquestes paraules, Tirant llançà
20 un gran crit dient: —¡Jesús, fill de David,
hages mercè de mi! Credo, proteste, confes-
se, penit-me, confie, misericòrdia reclame.
¡Verge Maria, Angel custodi, àngel Miquel,
emparau-me, defeneu-me! Jesús, en les tues
25 mans, Senyor, coman lo meu esperit. —

E dites aquestes paraules, reté la noble àni-
ma, restant lo seu bell cors en los braços del
Duc de Macedònia. Los plors e los crits foren

aquí molt grans per tots los que allí eren, que era una gran compassió d'oir, per ço com per tots era amat lo príncep Tirant.

Com hagueren molt plorat e cridat, lo rei Escariano cridà al rei de Sicília e al rei de Feç e al Duc de Macedònia e a Hipòlit e alguns altres e, apartats a una part, tingueren consell què era de fer, e foren tots d'acord que lo rei Escariano ab los altres de la companya, acompanyassen lo cors de Tirant fins a la ciutat, e que no entrassen dins per ço com lo rei Escariano no s'era vist ab l'Emperador, e no era temps ni lloc, ab la tribulació, de veure's. E, més, deliberaren d'embalsemar lo cors de Tirant per ço com lo tenien de portar en Bretanya.

E partiren ab lo cors, del lloc on Tirant era finat, e feren la via de la ciutat de Constantinoble. Com hi foren arribats, fon ja gran hora de nit. Plegats al portal de la ciutat, lo rei Escariano pres comiat del rei de Sicília e del Rei de Feç e del Duc de Macedònia e d'Hipòlit; e ab les sua gent se'n tornà a la ciutat d'on era partit, fent molt grans lamentacions, car lo rei Escariano amava en extrem a Tirant. E los altres posaren lo cors de Tirant dins la ciutat en una casa on per

los metges fon embalsemat. Aprés que l'hagueren embalsemat, vestiren-li un gipó de brocat e una roba d'estat de brocat forrada de marts gebelins; e així el portaren a l'església major de la ciutat, ço és, de Senta Sofia. Aquí li fon fet un cadafal molt alt e gran, tot cobert de brocat, e sobre lo cadafal un gran llit de parament molt noblement emparamentat de draps d'or ab son bell cortinatge del drap mateix; e aquí posaren lo cors de Tirant sobre lo llit gitat ab espasa cenyida.

E com l'Emperador sabé que Tirant era mort, dolent-se de tan gran desventura, llamentant-se passà la major part de la nit; e venint lo dia anà a l'església per fer-li honor e fer-li molt gran sepultura ab les obsèques acostumades als grans senyors.

La Princesa, que véu tota la gent plorava, estava molt admirada. Demanà e volgué saber de què ploraven los del palau e les sues donzelles. Tingué pensament que no fos mort son pare l'Emperador, e llevà's en camisa molt cuitada; féu-se a la finestra e véu lo Duc de Macedònia qui anava plorant e arrencant-se los cabells del seu cap, e Hipòlit e molts altres, qui ab les mans s'arrapaven la cara e dant del cap per les parets.

—Per un sol Déu vos prec — dix la Princesa — vosaltres me vullau dir la veritat. ¿Quina és la causa de tanta novitat e tristícia?—. Parlà la viuda de Montsant e dix: —Senyora, no s'excusa que no ho hajau de saber qualque hora. Tirant és passat d'aquesta present vida en l'altra, e ha pagat son deute a natura. E hora de mija nit lo han portat a l'església per donar-li eclesiàstica sepultura segons ell és mereixedor. Allí és l'Emperador, lo qual plora e fa molt gran dol de la sua mort, que dengú no el pot aconsolar. — 5 10

La Princesa estec sens record negú; ni plorà ni pogué parlar, sinó que sanglotant e sospirant, après un poc espai dix: —Dau-me les mies robes que el meu pare m'havia fetes fer per a la solemnitat de les mies bodes, que encara no les m'havia vestides, qui eren de molt gran estima —. E foren-li portades prestament. Com les s'hagué vestides, dix-li la viuda de Montsant: — ¡E com, senyora, en la mort d'un tan admirable cavaller, mort en servei de la majestat del senyor Emperador e vostre, vos vestiu e abillau així com si anàsseu a bodes! Tots los altres van vestits de marregues de dol e de tristor, que no és negú qui de plorar abstenir-se puga; e vostra altesa, qui se'n deuria més sentir e 15 20 25

senyalar, vos sou abillada, cosa que jamés viu fer ni he oït dir ni sia estat fet —. No cureu, na viuda — dix la Princesa —, io me'n senyalaré com serà la hora. —

- 5 Com se fon lligada, ab totes les sues dones e donzelles davallà de l'imperial palau l'entristida senyora e ab cuitats passos de dolorosa angústia anà-se'n a l'església on era lo cors del seu Tirant. E pujada alt en lo ca-
- 10 dafal, com véu lo cors de Tirant, lo cor li pensà esclatar, e la ira li esforçà l'animo, que pujà sobre lo llit ab tals contrasts, los ulls corrent vives llàgremes, e llançà's sobre lo cors de Tirant e ab tals paraules, de contí-
- 15 nues llàgremes acompanyades, féu principi a la següent lamentació: —O fortuna monstruosa, ¡no havia prou durat dol i tristor del meu germà e de la dolor qui per tot l'Imperi era, e ara ho has volgut tot aterrar! Aquest
- 20 era sustentació de ma vida, aquest era consolació de tot lo poble e repòs de la vellea de mon pare. Aquest darrer dia amarg de la tua vida, és estat darrer de tot lo nostre Imperi. ¡O durs fats cruels e miserables, e com
- 25 no permetés que io, ab les mies desaventurades mans, pogués servir aquest gloriós cavaller! ¡Deixau-lo'm besar moltes vegades per contentar la mia adolorida ànima! —

E besava lo fred cors l'afligida senyora ab tanta força que es rompé lo nas llançant abundosa sang, que los ulls e la cara tenia plena de sang. No era negú que la ves llamentar, que no llançàs abundoses llàgremes de dolor. Aprés tornà a dir: —Puix la fortuna ha ordenat e vol que així sia, los meus ulls no deuen jamés alegrar-se, sinó que vull anar a cercar l'ànima d'aquell qui solia ésser meu Tirant en los llocs benaventurats on reposa la sua ànima, si trobar-la poré. E certamente ab tu vull fer companyia en la mort, puix en la vida, que t'he tant amat, no t'he pogut servir. ¡O vosaltres, dones o donzelles mies, no ploreu! Estojau aqueixes llàgremes a més desijada fortuna, car molt prest plorareu lo mal present ensems ab l'esdevenidor: basta que io plore e llamente, perquè aquests són mals meus. Ai trista de mi! que io plore e cride: on és lo meu Tirant?; e tinc-lo davant los meus ulls mort e tot ple de la mia sang. O Tirant, rep los besars e los plors e sospirs ensems e pren aquestes llàgremes, car tot quant te dó m'és restat de tu. —

E dites aquestes paraules, caigué sobre lo cors esmortida. Fon llevada prestament de sobre lo cors, e per los metges ab aigües cordials e altres coses fon retornada. E cobrat

lo record, no tardà sobre lo cors mort la ja quasi morta senyora llançar-se, e la boca freda besar de Tirant; rompé los seus cabells, les vestidures ensem ab lo cuiro dels pits i de la cara, la trista sobre totes les altres adolorida; i estesa sobre lo cors, besant la boca freda, mesclava les sues llàgremes calentes ab les fredes de Tirant. E volent pronunciar no podia, ni sabia tristes paraules a tanta dolor conformes. I ab les mans tremolant, los ulls de Tirant obria, los quals primer ab la boca, après ab los seus ulls besant, així d'abundant llàgremes omplia, que semblava Tirant, encara mort, plorant la dolor de la sua Carmesina viva, planyent deplorava.

L'Emperador, afligit de les llamentacions de la filla, dix: —Jamés hauria fi lo dol e plor de ma filla. Per ço, los meus cavallers, preniu-la e portau-la al meu palau en les sues cambres per força o per grat. —

E així fon fet. E lo pare atribulat anava après d'ella dient: —Porem ben dir: mort és lo pilar qui sostenia la cavalleria! E vós, ma filla, qui sou senyora de tot quant io he, no façau tal capteniment de vós mateixa, car la vostra dolor és mort per a mi. Lleixau-vos de plorar e mostrau a la gent la vostra cara alegre. —

Respòs la Princesa: — ¡Ai Emperador, senyor, engendrador d'aquesta miserable de filla! ¡E bé pensa vostra majestat aconhortar la mia dolor! Aquest pensava io fos consolació mia. ¡Ai trista, que no puc retenir les mies llàgremes, que aigua bullent par que sien! —

Lo mesquí de pare, com veu que sa filla e les altres dones, totes estaven fent gran dol e plant, no pogué aturar en la cambra: de sobres de dolor se n'anà. E la Princesa s'assigué sobre lo llit e dix: — Veniu, les mies feels donzelles, ajudau-me a despullar, que prou temps tendreu per plorar. Llevau-me primer lo que porte al cap, après les robes e tot quant vist. —

E compongué lo seu cors en la més honesta manera que pogué. Com veien la Princesa quasi més morta que viva, maleïen la fortuna que en tan gran agonia les havia conduïdes, e veien los metges qui deïen que de dona mortal eren tots los seus senyals, que tanta dolor tingué de la mort de Tirant, que per la boca llançava viva sang.

Entrà per la cambra la dolorosa Emperadriu sabent que sa filla tan mal estava. Com la véu en tal punt estar, pres tanta alteració que no podia parlar, e après un poc

espai, cobrats los sentiments, dix semblants paraules: —O filla mia, ¿és aquest lo goig e l'alegria que io esperava haver de tu? ¿Són aquestes les núpcies que ab tanta consolació
5 ton pare e io e tot lo poble esperàvem de tu? ¿Són aquests los dies assignats de celebrar núpcies imperials? ¿Són aquests los tàlems que acostumen posar a les donzelles lo dia benaventurat de les seves bodes? ¿Són
10 aquests los cants que s'acostumen de cantar en tals festes? Digau, ma filla, ¿són aquestes aquelles alegres consolacions e benediccions que pare e mare donen a sa filla en aquell dia del seu repòs? Veig lo pobre d'Em-
15 perador qui en terra està gitat; veig les dones i donzelles totes escabellonades, e veig los cavallers e grans senyors: tots fan un dol, tots se llamenten. ¡Quin dia és tan amarg e ple de tanta tristor! Veig tots els órdens
20 dels frares venir ab veus doloroses, e no és negú puixa cantar. Digau-me ¿quina festa és aquesta que tots la colen? Escassament negú no pot parlar sinó ab cara de dolor —. E no pogué més parlar: tant la dolor la cons-
25 trenyia.

—Si l'esperança de morir no em detingués — dix la Princesa —, jo em mataria. ¿Com me pot dir vostra excellència, senyora, que io

m'aconhort e m'alegre, que haja perdut un tal cavaller, qui m'era marit e senyor, qui en lo món par no tenia? ¿Per què em cal tant parlar? Que io no deig haver temor de morir, ni excusar-me'n dec per fer companyia a un tan valerós cavaller e entre tots los altres singular. Miserable cosa és haver temor de ço que hom no espera haver res. O dolor! manifesta los meus mals, car no és dona ni donzella en lo món qui puga ésser dita miserable sinó io. Feu-me venir ací lo meu protector pare e senyor, perquè veja la mia mort e la fi que faré per ço que li reste alguna cosa de sa filla. —

[MORT DE L'EMPERADOR I DE LA PRINCESA]

Com lo trist de pare fou vengut, suplicà'l benignament se volgués gitar a la un costat, e l'Emperadriu a l'altre; e ella estava en mig e pres-se a dir paraules de semblant estil: —Ara deixem les vanitats d'aquest món e façam lo que tenim de fer; car io conec que la mia ànima del meu cors partir-se vol per anar allà on és la de Tirant. Perquè us prec a tots que em façau prestament venir lo meu

pare confessor —, qui era lo guardià del monestir del gloriós Sent Francesc, gran doctor en la sacra teologia, home de santíssima vida. Com fon vengut, la Princesa li dix:

5 —Pare, io vull fer confessió general en presència de tots los que ací són, car puix no he hagut vergonya de cometre los pecats, no vull haver vergonya de confessar-los públicament. —

10 E dix en la següent forma: —Io indigna pecadora me confés a nostre Senyor Déu e a la sacratíssima Verge Maria, mare sua, e a tots los sants e santes de Paradís, e a vós, pare espiritual, de tots los meus pecats que
15 contra la majestat del meu senyor Jesucrist he comesos. E primerament confés que crec bé e fermament en tots los sants articles de la santa fe catòlica e en tots los sants sagraments de santa mare Església; e en aquesta
20 santa fe vull viure e morir, oferint e presentant-los a mon Déu e a mon creador, protestant ara e en la hora de la mia mort, que io no hi consent, ans ara, per llavors, he per revocat e anul·lat tot ço que sia contra aque-
25 lla. E, més, pare meu, confés io, indigna pecadora, haver pecat, car he pres del tresor de mon pare, sens llicència e voluntat sua, per dar a Tirant perquè es mostràs entre los

altres senyors de l'Imperi més ric e lliberal. E per ço, senyor Emperador, suplic a vostra majestat de voler-me perdonar, e vaja en remuneració del tot que vostra altesa m'havia de dar. E deman-ne perdó a nostre senyor Déu, e a vós, pare, de confessió penitència, car io de bon cor me'n penit. E, més, pare meu, he pecat greument, car consentí que Tirant, marit e espòs meu, prengué la despulla de la mia virginitat ans del temps permès per la santa mare Església, de què me'n penit e en deman vènia e perdó al meu senyor Jesucrist, e a vós, pare, ne deman condigna penitència. E, més, pare, me confés com no he amat a mon Déu e creador ne servit en aquella manera que devia ne só obligada, ans he despès la major part del meu temps en vanitats i en coses inútils a la mia ànima, per què en deman vènia e perdó a Nostre Senyor, e a vós, pare, condigna penitència. E, més, pare, me confés com no he feta ne servada aquella honor, amor e obediència que só tenguda al senyor mon pare e a la senyora ma mare, així com bona filla e obedient deu fer, ans algunes vegades he passats sos manaments, en gran dan de la mia ànima, de què en deman vènia e perdó a mon Déu e creador e a ells e

a vós, pare, condigna penitència. De tots los altres pecats que he fets, cogitats e obrats, los quals a present no tinc en record, mas tinc en preposít de confessar-los si tinc temps
5 ni en vénen a la memòria, suplic a la misericòrdia del meu senyor Jesucrist que per la sua clemència e pietat e per los mèrits de la sua sacratíssima passió, los me vulla perdonar. E deman-ne ara a vós, pare, penitència;
10 car io em penit de bon cor e de bona voluntat, e volguera no haver-los fets. —

Llavors lo confessor li féu fer la confessió general, e après l'absolgué a pena e a culpa, car bulla tenien del Papa que tots los
15 emperadors de Contestinoble e llurs descendents en l'article de la mort, se podien fer absoldre a pena e a culpa. E aquesta gràcia havien obtesa per l'Imperi Romà que havien donat a l'Església. Com l'absolució fon feta,
20 la Princesa demanà li fos portat lo preciós cors de Jesucrist, e ab molta devoció e contrició rebé aquell, que tots los que en la cambra eren estaven admirats de la gran constància e fermetat d'ànimo que la Princesa
25 tenia, e les moltes oracions que dix davant lo Corpus, que no fóra cor de ferro en lo món qui oís semblants paraules, que no abundàs en moltes llàgremes.

Com la Princesa hagué dada refecció a l'ànima, ella se féu venir lo secretari de l'Emperador, e girà's a son pare e dix-li semblants paraules: — Pare e senyor, si a la majestat vostra serà placent, io volria 5 dispondre de mos béns e de la mia ànima —. (Car la Princesa tenia un gran comdat qui havia nom de Benaixí, e moltes robes e joies qui eren de gran estima.) L'Emperador li respòs: — Ma filla, io us dono llicència de fer 10 tot lo que a vós serà placent, car perdent a vós, io perd la vida, e tot lo bé d'aquest món —. E la Princesa lo hi regracià e li'n féu infinides gràcies. E girà's al secretari e dix-li que continuàs lo seu testament en estil 15 de semblants paraules:

“Com totes les coses mundanals sien transitòries e allenegables, e les persones sàvies deuen dispensar e proveir en l'esdevenidor, 20 perquè, complit lo temps del peregrinar d'aquest miserable món, tornant al seu Creador ab molta alegria, puixen dar bon compte de la sua ànima.

”E per amor d'açò, io, Carmesina, filla 25 del sereníssim Emperador de Contestinoble e Princesa de l'Imperi grec, detenguda en malaltia de la qual desige e só certa de morir,

emperò en mon bon seny, ferma, éntrega e manifesta paraula, en presència de la majestat del senyor Emperador, pare meu, e de la sereníssima Emperadriu, mare e senyora
5 mia, e ab llur líbera voluntat: en nom del meu senyor Déu Jesucrist, faç e ordén lo present meu testament e darrera voluntat mia.

"En lo qual pos marmessors meus, e del
10 meu present testament executadors, l'egregi Diafebus, Duc de Macedònia, e l'egrègia Estefania, muller sua, als quals suplic carament tinguen la mia ànima per recomanada.

"E suplic als damunt dits marmessors e
15 els man, a càrrec de llur ànima, que facen posar lo meu cos ab lo de Tirant ensems en aquell lloc on Tirant ha manat que sia posat lo seu; car puix en vida no havem pogut estar ensems, almenys que los cossos en la
20 mort sien units fins a la fi del món.

"E, més, vull e man que lo comdat meu sia venut, e totes les mies robes e joies, e los preus qui n'eixiran, sien repartits en casaments a totes les mies donzelles, segons l'estat e condició de cascuna, a coneguda de mos
25 marmessors. E que per l'ànima mia distribuesquen de mos béns lo que ell coneixeran que sia vist faedor. Tots los altres béns e

drets meus, los quals tinc en l'Imperi grec, faç e instituesc hereva mia universal la preclaríssima Emperadriu, mare e senyora mia, que aquella en lloc meu sia posada e succeeixca en tot l'Imperi, com la mia persona, a fer d'aquell e de tots los drets meus a ses pròpies voluntats.” 5

Com la Princesa hagué ordenat de sos béns e de la sua ànima, pres comiat de l'Emperador, pare seu, besant-li les mans e la boca moltes vegades, e per semblant a l'Emperadriu, sa mare; demanant-los ab molta humilitat perdó e la llur benedicció. ¡O trista, mísera de mi! — dix la Princesa — io veig l'Emperador més mort que viu per ocasió mia. D'una part me tira la mort de Tirant, e de l'altra lo meu pare; cascuna part me venç. — 15

E lo miserable de pare, trist e ple d'amargues llàgremes, com véu estar sa filla en passament, que ab gran pena podia parlar, e li hagué oït dir tantes adolorides paraules, e véu lo gran plor que era en la cambra e per lo palau, ab gran torbació e fora de seny, quasi mig mort, se volgué llevar del llit per anar-se'n. E caigué en terra, car fallí-li l'esperit. E així esmortit, lo prengueren en bra- 20 25

ços. Passaren-lo en una altra cambra, e posaren-lo sobre un llit, e aquí finà sos darrers dies, ans que sa filla la Princesa.

Los crits foren molt grans per la mort de
5 l'Emperador, que fou forçat que vingués a notícia de l'Emperadriu e de la Princesa. L'Emperadriu cuità tant com pogué, e ja fon passat l'Emperador d'esta vida. Pensau la miserable senyora quina devia estar: veu-
10 re morts marit, filla e gendre. Negú no em demane de semblant dolor com en aquell palau era. E tanta tribulació venir en un dia!

Dix la Princesa: —Ajudau-me a seure en un llit e oireu les mies paraules. Bé sabeu
15 tots generalment com, per mort de l'Emperador, pare meu, io só succeïdora en l'Imperi grec. E per ço, los meus cavallers, io us man, sots pena de la feeltat que éreu tenguts a la majestat del senyor Emperador, e ara a
20 mi, que em porteu lo cors de mon pare e lo de Tirant ací —. E així ho hagueren a fer forçadament. E féu-se posar l'Emperador a la part dreta e Tirant a la sinestra; e ella estava en mig, e sovint besava a son pare e
25 molt més a Tirant. E cridà ab veu dèbil e miserable: —¡Mirau, cavallers, los qui d'amor sentiü, preneu espill de mi si só benaventurada! Tinc a la una part un Emperador e

a l'altra lo millor cavaller del món! Mirau si me'n dec anar aconsolada en l'altre món, que tan bona companya tinga. Ara vinga la mort tota hora que li plàcia, car io só presta de rebre-la ab bona paciència. Emperò, tu, Senyor, qui est Déu de natura e pots obrar sobre natura, volria que, mitjançant la tua misericòrdia, fesses en Tirant lo miracle gran que fist a Llätzer: mostra ací lo teu gran e infinit poder, e io seré guarida de continent si aquest ateny salut e vida. E si no vols perdonar a aquest no perdones a mi la mort, car viure sens ell no desige. O senyor meu Jesucrist! la mia ànima no em vol fer més companyia, car en les comes i en los peus no tinc sentiment negú. E per ço, acostau-vos a mi, les mies lleals germanes e companyones, e besau-me totes de una en una, e sentireu part de la mia misèria. —

E així fon fet. E la primera començà la Reina d'Etiòpia, e après la Reina de Feç, après la Duquessa de Macedònia e après totes les altres dones e donzelles sues e de sa mare li besaren la mà e la boca, e prengueren dolorós comiat de la Princesa ab gran multitud de llàgrimes que hi foren escampades. E fet açò, ab gran humilitat los demanà perdó en general. E féu-se donar la

creu e mirant e contemplant en aquella, dix
les següents paraules ab molta devoció: — ¡O
Senyor meu Jesucrist, qui volguist pendre
mort e passió en l'arbre de la vera creu, per
5 rembre natura humana e a mi pecadora!, te
suplic que em vulles obrir los teus tresors
donat-me una gota de les tues dolors, la qual
me faça plànyer en general totes les injúries
que io, pecadora, contra tu he comeses en
10 aquest present món. E suplic-te, Senyor, que
em vulles donar dolor e compassió en lo meu
cor, la qual me faça plànyer les afliccions e
penes les quals per mi, pecadora, volguist
passar e sostenir. E faç-te infinides gràcies
15 com me fas morir en hàbit e llei crestiana.
E em penit de bon cor e de bona voluntat de
tots los pecats e defalliments que he fets
contra lo meu creador e senyor e contra mon
proïisme. E atorg e confés que jamés no he
20 viscut nì despès lo meu temps així com de-
guera, e tinc voluntat d'esmenar e de mudar
en bé la mia vida si Déu me donàs espai que
visqués. Senyor meu, la mort preciosa del
meu senyor Jesucrist pos entre mi e los meus
25 pecats, e entre tu e lo teu juí; en altra ma-
nera no vull entrar en juí ab tu. Senyor meu,
la mort preciosa del meu senyor Jesucrist pos
entre mi e la tua ira. Pare meu e senyor, en

les tues mans precioses coman lo meu esperit, car tu has remuda a mi, qui est senyor de pietat e ple de molta misericòrdia. Molt humilment te prec, Senyor meu, que no et recorden los pecats de la mia joventut, ne 5
 les mies ignoràncies, mas sies recordant de mi, pecadora, segons la tua gran misericòrdia. E en la glòria de la tua santa claredat sien-me oberts los cels. E coman, Senyor, en les
 tues sagrades mans lo meu esperit, per ço 10
 que lo príncep de tenebres no em puixa noure, mas tu, Senyor meu misericordiós, lo en defèn, e en ta guarda lo pren. ¡O Déu complit de tota amor e bonea, al qual solament se pertany de perdonar! Atorga'm, Senyor, 15
 que la mia ànima, llunyada e despullada dels vicis terrenals, sia collocada entre la companyia per tu remuda. E coman-me a Déu,-qui m'ha creada. —

E dient aquestes e semblants paraules la 20
 Princesa reté l'esperit al seu Creador. E fon vista gran claredat d'àngels en la sua fi, qui se'n portaren la sua ànima ab la de Tirant, qui aquí era present en la sua fi, qui l'esperava.

[HIPÒLIT, EMPERADOR]

Passada la Princesa d'esta vida, fon apagada tota la llum imperial. Los plors e los crits foren en lo palau tan grans, que tota la ciutat feien ressonar. E la primera dolor de Tirant e de l'Emperador fon renovellada e redoblada. La trista de l'Emperadriu s'esmortí per tal manera que los metges no la podien fer retornar; e Hipòlit se batia lo cap e la cara pensant-se que fos morta. A la fi tantes coses li feren, que après espai d'una hora passada, ab gran dificultat ella retornà; e Hipòlit li estava contínuament de prop molt adolorit fregant-li los polsos e llançant-li aigua-ros per la cara. Com fon tornada en son record, prengueren-la en braços e portaren-la en la sua cambra e gitaren-la sobre un llit de repòs. E Hipòlit sempre al seu costat, aconhortant-la e dient-li moltes paraules de consolació per dar-li conhort e per reduir-li a memòria les llurs amors, car sempre havia perseverat en aquelles. E l'Emperadriu, qui l'amava més que a sa filla ni a si mateixa,

per la gran bondat e gentilea que havia trobada en Hipòlit, e li era estat sempre molt obedi-ent en tot lo que per ella li era manat. E no us penseu que en aquell cas Hipòlit tingués gran dolor; car de continent que Tirant fon mort, llevà son compte que ell seria emperador, e molt més après la mort de l'Emperador e de sa filla, car tenia confiança de la molta amor que l'Emperadriu li portava que, tota vergonya a part posada, lo pendria per marit e per fill; car acostumada cosa és de les velles que volen llurs fills per marits per esmenar les faltes de llur jovent volent-ne fer aquella penitència. 5 10

Après que l'Emperadriu hagué passades algunes raons ab Hipòlit e ab lo besar li foren remeiades un poc les dolors, dix semblants paraules a Hipòlit: —Mon fill e senyor, prec-vos que com a senyor vullau manar e dar orde que les obsèques sien fetes de l'Emperador, de ma filla e de Tirant perquè après se puixa complir lo desig vostre e meu. — 15 20

Oïdes per Hipòlit paraules de tanta amor, li besà la mà e la boca e dix que faria tot lo que sa majestat li manava. Hipòlit anà a la cambra de la Princesa, on jaïen los tres cosos morts, e manà, de part de l'Emperadriu, 25

que portassen de continent Tirant en lo seu cadafal en l'església. E fon fet prestament.

Aprés manà als cirurgians que embalsmassen lo cors de l'Emperador e de la Princesa. E Hipòlit féu fer en l'església de Senta Sofia un altre cadafal molt més bell e
5 pus alt que lo de Tirant, ab son bell llit encortinat e tot emparamentat de draps d'or molt singulars segons tal senyor era mereixedor; e féu portar lo cors de l'Emperador
10 al seu cadafal. E la Princesa féu posar en lo llit de Tirant, al seu costat a la part dreta.

E féu fer crida per tota la ciutat, que tots aquells qui volguessen portar dol de l'Emperador o de la Princesa o de Tirant, que anassen en certa casa, que ell tenia consignada en la ciutat, que aquí los darien drap per a marregues, així a hòmens com a dones. E dins
15 espai d'un dia, tots los del palau e de la ciutat e tots los estrangers foren vestits de marregues. E, més, lo virtuós Hipòlit proveí que, de dues jornades entorn de Contestinoble, vinguessen tots los eclesiàstics, així frares, com capellans e monges, per fer les obsequies dels defunts; e trobaren-s'hi mil e dos
20 cents per compte.

E assignaren la sepultura fos feta al quinzen dia après la mort de l'Emperador. E tra-

mès per tots los barons de Grècia, així aquells qui eren ab la gent d'armes com als altres qui eren en llurs heretats, que fossen presents a les obsèques de llur senyor Emperador. E més avant tramès ambaixada al rei Escariano de part de l'Emperadriu e sua, que li fos placent venir a fer honor a la sepultura de l'Emperador e de sa filla e de son car amic e germà Tirant; car puix no els havia pogut fer honor a les bodes que la volgués fer a la sepultura. E lo rei Escariano li tramès a dir que era content, puix a Nostre Senyor placent era; mas que ab altra alegria esperava ell d'entrar en la ciutat de Contestinoble. E de continent ordenà la sua gent d'armes e manà als capitans que no es partissen d'allí, que ell seria prest tornat. E ab cent cavallers partí e féu la via de Contestinoble.

En aquest espai de temps que la gent s'ajustava, Hipòlit fé ajustar en una cambra lo Rei de Sicília, e lo Rei de Feç e lo duc de Macedònia e lo Marquès de Lliçana e lo Vescomte de Branxes e alguns altres del seu parentat, a consell. E dix-los les paraules següents: —Senyors e germans meus: no ignoren les senyories vostres lo gran dan que ens és vengut per la mort de nostre pare e senyor

Tirant, car aquest s'esperava ésser emperador e haguera exalçats e ben heretats a tots los del nostre parentat; per què ara som fora d'aquesta esperança, e per ço és de necessitat
5 que ab temps prengam consell què és de fer. Car poden pensar les senyories vostres que tot l'Imperi resta en poder e senyoria de l'Emperadriu. Si bé la sua edat és avançada, algun gran senyor se casarà ab ella de bona
10 voluntat, e ho tindrà a gràcia per ésser emperador. E après mort d'ella, restarà senyor, e per ventura tractarà mal los estrangers qui som nosaltres ací heretats. Per què io só de parer que seria bo que féssem u de nosaltres
15 emperador e que tots li ajudàssem, e aquest tal heretaria molt bé a tots los altres. Per què us suplic que cascú hi diga son parer. —

E donà fi a son parlar. Après parlà lo rei de Sicília e dix que ell tenia per bona cosa
20 que la u d'ells fos elet per emperador; que elegissen ells qual hi seria més dispost. Parlà lo rei de Feç, perquè era lo major del parentat e dix semblants paraules: —Senyors e germans meus, jo tinc per bon consell que
25 u del nostre parentat sia elet emperador. Emperò, segons mon parer, havem a seguir l'orde del testament de Tirant, après lo de la Princesa; e sobre aquests testaments veu-

rem qual de tots hi serà més suficient. —
E tots tingueren per bo lo que lo rei de Feç
havia dit. E trameteren per lo secretari de
Tirant e per lo de l'Emperador, e feren-se
llegir los testaments. Com foren llests, fe- 5
ren eixir los secretaris defora la cambra, e
parlà lo Duc de Macedònia en la següent for-
ma: —Senyors e germans meus: segons veig
la nostra elecció és molt clara, que no sofir
disputa, car io veig que lo nostre bon parent 10
e senyor lleixa hereu seu en tots los drets que
ha guanyats en l'Imperi grec e tots los que
per l'Emperador li són estats atorgats, de
la successió de l'Imperi, a Hipòlit, que ací
és present. E més avant veig que la Prin- 15
cesa lleixa hereva a sa mare, de tot l'Im-
peri. Per què io no veig que més s'hi puga
fer que, atesa sa amistat antiga, que tots
sabem que Hipòlit té ab l'Emperadriu, que
la prenga per muller, e alçar-lo hem empe- 20
rador, e farem justícia. E aquest, per sa
bondat e virtut, nos conservarà cascú en
son heretatge, car és de la nostra sang. —

Aprés parlà lo Marquès de Lliçana, almi-
rall, e dix: —Senyors, io tinc per bo lo con- 25
sell del Duc de Macedònia e lloe aquell, per-
què tots tenim mullers e d'altra part per la
lleixa de Tirant. —

E tots los altres ho lloaren e foren d'un acord que Hipòlit fos elet Emperador e marrit de l'Emperadriu. Com Hipòlit véu la molta gentilesa de los parents, féu-los infinides gràcies de la molta amor que en ells tenia coneguda; e que votava a Déu e a Nostra Senyora, mare sua, que si Déu li feia gràcia que ell fos emperador, que ell los remuneraria en tal guisa que ells ne serien tots contents. E deliberaren que, après fetes les obsèques als defunts, que el llevassen emperador, e farien matrimoni d'ell ab l'Emperadriu.

15 La nit vinent entrà en Contestinoble lo magnànim rei Escariano, vestit de marregues, ab tots los seus, e per Hipòlit fon ab molt gran amor rebut, e per la Reina, sa muller, qui pres sobirana alegria en la sua venguda. E Hipòlit aposentà lo rei Escariano en lo palau de l'Emperador, en un bell apartament que estava molt bé en orde. E aquí prestament lo vingueren a veure lo rei de Sicília, lo rei de Feç e lo duc de Macedònia
20 ab molts altres cavallers, e feren-se molt gran festa.

E après un poc espai que es foren festejats, lo rei Escariano pres comiat d'ells,

e sol ab la Reina sa muller, que pres per la
mà, e ab Hipòlit, volgué anar a fer reverèn-
cia a l'Emperadriu. Com foren en la cam-
bra, lo rei Escariano féu molt gran honor a
l'Emperadriu e ella l'abraçà ab agraciat 5
gest, e ab cara molt afable mostrant molta
contentació de la sua venguda. Pres-lo per
la mà e féu-lo seure al seu costat, e lo rei
Escariano féu principi a tals paraules: —La
molta glòria que de vostra gloriosa fama 10
se sona per lo món, senyora de l'Imperi
grec, me ha fet sempre desijar de venir-vos a
fer reverència, com me tinga per obligat de
servir-vos per lo molt merèixer de la ma-
jestat vostra e per amor d'aquell virtuós ca- 15
valler, germà meu e senyor, Tirant lo Blanc,
qui em tenia tan cativat ab la sua amor, que
io haguera dat per restauració de la sua
vida, tot quant per Déu e per ell tinc en lo
món acomanat, i encara les dues parts dels 20
dies de ma vida; car per la sua amor era
partit de la mia terra per ajudar-li a cobrar
tot l'Imperi; e la Reina, muller mia, no era
venguda per pus sinó per ésser a les bodes
del meu germà Tirant e de la virtuosa Prin- 25
cesa; la mort dels quals és estada a mi molt
greu e enujosa per la molta virtut que los
dos posseïen. E tendré a molta gràcia que,

en esmena d'ells, en tota ma vida servir io us puixa. —

Acabant lo rei Escariano, après un poc espai l'Emperadriu ab veu baixa féu principi a paraules de semblant estil: — Molta glòria és per a mi que un rei tan magnànim e virtuós me diga paraules de tanta afabilitat, car sols del dir-vos ne reste obligada. E regracie-us molt la vostra vista e molt més los treballs que haveu passats per venir-nos a ajudar en dar fi e compliment a la conquesta, la qual, per gràcia de Nostre Senyor, e per los treballs vostre e del meu benaventurat fill Tirant, és venguda a bona fi. Emperò és estada ben comprada ab la pèrdua de tres persones, les majors e millors que en tot lo món fossen. E d'açò io no me'n puc gens alegrar per haver perdut lo major bé que tenia ni podia tenir en aquest món; e serà a mi augment de dolor e tristor per a tots los dies de la mia trista vida —. E ab aquestes paraules l'Emperadriu no pogué més parlar, sinó que abundà en vives llàgremes. Com un poc hagué plorat, lo rei Escariano aconsolà molt a l'Emperadriu. E prengueren comiat de l'Emperadriu, perquè gran part de la nit era passada e anaren a reposar.

E Hipòlit aquella nit anà a dormir ab l'Emperadriu, e recità-li tot lo parlament que havia tengut ab sos parents, e com tots havien determenat ab bona concòrdia: —Que us prenguéis per muller. Io, senyora, bé co- 5 nec que no só digne de tant de bé ni mereixedor d'ésser-vos marit ni encara servidor; mas confie de la molta amor e virtut de vostra altesa, que m'acceptarà per catiu de vostra majestat. E confiau de mi, senyora e lo 10 meu bé, que us seré tan obedient que em poreu millor manar i ab major senyoria que fins ací fet no haveu, car no desigí jamés res tant com és que lo meu servir vos fos accepte. — 15

Respòs l'Emperadriu en semblant forma: —Mon fill Hipòlit, no ignores la molta amor que io et porte, e tindré a molta gràcia que tu em vulles pendre per muller. Emperò pots pensar, mon fill e senyor, que en- 20 cara que io sia vella, no trobaràs jamés qui tant t'ame. E per mi te serà feta molta honor, e seràs molt prosperat, car per la molta virtut e gentilea que sempre he coneguda en tu, m'aconhort, per posseir a tu, de totes 25 les altres coses. —

Llavors Hipòlit li volgué besar los peus e les mans. E l'Emperadriu no ho compor-

tà sinó que l'abraçà e besà estretament e passaren aquella delitosa nit molt poc recordants d'aquells que jaïen en los cadafals esperant que els fos feta la honrada sepultura.

5 De matí ans que Febo hagués tramesos los seus lluminosos raigs sobre la terra, se llevà lo sollicit cavaller ple de novell goig, Hipòlit, que aquella nit havia molt bé festejada la dama, e ordenà totes les coses qui eren

10 necessàries per la imperial sepultura.

E lo dia que era estat assignat, tots los barons e cavallers, qui eren estats convidats, foren en la ciutat de Contestinoble. Lo pri-

15 mer dia feren la sepultura de l'Emperador ab la més bella lluminària que jamés fos feta a príncep del món. On foren per magnificar la festa molts reis, ducs, comtes e marquesos e molt noble cavalleria; e tot lo

20 poble de la ciutat, faent molt grans llamentacions de llur bon senyor, e lo clero e preveres qui feien l'ofici divinal, cantaven ab veus tan adolorides, que no fóra persona en lo món qui en llàgremes no abundàs. E ab

25 aquella tan gran solemnitat fon feta aquell dia la sepultura de l'Emperador. Lo segon dia fon feta per la Princesa, per aquell orde mateix. E lo terç dia per Tirant. E en aquells

tres dies ploraven tant e llamentaren, que en tot aquell any no en tingueren desig. E fetes totes les obsèques, posaren lo cors de l'Emperador en una molt rica e bella tomba de jaspis tot niellada d'or e d'atzur e llavorada de les armes imperials ab molt subtil artificio obrades, la qual l'Emperador havia feta fer gran temps havia. E Tirant e la Princesa foren posats dins una caixa de fusta per ço com los tenien de portar en Bretanya. 5 10

E dat compliment a tots lo dessus dit, lo Rei de Sicília e lo Rei de Feç e lo Duc de Macedònia anaren al rei Escariano e recitaren-li tot lo consell que havien tengut tots los parents de Tirant, e com havien deliberat de llevar emperador a Hipòlit. Dix lo rei Escariano: —Gran plaer tinc de la bona deliberació que haveu feta, car io conec que Hipòlit és bon cavaller e virtuós, e és mereixedor d'ésser emperador —. Aprés lo pregaren volgués anar ab ells a fer l'ambaixada a l'Emperadriu, e ell fon molt content. Partiren tres reis e lo duc de Macedònia ab ells, e fon la més noble ambaixada que jamés fos feta a home ne a dona. E anaren a la cambra de l'Emperadriu, on foren rebuts per l'Emperadriu ab grandíssima honor, e pre- 15 20 25

5 sos al rei Escariano e al rei de Sicília per
les mans, assigueren-se en l'imperial estra-
do, l'Emperadriu en mig dels dos reis, e
perquè tenien concertat que lo rei Escariano
10 explicàs l'ambaixada, ab esforç d'animoses
paraules féu tal principi: —L'experiència
manifesta que tenim de vostra amistat e
condició afable, senyora excellentíssima, nos
dóna atreviment de demanar-vos en singu-
15 lar gràcia vullau acceptar la nostra útil e
delitosa ambaixada. E per alleujar part de
vostres treballs e donar repòs e delit a la
vostra afligida persona, havem pensat,
aquests senyors e germans meus e io, que
20 la majestat vostra no està bé així sens com-
panyia, perquè s'ha a donar raó a tals coses
i tan grans, que vostra altesa no hi poria
dar raó; e per quant nosaltres amam molt
la honor vostra e la vostra virtuosa persona,
25 vos suplicam sia de vostra mercè que vullau
pendre marit. E nosaltres vos darem cava-
ller tal e de tan singular virtut e bondat, que
la vostra ànima ne serà consolada, e la vos-
tra excellent persona ben servida e venera-
30 da. E suplicam a vostra excellència que no
us vullau enujar del que diré: que no ignora
la majestat vostra lo bon estament que l'Im-
peri grec és posat per la virtut e singular

cavalleria del bon cavaller Tirant e los drets e gràcies que per la majestat del senyor Emperador li foren atorgades; e com d'aquell d'aquells drets ell ha fet hereu a Hipòlit, nebot seu; e pot pensar vostra excellència que no poríeu regir ne senyorejar tants barons e grans senyors com són en l'Imperi de defendre aquells dels enemics infels qui són circumveïns de l'Imperi: per què, senyora, suplicam e consellam a la majestat vostra que el vullau pendre per marit e senyor, car aquest és tan virtuós cavaller, que la majestat vostra ne serà molt amada e reverida; e és cavaller suficient e molt savi per a regir e defendre l'Imperi qui ab grandíssim treball s'és recobrat. E açò, senyora, vos haurem a gràcia e mercè, que de continent hajam vostra graciosa resposta tal com de vostra altesa confiam. —

Plagueren a l'Emperadriu les virtutes paraules del rei Escariano, e un poc espai tardà en donar-li tal resposta: —De la celsitud de la senyoria de vosaltres, magnànims e virtuosos senyors, està la mia pensa així ab la llengua alterada, que egualment estime difícil refusar o acceptar la vostra demanda. Emperò, mireu les senyories vostres e coneixereu que io tinc justa causa de re-

fusar, com la mia disposició no és per a pendre marit com sia en tal edat constituïda que no só per haver infants, e daria molt mal exemple de mi; per què suplic a les senyories vostres que em tingau per excusada. —

No pogué més comportar lo Rei de Feç que parlàs l'Emperadriu, sinó que ab esforçada veu dix: —Senyora excellentíssima, perdone'm la majestat vostra e les senyories d'aquests senyors, que lo meu ànimo no ha pogut comportar d'oïr paraules de vostra excellència qui són contràries a la vostra ànima e no menys a la honor i fama que de vostra altesa s'espera, car puix a la divina Providència és estat plasent que vostra majestat resta senyora e regidora de tot l'Imperi grec, no és possible poder-lo vós regir ne conservar, ans de necessitat s'iria a perdre o teniu a pendre marit; per què, senyora, altra volta vos suplicam e us demanam de gràcia que façau lo que us consellam, e serà útil, honor e delit vostre, car nosaltres vos darem tal marit que serà fet a tot lo plaer e consolació vostra, e tal cavaller que sabrà defendre la terra e serà parent del gloriós Tirant, que tots los de l'Imperi ne seran molt contents e aconsolats com oiran

nomenar que sia parent e criat de Tirant e nodrit en los vostres imperials estrados; per ço hajam tal resposta de vostra majestat que ens n'anem aconsolats. —

E donà fi en son parlar. E no tardà un 5
poc espai que, ab vergonya d'extrema gràcia acompanyada, féu l'Emperadriu resposta de semblants paraules: —Senyors magnànims e virtuosos: io us tinc en compte de germans e tinc fe e creença en les senyories 10
vostres que no em consellariéu cosa que fos contrària a mon bé ni a la honor mia; per què io em pose soltament e llibera en les mans de les senyories vostres, que façau de mi e tot l'Imperi com de cosa vostra —. E 15
tots feren gran reverència a l'Emperadriu, e feren-li infinides gràcies. E anaren-se'n molt contents de la bona resposta que l'Emperadriu los havia feta.

E los tres reis ab lo Duc de Macedònia se 20
n'anaren a la cambra d'Hipòlit, lo qual los rebé ab molta amor. E recitaren-li tot lo parlament que havien tengut ab l'Emperadriu e com era contenta de fer tot lo que ells volrien. Hipòlit s'agenollà e féu-los in- 25
finides gràcies, e fon lo més alegre e content home del món. E prestament lo prengueren e portaren-lo a la cambra de l'Em-

peradriu, feren venir lo bisbe de la ciutat e feren-los esposar en presència de la reina d'Etiòpia e de la reina de Feç, de la duquessa de Macedònia e de totes les dames de la cort, 5 les quals hi prengueren molt gran plaer e consolació per la molta dolor que havien passada e dubtaven que no duràs gran temps. La fama anà per la ciutat com l'Emperadriu s'era esposada ab Hipòlit. Tot lo 10 poble ne fon molt aconsolat e feren gràcies a nostre senyor Déu com tan bon senyor los havia dat, que tots los de la ciutat amaven molt a Hipòlit perquè en lo temps de la necessitat, que ell era capità, los havia ben contractats. 15

Lo següent dia feren molt ben abillar a Hipòlit e a l'Emperadriu. E totes les dames s'abillaren molt bé per fer-li companyia e 20 perquè eren enujades de mal. E feren emparamentar tot lo palau, de draps d'or e de seda així bé e singularment com jamés fos estat. E Hipòlit manà que aquell dia, per millor magnificar la festa, que lo rei de Feç 25 prengués benedicció, e lo marquès de Lliçana e lo vescomte de Branxes, que era esposat ab una filla de la viuda de Montsant, e molts altres barons e cavallers, qui eren

tots esposats, en nombre de vint e cinc, los noms dels quals m'obmet per no tenir prolixitat. Com totes les nòvies foren abillades, Hipòlit ab bella companyia se posà primer ab tots los altres esposats, e après venia l'Emperadriu en mig del rei Escariano e del rei de Sicília; e les altres nòvies venien après acompanyades de molts ducs, comtes e marquesos. E ab gran triumfo anaren a l'església e aquí llevaren emperador a Hipòlit, e féu-los jurament que de tot son poder defendria la santa mare Església, ab les cirimonies acostumades. E tots los barons e cavallers, que aquí present eren, qui vassalls fossen de l'Imperi, lo juraren per senyor. E fet lo jurament, donaren la benedicció a l'Emperador ab l'Emperadriu, e après a totes les altres nòvies. E fet l'ofici, tornaren-se'n al palau ab aquell orde mateix, ab multitud de trompetes, clarons e anafils, tamborinos e xaramites e altres diversitats d'esturments que per escriptura exprimir no es poria. Del triumfant dinar, demesiada cosa seria devisar l'abundància que hi era, atesa la condició dels convidats, e de les danses que seguiren après dinar. E foren fetes singulars festes qui duraren quinze dies, e en cascun dia hi foren fetes danses, juntes e

torneigs e moltes altres coses d'alegria qui feren oblidar les dolors del temps passat.

E passades totes les festes, lo rei Escariano pres comiat de l'Emperador e de l'Emperadriu, del rei de Sicília, e del rei de Feç e de la reina, e del duc de Macedònia e de la duquessa, e de tots los barons e cavallers, e de totes les dames. E la Reina féu per semblant. E isqueren de la ciutat ab gran companyia, car l'Emperador, ab tota la sua cavalleria, e los reis que aquí eren, l'acompanyaren una llegua, e aquí es partiren. L'Emperador se'n tornà a la ciutat ab la sua cavalleria, e lo rei Escariano, presa la sua gent d'armes, ab salvament se'n tornà en la sua terra on fon ben rebut per sos vassalls.

Tornat lo novell Emperador en la ciutat de Contestinoble, tramès a dir a la gent d'armes que Tirant havia deixada, que vinguessen aquí, que ell volia a tots contentar. E fon fet son manament, que a pocs dies foren en la ciutat tots los capitans ab la gent. E pagà a tots bé e complidament. E féu de molts donatius e gràcies a molts cavallers; e pagà a tots los servidors de Tirant los llegats per ell fets, e donà comiat a tota la gent d'armes.

E fet tot lo damunt dit, lo rei de Sicília dix a l'Emperador: —Sereníssim senyor, io al present no faç res ací; e si la majestat vostra serà plassent, me'n torne en Sicília ab llicència vostra —. Respòs l'Emperador: —Germà senyor, infinides són les gràcies que faç a la senyoria vostra, de la vostra bona voluntat, e del gran servei e honor que haveu fet a l'Imperi grec, de què us reste molt obligat. E promet-vos, a fe d'emperador, de jamés fallir-vos en tot lo que a mi sia possible —. E donà-li de grans donatius e moltes joies per a la Reina, e donà molt als seus cavallers, que tots deien que aquest emperador era lo més magnànim senyor e lo més lliberal del món. Aprés l'Emperador se féu venir lo seu almirall, lo marquès de Lliçana, e dix-li que fes posar en orde trenta naus per passar lo rei de Sicília en la sua terra. E l'almirall féu son manament, que en dos dies foren armades e avituallades.

Lo rei de Sicília féu recollir tota la sua gent e lleixà gran part dels cavalls, que no se'n volgué portar. E pres comiat de l'Emperador e de l'Emperadriu, e del rei de Feç e de la Reina, e del duc de Macedònia e de la duquessa e de tots los barons e cavallers e

de totes les dames, e recollits, feren vela e anaren-se'n ab bon salvament.

[ELS COSSOS DE TIRANT I LA PRINCESA CARMESINA SÓN PORTATS A LA BRETANYA]

10 Partit que fon lo rei de Sicília, l'Emperador pregà molt al rei de Feç e al vescomte de Branxes que volguessen portar lo cors de Tirant e de la Princesa en Bretanya. E
15 ells li digueren que per amor de sa majestat e de Tirant, que ho farien de bona voluntat. L'Emperador manà a l'almirall que fes posar en orde quaranta galeres perquè anassen a llur honor. E prestament foren armades e posades en orde.

20 L'Emperador havia feta fer una caixa de fusta, molt bella, tota coberta de planxes d'or totes esmaltades e obrades de molt subtil delicadura, que bé paria sepultura de gran senyor. E féu-hi posar lo cors de Tirant e
25 de la Princesa, tots vestits de brocat fet de fil tirat d'or perquè jamés se pogués podrir; ab la cara descoberta que paria que dormissen. E féu recollir la caixa en una

galera, e féu-hi posar totes les armes de Tirant e totes les banderes e sobrevestes que portava sobre les armes, per ço que fossen meses sobre la sepultura on jauria, perquè en fos memòria per a sempre. E donà l'Emperador al rei de Feç dos cents mília ducats perquè fes fer en Bretanya la sepultura de Tirant e de la Princesa segons lo llur molt merèixer.

Com totes les coses foren en orde, lo rei de Feç e la Reina sa muller prengueren comiat de l'Emperador e de l'Emperadriu, del duc de Macedònia e de la duquessa e de tota la cort, e recolliren-se; e lo vescomte de Branxes ab ells. E feren vela, e anaren tant e ab tan bon temps, que en breus dies foren en Bretanya ab bon salvament. E lo rei de Feç e la reina e lo vescomte de Branxes ab molts nobles e cavallers isqueren en terra en una ciutat qui es nomena Nantes, e aquí per lo duc de Bretanya e per la duquessa e per tots los del parentat foren molt bé rebuts e festejats. E prengueren la caixa de Tirant e de la Princesa, e ab gran professó de molts capellans, frares e monges, lo portaren a l'església major de la ciutat, e fon posada dins una tomba, que quatre grans lleons la sostenien, la qual tomba era obrada d'un

molt clar alabaust, e a l'entorn per los extrems d'aquelles, de lletres gregues buidades de fin or, se llegien tals paraules:

- 5 “Lo cavaller que en armes fon lo fènix
i la que fon de totes la pus bella,
morts són ací en esta xica tomba,
dels quals lo món ressona viva fama:
Tirant lo Blanc e l'alta Carmesina”.

- Eren los lleons obrats e no menys entre-
tallada la tomba de diverses colors: or, at-
zur e altres esmalts, amb molta art e deli-
cadura. A la part dreta de la tomba se mos-
15 traven dos àngels, e altres dos a la part si-
nestra, los quals tenien dos grans escuts:
l'u de les armes de Tirant, e l'altre de les
armes de la Princesa. Aquests lleons e tomba
estaven dins una capella de volta, los arcs
20 de la qual eren de porfis e recolzaven sobre
quatre pilars de jaspis, e la clau del cruer
era d'or massís buidada, guarnida de moltes
fines pedres, e en aquella se veia un altre
àngel qui tenia en les mans l'espasa de Ti-
25 rant tacada de sang de tantes batalles. Lo
païment d'aquesta volta era de marbres, e
les parets cobertes de carmesins brocats.
Sols la tomba estava descoberta. En llarg,

de part de fora, estaven penjats los escuts de diversos cavallers vençuts en camp clos de batalla, e sobre l'arc triomfal, en grans i belles taules, eren pintats alguna part dels meravellosos actes e nobles victòries de Tirant. Mostraven-se allí esteses les armes e guarnicions de la sua excellent persona, e la garrotera, de belles perles, balaixos e safirs circuïda. Moltes banderes e penós en lo més alt de l'església penjaven, de diverses ciutats e províncies victoriosament guanyades; mas entre totes, los penons e estendards de les invencions triomfantment se desplegaven. Eren les devises de Tirant, flames o llengües d'or sobre carmesí, e flames de foc sobre camper d'or; en les flames d'or se cremaven tals lletres: C. C. C. i en les flames de foc se cremaven aquestes: T. T. T.; significant per açò que l'or del seu amor cremant s'apurava en les flames de Carmesina, e no res menys estimava que la Princesa ardentment se mesclava en les apurades flames de son voler. E sobre la tomba, ab lletres d'or estaven esculpits aquests tres versos:

“Amor cruel qui els ha units en vida,
i ab greu dolor lo viure els ha fet perdre,
après la mort, les tanque en lo sepulcre”.

No es poria per llengua expremir les grandíssimes solemnitats que foren fetes en Bretanya en la sepultura de Tirant, car per lo duc de Bretanya e per la duquessa e per
5 tots los parents e parentes de Tirant fon fet molt gran dol de la sua mort com saberen los actes de immortal recordació que per ell eren estats fets, e la gran prosperitat en què pujat era. E en aquell cas ja era mort lo
10 pare e la mare de Tirant.

E lo rei de Feç molt grans almoines e beneficis per l'ànima de Tirant féu, e de la Princesa; que despès molt bé e copiosament los dos cents mília ducats que l'Emperador
15 li havia dats. E festejat molt per lo duc e per tots sos parents, deliberà de tornar-se'n en la sua terra, car sis mesos havia estat en Bretanya per dar bon compliment a tot lo que l'Emperador li havia dat càrrec. Lo rei
20 de Feç e la reina prengueren comiat del duc e de la duquessa e de tots los parents, qui tenien gran dolor de la llur partida. E lo vescomte de Branxes pres, per semblant, comiat de tots. E recolliren-se en les galeres,
25 e feren llur via devers les terres del rei de Feç. E Nostre Senyor los donà tan bon temps, que en breus dies foren en lo port de Tànger. E aquí ixqué lo rei de Feç e la

reina ab tota la sua gent. E lo vescomte de Branxes ab les quaranta galeres se'n tornà en Contestinoble ab bon salvament, e fon molt ben rebut per l'Emperador qui desijava molt saber lo que havien fet en Bretanya.

Lo vescomte de Branxes féu molt discreta relació a l'Emperador de tot lo que havien així com per sa majestat era estat manat. L'Emperador hi pres molt gran plaer, e comprà de continent lo comdat de Benaixí, qui era de la Princesa, per tres cents mília ducats, e donà'l al vescomte de Branxes en premi de sos treballs. Aprés donà a tots aquells qui s'eren casats ab les criades de l'Emperadriu e de la Princesa bones heretats, que en podien molt bé viure a llur honor e cascú segons son grau, que tots n'estaven molt contents. E aprés per temps casà totes les altres així com de bon senyor se pertanyia.

La fortuna pròspera favorí tant aquest emperador Hipòlit e fon tan virtuós cavaller que augmentà, per sa alta cavalleria, molt l'Imperi grec, e amplià aquell de moltes províncies que ell conquistà e ajustà molt gran tresor per la sua molta diligència. Fon molt amat e temut de sos súbdits e encara

dels veïns senyors qui li estaven entorn de l'Imperi. E après pocs dies que ell fon fet emperador, féu traure de presó lo Soldà e lo Gran Turc e tots los altres reis i grans
5 senyors qui ab ells presos eren, e feren pau e treva a cent e un any, e festejà'ls molt, que
ells ne foren tan contents que li feren moltes submissions e de grans ofertes tota hora que els hagués mester, de valer-li contra tot
10 lo món. Après l'Emperador ab dues galeres los féu passar en la Turquia.

Aquest emperador Hipòlit visqué llong temps. Emperò l'Emperadriu no visqué. après la mort de sa filla, sinó tres anys. E
15 l'Emperador, après poc temps, pres una altra muller, la qual fon filla del rei d'Anglaterra. Aquesta emperadriu fon de grandíssima bellea, honesta, humil e molt virtuosa e devotíssima crestiana; la qual gentil dama
20 parí de l'emperador Hipòlit tres fills e dues filles, los quals fills foren molt singulars cavallers e valentíssims; e lo fill major fon nomenat Hipòlit així com lo pare, e visqué tota la sua vida com a magnànim senyor e
25 féu de molts singulars actes de cavalleria, dels quals lo present llibre no recita, ans ho remet a les històries qui foren fetes d'ell. Mas l'Emperador, son pare, ans que morís.

heretà molt bé a tots sos parents e criats e servidors. E com l'Emperador e l'Emperadriu passaren d'esta vida, que foren molt vells, moriren los dos en un dia e foren posats en una molt rica tomba que l'Emperador s'havia feta fer. E podeu creure que per lo bon regiment e per la bona e virtuosa vida, són col·locats en la glòria de Paradís. 5

Ací fencix lo llibre del valerós e estrenu cavaller Tirant lo Blanc, príncep e Cèsar de l'Imperi grec de Contestinoble, lo qual fon traduït d'anglès en llengua portuguesa, e après en vulgar llengua valenciana, per lo magnífic e virtuos cavaller Mossèn Joanot Martorell, lo qual, per mort sua, no en pogué acabar de traduir sinó les tres parts. La quarta part, que és la fi del llibre, és estada traduïda a pregàries de la noble senyora Dona Isabel de Lorís per lo magnífic cavaller Mossèn Martí Joan de Galba; e si defalt hi serà trobat, vol sia atribuït a la sua ignorància; al qual nostre senyor Jesucrist, per la sua immensa bondat, vulla donar, en premi de sos treballs, la glòria de Paradís. E protesta que si en lo dit llibre haurà posades algunes coses que no sien catòliques, 15 20 25

que no les vol haver dites, ans les remet a correcció de la santa catòlica Església.

Fi del text de TIRANT LO BLANC

NOTES (*)

Volum I, pàgina 23, ratlla 18. — Ferran de Portugal, pare del rei Manuel, fou realment considerat com hereu d'Alfons V fins al naixement de Joan II, esdevingut l'any 1455.

Vol. I, p. 24, r. 16 i sgs. — Hom ha rebutjat unànimement la possibilitat que el *Tirant*, almenys en la redacció actual, hagués mai pogut ésser escrit en anglès. En canvi, és cert que el nucli de la primera part és manllevat a la novel·la anglesa *Guy de Warwick*, en la part que podríem anomenar *Moniage de G. de W. W. J. Entwistle*, en el seu treball *Observacions sobre la dedicatòria i primera part de "Tirant lo Blanc"* ("Revista de Catalunya", any IV, núm. 40 [oct. 1927], pp. 381-398) no descarta del tot la possibilitat d'una versió portuguesa, i defensa que Martorell havia estat a Anglaterra diverses vegades; així, suposa que vers l'any 1419 degué entrar en relació amb Richard de Beaumont, que assistí a les campanyes de França, especialment durant els anys 1426 a 1428, on degué ésser armat cavaller. Creu també que l'any 1444 assistí, a Tours o a Londres, possiblement en ambdues ciutats, a les festes del casa-

(*) Per a la redacció d'aquestes Notes i del Glossari ens ha estat molt útil la col·laboració dels senyors Lluís Nicolau d'Oliver, Marçal Oliver, Pere Bohigas i Antoni Navarro, als quals manifestem la nostra gratitud.

ment de Margarida d'Anjou, i que tornà a ésser a Anglaterra l'any 1451. És probable que Martorell en parlar del "seu orde" no es refereixi a cap ordre de cavalleria determinat; però podia molt ben ésser que pertangués a l'ordre de sant Joan, o, tal vegada, a l'ordr portuguès dels "Cavalleiros da Madreselva".

Vol. I, p. 27, r. 21. — Les gestes de *Guy de Warwick* (publicades en *Early English Text Society*, Londres, 1883-1891) són, com hem dit, la font principal d'aquesta part de la novella de Joanot Martorell. El canvi de nom: Guillem per Guy (Guiu), hauria estat suggerit, segons Entwistle (*loc. cit.*), pel renom aconseguit per Guillem de Beaumont, personatge d'aquell mateix llinatge. És possible, però, que aquest canvi sigui degut a una simple equivocació de Martorell.

Vol. I, p. 35, r. 23. — Varoic, o millor Vâroic, és Warwick, a Anglaterra.

Vol. II, p. 37, r. 1 i segs. — El Guy's Cliff, ermita que Richard de Beaumont, descendent de Guy, dotà ricament.

Vol. I, p. 41, r. 13. — Aquest "gran riu" seria l'Avon.

Vol. I, p. 42, r. 4. — Probablement, Kileingworth o Kenilworth. Vaeth, no sense dubtes, proposa, com a identificació d'Alimburg, Wellingborough.

Vol. I, p. 50, r. 2. — Al·lusió al "foc grec", tan cèlebre a l'Edat Mitjana.

Vol. I, p. 58, r. 2. — Millor, Sàlasberi. És Salisbury.

Vol. I, p. 58, r. 27. — Martorell hauria conegut, potser, un veritable comte de Salisbury, Thomas de Montacute, mort l'any 1428.

Vol. I, p. 60, r. 13. — Es curiós de remarcar (si hem d'identificar tots els personatges anglesos d'aquesta part de la novella a contemporanis de Martorell) que el duc de Lancaster fóra el mateix rei d'Anglaterra, Enric VI; la qual cosa no deixa d'ésser una seriosa dificultat.

Vol. I, p. 63, r. 8 i segs. — Els ducs de Clòceste (Gloucester), Bétafort (Bedford) i "Atzetria" o "Atzetera" (llegiu Àtcetera = Èxeter), serien els germans d'Enric IV: Humphrey († 1447), John († 1435) i Thomas Beaufort († 1426).

Vol. I, p. 69, r. 2. — Possible al·lusió a la presa de Rouen per l'exèrcit anglès (1419), en la qual Richard de Beaumont, comte de Warwick (que Martorell sembla identificar amb el Guillem de Vâroic de la novella) tingué una gran intervenció.

Vol. I, p. 76, r. 2. — Entwistle creu que aquest Calé ben Calé és Çalla ben Çalla, defensor de Ceuta quan fou presa pels portuguesos (1415), del qual Martorell podia tenir notícia durant la seva estada a Portugal.

Vol. I, p. 98, r. 21. — El santuari de Notre Dame de Puy, a França, cèlebre lloc de pelegrinatge durant l'Edat Mitjana.

Vol. I, p. 103, r. 13. — El comte d'Estafort seria el comte de Stafford, fet duc de Buckingham l'any 1444, i mort en 1455.

Vol. I, p. 105, r. 25. — Aquesta al·lusió al regne de Cornwall és, potser, una reminiscència del *Tristany de Leonís*.

Vol. I, p. 110, r. 27 - p. 111, r. 8. — Tret del pròleg del *Llibre de Cavalleria* de Ramon Llull.

Vol. I, p. 111, r. 16. — Al·lusió probable al comte de Northumberland († l'any 1455).

Vol. I, p. 113 - p. 115, r. 8. — Tot aquest fragment parafraseja el *Llibre de Cavalleria* de Ramon Llull. L'*Arbre de Batalles* és l'obra d'Honoré Bonnet, escrita a darreries del segle XIV. R. de Caldes, en 1429, la féu traduir al català.

Vol. I, p. 115, r. 14. — Tirant lo Blanc, el fantàstic heroi de la novella, encarnaria en certs aspectes el propi autor, Joanot Martorell.

Vol. I, p. 115, r. 20 - p. 117, r. 17. — Paràfrasi del pròleg del *Llibre de Cavalleria*.

Vol. I, p. 116, r. 22. — Allusió al casament d'Enric VI amb Margarida d'Anjou, que tingué lloc a Tours el 24 de maig de 1444. L'any següent, en ocasió d'aquest casament, hi hagué tres dies de torneig a Westminster.

Vol. I, p. 117, r. 21 - p. 118, r. 27. — Extret del pròleg del *Llibre de Cavalleria*.

Vol. I, p. 120, r. 16 - p. 121, r. 7. — Extret del pròleg del *Llibre de Cavalleria*.

Vol. I, p. 122, r. 7-28. — Josep d'Arimatea fou l'evangelitzador de la Gran Bretanya, segons la *Història del Sant Graal*. Lançalot, Galvany, Bors i Galaad es distingiren per llurs cavalleries durant el regnat del rei Artur; eren descendents dels cavallers de Jerusalem que acompanyaren Josep d'Arimatea a la Gran Bretanya. Els altres tres cavallers d'aquest fragment són contemporanis de Martorell. El "cavaller Muntanyanegra" seria el famós cabdill albanès Scander-beg, protegit d'Alfons el Magnànim. El duc d'Atreterra (llegiu: "duc d'Exeter") fou mariscal i almirall d'Anglaterra en temps d'Enric V; morí l'any 1447. "Micer Joan Stuart" és el cèlebre Sir John Stuart de Darnley, senyor d'Aubigny i comte d'Evreux.

cap de la Guarda Escocesa. Es féu remarcar en la batalla de Beaugé (1421), caigué presoner en 1423, serví en les campanyes de 1426 i 1427, i morí en 1429.

Vol. I, p. 127, r. 13 - p. 128, r. 7. — Extret de la primera part del *Llibre de l'Orde de Cavalleria*, de Ramon Llull.

Vol. I, p. 138, r. 18. — Granuig, o millor Granuig, és Greenwich, al comtat de Londres.

Vol. I, p. 162, r. 25. — A excepció d'aquest "senyor d'Escala-Rompuda", tots els personatges que surten en aquest fragment són realment contemporanis de Joanot Martorell.

Vol. I, p. 169, r. 24. — Aquest rei Enric ha d'ésser identificat amb Enric VI d'Anglaterra.

Vol. II, p. 10, r. 26. — Els combats "a ultrança" o "a tota ultrança", en els quals els contendents s'avenien a no cessar la lluita sinó per mort o rendició d'un d'ells dos, acostumaven a tenir lloc en un "palenc" o "camp clos", degudament fixat i mesurat pels jutges de camp i pels representants dels que havien de combatre. Per a la celebració d'aquesta mena de combats hom s'atenia a un cerimonial especial. Primerament, el "requeridor" trametia al "defendent" una "lletra de repte" o gatge", escrita en termes violents i que era portada a la seva destinació per un "rei d'armes" o, a manca d'aquest, per un "heraut", un "porsavant" o, simplement, per un "trompeta". Per a més detalls sobre aquests combats, veg. el *Sumari de batalla a ultrança*, fet per Mossèn Pere Joan Ferrer, cavaller, obra del segle xvè, publicada per F. Carreras i Candi (Mataró, 1898).

Vol. II, p. 14, r. 19. — El paper del "rei d'ar-

mes" (mena de cap o comandant dels "herauts") era essencialment el d'un tècnic en desafiaments i torneigs. Subordinats a ell hi havia els "herauts", els "porsavants" (o, millor, "personants") i els "trompetes" o "trompeters". Tot aquest personal assistia i vigilava els combats, i anava vestit amb "sobrevestes", on figuraven les armes de la casa a què pertanyia, de la qual acostumava, també, a prendre el nom.

Vol. II, p. 22, r. 3. — Al·lusió al Duc de Clarence († l'any 1421).

Vol. II, p. 41, r. 20. — Segons Entwistle, aquest "Príncep de Gales" s'ha d'identificar amb Aven Tudor, que maridà la reina Catarina d'Anglaterra.

Vol. II, p. 58, r. 20 i segs. — Tots els personatges que figuren en aquest document són, probablement, identificables.

Vol. II, p. 136, r. 6. — L'Orde dels Hospitalers de Sant Joan de Jerusalem era dit generalment "de Rodes" pel fet d'ésser sobirà d'aquesta illa i tenir-hi els seus organismes centrals. Per un motiu anàleg fou dit "de Malta" a partir de 1530.

Vol. II, p. 136, r. 7. — Perdut pels croats en 1187 i recobrat temporalment després per Frederic II, Jerusalem caigué de nou en poder dels musulmans en 1244.

Vol. II, p. 136, r. 13. — Els "soldans del Caire", "de Babilònia", o simplement "els soldans", eren els soldans d'Egipte, els prínceps musulmans més poderosos en els darrers segles de l'Edat Mitjana.

Vol. II, p. 136, r. 17 i segs. — Aquest atac de Rodes pels genovesos no és cap fet històric. Fonamentalment hi ha ací l'antigenovesisme dels catalans i, potser, el record de dos fets històrics:

un de recent, l'atac del Soldà contra Rodes (1444) i un de llunyà, el dels genovesos contra Xipre (1373). L'exactitud d'alguns detalls sobre la topografia de l'illa i la disposició del castell, han fet pensar que Martorell havia estat a Rodes.

Vol. II, p. 158, r. 19. — Entwistle (*op. cit.*) creu que Joanot Martorell hauria passat per Lisboa l'any 1454.

Vol. II, p. 242, r. 2. — La *Pala d'Oro* de l'altar major de Sant Marc de Venècia, encastada d'esmalts i de pedres precioses, fou feta l'any 1105 pel dux Ordelafo Falier. En 1209 fou enriquida amb esmalts procedents del saqueig de Constantinoble. La seva forma actual data del dux Andrea Dàndolo (1345).

Vol. II, p. 244, r. 13. — No deixa d'ésser curiós que Martorell anomeni "gloriós" aquest rei Robert, que no pot ésser sinó Robert d'Anjou (1309-1343) i, per tant, un enemic del casal de Catalunya-Aragó.

Vol. II, p. 257, r. 13, 19. — "Emperador de Constantinoble" i "Emperador de l'Imperi Grec" eren els noms que, de fet, hom donava als sobirans de l'Imperi Bizantí. El nom oficial era "Emperador dels Romans".

Vol. II, p. 261 i seg. — L'anada de Tirant a Constantinoble és inspirada en les gestes de Roger de Flor a Orient. Més d'una vegada el text d'aquest episodi del *Tirant* sembla inspirat en la *Crònica* de Muntaner.

Vol. II, p. 270, r. 26. — Al·lusió als romans francesos de *Floire et Blanchefleur* i de *Piramus et Tisbe*, ambdós escrits al segle XII^è. Les altres tres parelles d'enamorats ja han esdevingut clàs-

siques, i són prou conegudes per a què calgui parlar-ne ara.

Vol. II, p. 276, r. 2. — Boorç, Perceval i Galaad (el “Galeàs” del *Tirant*) són els tres cavallers que acompliren la mística aventura de l'enquesta del Sant Graal. Galaad, però, fou l'únic que pogué contemplar tots els misteris d'aquella relíquia. El Siti Perillós era un seient de la Taula Rodona destinat a Galaad; abans d'ell ningú no hi havia pogut seure sense que li sobrevinguessin rigorosos càstigs.

Vol. II, p. 279, r. 24. — “Duc de Macedònia” és un títol imaginari.

Vol. II, p. 281, r. 15. — La “divisa” podia ésser una llegenda o “mot”, o una figuració arbitràriament adoptada per un personatge o una família, en les seves armes.

Vol. II, p. 292, r. 5. — Filla, no de l'Emperador de Constantinoble, sinó d'Andreu II d'Hongria, i vídua de Lluís IV, landgrave de Hesse, morta el 19 de novembre de 1231.

Vol. II, p. 298, r. 5. — Els genovesos, llombards i venecians eren generalment considerats de nacionalitat diferent de la dels súbdits dels restants estats italians de l'Edat Mitjana. El nom “Itàlia”, en el *Tirant*, es refereix especialment a les regions centrals de la Península Apenina (Conf., per exemple, vol. III, p. 22, r. 1, i vol. III, p. 95, r. 25).

Vol. II, p. 300, r. 20. — Paris i Viana, enamorats famosos en els darrers temps medievals. Les seves amors donaren matèria a produccions novel·listiques en diverses llengües; la novel·la catalana fou publicada per primera volta a Barcelona en 1493.

Vol. II, p. 306, r. 19. — Entre Constantinoble i Pera, separades només per l'estretor del Corn d'Or, no hi ha pas menys de tres milles si hom fa tot el camí per terra.

Vol. III, p. 21, r. 27. — “Gran Turc”, o “el Turc”, és el nom que hom donava als soldans otomans de Brussa, i després de Constantinoble.

Vol. III, p. 64, r. 16. — La creu de l'escut de l'Orde de Sant Joan és, realment, blanca en camp vermell. Els cavallers de Rodes la duïen a la sobrevesta.

Vol. III, p. 67, r. 5 i seg. — Els títols “Rei d'Àsia”, “Rei d'Àfrica”, “Rei de Capadòcia”, “Rei d'Egipte” són imaginaris.

Vol. III, p. 86, r. 15. — El “ducat” era una moneda d'or encunyada per diversos estats. El ducat més conegut és el *corrente piccolo*, de Venècia, que valia aproximadament 4 pessetes or.

Vol. III, p. 112, r. 6. — Famagosta és l'antiga capital de l'illa de Xipre.

Vol. III, p. 117, r. 22. — Cap soldà d'Egipte no va dur el nom d'Abenamar.

Vol. III, p. 120, r. 4. — “Duc de Pera”, títol imaginari.

Vol. III, p. 120, r. 6. — Si el nom de “Gran Cà” designava, en temps acostats al *Tirant*, algun príncep concret, es tractaria de Tamerlan i els seus successors, extingits vers 1470.

Vol. III, p. 120, r. 9. — El “Gran Caramany”, o “Gran Carmany”, dit també “soldà d'Elmenek i de Larendah”, era el sobirà del principat de Caramània, que prengué nom del fundador de la dinastia, Caraman Oghli. El més important d'aquests prínceps fou Ibrahim Beg (1425-1455), que

l'any 1454 havia signat un pacte amb el comte-rei Alfons IV contra els otomans.

Vol. III, p. 120, r. 11. — “Hispania alta e baixa” són designacions que corresponen exactament a les *Hispaniae Citerior* i *Uterior* dels romans.

Vol. III, p. 120, r. 14. — Durant l'Edat Mitjana les peregrinacions a Sant Jaume de Galícia tingueren tanta importància com les que s'adreçaven a Roma i a Jerusalem.

Vol. III, p. 120, r. 27. — “Duc de Sinòpoli”, títol imaginari.

Vol. III, p. 124, r. 10. — Les “cartes de repte” (com també molts d'altres documents) eren escrites, amb el text repetit, en una mateixa fulla de paper o pergamí. Entre les dues còpies hom deixava una franja on hi havia escrites les lletres de l'alfabet o una altra fórmula convencional. La carta era tallada o “partida” pel mig d'aquesta franja intermèdia, i cada còpia restava en poder de cadascuna de les parts contendents.

Vol. III, p. 162, r. 25. — “Rei de la sobirana India”, títol imaginari.

Vol. III, p. 175, r. 3. — “Gran Conestable”, dignitat inexistent a la cort bizantina.

Vol. III, p. 203, r. 18. — Martorell, en posar els genovesos entre els enemics de Tirant, oblida que Gènova fou sempre aliada de l'Imperi Grec. Cedeix, doncs, a l'ambient hostil que contra aquella república hi havia al nostre país.

Vol. III, p. 210, r. 15. — Record de la constant hostilitat de Venècia contra Gènova a les mars de Llevant.

Vol. III, p. 241, r. 28. — El Sant Graal era el vas en el qual begué Jesucrist en la nit de la Cena.

Josep d'Arimatea hi recollí algunes gotes de la sang de Jesucrist i se l'endugué a la Gran Bretanya. La recerca d'aquesta relíquia fou la principal aventura que emprengueren els cavallers de la cort del rei Artur, i fou acomplida (segons hem dit en la nota a la pàg. 276 del vol. II) per Galaad, acompanyat de Boorç i Perceval.

Vol. III, p. 242, r. 19. — La reina Ginebra, personatge famós de les novel·les bretones. Era muller del rei Artur i amant de Lançalot.

Vol. III, p. 242, r. 21. — Totes aquestes parelles: Penèlope i Ulisses, Ilèlena i Paris, Criseida i Aquiles, Medea i Jason, Dido i Èneas, Deianira i Hèrcules, Ariadna i Teseu i, finalment, Fedra i Hipòlit, eren prou conegudes de la gent instruïda dels segles *xiv*^e i *xv*^e. Hom acostumava d'adquirir aquesta cultura en matèria d'amors de l'antiguitat clàssica a través d'obres com les *Històries Troianes*, de Guido delle Colonne, traduïdes en català per Jaume Conesa.

Vol. III, p. 252, r. 26. — Artur (o Artús) era rei de la Gran Bretanya. Tingué una cort molt brillant. En el seu temps fou acabada l'aventura del Sant Graal. Les aventures dels seus cavallers i els fets del seu regnat són referits en les novel·les de la Taula Rodona.

Vol. III, p. 253, r. 3. — Morgana era germana del rei Artur; excellia en les arts màgiques.

Vol. III, p. 254, r. 6. — Escalibor és el nom de l'espasa del rei Artur. Les narracions bretones li atribueixen virtuts extraordinàries.

Vol. III, p. 254, r. 10. — El nom del cavaller Fe-sens-pietat, deu ésser una reminiscència del de

Brius sens Pietat, personatge esmentat en la redacció en prosa del *Tristan*.

Vol. III, p. 257, r. 6. — Aquesta curació del rei Artur deu ésser una invenció de Joanot Martorell.

Vol. IV, p. 22, r. 18 — Aquesta explicació de l'origen del llinatge de Roca Salada és, segurament, una invenció de Martorell. Els fets d'Uterpandragó, pare del rei Artur, són relatats en el *Llibre de Merli*.

Vol. IV, p. 88, r. 13. — “Rei de la menor India”, títol imaginari.

Vol. IV, p. 143, r. 7. — Tristany vivia desterrat lluny de la cort del rei Marc. Hi feia, però, alguna escapada, per tal de veure Isolda; un dia els amants foren descoberts pel rei i aquest ferí greument Tristany amb una llança emmetzinada. D'aquest passat episodi, narrat solament pel *Tristan* en prosa, deu ésser una reminiscència l'allusió que Martorell fa ací a Tristany.

Vol. IV, p. 151, r. 19 i segs. — Aquest conte sembla inspirat en la novella 4.ª de la segona jornada del *Decameró*.

Vol. IV, p. 234, r. 12 i segs. — A. Farinelli ha remarcat les concomitàncies d'aquesta narració amb l'argument de la novella 2.ª de la cinquena jornada del *Decameró* (*Note sul Boccaccio in Ispagna nell'Età Media*, 102-3).

Vol. IV, p. 260, r. 6. — La designació “Ultima Espanya”, que correspon a la *Hispania Ulterior* dels romans, ací sens dubte es refereix a Portugal.

Vol. V, p. 24, r. 4-12. — Bogia, Tunis, Feç i Tremecèn foren realment regnes musulmans de Barbaria, d'importància i duració diverses. El reg-

ne de la Tana no existí; aquesta ciutat, vora la mar del mateix nom (avui d'Azof), formava part del gran imperi tàrtar. La ciutat Domàs (o Damasc), com tota la Síria (o Suria), pertanyia al soldanat d'Egipte. El rei Menador, el rei Giber i el rei de Belamarín duen noms que no pertanyen a la història.

Vol. V, p. 73, r. 15. — Barbaria és la gran regió del N. d'Àfrica (exclòs l'Egipte) limitada per la mar i el desert. Sovint el rei de Tunis fou el més poderós dels seus dinastes.

Vol. V, p. 73, r. 23. — El "golf de Satalies" és el d'Adalia, a la costa de l'Àsia Menor.

Vol. V, p. 73, r. 25. — Montàgata, ciutat imaginària.

Vol. V, p. 77, r. 22. — Aquesta fórmula "lo llibre", freqüent especialment a la part del *Tirant* deguda a Martí Joan de Galba, s'adiu amb la ficció dels autors en suposar que traduïen un llibre portuguès.

Vol. V, p. 78, r. 16 i segs. — Possible reminiscència de la novel·la 2.ª de la cinquena jornada del *Decameró* (Farinelli, *loc. cit.*).

Vol. V, p. 102, r. 2. — Nom no identificat. Els antics portulans assenyalen One entre el cap Figalo i el riu Muluia, a l'Àlgeria.

Vol. V, p. 102, r. 7. — L'epítet de "cap de mercaderia" aplicat a Mallorca és ben just per als segles XIVe i XVe. En canvi, el poder marítim de Pisa llavors ja havia anat a la posta.

Vol. V, p. 116, r. 11. — Braç de Sant Jordi, nom que sembla ignorat de Ramon Muntaner, era el que els llatins donaven al Bòsfor. Vegeu, però, la nota a la pàg. 138, r. 16.

Vol. V, p. 116, r. 13. — Turquia és el territori dominat pels turcs, especialment l'Àsia Menor.

Vol. V, p. 117, r. 7. — El port de Valona és a la costa albanesa dels Balcans; per tant, no pas prop, sinó molt lluny, de Constantinoble. Més endavant (p. 237, r. 21) Galba el situa bé en anomenar-lo "cap de l'Artà", o de l'Èpir.

Vol. V, p. 123, r. 13. — En tot el que es refereix a Etiòpia (Abissínia) hi ha més de fantasia que de realitat. La conversió dels etiops data dels primers temps de l'era cristiana. De totes maneres, l'autor del *Tirant* reflexa bé l'enemistat d'Etiòpia amb el Soldà d'Egipte i els intents d'aliança entre els reis abissínis i els cristians d'Europa: qüestions a l'ordre del dia a mitjan segle xvè.

Vol. V, p. 128, r. 6. — La terra del Preste Joan en realitat no era pas altra cosa que l'Etiòpia mateixa.

Vol. V, p. 128, r. 14 i segs. — La vella llegenda del drac de l'illa de Cos (o de Langó, segons la toponímia medieval) que inspira aquesta aventura del cavaller Espèrcius, havia tingut un dels seus darrers avatars en el combat del cavaller (després Gran Mestre) de Sant Joan, Deodat de Gozon, amb el drac de Rodes; fet que hom situa a l'any 1342.

Vol. V, p. 138, r. 5. — Gigeo és, segurament, Sigeum, prop de l'indret on hom creia que hi havia els túmuls de Patrocle i Aquil·les. La seva situació a cent milles de Constantinoble és prou exacta.

Vol. V, p. 138, r. 16. — Galba sembla identificar el Braç de Sant Jordi amb el Canal de Romania, designant amb aquests noms el conjunt dels

Estrets (Dardanel, Mar de Màrmara, Bòsfor) que separen Europa d'Àsia. Vegeu pàg. 148, r. 24.

Vol. V, p. 149, r. 15. — Les tres “parts” o “angles” de la ciutat, de què parla M. J. de Galba, corresponen bé a la realitat: vers la Tràcia, Estambul; vers Turquia, Escutari, i vers la Mar Negra, Pera-Gàlata.

Vol. V, p. 214, r. 7. — El Ramadan és el mes en què s'escau la Pasqua islàmica.

Vol. V, p. 223, r. 20. — La pàtria d'Aristòtil és Estagira. Si, suposant una mala lliçó, interpretàvem Estrenes per Estreves, ens acostaríem al nom modern Estavro.

Vol. V, p. 229, r. 26. — Evidentment que a Constantinoble hom no parlava llatí, sinó grec. Cal, però, tenir en compte que del grec en deien, i encara avui en diuen “romànic”: la llengua dels romans, perquè l'Imperi de Constantinoble era l'Imperi Romà.

Vol. V, p. 230, r. 4. — Arcà, per mala lectura del manuscrit, que indubtablement diria “Artà”. És l'Èpir.

Vol. V, p. 294, r. 21. — Tenim poques notícies sobre Isabel de Lorís. A aquesta dama deu referir-se un document del 6 de febrer de 1481 publicat per Gutiérrez del Caño a la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* (vol. XXXVII, p. 263). El cognom Lorís apareix en diversos documents valencians de les darreries del segle xvè.

GLOSSARI

Figuren en aquest glossari la majoria de les paraules i accepcions que no s'ajusten, per la forma o el significat, al català modern.

Els mots que surten en més d'un passatge els citem una sola vegada, llevat de quan varien de significat.

A continuació de cada paraula o frase indiquem per mitjà de dues xifres, la pàgina i ratlla en què es troba.

<i>abaixar</i> , I, 139.9, baixar.	<i>adobar</i> , I, 102.9, aparellar.
<i>abatut</i> , I, 163.8, vençut, menyspreable.	<i>adzembles</i> , I, 169.14, cavalleria de càrrega, atzembla.
<i>abduís</i> , III, 215.25, ambdós.	<i>afaeinat</i> , III, 175.16, enfeinat.
<i>abraçars</i> , II, 278.22, abraçades.	<i>afectat</i> , III, 115.6, afeccionat.
<i>abillat</i> , V, 231.14, ornat, guaranit.	<i>afermar</i> , I, 65.16, afirmar.
<i>abisar</i> , V, 118.27, enfonsar.	<i>afix</i> , IV, 23.23, lligat (fr. <i>attaché</i>); I, 166.11, pròxim.
<i>abtesa</i> , I, 88.9, aptesa, habilitat.	<i>afollats</i> , I, 104.14, esguerrats, fets malbé.
<i>acalar</i> , II, 161.13, abaixar.	<i>afortuïts</i> , III, 25.24, fortuïts.
<i>accepte</i> , III, 203.4, agradable, acceptable.	<i>afrenellades</i> , II, 161.6, aferrades.
<i>acerta</i> , IV, 279.28, encerta.	<i>afrontaren-se</i> , III, 144.8, s'en-cararen.
<i>acomanats</i> , V, 242.28, encomanats.	<i>agreuñades</i> , II, 185.13, ofeses.
<i>acórrer</i> , II, 195.22, acudir.	<i>aguaita</i> , IV, 235.5, sotja.
<i>acunçats</i> , IV, 240.2, polits, arrodonits (esp. <i>aconchados</i>).	<i>aguaita</i> , II, 299.12, parany.
<i>adevinar</i> , I, 91.1, endevinar.	<i>aidar</i> , V, 26.8, ajudar.
<i>adjutori</i> , V, 244.7, ajuda.	<i>aigua</i> , I, 90.1, riu, corrent d'aigua.
	<i>aiguamans</i> : donà a., II, 282.14.

- presentà aigua per a rentar-se les mans.
aiguarós, IV, 79.28, mena de perfum.
apuntament, IV, 148.7, cita.
ajustà, II, 74.3, aplegà.
alabaust, II, 282.10, alabastre.
alacaio, V, 139.5, lacai.
Alape, V, 153.21, Alep.
albarà, III, 101.6, carta.
albardes, III, 244.26, alforges.
albixeres, III, 55.13, remuneració per les bones noves dutes per un missatger.
àlbrer, II, 148.18, arbre de la ballesa.
alcadí, II, 212.9, autoritat militar entre els moros.
alcofollà V, 82.4, posà alcofoll.
alendar, IV, 51.7, bleixar, respirar.
alesiat, II, 89.1, esguerrat.
aleviar, I, 48.15, alleujar.
alfóndec, II, 221.5, fonda, hostal.
algàlia, II, 236.14, mena de perfum.
algaliada, III, 170.9, perfumada d'algàlia.
algemia, V, 82.25, aljamia.
alguna, II, 298.9, cap.
alienada, II, 278.5, esmaperduda.
alimares, III, 220.3, fogueres, il·luminacions.
aljuba, III, 126.20, peça d'indumentària exterior,
- allegaran*, I, 88.14, retreuran, proposaran.
allenegà, II, 84.14, lliscà.
allenegables, V, 260.19, llistquents.
alleujament, II, 17.21, allotjament, posada.
alleujar, II, 190.17, descarregar, treure pes; IV, 121.6, millorar.
almescada, IV, 18.16, perfumada d'almesc.
alnes, IV, 61.26, canes.
alquena, II, 289.8, mena de pintura per al maquillatge.
alquible, V, 32.5, lloc de la mesquita.
alquinal, IV, 237.12, peça d'indumentària del cap.
alre, I, 34.9, altra cosa.
alt, II, 51.19, dalt.
altària, II, 282.2, alçària.
alte, IV, 266.2, satisfaci, agraïdi.
alteració, II, 90.14, trasbals, disgust.
altercacions, V, 184.17, discussions, debats.
Altisme, IV, 16.3, Altíssim.
amarinar, V, 148.21, equipar, aparellar per la navegació.
amicícia, IV, 168.11, amistat.
amprès, V, 8.13, convingut.
anafil, II, 207.6, nom d'instrument musical moresc.
enap, IV, 227.28, vas.
anar, I, 76.14, caminar, marxar.

- angústies*, V, 15.11, angoixes.
ànimo, II, 15.19, ànim, coratge.
antes, III, 47.22, abans.
antífena, IV, 182.27, antífona.
Antona, I, 38.21, Southampton.
apartament, IV, 71.28, habitació, estància.
apellat, I, 23.16, anomenat.
aplegà, II, 34.6, arribà.
apoderà, IV, 224.7, féu el possible. — *s'apoderà*, II, 211.16, s'aparellà.
Apollònia, II, 46.11, Polònia.
apoquits, I, 114.19, empetitits.
aposentar, I, 61.5, instal·lar.
après, II, 155.7, a més, ultra, després.
apresona, III, 167.1, agafa pres.
apropinquava, IV, 232.12, acostava.
aptea, I, 86.19, aptesa, habilitat.
aquanees, II, 56.7, haques.
aqueis, III, 206.15, aquells.
arap, IV, 62.22, esgarrapada.
arapada, IV, 62.20, esgarrapada.
arborada, I, 150.27, arbrada.
arboredes, IV, 19.20, arbredes.
ardit, II, 222.11, coratjós.
argue, II, 203.1, cabristant.
aristols, V, 51.20, virolles (?).
Arminia, III, 67.8, Armènia.
arrancà, III, 200.4, desembeinà.
arrapades, III, 81.11, esgarrapades.
arremorà, IV, 254.23, esvalotà.
arremorat, III, 44.6, ple de desordre.
arribist, V, 73.21, arribares.
artificialment, II, 103.6, artísticament.
artitzades, IV, 267.25, artificioses, manyoses.
asits, IV, 87.25, robustos.
aspres, V, 225.19, severes.
assajar, V, 87.25, tractar.
asseits, V, 189.17, asseguts.
assenats, III, 129.15, assenyats.
assignació, IV, 123.19, cita (fr. rendez-vous).
assignué, III, 251.28, assegúe.
assinestrada, IV, 194.14, ins-truïda.
assoldadats, IV, 277.26, posats a sou.
assoldejar, II, 261.22, posar a sou, pagar soldada.
Atcetera, II, 68.17, Exeter.
atendats, III, 67.27, acampats.
atengués, III, 31.11, complís.
atènyer-los, III, 256.25, complir-los.
aterrar, V, 251.19, enderrocar.
atès, II, 13.16, arribat. — *atesa*, V, 246.2, vista.
atorga't, II, 128.5, dóna't.
atràs, I, 117.3, endarrera.
aturarem, II, 47.23, ens aturarem.
avalot, IV, 65.8, esvalot.
avallar, IV, 254.13, davallar, abaixar.
avant: d'aquí a, II, 295.1,

- d'aleshores ençà, d'aleshores endavant.
aveen, IV, 88.2, avesin.
avinentea, IV, 195.14, avinentesa.
avís, V, 23.1, mitjà, estratagemma.
avisada, II, 294.28, raonable, assenyada.
avorrició, IV, 41.6, avorrimment.
bací, II, 179.5, gibrell, plàtera.
bacinet, II, 12.24, peça d'armadura del cap.
balaix, II, 241.24, nom de pedra preciosa.
bulener, II, 205.2, mena d'embarcació lleugera.
bandos, II, 49.23, bàndols.
banyaren, II, 231.6, mullaren.
barcelles, IV, 175.4, nom d'una mesura de capacitat.
Barut, II, 136.21, Beirut (a la Síria).
bascà, I, 114.11, es bellugà.
bascava, II, 35.10, es desmaiava.
bastant, IV, 103.28, suficient.
bataller, III, 283.1, batallador.
batents, II, 53.11, penjolls.
batiments, III, 76.27, cops.
Bavera, II, 47.28, Baviera.
bellea, II, 162.5, bellesa.
benaventurat, III, 34.14, benaurat.
besars, III, 190.12, besos.
Betafort, II, 68.18, Betford.
billeta, I, 145.7, peça de l'extrem de la llança.
blanament, IV, 154.13, suau-ment.
begí, III, 151.20, donà la volta.
bombarda, I, 40.25, nom de peça d'artilleria.
bonetes, III, 211.9, veles petites que posades al cap de les veles grans fan que aquestes prenguin més vent.
botgeta, II, 139.6, bosseta, capseta de cuir.
botigues, II, 189.23, magatzems, graners.
botzines, V, 145.21, mena de trompetes.
Brandis, III, 28.5, Brindisi.
breu, V, 244.19, bitllet.
brial, II, 11.14, peça de la indumentària exterior.
briant, II, 250.6, brià.
broquet, I, 145.5, cap de ferro de la llança de justar.
bufet, I, 109.10, bufetada.
buidaran, V, 181.6, evacuaran.
burell, II, 56.11, de color terros.
burla, I, 152.9, plasenteria.
burlaren, III, 11.28, plasenteren.
cabera, V, 219.5, cabria, hauria cabut.
cadafals, I, 149.2, cadafalcs.
cadenats, III, 28.21, cadenes.
cadufs, III, 258.7, catúfols.

Cafa, III, 172.11, Jaffa.
cafiços, II, 197.23, nom de mesura de grans.
caïen, III, 21.1, queien.
caiguist, IV, 250.17, caigueres.
Calis, IV, 236.5, Cadis.
callàs, II, 231.8, callés.
campar, I, 42.15, fugir, escapar.
camper, III, 27.11, terme heràldic.
canemàs, I, 172.23, canyamàs.
canivet, IV, 219.5, ganivet.
canòniques, III, 132.6, cròniques.
cans, III, 95.15, gossos.
cantera, III, 65.23, carreu, pedra grossa.
canyamons, IV, 121.5, llavor de cànem.
cap de mercaderia, II, 306.23, centre comercial, port de comerç.
caps, III, 119.14, extrems, punts, paràgrafs.
capida, IV, 173.8, peça de vestir que hom posava als nens el dia del bateig.
capiró, II, 281.20, berret, caputxa.
capteniment, V, 253.25, conducta.
cara per cara, II, 129.12, cara a cara.
carçre, II, 146.1, presó.
carena: *mostrar c.*, II, 137.4, posar en sec les quilles dels vaixells.

careta, I, 162.14, peça de l'armadura de cap.
carícies, III, 163.4, afalacs.
càrrec, III, 196.10, càrrega.
carregosa, III, 120.25, de càrrec.
carxofa, I, 141.21, terme d'es-cultura i d'ornamentació.
cascú, II, 26.16, cadascú.
catius, I, 88.20, captius.
cativeri, V, 92.3, captiveri.
cavalleries, III, 94.2, gestes de cavaller.
celada, III, 21.16, aguait, parany, emboscada; II, 80.17, peça d'armadura, del cap.
celar, IV, 70.12, amagar.
celerat, II, 212.21, criminal, culpable.
celsitud, II, 235.20, excelsitud, altesa.
cènia, III, 258.7, sínia.
centells, II, 275.28, centelles.
cerca, III, 60.15, examina, dona tombs per. — *cercar le món*, I, 155.16, córrer món.
certenitat, III, 84.25, certa.
certificat, V, 108.3, assabentat, encertit.
cervellera, I, 72.20, peça de l'arnés per protegir el cap.
cessar, II, 26.8, posar fi.
cimera, III, 143.28, peça de l'armadura, del cap.
cinta, II, 55.28, cintura.
Cipió, III, 87.16, Escipió.
citronat, IV, 265.15, mena de dolç de llimona.

- clam*, II, 93.21, querella, queixa.
clamar, IV, 250.8, queixar.
clamor, III, 13.24, queixa, clam.
clarons, I, 158.22, clarins.
clero, II, 37.16, clerecia.
Cloceste, I, 63.8, Gloucester.
clos, V, 213.11, conclòs, pres.
clotxes, II, 148.22, mena de capes.
cobrada, II, 192.21, rebuda.
cobràs, IV, 97.15, obtingués.
cobrir, II, 271.27, amagar.
còceres, II, 53.8, mena de matalassos.
cocs, III, 37.3, cuiners.
còfrens, IV, 63.12, cofres.
cognoscent, IV, 171.26, coneixent.
coixo, I, 80.21, coix.
colen, V, 255.22, guarden, serven.
collació, II, 71.17, àpat.
colebrina, I, 40.25, mena de canó de guerra.
colones, II, 275.26, columnes.
colorades: *paraules c.*, II, 104.13, raons capcioses, encobertes.
colps, II, 188.19, cops.
coltellines genovesques, II, 19.25, mena d'arma blanca curta.
comaní, III, 153.8, vaig encomanar.
comdat, III, 173.12, comtat.
cominal: *a la c.*, II, 43.22, de la manera comú, de la manera usual. — *cominals*, III, 111.20, la gent corrent.
còmit, IV, 230.28, patró de nau.
compartí, III, 213.28, distribuí.
complanyença, III, 166.11, plany, queixa.
complida, III, 265.8, completata.
comport, II, 177.10, comportament.
comportà, V, 157.9, tolerà.
comprès, II, 271.26, deprimít, marejat.
compte: *no vagen en c.*, I, 62.1, no siguin tingudes en marejat.
con, IV, 104.21, quan.
conca, V, 33.7, mena de bací.
concerdar, II, 241.27, posar d'acord.
condigna, II, 93.3, adequada, merescuda.
conduïdes, II, 261.2, aparellades.
coneguda, V, 243.22, coneixença, discreció.
confederació, II, 19.3, harmonia, concòrdia.
conduent, I, 62.26, avinent, adequada.
confits, II, 71.19, confitures, llepolies.
congoixa, II, 163.8, fatiga, treball.
conquestar, I, 58.13, conquerir.

- consentes*, III, 261.3, consentidors, convingudes.
conspecte, V, 110.6, enteniment, imaginació.
constreta, III, 105.4, obligada.
contemplació, IV, 136.2, respecte.
contendre, III, 279.8, lluitar.
contengut, V, 151.1, contingut.
continent, II, 183.24, continença.
continu: de c., V, 161.3, continuament.
contractats, V, 283.15, tractats.
contrast, II, 236.10, disputa.
Conturberi, I, 39.7, Cantorbery.
convenia, I, 42.9, calia.
copagorja, II, 13.5, mena de daga.
Cornualla, I, 105.26, Cornwall.
Corpus, V, 242.16, Eucaristia.
corredors, V, 48.9, bandolers, saltejadors de camins.
córrega, III, 126.4, corri, s'escampi.
córrer, I, 38.25, envair fent mal.
cors, V, 230.16, cos.
corsos, III, 111.11, cossos.
cortupisa, V, 203.16, franja per guarnir la part baixa de la faldilla.
corter, I, 133.7, quarter d'un escut.
cortèsd, I, 130.11, cortès.
cossaris, II, 165.25, corsaris.
costumes, IV, 202.12, costums.
cové, II, 302.28, cal.
covinces, I, 75.12, condicions, pactes.
covinent: en c. punt, III, 24.12, a punt, ben aparellats.
creedor, III, 203.1, digne de creure's.
creeu, III, 107.11, creieu.
creença, I, 60.22, credencial.
crestià, II, 173.10, cristià.
cruera, IV, 69.1, la creu de l'espasa.
cuita, V, 117.12, pressa.
cuitadament, V, 143.20, depressa, urgentment.
cuitassen, II, 69.22, cuitessin.
cuitat, II, 69.21, preocupat; V, 234.8, apressat, urgent.
cur, II, 105.11, tinc cura.
curàs, III, 176.24, es preocupés.
curials, I, 25.1, cortisanes, de la cort.
cuscusó, III, 110.26, cuscús (nom de plat de cuina morresca).
âacça, III, 244.7, mena de blat de moro.
dan, III, 159.13, dany.
damnació, III, 122.3, condemnaació.
damnatge, III, 214.15, dany, perjudici.
dava, III, 40.17, topava.
decebuts, III, 143.4, enganyats, decepcionats.
decepció, III, 272.26, engany.

- de continent*, II, 192.16, tot seguit.
deèn, V, 91.7, desè.
defalt, I, 123.23, injúria, manca; II, 127.10, defecte.
defena, II, 256.9, guardi, defensi.
defensió, V, 146.21, defensa, resistència.
defès, IV, 215.16, vedat, prohibit.
defugint, III, 147.8, fugint.
dega, V, 213.28, degui.
deguna, V, 145.27, cap.
deia, III, 50.1, deia.
dejecció, II, 171.24, vergonya, menyspreu.
dejecte, IV, 271.26, menyspreat.
dejús, II, 83.7, sota.
delectació, IV, 109.10, plaer.
deliber, III, 225.28, decisió, determinació.
deliberà, V, 28.12, decidí.
delicadura, IV, 236.28, primor.
delit, I, 153.6, delictes; I, 158.12, plaer.
dellà, V, 74.26, d'allà, de l'altra banda.
delliurar, II, 69.14, alliberar.
delliure, III, 262.7, alliberat, acomplert.
deman, I, 92.1, demano.
demasiat, V, 141.20, massa, excessiu.
demés (los), I, 160.18, la majoria.
demesiat, III, 30.3, excessiu.
demostràs, V, 161.5, demostrés.
depart, III, 32.4, lloc retirat, a part.
departí, II, 33.26, descompartí.
departiment, III, 194.25, partença.
deport, IV, 165.14, esbargiment.
derrocant, II, 183.21, deixant caure.
derrogació, III, 33.27, menyspreu.
desacompanyat, III, 188.9, sense companyia.
desagraduaren, III, 95.5, degradaren.
desalt, II, 64.16, desatenció.
desassetjats, V, 148.8, alliberats del setge.
desaventura, I, 39.23, malaurança.
desbarat, I, 56.16, disbarat, derrota.
desbaratats, III, 109.17, dispersats, vençuts.
descavalcam, II, 71.2, descalcàrem.
descobrir, V, 143.2, revelar.
descominal, IV, 185.17, monstrosos.
descomplaure, IV, 153.23, deixar de complaure.
desconeixent, III, 23.12, desagradida.
desconfir, I, 51.20, derrotar.
desconfita, V, 56.5, derrota, desfeta.

desconhort, III, 73.11, descon-
sol.

descovinent, IV, 113.8, desavi-
nent.

desegual, II, 95.20, deslleial.

desembolt, I, 114.25, cortès,
mundà.

desempatrades, V, 11.2, des-
patrades. — *es desempatxa-
va*, III, 102.9, es donava
pressa.

desenferrissat, II, 125.19, lliu-
re del ferro de la llança.

desert, IV, 138.26, abandonat,
trist.

desetèn, IV, 274.21, dissetè.

desferra, V, 29.22, botí.

desijat, II, 276.22, desitjat.

desmoderat, I, 36.21, desmesu-
rat.

desonides, III, 76.15, afronta-
des, injuriades.

desonint, I, 39.12, deshonorant.

desospitat, III, 158.1, tret de
sospita.

despendre, I, 81.11, gastar.

despulle, I, 65.26, despullo.

desservida, IV, 95.13, malser-
vida, negligida.

dessús, I, 157.5, damunt.

destituïda, I, 82.20, privada.

destrea, II, 200.6, destressa,
traça.

determenar, I, 135.23, acabar,
resoldre.

detràs, I, 93.3, darrera.

devís, IV, 202.2, discòrdia.

devisar, II, 17.27, triar, escó-

llir; IV, 127.10, distingir,
reconèixer; V, 284.24, indi-
car.

devisada, V, 195.6, vestida,
abillada.—*devisats*, II, 225.22,
uniformats.

diamà, III, 115.26, diamant.

dicmenge, IV, 83.18, diumenge.

dien, I, 115.14, diuen.

diguist, IV, 250.17, digueres.

dinar-se, II, 39.8, dinar.

discurs, III, 134.8, ordre.

dispongue's, V, 228.19, es dis-
posa a.

äisvetllar, I, 23.26, desvetllar,
revelar.

divís, IV, 96.9, discòrdia.

divisa, III, 27.11, ensenya, co-
lors.

dix, II, 24.16, digué.

dolre, I, 81.27, doldre.

Domàs, IV, 88.18, Damasc.

dó, II, 22.9, dono; II, 99.21,
doni.

Doble, II, 90.3, Dover?

dol, V, 148.11, dolor.

dolenta, IV, 30.18, trista, do-
lorosa.

dolreu, III, 102.2, doldreu, pla-
nyereu.

domèsticament, II, 254.26, ín-
timament.

dóna'm de parer, II, 175.17,
em sembla.

donàs, II, 171.28, donés.

donist, V, 84.25, donares.

draps de ras, II, 163.4, tapis-
sos d'Arràs.

- dreçaren*, III, 145.24, s'adreçaren.
dretament, II, 206.21, directament.
dreturer, IV, 263.14, just.
dubte, V, 45.9, temença.
duptaven, III, 24.22, temien.
dupte, IV, 138.16, temença.
e, I, 23.21, i.
egipciac, IV, 34.15, egipci.
equal, II, 165.16, igual.
eixa, III, 255.22, aqueixa.
eixdvega, II, 160.12, xàvega.
eixiran: n'e., V, 261.23, en resultin.
elegesc, V, 243.14, elegeixo.
elet, II, 51.28, elegit.
embaràs, IV, 233.18, impediment.
embarassades, III, 32.18, esbullades.
embrunals, III, 216.19, forats per a donar sortida a l'aigua, en els vaixells.
emitar, I, 80.1, imitar.
empaliada, IV, 56.5, fingida, encoberta.
emparamentar, I, 59.17, garantir de paraments.
empediment, III, 91.6, impediment.
empeguit, II, 243.20, moix, avergonyit.
empeguntades, II, 102.16, envernissades.
Empeire, II, 116.27, Imperi.
emperials, I, 168.16, imperials.
empostat, III, 70.27, cobert de posts.
empraria, II, 172.17, posaria a servei.
emprat a, II, 227.14, obtingut de.
emprestar, I, 67.28, prestar.
encarnades, II, 289.7, vermelles.
encasar, I, 145.12, encaixar.
encativada, V, 157.2, captiva.
enclotà, II, 80.17, enfonsà.
encobertats, III, 110.2, guardats amb cobertors.
enconà, I, 93.21, donà la primera llet a una criatura.
encontinent, II, 31.25, tot seguit.
encontrà, III, 146.17, topà.
encorreguda per, III, 105.21, acusada de.
endreça, IV, 40.22, manya.
enferrissat, II, 124.19, travessat amb el ferro o amb la llança (esp. *enhastado*).
enfrescada, IV, 106.22, torbada, capficada.
engan, II, 60.12, engany.
enginy, II, 60.12, artifici.
ennirviada, V, 66.28, reforçada amb nirvis.
enramau, IV, 29.18, embranqueu.
ensajarem, I, 67.16, provarem.
ensequir, II, 299.13, seguir.
ensús, II, 149.13, en amunt, pel cap baix.
éntegra, V, 261.1, íntegra.

- entendre*, I, 68.16, meditar, pensar.
- enterrogà*, V, 106.6, preguntà.
- entès*, III, 167.12, entengué.
- entorn*, V, 7.18, al voltant.
- entreçuitat*, IV, 263.21, presumtuós.
- entremès*, II, 179.26, escena divertida; III, 251.2, representació còmica.
- entrenyora*, IV, 227.9, té recança, té enyorament.
- entrestit*, I, 48.25, entristit.
- enujat*, II, 158.23, fatigat.
- envergonyit*, I, 62.12, avergonyit.
- equanees*, II, 231.11, haques.
- ergullós*, III, 256.12, orgullós.
- erra*, I, 70.21, error.
- és*: *no és a mi*, IV, 177.27, no depèn de mi.
- escabell*, III, 58.3, escambell.
- escabellonades*, V, 255.16, escabellades.
- escaló*, V, 89.17, graó.
- escandalar*, IV, 231.26, nom d'una part de l'interior d'un vaixell.
- escassament*, I, 165.8, amb prou feines.
- escenacles*, I, 26.9, exemples, models.
- esclafit*, V, 145.20, soroll.
- Esclavònia*, III, 302.16, Eslavònia.
- escura*, II, 267.20, fosca.
- esdevenia*, III, 211.20, tocava, queia al damunt.
- esguard*: *haveru e.*, III, 13.8, considereu, preneu en consideració.
- esmaiar*, I, 92.2, desanimar, descoratjar.
- esmena*, V, 275.1, compensació.
- esmortí*, V, 144.1, desmaià.
- espai*, III, 114.16, estona.
- espès*, I, 82.5, abundós.
- espaïar*, II, 275.16, esbargir.
- espantable*, I, 81.25, espantosa.
- espasmar*, V, 142.11, desmaïar.
- espasmé*, II, 75.22, es desmaià.
- espill*, V, 263.27, exemple.
- espingardes*, I, 40.26, nom de peça d'artilleria.
- esplanissades*, IV, 16.22, cops d'espasa donats amb la fulla, de pla.
- espletada*, II, 100.16, esmerçada.
- esposada*, III, 198.20, promesa, núvia.
- esposalici*, V, 210.22, esposalles.
- esqueix*, III, 138.22, esquei.
- esquillà*, II, 74.13, esquivà, esquitllà.
- est*, II, 14.26, ets.
- estadal*, III, 183.22, mena de ciri.
- Estalric*, II, 48.7, Austria.
- estalvi*, V, 245.12, salvació.
- estalvià's*, V, 10.10, es salvà.
- estalvis*, II, 32.21, escàpols.
- estam*, II, 201.1, estem.
- estament*, V, 152.18, salut, estat.

- estat, II, 18.19, acompanyament; I, 148.24, condició, categoria. — roba d'estat, II, 18.14, roba de cort.
- estela, IV, 123.3, estel.
- estesament, V, 175.18, extensament.
- estima, V, 250.19, vàlua. — havia estima de, II, 211.23, comptava amb.
- estimadament, IV, 177.4, singularment, assenyaladament.
- estimaven: s'e., V, 211.9, semblaven.
- estivals, II, 56.17, peça de calçat.
- estofa, II, 125.17, mena de folradura.
- estojau, V, 252.15, guardeu.
- estrado, II, 141.18, cadafalc.
- estralla, III, 42.8, destràl.
- estrenqué, II, 44.7, estrenyé.
- estrenyen, II, 112.20, determinar, fixar.
- esturments, I, 142.13, instruments.
- esvair, IV, 262.21, derrotar, fer fugir.
- exelats, V, 129.23, exilats.
- expectant, I, 23.22, que ha d'ésser.
- expedient, V, 153.18, resolució.
- experimentada, I, 27.23, provada, exercitada.
- fabrits, II, 54.2, laborats.
- faç, III, 173.10, faig.
- façam, III, 80.7, fem.
- façau, II, 146.20, feu.
- fadat: mal f., III, 169.25, embuixat, encantat.
- faedor, V, 261.28, factible.
- faels, II, 128.22, vigilants del camp de combat.
- faena, IV, 164.1, feina, afer.
- falda, II, 231.8, faldó.
- fall, III, 196.10, falla, manca.
- fallien, II, 89.28, mancaven.
- famejant, II, 99.12, famolenc.
- fantasiant, II, 287.28, imaginant.
- faró, III, 210.3, fanal.
- fatiga, V, 162.2, molèstia, inquietud.
- feel, III, 15.16, fidel.
- felló, III, 102.22, enfadat.
- fellonia, II, 249.4, ira, ràbia.
- fels, II, 74.10, vigilants del camp de combat.
- fem, I, 154.23, férem.
- femenil, V, 143.4, femenina.
- fené, V, 70.11, tallà, fendí.
- feneixca, IV, 2.27, fineixi.
- fenella, IV, 129.27, clivella.
- fengint, I, 92.2, fingint, fent veure.
- feïa, III, 50.1, feia.
- fera, II, 97.12, fària.
- ferca, IV, 227.10, feresà.
- fermà, II, 208.26, picà.
- fermetat, III, 116.15, fermesa, fidelitat.
- fermí dels esperons, III, 113.22, vaig esperonar.
- ferramenta, IV, 201.2, les màquines, els atuells.

- ferrar*, III, 96.8, encadenar.
ferrien, V, 145.19, escometrien.
ferrigible: torna f., IV, 253.27, descomposa, rovella (?).
feses, II, 56.11, tallades.
festejar, I, 101.8, fer festa, obsequiar.
fiança, II, 228.24, confiança.
ficà lo genoll, II, 194.15, s'agenollà (esp. *hincar*).
ficta, V, 15.19, fingida.
fir, I, 41.13, fereix, va.
firam, I, 92.21, ferim.
fist, II, 14.22, vas fer.
flaquea, V, 166.21, flaqueja, debilitat.
fleixes, III, 204.4, fletxes, sagetes.
flixaria, IV, 247.10, transigiria.
flum, III, 252.12, riu.
flumaira, III, 20.11, riu.
fo, II, 130.13, fou.
fom, I, 85.3, fórem.
fon, II, 78.24, estigué.
fonts de batejar, V, 222.10, piles baptismals.
ferniment, V, 145.22, provisió; I, 151.11, defensa, protecció.
forradura, IV, 75.13, pell.
fort, III, 9.22, gran, forta.
fortment, III, 21.17, fortament.
fortuna, II, 173.23, mala mar, temporal; IV, 241.2, aventures, malaurances.
fortunal, II, 187.24, tempestuós.
fos, I, 98.9, fóreu; I, 148.2, fora.
fossat, III, 65.25, fossar.
franceses, III, 102.20, francesos.
frassades, V, 65.7, flessades.
fretura, III, 81.6, necessitat.
Frisa, II, 46.12, Frísia.
froment, II, 162.3, blat, gra.
fuigs, I, 33.15, fuges.
fuist, IV, 232.20, fores.
fuita, III, 210.24, fugida.
fulletat, III, 184.16, cobert de fulles.
fustes, II, 159.21, vaixells.
gafa, II, 208.10, gànxiol.
Galièn, III, 186.8, Gallè.
galiot, IV, 231.3, remer de galera.
galiotes, V, 156.14, mena de galeres.
galip, II, 188.11, configuració aspecte.
gambal, III, 195.14, peça de l'armadura de cama.
ganfanoner, I, 169.27, qui porta l'estendard.
gatge, II, 110.18, penyora, garantia.
genovesques, II, 19.26, de Gènova.
gentilea, I, 160.9, gentilesa.
gesarans, I, 148.20, mena de collars.
ginet, I, 56.8, cavall lleuger corredor qui no anava encobertat.
gingibre, I, 143.2, ginebra.
ginyà, I, 36.16, arranjà, fé:

- tractes; IV, 192.17, s'enginyà, féu per manera.—*ginyí*, II, 100.17, vaig aparellar, vaig tramar.
- ginyós*, II, 222.11, enginyós.
- giràs*, I, 24.19, traduís.
- git*: *espasa de git*, II, 63.11, espasa llançadissa.
- gitades*, III, 183.12, ficades al llit, ajegudes.
- gleva*, I, 50.22, terròs.
- golf de Venècia*, II, 187.21, la Mar Adriàtica.
- gonella*, I, 141.19, peça d'indumentària exterior femenina.
- gos*, II, 34.27, gosi.
- gosar*, I, 38.16, gosadia.
- graciós*, IV, 258.13, benevolent.
- gramalles*, III, 95.2, nom de peça d'indumentària del cos.
- gran hora*, V, 248.20, hora avançada.
- Granuig*, I, 138.18, Greenwich.
- greuge*, III, 120.27, afront.
- grosser*, II, 154.15, rústec, ignorant.
- guaitar*, V, 7.20, fer guarda.
- guardejant*, III, 37.11, vigilant, fent guarda.
- gúmena*, II, 203.3, llevant.
- guiatge*, III, 165.12, carta de seguretat per a viatjar.
- gusta*, IV, 105.23, tasta.
- ha*, I, 118.4, fa.—*ha-hi*, III, 162.16, hi ha.
- haja*, II, 235.23, hagi.
- han*, III, 196.20, tenen.
- hastes*, IV, 110.20, llances.
- hic*, III, 201.15, hi.
- historials*, I, 24.1, autors d'històries.
- hoc encara*, III, 111.19, encara més.
- home de peu*, V, 150.19, soldat, infant.
- homei*, IV, 226.23, homicidi.
- homeier*, III, 273.19, homicida.
- homenia*, V, 173.28, masculinitat.
- hora*: *en tan poca d'h.*, III, 48.13, en tan poca estona.
- hores*, II, 284.10, les hores canòniques.
- hortolà*, IV, 192.8, jardiner.
- hui*, II, 32.18, avui.—*hui en dia*, I, 106.2, avui dia.
- incident*, V, 77.21, incís, parèntesi.
- incogitadament*, V, 171.21, inconscientment, impensadament.
- incriminar*, III, 190.19, acusar, perjudicar.
- infels*, I, 42.20, infidels.
- inic*, V, 15.8, malvat.
- io*, I, 47.4, jo.
- intenció*, II, 185.4, parer.
- irós*, IV, 271.10, aïrat.
- isque-li*, IV, 95.24, li eixí.
- ix*, II, 235.3, surt.
- ixca*, II, 239.6, surti.
- ixqueren*, II, 70.6, eixiren.

- jaïa*, I, 75.9, *jeia*.
jamés, II, 55.11, *mai*; I, 109.28, *no*.
jaquets, II, 55.27, peça d'indumentària.
jonyir, I, 148.27, *justar*, *fer armes en torneig*.
jornades: per ses j., II, 51.5, *al cap dels dies fixats*.
jornea, II, 263.14, peça d'indumentària.
jueria, III, 151.21, *el barri dels jueus*.
jugaven, V, 176.22, *plasente-javen*.
juí, III, 11.2, *judici*, *jutjament*.
juïa, IV, 216.11, *jueva*.
junc, II, 137.26, *jonc*.
junes, IV, 184.23, *jocs d'armes*.
jures, IV, 39.13, *juraments*.
jussana, II, 242.15, *inferior*, *de baix*.
jutjaren, II, 213.23, *sentenciaren*.
la m'havia, V, 245.9, *me l'havia*.
lapidari, II, 241.21, *marxant de pedres precioses*.
Lencastre, I, 60.13, *Lancaster*.
les s'hagué, V, 250.20, *se les hagué*.
letícia, IV, 124.11, *alegria*.
lìbera, V, 261.5, *lliure*; V, 282.13, *lliurement*.
libertament, III, 125.9, *lliurement*.
lignum àloe, II, 103.6, *àloe*.
Lisbona, II, 158.19, *Lisboa*.
lla, IV, 183.2, *allà*.
llacerada, I, 34.3, *turmentada*.
llagoteries, IV, 259.9, *adulacions*.
llaors, II, 129.1, *lloances*.
llarguer: vent l., II, 187.27, *vent de durada*.
lassats, III, 162.10, *cansats*.
llatí, II, 283.23, *llengua vulgar*.
llavorats, I, 153.17, *treballats*.
llealtea, IV, 38.16, *lleialtat*.
lleix, V, 244.4, *deixo*.
lleja, IV, 111.24, *lletja*.
llejament, V, 76.9, *lletjament*, *greument*.
llengua: saber l., IV, 277.22, *tenir noves*.
llestà, II, 14.14, *llegida*.
lletra de creença, III, 19.19, *lletra credencial*.
lleu-lo, III, 173.13, *el lleu*, *el trec*.
lleugerament, II, 17.18, *fàcilment*.
lleus, IV, 33.12, *pulmons*.
llevaren, V, 284.10, *alçaren*.
llevats, V, 221.3, *aixecats*.
l·lig, II, 168.24, *llegeix*.
l·ligar, II, 254.25, *pentinar*.
llindesa, II, 288.27, *bona porció*.
lloadora, III, 188.28, *digna de lloança*.
lloaren, V, 246.3, *trobaren bé*.
lloe, V, 272.26, *lloo*, *aconsello*.

- llong, V, 130.18, llarg.
 llongament, II, 61.23, llargament.
 llunyats, IV, 165.21, allunyats.
 llucr, V, 203.22, resplendor.
 llurea, I, 138.4, lliurea.
 loqüela, II, 9.25, parlar, conversació.
 Lucembor, II, 58.25, Luxemburg.
 maçoneria, II, 275.22, obra de maó.
 màcula, IV, 111.26, taca.
 Mafomet, III, 222.12, Mahoma.
 mafomètica, III, 112.12, mahometana.
 magnificar, V, 161.21, solemnitzar.
 magnitat, III, 207.22, pompa, grandesa.
 Major: Mar M., V, 148.24, la Mar Negra.
 maliciosa, IV, 193.20, maligna.
 mamellucs, II, 151.12, soldats egipcis.
 manascant, III, 136.12, menescal.
 maneig, III, 111.17, bellugueig.
 manifestar-ne, V, 233.27, posar-ne en clar, esbrinar-ne.
 mansuet, II, 198.2, humil.
 mante, I, 132.23, mantell.
 mantí, III, 27.14, pom de l'es-pasa.
 mantó, I, 156.22, mantell.
 manyopa, II, 125.6, manopla.
 marinatge, IV, 230.19, navegació.
 màrregues: vestit de m., V, 250.26, vestit de dol.
 marsapans, I, 148.11, massapans.
 marts gebelins, II, 18.15, marts zibelines.
 mas, III, 139.8, sinó; I, 112.13, però.
 matalafs, II, 53.8, matalassos.
 matist, V, 84.6, matares.
 menes, V, 10.8, marlets; V, 126.25, mines.
 menorettes, V, 164.1, monges de santa Clara.
 menyscabàs, III, 99.7, perdés, minvàs.
 menyscabat, IV, 273.26, perjudicat.
 menyscapte, III, 177.7, blasme, deshonor.
 meresc, II, 147.17, mereixo.
 merita, V, 18.7, mereix.
 meritau, IV, 37.25, mereixeu.
 mès, II, 203.25, meté, ficà. —
 mès mans, II, 13.5, posà mà, empenyé.
 mesquina, II, 35.1, malaurada.
 mester: fcn-li m., II, 84.2, li calgué. — mester hagués, V, 157.24, necessités.
 mestria, II, 19.13, art, artfici.
 meta, IV, 181.8, posi.
 metau, II, 155.21, poseu.
 metzinera, V, 87.20, enverinadora.
 mília, IV, 275.28, mil.
 milloria, II, 98.3, avantatge.
 ministres, V, 232.13, músics.

miserable, IV, 14.5, trist.
misericorde, V, 189.24, misericordiosa.
mitadats, III, 236.3, meitadats, meitat per meitat.
moços, II, 233.6, minyons.
momos, IV, 14.3, mena de representacions còmiques.
mont, V, 71.8, muntanya.
morrà, II, 247.10, morirà.
morrien, V, 184.27, moririen.
mot, III, 32.18, llegenda.
moviments, III, 202.19, impulsos.
mugorons, I, 155.26, mugrons.
muir, IV, 210.26, moro.
muiram, III, 216.5, morim.
musetes, V, 211.4, nom d'un instrument de vent (mena de cornamusa).
mustassaf, IV, 270.14, intendent, funcionari.
nada, IV, 172.17, nascuda.
nafrat, IV, 69.19, ferit.
naies, I, 153.21, tribunes, golfes.
naufraig, V, 78.9, naufragi.
nauxer, II, 188.21, pilot.
ne, II, 57.2, ni.
negrins, V, 113.25, negrets.
negú, I, 84.24, ningú.
neguna, II, 21.10, cap.
niellada, V, 278.5, cisellada.
noblea, III, 13.5, noblesa.
noga, IV, 96.24, perjudiqui.
nogut, IV, 96.24, perjudicat.
noïble, I, 25.3, perjudicial.

nom: *havia nom*, III, 51.27, s'anomenava.
nona, III, 137.10, hora de l'horrari medieval.
nota, II, 95.26, infàmia.
Notarbalam, I, 111.16, Northumberland.
nou, II, 246.11, perjudica.
noure, III, 230.28, perjudicar.
novençana, IV, 17.2, núvia, jove desposada.
novitat, III, 15.25, novetat, disbarat.
nunca, II, 91.22, mai.
òbit, V, 244.3, mort, traspàs.
obmet, V, 284.2, ometo.
obrar, III, 96.8, bastir.
obrava, V, 78.15, brodava.
obsèquies, II, 103.18, exèquies.
observança, II, 130.14, ordre.
obsten, I, 25.2, dificulten, impedeixen.
obtesa, I, 28.2, obtinguda.
occiure, I, 85.28, matar.
ofici, II, 17.1, càrrec.
ofir, II, 50.14, ofereixo.
oi, III, 111.13, odi, avorriment.
oints, V, 232.15, els qui senten.
oís, III, 132.6, oíreu, haveu oït.
Olimpius, V, 224.4, Olimp.
ordonà, I, 96.9, ordenà.
ordures, III, 39.22, brutícies.
orifanys, V, 127.12, elefants.
cripellada, IV, 32.22, guarnida d'oripells, fingida.

Orliens, I, 141.2, Orleans.
orpiment, V, 143.13, nom d'un
 compost mineral verinós.
ou, II, 286.15, sent.

paganía, IV, 88.11, terra de
 pagans.

pagós, II, 196.14, pagons.

païment, II, 275.27, paviment.

paliades, IV, 148.13, encobert-
 tes, fingides.

pal·lol, IV, 231.26, nom d'una
 plataforma de fusta que es
 troba en l'interior d'una em-
 barcació.

panicer, I, 157.12, forner, fle-
 quer.

panificar, III, 172.6, fer pa.

papafigos, II, 56.13, peça d'in-
 dumentària del cap.

papalló, I, 140.27, pavelló, dos-
 ser.

par, II, 107.24, sembla.

parament: cambra de p., IV,
 150.8, sala de recepció.

parassen, V, 154.4, prepara-
 sin, donessin.

parau... esment, I, 88.8, fixe-
 vos; tingueu compte.

parcial, IV, 246.19, partidari,
 favorable.

parega, I, 71.19, sembli.

parentat, IV, 26.3, parentiu.

paria, II, 30.21, apareixia, sor-
 tia; I, 52.17, semblava.

parlàs, IV, 38.27, parlés.

parran, II, 22.14, semblaran.

part, II, 280.28, influència. —

part de tras, II, 203.18, al
 darrera.

partia: es p., II, 178.4, se
 n'anava.

passador, V, 22.19, dard.

passament: en p., II, 34.2, a
 punt de morir.

passaven, II, 174.8, hi havien.

passejar, I, 74.3, caminar, do-
 nar passes.

passió, V, 80.4, pena, sofri-
 ment.

paternostres, II, 52.7, rosaris.

pavés, II, 38.2, escut.

pavesina, I, 72.18, nom d'arma
 blanca.

peixcar, III, 78.5, pescar.

penada, III, 193.16, penosa.

penatxos, III, 34.26, plomalls.

penida, II, 303.22, penedeixi.

penit, III, 270.8, penedeix; V,
 247.22, penedeixo.

penós, V, 290.9, penons.

pensà, V, 251.11, semblà.

pensament, V, 240.15, preocu-
 pació.

percaçar, I, 126.1, guanyar.

perdés, III, 153.6, perdéreu.

perdiment, III, 24.13, pèrdua.

perdonança, II, 46.20, indul-
 gència.

Pere, II, 306.18, Pera.

peril·losa: molt p., V, 246.24,
 en molt perill.

perissen, V, 153.19, morissin,
 sucumbissin.

perjuí, II, 78.12, perjudici.

permès, V, 157.22, permeté.

permetés, V, 251.26, *permete-*
res.

per què, II, 60.14, *per la qual*
cosa.

perro, III, 232.26, *gos*.

pertanyent: *no és p.*, III, 62.4,
no escau.

peto, II, 83.13, *peça de l'ar-*
madura de cos.

pijor, I, 88.2, *pitjor*.

piàcia, I, 66.25, *plagui*.

plaen, III, 94.2, *plauen*.

plaga, IV, 191.11, *llaga*, *ferida*.

plangués, I, 100.18, *escatimés*.

plant, IV, 203.28, *plor*.

plasent, II, 9.12, *plaent*.

plates, II, 62.14, *peça d'arma-*
dura del cos.

plegats, V, 248.21, *arribats*.

plegava, II, 114.25, *aplegava*,
arribava a.

poca, II, 150.9, *petita*; III,
101.24, *mica*.

poder: *faent son p.*, III, 21.9,
fent els possibles.

política, IV, 252.5, *mundanal*.

porà, II, 185.1, *podrà*.

poquets, V, 7.18, *petitets*.

poria, II, 24.9, *podria*.

pos, V, 265.24, *poso*.

posar, II, 95.2, *imputar*. — *po-*
sau en raons, III, 10.21, *en-*
treu en conversa amb, *po-*
seu-vos a parlar amb.

poscut, III, 48.8, *pogut*.

posqués, III, 59.15, *pogués*.

practicat, V, 7.12, *conversat*.

praderia, III, 36.20, *prada*.

pràtic, I, 130.11, *pràctic*, *ex-*
perimentat.

praticar de raons II, 183.4,
parlar, *estar en conversa*.

preceir, I, 137.4, *precedir*.

preceïx, II, 237.25, *precedeix*.

prejuï, III, 165.3, *perjudici*.

prenguent, II, 237.1, *prenent*.

preniu, III, 62.3, *agafeu pres*.

prenint, IV, 19.15, *prenent*.

prepòsit, V, 259.4, *propòsit*.

pres, II, 26.9, *prengué*; III,
158.8, *posà*.

present: *de p.*, II, 223.10, *ara*,
actualment.

pressa, III, 144.9, *confusió*,
apinyament, *batibull*; III,
45.4, *tribulació*, *desesper*.

prest, II, 30.23, *aviat*; I, 66.6,
de pressa.

presta, V, 147.13, *ràpida*.

presumí, IV, 197.7, *gosà*.

preus, V, 261.23, *guanys*.

prevenc, IV, 139.3, *pervingué*,
arribà.

proceïx, II, 235.26, *prové*,
procedeix.

proceïxen, III, 100.22, *prové-*
nen, *procedeixen*.

proferí'ls, V, 136.23, *els pro-*
meté.

proferta, IV, 121.20, *oferi-*
ment.

profir, III, 80.9, *ofereixo*.

profitar, V, 129.26, *prosperar*.

prolixitat: *per no tenir p.*, II,
200.17, *per no ésser prolix*.

promet, V, 167.15, *prometo*.

- prometist*, III, 191.25, prometeres.
prosperer, V, 194.7, faci prosperar.
protestació, III, 187.1, protesta, salvetat.
pruen, III, 236.28, piquen, couen.
púbilles, III, 105.28, noies òrfenes.
pudicícia, IV, 159.15, pudor.
puerícia, II, 41.28, infantesa.
puixa, IV, 280.15, pugui.
punició, II, 93.3, càstig.
punida, IV, 10.8, castigada.
pus, I, 146.15, més; II, 177.8, altra cosa.

quaix, III, 139.8, gairebé.
quala, I, 134.27, qual. — *quala volràs*, III, 209.13, la que vulguis.
qualsevolgués, I, 149.9, qualsevol.
qualsque, III, 205.4, uns.
quarters, I, 135.18, peces, trosos.
quedament, V, 145.26, silenciosament, quietament.
querelles, III, 76.26, queixes, reclamacions.
quina, IV, 36.17, com, de quina manera.
quitar, II, 221.10, redimir, alliberar per moneda.
quiti, II, 128.8, innocent.
quítia, III, 188.28, neta, innocent.

rampagolls, III, 211.27, mena d'arma llancívola (?).
raons, II, 174.9, enraonaments, converses.
raor, II, 241.6, navalla d'afeitar.
rastre, IV, 49.19, rastell, fil.
real, II, 65.13, campament del rei; II, 181.18, nom de moneda.
rebst, II, 14.23, reberes.
recaptàs, I, 164.26, recabés.
recapte, III, 88.8, tractament, ordenació. — *denar recapte*, III, 39.8, proveir, pendre disposicions.
recebir-la, V, 228.5, rebre-la.
recitar, II, 294.15, contar.
recollís, I, 36.10, s'embarcà; I, 56.9, es refugià; I, 143.14, s'aixoplugà.
recomandacions, III, 85.17, recomanacions.
record, V, 144.11, enteniment, consciència.
recórrec, IV, 219.9, recorro.
recruada, I, 110.15, recaiguda, recrudiment.
redones, II, 288.22, rodones.
redutable, I, 25.27, temible.
reduesc a la memòria, I, 78.15, recordo, faig present.
reduïda, II, 253.9, duta, menada.
refrescades, V, 236.1, renovades.
refrescar, I, 85.3, reposar, refer.

- regirament*, V, 153.5, alteració.
regisca's, I, 64.10, regeixi's.
regonegueren, V, 14.9, examinaren.
regracie, I, 64.21, regracio, dono les gràcies.
regardejada, IV, 252.23, inspeccionada.
rehenes: en r., V, 192.2, en gatge, en garantia.
reial, III, 50.27, campament.
religió estreta, I, 137.14, clausura.
rellamps, IV, 234.6, llampecs.
rembre, II, 146.7, redimir.
remuda, V, 266.2, redimida.
reparar, V, 231.17, refer-se.
reparo, IV, 239.16, refugi.
repeló, III, 222.16, reny, topada (?).
report, IV, 119.2, reportatge, relació.
representant-los, III, 203.27, fent-los avinent.
repropi, IV, 185.18, indigne.
repretxar, I, 147.11, tirar en cara.
requerrà, I, 146.18, requerirà.
request, II, 58.28, requerit.
requir, II, 17.1, requereix.
resistir, IV, 180.1, resistir.
respòs, II, 249.9, respongué.
ressaga, III, 209.22, rerassaga.
rest, II, 74.13, restre.
restauració, V, 44.15, salvació.
reté, II, 137.25, lliurà.
retraeu, II, 266.26, retireu.
retraïa, II, 278.11, retreia.
retraure, I, 39.25, retirar, refugiar.
retret, I, 42.25, habitació retirada.
retreta, II, 136.23, refugi, retir.
retretes, II, 49.11, restringides.
retria, II, 153.12, tornaria.
reverida, V, 174.27, respectada.
reversar, II, 106.1, girar al revés, tergiversar parlant.
riga, II, 164.27, rigui.
Rijols, II, 246.18, Reggio de Calàbria.
rim, III, 119.12, rima, estil.
riquea, III, 215.3, riquesa.
ris, II, 233.20, rigut.
Roam, I, 69.4, Rouen.
roba, V, 198.13, botí. — *van a roba*, II, 165.26, roben.
robat, V, 198.23, saquejat.
robís, IV, 137.15, robins.
robe, V, 198.21, saqueig.
rocins, III, 36.14, bèsties de sella.
roïn, II, 166.22, vil, dolent.
romàs, III, 213.27, restat.
rompre, III, 111.7, fer malbé, desbaratar; IV, 116.22, tallar; IV, 200.7, enderrocar, foradar. — *rompre la fe*, III 266.7, trencar la paraula donada.
ruat, I, 155.23, arrugat.
ruditat, I, 25.28, rudesia.
rufià, II, 237.14, pillastre, home de mala vida.

- sageties*, III, 202.8, mena d'embarcacions lleugeres.
sagraments, III, 275.4, juraments.
Salamó, II, 136.9, Salomó.
Salasberi, I, 58.2, Salisbury.
salconduit, I, 75.19, seguretat, permís de passar endavant.
saluts, IV, 210.3, salutacions
sanitat, II, 39.1, salut.
sàpia, I, 91.1, sàpiga.
sarjants, III, 206.15, militars.
sauesos, I, 144.1, nom d'una classe de gossos.
seguí's, I, 38.7, s'esdevingué.
segur, V, 23.14, seguretat.
selvatgina, I, 144.3, caça de pèl.
senectut, II, 258.2, vellesa.
sens, II, 239.24, sense.
sentida, IV, 47.25, assenyada.
sentiments, III, 293.18, sentits.
sentina, III, 259.22, espai de l'interior d'una nau, pròxim a la popa.
sermonador, IV, 17.4, predicador.
sermonar, III, 266.27, predicar.
servir, I, 162.3, servei.
sí, II, 81.20, així, tant-de-bo. — *sí és*, I, 108.16, és. — *sí farà*, III, 232.28, sí que ho farà. — *sí doncs*, III, 48.7, si.
siam, II, 267.11, estiguem.
siau, II, 139.19, sigueu.
significant, V, 242.4, dient, fent saber.
sigué, V, 232.4, segué.
silva, IV, 31.6, selva.
símbols, V, 211.7, mena de clavicèmals.
singulars, V, 241.16, eminents.
sinestra, II, 26.15, esquerra.
Sinòpoli, V, 215.23, Sínope.
so: en so, V, 139.5, a manera.
soberga, V, 169.17, gran, sobirana; II, 43.16, superior, avantatjosa.
sobiran, II, 257.19, gran, sobirà.
sobreabundant, V, 234.16, excessiva.
sobres: me faça s., II, 115.15, em venci, em superi. — *de sobres*, V, 193.3, de massa d'excés.
sobrescrit, III, 226.14, sobre.
sobrevestes, II, 77.2, peça d'indumentària exterior.
socórrega, IV, 208.22, socorri.
sofir, V, 272.9, sofreix, permet.
sol, II, 149.23, pati, solar; IV, 253.27, només, solament. — *al sol*, IV, 265.8, a terra.
solaçant, III, 251.19, divertint-se.
sollicitant, V, 148.3, pregant, instant.
soltament, V, 282.13, lliurement, enterament.
sostenguda, I, 46.23, sostinguda.
sotil, III, 121.17, fina, gentil.
sots, III, 165.7, sota.
sotsescrita, II, 106.3, signada.

sotsrient-se, II, 283.7, som-
rient.

subtil, II, 251.12, prim.

subtilea, II, 243.18, subtilea.

subvenció, II, 129.2, ajuda.

subvertir, III, 94.21, girar.

sumís, I, 167.11, empassés.

superbo, II, 30.5, superb.

suplir, IV, 134.24, obeir.

surgiren, II, 187.23, desembar-
caren.

Suria, IV, 242.15, Síria.

surta, V, 102.20, ancorada.

susl, I, 151.19, au!

sus i mat, II, 164.23, situació
del joc d'escacs (esp.: ja-
que mate).

tacanyeries, IV, 73.6, escara-
falls.

tala, V, 132.9, tal.

talegues, II, 189.21, saques.

tamanya, V, 82.26, tan gran.

tamborinos, III, 91.22, tambo-
rils.

tanda, V, 7.20, torn.

tapi, II, 29.2, sabata.

tapits, V, 210.27, tapissos.

Taràntol, III, 28.7, Tarent.

tarja, II, 62.6, mena d'escut.

taula, II, 261.21, oficina.

taulagers, III, 235.25, els que
serveixen la taula.

tavardeta, IV, 163.5, peça d'in-
mentària exterior.

té a foc, I, 53.12, resisteix al
foc.

tema, III, 119.8, lema.

tembre, I, 88.19, témer.

temorejar, II, 58.9, témer, te-
nir por.

tendal, III, 53.12, el capdamunt
de la tenda.

tendrà, III, 275.4, complirà.

tendràs, I, 57.27, tindràs.

tengut, III, 256.23, obligat.

tenia'l a noves, II, 127.12, l'en-
tretienia, li feia passar temps.

tento, IV, 230.19, esma.

terçanell, II, 213.14, mena de
teixit.

textura, I, 26.10, teixit, entre-
l·ligat.

tin, II, 48.8, tinc.

tinell, II, 55.3, trinxant, moble
de menjador.

tingueren, I, 155.15, tindrien.—
tingueren son camí, II, 158.3,
seguien.

tinguist, IV, 112.3, tingueres.

tirà, II, 231.8, estirà.

tirada, IV, 282.21, estrebada,
estirada.

tocam, I, 172.11, trucàrem.

tocants, V, 180.16, concernents.

tolgué, IV, 226.24, vedà, im-
pedí.

tolgues, IV, 216.24, llevis.

tolia, IV, 119.12, impedia.

tolre, IV, 37.28, prendre, lle-
var.

tolta, IV, 177.22, presa, lle-
vada.

tostemps, II, 247.13, sempre.

tració, III, 81.27, traïció.

traen, II, 124.25, treuen.

- traïen*, II, 30.27, feien treure.
tramès, II, 197.1, trameté, en-
 vià.
tranquille, V, 168.24, tranquil.
Trapasonda, V, 225.24, Trebi-
 sonda.
traüt, I, 57.24, tribut.
través: *dar a t.*, II, 161.16,
 perdre el govern.
Tremicèn, IV, 241.8, Treme-
 cèn.
trenyella, II, 56.3, cordó.
trepada, III, 170.7, calada (?).
triquet, III, 211.7, pal trin-
 quet.
tristícia, IV, 91.26, tristesa.
triumfo, II, 49.14, pompa,
 triomf.
trompetes, II, 69.4, trompeters.
trossar, IV, 223.16, plegar.
tudora, III, 106.18, tutora.
u, I, 85.19, un.
uit, II, 241.19, vuit.
uitanta, V, 225.13, vuitanta.
Ultiponent, III, 248.18, Extrem
 Occident.
ultratge, III, 249.5, insolència.
usava, III, 136.12, exercia.
útil, II, 200.17, utilitat.
vailet, II, 46.28, criadet.
valença, II, 227.18; ajuda.
valer, II, 227.16, ajudar.
vàlida, II, 219.6, forta.
valien-li, IV, 216.11, li aprof-
 taven.
valíssims, V, 223.10, molt va-
 lerosos.
vall, I, 89.27, fossat, trinxera.
valla, IV, 102.25, valgui.
val-me, I, 90.25, valga'm.—*San-
 ta Maria val*, II, 10.28, San-
 ta Maria em valgui.
vaneja, IV, 78.21, desvarieja.
Varoic, I, 27.21, Warwick.
veent, I, 117.15, veient.
veïna, V, 144.16, propera.
vejaun, III, 119.19, mireu, ve-
 geu.
vellaren, III, 37.8, vetllaren.
vellea, II, 266.2, vellesa.
vem, III, 20.8, vegérem.
venc, II, 12.1, vingué.
vencist, V, 84.4, vencers.
vençre, I, 88.7, vèncer.
vendrà, I, 51.13, vindrà.
venés, IV, 253.20, vengués.
venguda, II, 200.28, vinguda,
 arribada.
venguem, II, 166.28, vingué-
 rem.
venir en res, II, 22.4, fer man-
 cament.
vent, I, 71.20, veient.
ventura, II, 51.28, aventura,
 cas; I, 67.16, sort.
veren, I, 76.13, vegeren.
ves, II, 242.22, vegés.
vespra, I, 149.12, vespre.
vessen, II, 202.5, vegessin.
véu, II, 18.20, vegé.
via, V, 153.14, manera, camí.
vinia, IV, 232.14, venia.

- violari*, II, 82.24, pensió vitalícia.
virtuosos, IV, 118.3, coratjosos.
vist, V, 254.16, vesteixo. — *sia ben vist*, II, 60.17, sembli bé.
vista: *de v.*, I, 59.10, fent ostentació.
vistada, III, 134.16, vista.
viules, V, 211.8, violes (instrument musical).
vividora: *més v.*, II, 295.9, de més vida, de vida més llarga.
virca, IV, 137.24, visqui.
vogeix, III, 60.15, dóna voltes per.
- volgueren*, I, 76.19, voldrien.
volguist, V, 265.3, volgueses.
volrà, II, 65.8, voldrà.
voltejant, II, 137.11, donant voltes.
votava, V, 273.6, prometia.
vulla, IV, 77.4, vulgui.
vullau, II, 167.14, vulgueu.
- xantres*, V, 222.22, cantors.
xaramites, V, 211.4, xirimies.
xarmera, II, 74.18, peça d'armadura del cap.
- zisanya*, IV, 148.18, mala herba.

FRAGMENTS SUPRIMITS

A continuació assenyalarem els llocs on s'escauen les supressions fetes en la present edició. Hi indiquem la paraula que precedeix cada passatge suprimit, i davant d'ella, per mitjà de dues xifres, la pàgina i la ratlla en què es troba.

VOLUM I: 26.19, quaranta. — 30.21, sent. — 33.8, paraules. — 33.9, vosaltres. — 33.13, puga. — 43.2, fer. — 47.26, martiri. — 48.1, ets. — 48.16, paraules. — 49.4, batalla. — 58.26, salconduit. — 60.19, milla. — 61.7, vida. — 61.21, excel·lència. — 65.4, parlar. — 69.4, Roam. — 76.24, paraules. — 78.22, fill. — 81.18, plorant. — 81.26, amor. — 82.15, dolor. — 82.19, món. — 82.21, consolació. — 88.21, infels. — 88.28, est. — 99.2, Varoic. — 110.14, Senyor. — 121.7, ordenat. — 132.3, pariar. — 153.2, glòria. — 161.14, Anglaterra. — 161.17, trobà. — 167.7, pare. — 168.12, honoroses. — 169.11, neguna.

VOLUM II: 9.14, fetes. — 12.14, són. — 16.11, excusat. — 17.5, difraudada. — 19.10, forma. — 20.8, sia. — 36.6, doni. — 40.19, armes. — 45.12, virtut. — 49.26, cavallers. — 50.16, sia. — 52.18, vos. — 72.9, afabilitat. — 72.23, après. — 99.18, traïdor. — 99.19, maldat. — 105.1, E. — 106.17, resposta. — 106.17, llegi-la. — 113.16, França. — 129.2, victòria. — 131.25, vegada. — 133.24, feien. — 135.5, part. — 135.6, mi. — 145.17, segurament. — 145.19, obrissen. — 153.9, Blanc. — 169.19, respondre. — 194.3, cenyida. — 209.3, algú. — 212.10, estil. — 217.18, no. — 217.22, nosaltres. — 217.24, paraules. — 218.15, faça. — 252.16, conegudes.

257.3, oblidà. — 258.7, primogènit. — 258.13, cavaller. — 258.13, Blanc. — 260.5, mia. — 260.10, vostra. — 260.24, cavaller. — 260.27, fill. — 264.20, virtuós. — 265.23, justament. — 269.21, catòlica. — 270.20, parien. — 271.27, cobrir. — 272.7, contrària. — 272.27, resistir. — 273.7, vianda. — 274.11, Diafebus. — 27.27, serà. — 277.25, terra. — 291.9, record. — 290.10, Diafebus. — 294.26, Princesa. — 295.14, anà. — 297.21, parlar. — 297.22, benaventurat. — 303.7, seus. — 305.19, resposta. — 305.28, inestimable. — 306.23, mercaderia. — 309.22, Tirant. — 310.22, pensau.

VOLUM III: 8.23, aconseguir. — 9.2, manllevades. — 9.28, ciutat. — 10.6, festejades. — 13.7, punició. — 13.22, Imperi. — 13.25, cavallers. — 14.5, estil. — 14.11, emperador. — 14.22, veurà. — 15.26, dit. — 16.12, Tirant. — 16.14, actes. — 17.2, irreparable. — 18.1, oblit. — 34.18, cavallers. — 53.25, tots.

— 56.25, escuder. — 59.26, mi. — 60.3, cel. — 61.25, Carmesina. — 62.23, aquell. — 66.4, entraren. — 66.10, manat. — 72.3, fer. — 73.25, neguna. — 75.11, dix. — 75.22, és. — 81.27, fet. — 83.10, traició. — 83.27, ciutat. — 84.20, portat. — 86.2, presó. — 87.12, estil. — 92.9, guarda. — 93.19, vostra.

93.20, dix. — 94.28, sentència. — 95.7, fer. — 95.21, sentència. — 96.24, Estefania. — 98.10, feu. — 99.25, faria. — 100.21, és. — 100.22, proceïxen. — 101.2, vergonya. — 101.18, discorden. — 103.28, Senyora. — 104.6, disgen. — 104.11, boca. — 104.18, pits. — 104.22, pensament. — 111.13, cor. — 111.16, amarga. — 111.26, camp. — 117.28, grecs. — 118.4, senyora. — 118.8, so. — 118.12, tua. — 118.13, cas. — 118.16, honor. — 118.19, irreparable. — 122.19, següent. — 123.5, fama. — 123.12, excel·lència. — 123.14, traició. — 123.22, guerra.

123.27, ultrança. — 124.6, fet. — 126.19, Rei. — 127.5, batalla. — 128.19, Tirant. — 129.8, secretari. — 130.28, mi. — 131.3, fet. — 131.12, descobert. — 131.26, Princesa. — 134.8, porte. — 134.13, guerra. — 140.5, oració. — 140.18, mostrar-se. — 140.27, orde. — 144.24, batalla. — 148.15, crueltat. — 154.25, victòria. — 156.14, Diafebus. — 166.10, guiatge. — 167.21, victòria. — 169.10, llibertat. — 169.27, amat. — 171.8, llit. — 173.22, renda. — 174.1, present. — 174.11, Emperador. — 179.17, ama. — 182.5, estimar. — 216.13, següés.

216.14, Tirant. — 222.18, mal. — 224.8, amada. — 225.18, vinguessen. — 225.22, victòria. — 227.11, servir. — 221.21, besava. — 228.3, sentia. — 229.7, ciutat. — 231.25, dix. — 232.8, estil. — 232.14, volen. — 232.18, no. — 233.12, dues. — 233.15, Tirant. — 233.23, mi. — 234.5, dia. — 240.21, mon. — 240.24, dir. — 251.18, dies. — 251.27, festes. — 252.20, suplicar. — 255.7, paraules. — 255.11, bé. — 256.14, llei. — 256.21, demanar. — 259.8, lloàs. — 261.25, ofès. — 261.28, estil. — 262.10, vot. — 262.16, val. — 263.19, fet. — 264.9, món. — 265.9, alegria. — 265.16, llit. — 265.22, culpa. — 266.7, estil.

266.14, ingrata. — 266.21, pogués. — 268.6, dit. — 268.9, principi. — 268.13, senyora. — 269.11, paraules. — 269.15, absent. — 270.3, vencedor. — 272.25, oïdes. — 273.19, homeier. — 274.20, altesa. — 275.8, desijava. — 276.13, adolorida. — 276.16, llamentació. — 276.26, sua. — 277.5, deshonesta. — 278.28, estil. — 279.3, mi. — 279.4, benvolença. — 279.7, parlar. — 279.9, humilitat. — 279.27, coberta. — 281.26, Paradís. — 282.10, treves.

VOLUM IV: 11.6, suplicació. — 12.9, resposta. — 17.6, virtuts. — 23.5, Bretanya. — 24.13, magnànim. — 24.23, senyoria. — 25.7, Diafebus. — 26.25, estimada. — 27.2, pare. — 27.24, vull. — 29.19, ofert. — 30.27, prestament. — 31.14,

Malvei. — 32.17, virtuós. — 32.19, paraules. — 32.28, atribuit. — 34.13, honestat. — 34.24, vida. — 34.25, mi. — 35.1, dit. — 35.20, negú. — 37.27, dubtes. — 38.1, porieu. — 38.28, mal. — 39.9, aquells. — 39.15, haveu. — 41.14, dan. — 44.27, grec. — 45.13, Tirant. — 46.3, vida. — 46.28, dix-li. — 47.15, mà. — 50.5, servir-vos. — 50.9, deixeu. — 55.8, dolor. — 55.13, agreujàs.

55.21, estil. — 55.25, dies. — 56.6, conèixer. — 56.17, parlar. — 56.20, morir. — 65.3, planyia. — 72.11, dix. — 72.25, culpa. — 73.2, malícia. — 73.4, resposta. — 73.13, contrició. — 74.27, sentir. — 80.24, mort. — 81.18, parlar. — 81.24, pensaments. — 81.28, resposta. — 82.2, molt. — 83.6, res. — 85.7, Abel. — 92.3, poria. — 93.7, parlar. — 94.17, venguda. — 94.18, resposta. — 95.19, vosaltres. — 96.20, maldats. — 97.2, grava. — 97.5, veure. — 100.6, Hipòlit. — 101.28, escriure. — 102.7, setmana. — 102.11, acompanyada. — 102.13, Senyora. — 102.14, Tirant. — 102.16, espera.

102.20, callaré. — 104.1, passar. — 104.5, té. — 104.14, parlar. — 104.17, volia. — 104.19, saber. — 104.21, extrem. — 105.8, ànima. — 105.14, estil. — 106.16, Imperi. — 108.27, morir. — 110.2, manifestar. — 111.6, Hipòlit. — 111.16, intenció. — 111.24, bella. — 112.16, requesta. — 112.24, mesfer. — 114.15, són. — 118.19, paraules. — 118.23, purgatori. — 119.5, esdevenidors. — 119.7, nit. — 124.15, parlar. — 124.18, mi. — 124.19, resposta. — 128.6, que. — 128.7, alguna. — 128.26, mia. — 129.14, vida. — 138.25, porte. — 138.27, mostra. — 141.10, senyora. — 141.14, Princesa. — 143.22, altre. — 146.14, Emperadriu. — 151.3, consolació.

151.17, gràcia. — 153.18, entenc. — 153.21, lllindar. — 155.1, enteneu. — 155.8, paraules. — 155.15, io. — 155.19, gentilea. — 155.26, humanes. — 156.17, ella. — 158.24, parlar. — 158.27, senti. — 159.11, creure. — 159.16, donzelles. — 160.15, ira. — 165.26, referiu. — 166.5, benaventurada. — 168.3, més. — 168.14, tractat. — 169.15, parlar. — 171.21, res. — 172.11, posada. — 172.16, present. — 176.15, Tirant. — 177.2, dix. — 177.3, pose. — 177.15, alguna. — 178.7, posada. — 178.15, Església. — 178.28, ha. — 179.17, llamentació. — 179.20, culpa. — 179.27, mostrada. — 185.13, paraules. — 190.4, cativada.

195.1, sia. — 195.5, crim. — 195.18, estil. — 195.28, compassió. — 196.8, mia. — 196.9, amors. — 197.7, requesta. — 197.17, trista. — 199.3, mi. — 201.22, parlar. — 202.5, vegada. — 202.12, costums. — 203.20, dix. — 204.5, paraules. — 204.20, sol. — 205.28, ai. — 206.11, parien. — 207.10, ella. — 207.11, camp. — 207.19, estat. — 208.4, metge. — 209.25, esculpida. — 210.4, dames. — 211.4, dolor. — 211.19, diré. — 212.12, vol. — 212.20, fi. — 212.20, Princesa. — 213.1, senyores. — 214.10, Hipòlit. — 214.28, filla. — 215.3, salada. — 215.5, partesc. — 215.6, presó.

215.7, sou. — 215.14, lliça. — 215.25, plànyer. — 216.22,

Blanc. — 216.25, obligaré. — 219.25, dius. — 220.4, defaults. — 223.24, ambaixador. — 225.2, remei. — 225.22, ambaixada. — 225.23, cavaller. — 225.24, pensaments. — 225.25, paraules. — 225.28, adéu-siau. — 226.9, dolre. — 226.21, pasà. — 226.27, cas. — 226.28, Plaerdemavida. — 227.6, hortolà. — 227.7, honestat. — 227.15, mia. — 227.23, estil. — 228.2, somni. — 230.26, podia. — 235.13, peix. — 240.22, principi. — 240.25, governa. — 241.22, principi. — 248.25, domèstiques. — 249.5, boca.

250.7, voluntat. — 250.28, guerres. — 251.6, vostra. — 251.18, vencedors. — 252.8, virtuosa. — 256.20, armes. — 257.26, portat. — 257.27, resposta. — 258.5, venguda. — 260.6, bellea. — 263.14, injustes. — 264.5, mi. — 264.28, aconsellida. — 268.21, regne. — 269.3, tornes. — 269.5, resposta. — 279.19, paraules. — 280.9, fes. — 280.13, obliga. — 283.3, vestir. — 283.18, principi. — 285.5, alegrar. — 285.21, poderós.

VOLUM V: 11.10, impossible. — 13.6, acompanyades. — 14.8, parlar. — 15.7 sia. — 17.14, durada. — 18.21, cavalleries. — 18.24, cavalleria. — 19.6, resposta. — 19.19, cavallers. — 19.23, rei. — 19.24, cavaller. — 25.3, requesta. — 25.20, millors. — 25.24, món. — 26.1, anada. — 26.19, amors. — 26.28, bellea. — 27.10, rèplica. — 27.13, remei. — 27.14, coberta. — 27.25, fermetat. — 28.6, obligat. — 28.18, rèplica. — 28.19, servir. — 28.21, voluntat. — 28.23, posseeix. — 29.6, mi. — 29.12, tua. — 29.16, empresa. — 30.14, present. — 31.13, gràcia. — 32.2, estaven. — 35.13, content. — 35.14, besaren. — 36.9, hòmens. — 39.11, atorga.

39.16, dir. — 45.12, molts. — 49.23, ventre. — 50.10, sent. — 51.21, portes. — 51.23, gent. — 51.25, batalla. — 51.18, feren. — 51.18, Rei. — 53.9, seu. — 53.28, mals. — 57.6, feu. — 58.11, part. — 59.15, ell. — 59.28, perille. — 60.4, cap. — 60.9, mort. — 61.1, sangonosa. — 64.6, seguit. — 64.16, Tirant. — 68.7, valentment. — 68.21, crestià. — 69.6, persona. — 69.27, cavall. — 71.28, morir. — 72.4, nit. — 73.8, paraules. — 73.20, paraules. — 74.4, avall. — 74.16, sepultura. — 75.14, grat. — 83.5, parlar. — 83.14, fogit. — 83.17, resposta. — 83.23, veniu. — 83.24, batalla. — 83.26, principi. — 84.18, Rodes. — 84.18, muller. — 85.3, fets. — 85.8, justícia. — 85.12, Carmesina. — 85.22, tua.

85.26, Imperi. — 86.9, entelats. — 86.12, fi. — 86.18, pits. — 86.28, dix. — 87.4, poble. — 87.9, reclamarien. — 87.21, comportar. — 88.6, mans. — 88.13, envergonyit. — 88.19, resposta. — 90.28, contents. — 91.5, Plaerdemavida. — 92.5, sia. — 92.7, senyoria. — 92.8, tua. — 92.14, crestians. — 92.25, manifesten. — 94.5, resposta. — 97.18, reclame. — 98.7, viure. — 98.11, alegria. — 98.13, principi. — 98.22, Bretanya. — 98.27, viatge. — 99.3, boca. — 99.11, respondre. — 99.22, cosa. — 99.26, Plaerdemavida. — 101.28, viatge. — 102.1, Ti-

rant. — 102.16, viatge. — 103.14, nau. — 103.19, Emperadriu. — 104.11, ambaixador. — 104.18, ambaixada. — 106.3, llegi-la.

106.8, ambaixada. — 106.9, Princesa. — 106.11, cavalleries. — 107.14, Imperi. — 108.6, viatge. — 108.20, trametia. — 109.21, mostrar. — 109.28, llegi-la. — 110.19, ensems. — 110.19, així. — 111.7, Contestinoble. — 111.20, lletres. — 113.4, Barberia. — 114.15, exèrcit. — 115.16, ambaixada. — 116.3, virtualles. — 123.3, manament. — 124.11, món. — 127.22, negres. — 128.10, jornades. — 135.21, sovint. — 136.2, voltes. — 137.17, quietà. — 140.2, vegades. — 140.27, Tirant. — 141.24, món. — 142.7, moros. — 145.6, palau. — 147.13, món. — 150.20, Contestinoble. — 151.8, moros. — 153.8, llegir. — 153.17, Tirant. — 154.5, Tirant. — 154.9, moltons.

154.19, Tirant. — 154.23, guerra. — 155.11, lliberalment. — 155.12, noliejades. — 155.19, acollits. — 157.2, encativada. — 157.8, delit. — 157.13, senyoria. — 157.17, cavalleria. — 157.19, dix-li. — 157.21, coneguda. — 158.14, Contestinoble. — 163.1, atribulada. — 163.14, vida. — 163.25, seguir. — 164.2, contínua. — 164.12, vida. — 164.25, seria. — 165.7, diré. — 165.26, admirada. — 166.18, Tirant. — 166.20, sia. — 167.4, festa. — 167.8, Princesa. — 169.21, pregàries. — 172.14, Reina. — 173.16, paraules. — 174.5, noblea. — 174.23, dix. — 174.27, Princesa. — 174.28, Princesa. — 177.9, sabia. — 177.14, vida. — 178.4, ohtesa. — 180.5, costat.

180.6, paraules. — 180.9, consentiment. — 181.8, Imperi. — 183.19, llàgremes. — 183.23, benaventurança. — 183.27, estil. — 184.16, consell. — 184.19, diferències. — 185.19, concòrdia. — 185.20, cautela. — 185.24, paraules. — 187.11, Reina. — 187.27, venguda. — 187.28, vida. — 189.19, següent. — 191.28, partit. — 192.23, inestimable. — 203.10, dames. — 206.13, delits. — 207.1, providència. — 207.2, prest. — 207.17, vostra. — 207.23, Imperi. — 208.12, imperis. — 209.2, fetes. — 209.20, sabata. — 211.28, grec. — 215.2, ell. — 218.19, llurs. — 220.3, Barberia. — 221.24, oberts. — 226.9, boca. — 226.22, mereixedors.

233.23, senyor. — 234.25, trametia. — 236.2, Emperador. — 236.7, camps. — 237.23, illes. — 240.5, Paradís. — 242.13, oracions. — 242.22, morir. — 249.14, desventura. — 249.14, llamentant-se. — 249.15, passà. — 251.16, monstruosa. — 252.24, tu. — 253.15, deplorava. — 253.18, filla. — 253.22, dient. — 253.26, mi. — 254.18, pogué. — 255.2, paraules. — 255.14, repòs. — 255.16, escabellonades. — 255.18, llamenten. — 255.23, dolor. — 256.3, tenia. — 256.7, singular. — 256.11, io. — 256.18, estil. — 260.19, allenegables. — 263.25, Tirant. — 263.26, miserable. — 264.3, tinga.

264.13, desig. — 264.13, Jesucrist. — 264.28, general. — 265.23, visqués. — 266.3, misericòrdia. — 266.9, cels. — 266.13, pren. — 266.15, perdonar. — 266.24, esperava. — 267.25, consolació. — 273.12, Emperadriu. — 275.27, Emperadriu. — 280.26, demanda.

ADVERTIMENT

Les dificultats inherents a una empresa tan vasta i delicada com la publicació d'ELS NOSTRES CLÀSSICS, collecció que ha de comprendre tota obra important, pel concepte que sigui, de la literatura catalana antiga, van fer que al principi es produïssin certes vacil·lacions sobre la manera d'editar algunes obres. Resultat d'aquestes vacil·lacions fou el criteri adoptat per a l'edició del *Tirant lo Blanc*, la prolixitat de certs passatges del qual féu que hom cregués avinent de donar-ne una transcripció abreujada. Aquest criteri fou abandonat tot d'una; en tots els altres volums de la collecció hom ha obeït la norma de tenir la major cura en la completenessa del text, així com en la puresa de les fonts.

Per tal que els estudiosos puguin comprovar fàcilment les supressions fetes, hom publica en el present volum (darrer de la famosa novel·la cavalleresca) una llista dels llocs on tals supressions ocorren.

Altrament, per a esmenar l'excepció que l'edició del *Tirant lo Blanc* constitueix dins ELS NOSTRES CLÀSSICS, hom té el propòsit de fer-ne, però no abans d'alguns anys, una nova edició completa dins la serie B d'aquesta collecció, que serà començada aviat amb l'edició del *Terç del Crestià d'Eiximenis*.

ÈRRADA IMPORTANT

Al vol I, pàg. 26, r. 19, on diu *quaranta* cal llegir *seixanta*.

NOSTRES
CLÀSSICS
ELS

NOSTRES
CLÀSSICS
ELS

NOSTRES
CLÀSSICS
ELS

NOSTRES
CLÀSSICS
ELS

NOSTRES
CLÀSSICS
ELS

NOSTRES
CLASSICS
ELS

NOSTRES
CLASSICS
ELS

NOSTRES
CLASSICS
ELS

NOSTRES
CLASSICS
ELS

NOSTRES
CLASSICS
ELS

ENC